

MAGYAR ÍRÁS - MAGYAR LÉLEK

IGNÁCZ RÓZA

**ANYANYELVE
MAGYAR**

Regény

D A N T E . K I A D Á S

1.

Ma is látom a földbesüppedt házat. Hatalmas fedél alatt roskadoznak penészes falai. Ott guggol ijedten az Egyetem-utca sarkán, szemben a temetővel, Kolozsváron, a Majális-tető alatt. Látom a három kedves ezüst baglyot, a három régi dámát, s viharvert gavallérjukat, Bohuniczky Nándor urat...

Tarokkoznak, öreg kezek motoznak tétován zsíros kártyalapokkal a bojtos bársonyabroszon. Fáradt, úri kezek. Az asztalfőn Lenka ül. Aggodalmasan, féltékenyen szorongatja az öt lapot. Begömbült gyűrűs ujján ütemesen reszket a smaragd szoliter. Ijedt kis angyalarcához emeli a kártyákat, alig pár centire a szeméhez.

Csupor Rozália vajsárga, puíTadt kezei mohón nyúlnak át az asztal túlsó végéről Lenka felé.

—Róza, Róza! — háborog Lenka. — Máris nyúlsz a lapomért? Hohó, várj egy kicsit. Különben, fene megette, úgyis elfogod a végén a pagátomat.

—Szorítsd csak, amíg a tied, Lenka néni, — csúfolódik Róza. — Majd elviszi Minka. Én vinném el? Én nem vihetem el. Hát már azt is elfelejtetted, hogy mi együtt vagyunk? Jaj te, Lenka néni, te!

Azt mondja: néni. Teheti. Aki még csak hatvanöt-éves, az Lenkának mondhatja bátran. Aki még olyan fiatal s még hozzá hajadon, mint a kövérképű Csupor Rozália. Lenka asszony és húsz év óta özvegy. Ezt a

húsz évet csak Csupor Róza tartja számon, Lenka ilyen közeli dolgokról nem beszél. Ami „azelőtt“ volt, az még érdekli néha. Úgy ötven-hatvan éve.

—Te, Minka, te! — és elmerengve néz Minka felé. — Hányban is volt, hogy én lettem az első táncos? A Nagy Gáborban volt az a bál. Vagy itt szemben, a Biaziniben? Te tán jobban emlékszel. Na, mikor is?

—Ne fecsegi, Lenka! — inti le őt Minka. — A lapot ügyeld! De elbódogtalanodtál lelkem! Ne azt add ki! Ezt hívd, ni! Hát én játszódjam helyetted?

Minka kihúz egy lapot a Lenka kártyájából és lecsap vele az asztal közepére:

—Bemondom az ultimót!

—Óh pardon, bocsánat, elbóbiskoltam egy kicsit... Minka! Minka! Akkorát üt a kis kisztihandjával, hogy felrezzenti az embert. Mit hívjak, drága Minka, mi a parancs?

Bohuniczky Nándor felrezen szundikálásából és száraz, hosszú ujjai gavallérosan Minka elé tartják a lapokat.

—Na tessék! — kötődik Róza. — Ahogy nem alszik, rögtön udvarol. Hanem a pagátot, azt aló, viszem I

—Ne légy rosszmájú, Róza fiam! — sopánkodik Lenka. — Lányhoz nem talál az. Elfogtad a pagátot. Megmondtam, ugye? Mindig elfogja a pagátomat. Osztasz, Róza. Na, keverj fiam, keverj. Szeretsz te keverni, kavarni, úgyis, jól tudom! Nem illik lánynak pedig. Én már csak azt tartom. Hiába, én már ilyen régi-módi vagyok.

—Ugyan, Lenka néni, hiszen csak az igazat szóltam. Van már negyven éve, hogy ez a selma Nándi Minkának udvarol.

—Igaz, Róza, de ne felejtst: reménytelenül.

—Az mán igaz. Még az lett vóna szép, hogy reménnyel. Köszönte vóna szépen Gajzágó a ... reménységet.

—Most nagyot sóhajt Minka:

—Ó, drága jó uram!

—Az, drága, az Isten nyugosztalja. Áldott rossz ember vót, szegény.

—Te, Róza, te, szőr nő a nyelveden! — és öreg Lenka rosszalóan csóválja a fejét. Aztán elmosolyodik fogatlan szája. Megemeli a megkevert lapot. A sápadt lámpafény végigsétál bágyadt kezén...

Így játszanak ők héttől kilencig minden este, az öreg ebédlőasztalon, ódon bronzcsillár alatt. A csillár valamikor faggyúgyertyákat tartott ötven karjában, úgy félszázaddal ezelőtt. Most egy kormos, huszonötös villanykörte búslakodik rajta, az is háziszzerelés. Nándi csavarta rá egy idomtalan dróttal. Mert Nándinak hasznát is veszik. Itt-ott segít a háztartásban és utóvégre az a napi harminc lei is valami, amiért a régi barátság jussán kosztot ad neki naponta Minka. A harminc lei fejében egy kicsit szundikálni is szabad Nándinak. Csak nem kergetheti haza Minka szomorú agglegény lakásába, rögtön étkezés után? Hogy Csupor Róza kihordja a házból a hírt? — Annyi baj legyen! Pletykálna ő, ha nem volna mit, úgy is. Akkor már jobb, hogy nem kell lehetetlenségeket kitalálnia. Megszólják Minkát az emberek? Tegyék. Negyven éve teszik. Irigyek. Pedig mit irigyelnek a Nándi sorsán? Azon a rövid, bomlott rúgójú díványon aludni? Az ember feje, lába lelóg a karfáról. A dívány magas, támlás tetején olajba örökített ősanák álldogálnak. Egyet mozdulsz és valamelyik nehéz tölgyfakeretes már zuhan is reád...

A hölgyek visszavonulnak ebéd után. Különkülön szobába Lenka is, Minka is. Hozzájuk földi halandó ilyenkor be nem teszi a lábát. Szobájukat nagy bársony függöny rejtegeti. Az ajtót csak félig szokták kinyitni: ilyenkor édes, almaecet szag árad ki mögüle. Aztán marad a csend és a titok.

A diáklányok között, — mert Lenkáék lakás- és kosztadásból éldegélnek, — úgy hírlik, hogy Minkáéknak a két szobán kívül még van egy külön fürdőszobájuk is. De vízcsobogást nem lehet hallani, nem is lehet az, — á dehog. Igaz viszont, hogy Minkáék a lányok „közös fürdőjét“, — ez egy kis cementes folyosó, — nem használják, dehát Istenem! ők nem fürdenek. Különben is; aki tiszta, annak minek annyit fürdeni? — mondotta egyszer Lenka.

Lenka néni nyolcvankét éves. Valamikor Kolozsvár első lánya volt. „Bizony a miénk volt egyszer az egész Bartha Miklós-utca, meg a Fürdő-utca is. Tíz gyönyörű kertés villa a Szamos-árok partján“. Valamikor. Ma kegyelemből lakik itt a Piarista Rend rozszant bérházában. Haláláig tartó ingyen főbérletül testálta rá ezt a sötét, dohos, földszinti öt szobát Gellért páter, a gvardián ... A Lenka néni ősei alapítványt tettek egykor, elszegényedett úricsaládok istápolására és az alapítvány rektora a Piarista Rend mindenkori főnöke. A sok ezer ezüst koronás alapítvány kevés, szürke, ólomlejékké zsugorodott. Most hát járadék helyett ingyen lakást ad az úri nyomorgóknak a Rend. Vájjon gondolta-e a néhai alapító, hogy ezek között lesz az ő kései unokája, Bilayné, léczfalvi Weress Lenka is?

Minka, a Lenka húga. Hetvennyolc éves. Ehhez képest kardos és daliás. Ő az, aki „háromszor ment férjhez szegény“, de egyszer sem hü imádójához,

Nándihoz. Túlélte Jézus irgalmából férjeit, még a mokány örmény Gajzágót is bizony. Egy fia van, Szibériában valahol. Levelet nem ír. Haza nem jön. Ha tudakozódott utána, francia legáción, vöröskereszten keresztül: azt izente, jól érzi magát. Megtelepedett. Párttag. De Minka néni nem érti ezt. Újra tudakozódik, örökké vár. Nándival iratja a sürgető leveleket és szenvedélyesen rakja a passzianszot, délben a konyhán, főzés közben, a konyhaasztalon. Ha nem jön ki: nem számít, akkor nem is tett fel semmit. De ha kijön, ellentmondást nem tűrve kijelenti: hazajön. S akkor hamar a szobájába tipeg. Talán a szemeit törli meg. Csak Lacika tudná pontosan megmondani, hogy mit csinál és a két szobáról még sok egyebet, mert ő a nénikkel lakik. Elmondhatná, ha beszélni tudna értelmesen. De Lacika, Lenka néni elhalt fiának a gyermeke, gyengeelméjű egy kicsit. Tizennégy éves. Ő az agg dámák egyetlen reménye. Nyilvános iskolában két elemi tudott összesen elvégezni. Most már iskolába se jár. Csak csúfolnák a gyerekek. A közös étkezésnél nem jelenik meg. Minka beviszi neki az ebédet. Aztán magukra zárja az ajtót, míg meg-
 eteti. Lenka a neszfogó bársonyfűggönyt is behúzza ilyenkor utánuk. És mégis: az elfüggönyözött szobából hallani néha Lacika ártikulálatlan üvöltéseit. Naponta egy óra hosszat lehet látni csak a fiút, esti hét és nyolc óra között, a tarokkparti idején, a közös ebédlő egyik zugában, ahová már a lámpafény se hatol el. Magas támlásszéken ül ilyenkor, zsámolyra pakolja a lábait, előtte írka, palatábla, szivacs, a hosszúlábú zsúrasztalon. Mellette a kisasszony ül: Kovács Ilona, nyolcadikos diák, a Minka néni ingyenszótosa. Írni, olvasni tanítja a gyereket, meg összevissza, amire lehet, hogy „ha már iskolába nem jár-

hat a lelkem“ — legalább egy kevés általános ismeretet csöpögtessen a fejébe.

Halkan tanulnak ilyenkor, hogy a játszókat ne zavarják.

— Hány világrész van Lacika? — kérdi Kovács Hona. — Na mondja szépen. De halkabban, az Istenért!

Lenka néni éppen most meséli a régi bált a Biaziniben. Az ingyen kosztos nem akar hallgatózni, nem azért kell halkan beszélni. De Csupor Róza néni nagyot hall egy kicsit, nem hallaná a zajban a Lenka halk szavát.

—Öt világrész van, úgymint Euró... — és súg az ingyenkosztoslány. A kisfiú álmatagon nézi. Vértelen ajka hangtalanul mozog ...

—Mondja szépen Euró... — kezdi el huszadszor is a lány.

—Hehe, tudom. Öt világrész van. Úgymint Csendes-óceán, Indiai-óceán... A többit mondja el a kisasszony.

És újra vihog. Kovács Ilona VIII. oszt. tanuló nagyot sóhajt és befejezi az órát. Lacika felkászálódik és csörtet a szobája felé. Ilona is a lakosztályába tér, a támlás díványhoz. Amikor Nándi bácsi nem alszik rajta: az ő birodalma ez. Lacika neveléséért ingyen alhatik rajta. A tanításért enni is kap, félórával a közös étkezések után, ha hagynak a fizető kisasszonyok. Ilyenkor csak ül lekókadtt fejjel, csendesen. Olvasni, vagy tanulni próbál. Mikor századszor hallja már a Biazini-beli bált, fülei önkéntelenül bezáródnak a hangok elől. Nem, tanulni — sajnos — nem lehet, sőt olvasni se. A biedermeier vitrint bámulja a két ablak közt. Nehéz, oxidált ezüsttálcaék vannak a tetején. A vitrin mélyén az altwien porcel-

lán maradványai. Már megint két váza vándorolt a zálogba, ő vitte el Miss Percyhez. A vén angol tanárnő ott lakik a főtéren egy kis manzárd szobában, szemben a Mátyás-szoborral. Kis csodabogár, ötszáz leit adott a két vázáért, barátságból, meg hogy ne kelljen Lenkának szégyenkeznie Innitzer előtt, akinek nyilvános zálogháza van. Azt mondják Fadruszba volt szerelmes ez a Miss Percy fiatal korában, azért nem ment férjhez soha és azért ragadt itt Kolozsváron is. Most a szobrot őrzi, a Mester legszebb művét, ami onnan a padlásszoba ablakából teljes pompájában látható. Persze Mátyás elé most — egy kis farkas-szobrot helyeztek, amely Romulust és Remust ábrázolja, de ez talán nem zavarja a miss kilátását, mert alacsony. Átláthat rajta, ha akar, egészen a Szent Mihály-templomig. Ha addig nézne. De ő csak az érc Mátyás királlyal kacérkodik. Miss Percy megspórolt pénzecskéjéből zálog-kölcsönt ad régi barátnőinek, volt tanítványainak, akik ilyen sorsra jutottak, hogy erre rászorulnak és ebből megél ő is valahogy. Tanítványai nincsenek, Kolozsvárt ma senki se tanul angolul. Aki tanulna, annak nincsen pénze, akinek pedig pénze van, az franciául tanul. Ma a rokon-nyelv a divat. Hát csak ül Miss Percy a manzárdszobájában, mint a kanári a kalitkában. Jó hasonlat csakugyan, — csillog a sok odahordott ezüsttől, aranytól. Még a korallfüzérék is úgy lógnak ott a fogason, mint kalickadrótba szúrt vörös-sárga répák. Juj, csak meg ne ölje egyszer ezt a vénasszonyt valami fiók-Raskolnyikov... Hová hordaná akkor az ezüstöt Kovács? Szegény jó Lenka néni még az Innitzer kezére jut.

Hanem a tarokkpartinak vége lehetne! Csupor Róza tizedszer mondja, hogy ez az utolsó parti, aztán

megy, de mégis ott ül, mint maga az örökkévalóság. Mit csináljon Ilona? Elmenjen hazulról? Azt nem lehet. Mindjárt jönnek Leticiáék s akkor vége a partinak. Ilonának asztalt kell terítenie. Jobb, ha vár türelemmel és ül tovább — gondolja. Nézi az ablak szakadozó csipkevitrázsát. Az üveget befutotta az esti pára. Milyen jó, legalább pótolja a vitrázs hiányait, különben belátnának a járókelők. Mikor tiszta az idő, be is látnak biztosan. Mihai Florea, a rendőr, aki itt szokott cirkálni éjszaka a temetőkapu és Biazini, vagyis a Hotel National között, a múltkor is az üveghez nyomta tömpe orrát, úgy bámult be az ablakon. Talán látta is Ilonát, amikor vetkőzött. — Ha egy spanyolfal volna legalább. De hova is állítaná fel azt a spanyolfalat? A dívány közvetlenül az ablak mellett áll, oda nem férne be. Az ablak másik oldalán viszont ott a kredenc. Hát belátnak legföljebb! Mit tegyen? Csak az ablak csukódna legalább. De zárja sincs. A szél vígan befütyül rajta. A ház annyira alacsony, ablakai annyira a földre süppedtek már, hogy az utcáról csak az nem lép be egyenesen a díványon alvó Ilona fejére, aki nem akar. El is határozza mindennap, — ezentúl úgy alszik, hogy a lába legyen az ablak felé, hogy idejében lássa, ha be akarna jönni valaki. De a dívány túlsó oldalán nem jár le a karfa. Rátegye a párnát? Púposan aludjék, meggömbült háttal? Vagy merőlegesen? Így hát marad minden a régiben.

Este, kapuzárás után, jó is ez a nyílós ablak. Az embernek nincs kapupénze. Megáll hát az utcán az ablak előtt, körülnéz, megvárja, míg Florea policáj eltűnik a National söntésében és akkor: kecc, egy mozdulat, az ember már a saját ágyában lehet. Lenka néniék nem veszik észre az ilyesmit s azt se látják,

ha Corina lóg ki valahova a sötét éjszakába ugyan-ezen az ablakon és ugyanígy tér haza reggel felé. Ilona úgy tesz, mintha nem látná Corinát. Ugyan mi köze is volna hozzá? Corina önálló, azt tesz, amit akar. Csak az az érthetetlen, hogy miért nem rontja el az ő szobájában az ablakzárát és miért nem közlekedik a saját ablakán? Tudja Isten: mindenki mindenre ezt használja, ezt a közös ebédlőt, ezt a szerencsétlen átjárószobát és ezt az ablakot. Kellemetlen, hogy még domnu Virgil is. Pedig kocoghatna! Letícia két ablakkal odébb is beengedné szívesen, vájjon miért is nem jár a kapun domnu Virgil Atanasiu? Nincs kapupénze neki se, vagy talán szemérmes? Ugyan kitől szégyelné magát? Az öregasszonyok úgy se tudnák meg. Ilonától nem feszélyezi magát, annyi bizonyos. Ő nem számít, ő miatta nyugodtan lehet randevúzni és átsétálni az ablakon. A múltkor is itt jött be Atanasiu. Mintha észre sem vette volna, hogy a díványon alszik, csak úgy ellépett mellette dudorászva. Még jó, hogy nom húzta be az ablakot, a szél legalább kivitte hamar azt a fanyar parfümillatot, amit maga után hagyott ...

Ettől az illattól nem tud elaludni Kovács. Nem tud aludni egyáltalán. Letícia szobájából áthallatszik minden parányi nesz, még a sóhaj is. Hát még a pároszólamú duruzsolás? — O tu, dragu meu, tu — és fokozódnak, gyorsulnak a szopránhangú sóhajok. Aztán mély lélekzetű, bűgő, lihegő férfi basszus. Persze, persze, — nem lehet csodálni. Nagy tüdeje van Virgil úrnak, operaénekes.

Kovács Ilona ilyenkor a másik oldalán próbál aludni és a dívány hátához tapasztja a fülét. Arról meg Lenka néni hallat ijesztő hangokat. Asztmatikus köhögést, vagy sípoló vénasszony horkolást: Phü-phü,

p. . . „Jöjj vissza jó Titine“, tamtamamtamtamtam — a Hotel Nationalban, az egykori Biaziniben kezdetleges jazz erőlködik. Az előszobán át a konyha felől vékony cérnahang kúszik Kovács felé:

Één Isteneim teégy igazaat,
S vedd el a fejeős bihalaat.

Ez Boris cseléd, aki hajnalig elmosogat. Ének-
szó nélkül nem lehet mosogatni vájjon?

Süvölt a szél szemben a házsongárdi temető fái
között. Zörgeti a nyitott ablakot. Ó, ezek a hangok ...

2.

Az előszobában Leticia lármázik.

— Hová tette a sárcipőmet maga buta paraszt!
Au, tu unguraica tu! Ilyen vacakság, tönkre áztak a
cipőim! Ez is egy finom hely, mondhatom, ilyen sze-
mélyzet! — Bon soir mesdames, kisztihand, Lenka néni,
szörnyű ez a Boris. Miért nem cseréli ki? Ah, Nándi
bácsi, hogy megy a tarokk? Mindig én robbantom szét
a partit, mi? Pedig ez elég késő vacsoraidő, nem?
Kilenc óra? Ja! Az nem jár az az öreg kakukk. Tes-
sék csak folytatni, tessék. Nem vacsorázom itthon.
Kérem Kovácsnak adni a részemet. Ügyis csak parizer
van megint, na nem? Allons. Au revoir. — Akassza
fel Boris a kabátomat. Kovács! Jöjjön csak be, kérem,
a szobámba egy kicsit. Nyissa ki itt hátul a blúzomon
a cippzarat.

Az öreg dámák szétrebbennek, mini a baglyok, a
magyar-utcai templom tornyában, ha megkondul a
harang. Szedelőzködnek. Búcsúznak Csupor Rózától,
aki feltette már atlaszselyem, híres fekete kalapját,
tetején a rózsaszín tüllrózsával és kék kolibri tollakkal.
A szentegyház utcai gyerekek örömét.

— Megyek, Lenka néni — mondja. — Jönnek már haza a kosztosaid.

— Tartóztatnálak lelkem, tudod, marasztalnálak — mondja Lenka, — de már jönnek bizony, teríteni kell. Rabszolga vagyok én lelkem, nem úriasszony. Adni kell a sok éhes szájnak lelkem, adni kell, mit tegyek. De azért maradj lelkem, szívesen látlak lelkem arra, ami van.

— Dehogy, dehogy! Unom én ezt a sok csárogást. Nem irigyellek, Lenka néni. Úgy gágog ez a Letícia, vagy hogy az ördögbe hívják, — fene ismeri ezeket a divatos neveket, — mint egy falka lúd.

— Pszt. Halkabban lelkem, az Istenért. Meghallja lelkem. Háromezer leit fizet...

— Mit sottogsz Lenka Rózának?! — kiált közbe Minka. — Nagyot hall, nem, tudod? Róza fiam, fogd be a szád.

Róza megsértődik:

— Értem, Minka, értem. Azért nem muszáj ordítani. Nem hallok én nagyot. Hallok én éppen eleget. Egyesekről. Csak nem beszélek. Meghallok én fiam mindent. Csak van, amit nem akarok meghallani! Szóval abba maradunk, hogy holnap hétkor. — Nándi osztott utoljára, holnap rajtam a sor. No szervusz házsártos Minka. Alászolgája, Nándi úr. Kezedet csókolom, Lenka néni. — Gyújtson egy szál gyufát, Boris fiam. Ronda, sötét előszobátok van, az már igaz. Mindig a fogasba ütöm az orromat.

Boris elfojtott vihogással csukja be az előszobajtót Róza után. Poharak, tányérok csörögnek. Terítenek. Nándi bácsi adogatja Minkának a kredenc fiókjából az evőeszközöket. Lenka nem találja a sótartót. Minka nem leli az acél asztalkendőszorító gyűrűt.

— Nándi, hozza be a konyháról a lapos tányéro-

kat! — parancsolgat Minka. — Az a Boris sohase hord be mosogatás után! Na, Ilonka is hol van ilyenkor? Miért nem segít?

—Ilonka nincs a konyhán!

—Hát persze, hogy nincs, persze. A Leticia szobájában van. Hallom, hogy traccsolnak odabent.

Karcsú névjegy fehérlik a Leticia ajtaján. „*Leticia Oprea de Vuleni, Studenta*“. Oprea Leticia orvostanhallgató. Leticia hát nemes. Mégpedig magyar nemesége van.

— Papa az egyesülés előtt is jelentős közéleti pozíciót töltött be, ugyebár — szokta Leticia mondogatni. — Beszél is Leticia folyékonyan magyarul, bár nem szívesen. Barbár nyelv — mondja. — Ázsiai. Ah a latin nyelvek, az más! Come la dolce lingua italiana, et la langue franchise surtout, La France! Incomparabil!

— Kapcsolja be az estélyi ruhámat, kedves Kovács. Értem jön ma Virgil opera után. Vacsorázni megyünk. Apropos! Jelentkezzék a parizerért, különben az ikrek falják fel, pedig én magának hagytam, kedvesem. Mondja, maga az én helyemben nem unná azt az örökös tepertős-parizer dolgot? Szegényszagú hely ez nekem, noha közel van az egyetemhez. Virgil jobb szeretne valami vidám, bohém környezetet. Ezek az öreg spisz nénik viszont, — hogy is mondjam csak? A papa megbízik ezekben az öreg magyarokban. Mit eszik rajtuk, igazán nem tudom. Pardon, nem sértettem meg önt, úgy-e Kovács? A papa azt mondja, ezek a kolozsvári autochtonok, ezek garantált úri környezetet. Ha már medika leltél... és a többi. A papa persze régi melód szerint csinálja az életet, még érzik rajta a múlt század, a magyar szupremácia. Mit szól ehhez a kivágáshoz? Merész, mi? Tudja, hogy maga rémesen öltözik.

C'est dommage! A magyar nőkben nincsen semmi chic. Jó a frizurám? Képzeld, most vörös lesz a divat. Remek, hogy az én hajam valódi tizianvörös. Köszönöm, a cipőmet egyedül is felhúszom.

És Letícia egyenesre igazítja karcsú bokáján a selyemharisnyát.

— Akar egy kis parfümöt Kovács? Valódi Houbigant...

Feleletet se vár, már locsolja az Ilona fakó pulloverjét.

— Virgil is jöhetne már. Megöszülök, mire az operának vége lesz. Cicukám, tudja mit? Én előremegyek a Newyorkba, mondja meg Virgilnek, ha bekopog értem az ablakon, hogy jöjjön utánam. Jár oda egy ofiter aerotic, a Pamfilescu, trés élégant! Tegnap az egyetemről a Hintz patikáig követett. De ez diszkrét, ugye? Hallja? Az ikrek már falnak odakint. Hát menjen, fiam, nem tartóztatom. Ezek mindent bezabálnak, ha nem siet. Na, pá!

Letícia kilibben az estébe, a cementfolyosó-fürdőszobán át. Kovács felemeli a földre dobott ruhát, ki simítgatja és a szék támlájára fekteti.

Milyen jó Leticiának! Ha neki egy ilyen szobája lehetne valaha! Kis fehér vaságy, szép fehér piké ágyszerítő. Könyvespolc, íróasztal. A falon csupa fénykép, Leticiát ábrázolja valamennyi. Két cserép vörös cyklámen, kis selyempongyola. A hamutartóban legalább ötven cigarettavég. Sokat dohányzik ez a lány. Hagyhatott volna egy cigarettát idekint. Jaj, de elszívná itt gyorsan, Kovács! Az ebédlőben nem lehet. Mennyi könyv! Csakugyan, hát Letícia tanulni is szokott? Vájjon mikor? Hiszen soha sincs ideje. Van mégis hat féléve az egyetemen. Mi ez a nagy vastag, kitárt könyv? Kórbonctan. Jaj de érdekes! Ezek az ábrák! Istenem —

orvos szeretne lenni ő is. Hát ez a furcsa műszer itt mit keres a levetett, átázott selyemharisnya tetején. Olyan mint valami elnyújtott, torz salátáskanál. . . Letícia jó leány, noha nem egészen doktor-néni típus. Alapjában véve kedves teremtés és jószívű. Kovácsnak szokta ajándékozni a stoppolt harisnyáit és most is, nem neki adta a vacsoráját? Jaj az a vacsora, ő itt báméskodik és kutat idegen holmik között, ahelyett, hogy odakint segítene. Már megterítették helyette, már vacsoráznak is. Igen, oda kell menni neki is. Vízet kell tölteni, le kell váltani a tányérokat. Letícia sincs itt-hon, hogy közvetítené a diskurzust. Az ikrek egy szó sem szólnak magyarul, Corina is alig. Szegény öregasszonyok. Nem volna szabad így megfélemlíteni róluk, ők nem értik a kosztosaik nyelvét. Fogvájót adnak cukor helyett. Aztán az a pukkancs Veturia szembe-röhögi őket.

— Bocsánatot kérek, Lenka néni, Leticiának segítettem odabent. Ce pofiti domnisoara Corina? Paine?

És Hona már az asztal körül sürgölődik, hogy behozza a mulasztást. Corinának kínálja a kenyeres-tálat. A tál nehéz, veretes ózüst, mélyén kis csipke-terítő. Három vékonyka kenyérszelet árválkodik benne. Ha most Corina kettőt kivesz, mi lesz? Egyet a tálban kell hagyni, az a Borisé. Remek: Csak egyet vett ki és így egy neki is marad. Ha meghízna hirtelen ez a kis kenyérdarab! Meggömbölyödne, szép kis cipóvá! Hű, hogy beleharapna!

— Egészségükre, kedves gyerekeim, jó éjszakát.

Szertartásosan bont asztalt Lenka néni.

— Sarut mainile cucoane, — mondják Olga és Veturia és lecsapva az asztalkendőt, rohannak is már a szobájuk felé. A balázsfalvi tanító két lánya Olga és Veturia, az ikertestvérek. Olyan egyformák, mint két

húsvéti piros tojás. Csak egy parányi, fekete anyajegy különbözteti meg őket. Most hajnalig fognak magolni a harmadik diákszobában. Rengeteget dolgoznak: tanulni lehetne tőlük tempót, munkabírást és életörömet. Mindennek tudnak örülni, minden új, remek, isteni, szenzációs nekik. Hangosak, tolakodók, csörtetők. Úgy feszítenek délben, könyvektől duzzadó barna aktatáskájukkal a korzón Lepage előtt, mintha plakát volna a hátukon: Ide nézzetek, emberek, mi vagyunk a Damián lányok! Látjátok a három aranysávot piros diáksapkánkon? Szépen dekorálja fekete cigány arcunkat! Tudjátok-e, hogy ez a három arany sáv mit jelent? Egyetemi hallgatónok vagyunk: harmadévesek és színjelesek. Gyógyszerészek leszünk. Nagyon szorgalmasak vagyunk. Hatalmas az étvágyunk. Látjátok ezt a hófehér kétszer harminckét, csillogó, egészséges fogat? Kevés volna nekünk reggelire a Szent Mihály templom maga, de még az ortodox katedrális is. És egyszerre két példányban fordulunk elő ...

Corina unottan — „jó eisakat“ — kíván. Fáradtan vonszolja szobájába magát. Ez a szép álmos, szláv leány mindég fáradt. Karikás kék szemű, lenhajú. Mintha nem is egyfajta volna ő és a Damiánok. Pedig ő is román, igaz, hogy regáti. Vájjon miért éppen Kolozsváron végzi a bölcsészetet? Most lefekszik és alszik éjfél utánig. Akkor mindég felébred, felöltözik és sétálni megy. Talán ma is találkozunk még — gondolja Kovács. — Mi lenne, ha téglát szereznék és elzárnám vele az ablakot?

Ó, ezek az ablakok. Az Egyetem-utca és Petőfi Sándor-utca sarkára néz az I. számú, a Minka nénié. Bohuniczky Nándor a megmondhatója, milyen híres ablak ez. Csak azóta a tíz éve, mióta szegény Minkáék tönkrementek és ideköltöztek, mennyit promenádozott

fölötte! Az ablak teteje alacsonyabban van, mint a Nándi bácsi feje. Nehéz sor ez, leszegzett fejjel, bús gólyamadárként, lefelé forgatott szemgolyókkal lesni be a kedves ablakán. Ó, azok a békebeli, boldog, szép napok! Mikor Gajzágó puskát fogott rá! A Bartha Miklós-utcai ablak alatt promenádozott akkor, égre meredt szemekkel, néha hajnalig. Akkor kemény gal-lér volt a divat. Valami kis támasztékot kapott sze-gény nyaka legalább, míg órák hosszú során bámulta Gajzágóné Minka magasföldszinti ablakát. Hát ez más: ez a földbesüppedt ház az bizonyos. Hiába, ma már az ablakok sem olyanok, mint régen!

Nándi meg sem várja a vacsora végét. Kisztihand, kisztihand, búcsúzik és totyogva indul haza. így szo-kott mindig vacsora után. A sarkon aztán lelassít. Visszatér. Megáll. Elefántcsont fogantyús sétabotját hátamögé teszi. Két kezével megmarkolja hátamögött a bot fogantyúját, s hoppá, a két kezefejére üi. Néha feldöntik ezt az egy lábú széket szaladtukban az utca-kölykek. Annyi baj. Snájdigan leporolja kifényesedett nadrágját, meghuzogatja, kisimogatja ferencjós-káját, aztán újra felállítja a „szék“-et és visszaül, pontosan a járda közepére merőlegesen a Minka ablakára. Jó így ülni, így még sem olyan alacsony az ablak. Így egyszinten van a fejével. Nem is olyan fárasztó, mint az álldogálás. Ahhoz is ész kell ugyebár, hogy az ember illúziót teremtsen magának.

Minka otthagyja a leszedetlen asztalt, — leszedi Ilona, meg Boris — és kétfelől cuppanósan elköszön Lenka nényjétől, ő már álmos, ő visszavonul.

—Hát bagoly vagyok én talán, hogy hajnalig virrasszak? — Feküdj le te is, Lenka, hamar!

—Jó, lelkem, jó — válaszolja Lenka, — lefek-szem idővel. Minek sietnék, úgy sem alszom el haj-

nali ötig soha. Miért kergetsz az ágyba? Na jó, jó, megyek, megyek. Óh, ezek a türelmetlen fiatalok. Aztán csak meg ne hűlj.

— Ne beszélj számságokat, Lenka, csak nem gondolod, hogy — különben veled nem vitatkozom.. .

Becsapja az ajtót maga után. Úgy negyedóra múlva megkeccen halkan az ablaka. És Minka néni felhúzza picit szemérmesen a faközöld zsalugáter rácsait. Kikandikál. Az egy lábú széken megreppen a lovag. Bólint, köszön. Minka visszabókol. így játszadoznak negyedórásckát. Akkor nesztelenül kinyílik az ablak és kinyúlik rajta Minka néni keze. Ez azt jelenti, hogy lehet. Lenka már lefeküdt. Nándi közelebb jöhet. Kezet csókolni? Azt nem. Nem szabad.

—Na, ne, Nándi, az Istenért, megszólnának az emberek. Csak diskurálni kicsit, pár szót csupán.

—Csak meg ne fázzon, Minka, drágám, csavarja jobban a nyakára a sálat.

Pár percig csend, majd Nándi nagyot sóhajt és ezt mondja:

—Bizony, Minka bizony.

—Hagyjuk ezt Nándi, hagyjuk, minek ezt emlegetni már?

—Nézze, Minka, milyen szépen világít a hold.

—Udvara van, eső lesz holnap. A tagjaim is érzik, Nándikám.

—Bizony, bizony. De azért úgy-e szépen világít a hold?

—... A tele hold közömbösen nézi a fenestervizitet és vörösen és objektíven száll egyre följebb, az öreg sarki házzal átellenben, a Majális utca fölött...

Ilona ilyenkor egyedül marad. Mohón nyúl a tál után, amelyben két vékony szelet parizert hagytak. Különben — nem. Előbb leszedi az asztalt, kihordja Borisnak a tányérokat. Idebent rendet csinál, kiszellőztet, a sublótfiókból kiszedi az ágyneműt és ágyat vet magának. Aztán újra asztalt terít. Szép meissenai porcellánnal, ezüst késsel, ezüst villával. Van itt a kredenc aljában egy csorba kristálypohár is, az az övé. Azt is felteszi. Hogyis mondják a mesében? „Tál, tányér elég vót, enni-inni kevés vót.“ — Nahát. Felvágja a parizert kicsi darabkákra, olyan sokra, amennyire csak lehet. Lassan és megfontoltan fogyasztja el, hogy minél tovább tartson. Ha az ember minden falat után nyel egy korty vizet, végül az az illúziója támad, hogy jóllakott...

Az ikrek szobájából végnélküli mormogás halatszik. Alcalii si basii, alcalii si basii... Valami vegytanképletet magolnak. Corina lefeküdt. Lenka néni is fűjja már a kását: Phű, p, phű, p. Most egy kis ablakzörrenés. Ahá, Minka néni befejezte a fens-tervizitet. Letícia shimmyt táncol Virgillel a New-york-bárban, vagy Pamfilesouval, a repülővel? Vájjon melyikkel jön haza?

Borzasztó hamar el tud fogyni két ilyen kis szelet parizer! Ha volna egy cigaretta, hogy befejezze a vacsorát! Hopp. Van egy félig szívott, eloltott Carpaji a kredenc oldalrekeszében, a sótartó mögött. Tegnap adta Borbáth Feri. Ollóval vágta le az elégett tetejét, hogy ne legyen bűdös. Még megvan. De jó, hogy Boris nem ér rá rendesen kitararítani és nem dobta ki. De persze gyufa nincs.

Ilona csüggedten morzsolgatja ujjai között a

cigaretta csutakot. Tanulni kéne, tanulni kéne. Le kell rázni ezt a fáradtságot, öt rendes osztálytárgyból van óra holnap, nyolctól egyig, délután három óra, az érettségi tárgyakból, a nemzeti tantárgyakból. Földrajz, történelem, constitucia. Constitucia. Mi is az magyarul? Szent Isten, hiszen magyarul már nem is tud. Várjunk csak: constituo latinul — alkotok. Alkotástán? Alkotmányosságtan? Valahogy így lehet a magyar kifejezés. Bolondság, mit fordítgat itt, ahelyett, hogy tanulna. „Gondolkozzanak románul, — mondotta Suciú kisasszony a történelem tanárnő, — akkor nem használnak annyi helytelen kifejezést.“ Persze, igaza van. Most semmi más sem fontos, mint hogy jól végezze az évet, és átmenjen a baccalaureatuson. Azt mondta Ghija inspektor, hogy csak igyekezzék, szól az érdekében, hogy felvegyék az egyetemre. Milyen jó lenne, ha szólna, Istenem! Most nehéz bejutni kisebbséginek. A numerus valachicus még nincs érvényben, de hallgatólagosan már gyakorolják. Borbáthot sem vették fel tavaly. Neki tandíjkezelvmény is kellene, persze, ezek lehetetlen, vérmes álmok. Miért kapna ő tandíjmérséklést? Talán nincs is olyan, hogy az egyetemen elengedjék a tandíjat! Ghila inspektor mondott ilyesmit a félévi rigorózu-mon. Megsimogatta az arcát és azt mondta: „Domni-soara, tu esti un tip caracteristic román.“ Igazán? Román típusú vagyok? Hol egy tükör? Nincs, na nem baj: jó a nagy ezüst tálca is. Leemeli nagynehezen a vitrin tetejéről. A tálca alsó felén nincsenek cifrázatok, fényes tükrös lap az. Na lássalak, Kovács fiam? Mennyire vagy karakterisztik módon román? — Az arccsontom mindenesetre széles, a szemem ferde egy kicsit és az orrom pisze. — Miket gajdol össze ez a hülye Ghila. — Hiszen olyan mongol

pofám van, mint apámnak. Szegény Apám! — Kövér könnyecsepp esik az ezüst tálca tükörfényes lapjára. Úgyis csúfolják otthon Czófalván az apját: a tatár Kovács. Tatár Kovács, kicsi Tatárkám! — Mi lesz, ha húsvétkor harmadszor is megbukik a nyelvvizsgán? Persze, nyugdíjazzák. Kovács nézi a tálcában az arcát és biztatja a tükörképet. Ne búsulj semmit, öreg. Nem hagyjuk el magunkat!

—Csak biztassa lelkem magát ügyesen. Tiszta szent igaza van. — Boris áll a háta mögött derűs ábrázattal. Úgy látszik elvégezte künn a konyhán a dolgát. Be szokott jönni a kicsi magyar kisasszonyhoz este, ha idejében elmosogat, hogy diskurálgassanak kicsit.

—Tanuljon csak lelkem minél hangosabban, — biztatja — úgy se hallják ezek a szőrösfülűek. Aztán hátha reám is ragad valami?

És lekuporodik a Lacika zsámolyára, ölbe teszi a kezét, úgy nézi csendesen, báméskodva Ilonát, mintha megértené az idegen nyelvű mormolást.

— Tara noastra Románia maré se intinde...

S még bólint is hozzá Boris. Olykor-olykor azonban belebeszél:

—Az a, az a. Csak tanóljon szépen. Én es hat elemít végeztem, lelkem. Nyárádmagyaróson, akkor még nem jöttek vót bé a románok. Erős jó tanuló vótam én es. Akár egy fiú.

—Hotárilé Romániei — mormogja Kovács.

—Úgy, lelkem, úgy csak gyűjtögesse a tudománt, mint a méhecske a mézet a bazsalikomról.

Boris ott áll egészséges, szép szál termetével Ilona mögött. A vitrinre néz, onnan az ezüst tálcára. A Kovács szemébe végre. Megsimogatja a leány fejét.

— No, lelkem, ne itassa az egereket. Ne eresse el magát, kicsi kisasszony.

A gyengéd mozdulatra Ilona arcán végigcsordul a könny.

— Boris, Boris, nem bírom tovább! Nyolc óráig van holnap az iskolában és három priváta azonkívül. Mire odajutok, hogy tanulhatnék, holt fáradt vagyok. Egy vasam sincs. Csak elsején fizet a két privátás ... Olyan éhes vagyok!

— Jaj, lelkem, ne hozzon szégyent a felekezetre! Hát ezért sír? Hát ad a Boris! Van nekem lelkem egy kicsi, jó hazai füstölt ódalasom. Az én Miklósomnak kütte az anyja, met disznyóolás vót nálik odahaza Magyaroson, osztán tudják ezek a szülék, hogy milyen a szegén cseléd sorsa városon. Hát küttek. Adok én lelkem magának egy jó darabot. Tiszta szívvel adom, fogadja el. Meghatta erősen Miklós, hogy aszondja úgy adom lelkem Borbála ezt a kicsi disznókötséget, mintha piros kalárist adnék a marosszéki vásárról, — de el ne osztogasd a kosztos kisasszonyoknak. Éhezel te es eleget. Nem es adok lelkem, ne féljen, ezeknek a veturkáknak, de már a fajtájával csak esszetart az ember, igaz-e? — Biza lelkem, nem úgy van a, mint régen, hogy elment a leán városra szógálni, osztán még ő gyűjtött, ő küdött haza. Nincs ma mán az uraknak semmijük. Miből gyűjtenék? Három hónapja bent tartja Lenka nagysága a béremet, de nem kérem lelkem, olyan áldott jó úriasszony, sajnálom szegént. Megadja, ha lesz, aszonta. Nehezen hiszem, hogy legyen egyhamar. — Tudja, Miklós aszondja, olyanokhoz kéne menni szógálni, mint a Leticia kisasszony papája, Besztercébe, akik most es hivatalba vannak, azoknak van. — Van, van. De igaz, hogy azok nem es urak.

— No várjon lelkem, hozom az ódalast. De osztán jó étvággal fogyassza el, ne sírjon lelkem, hallja-e? Tanoltam én az oskolában egy verset, hogy aszondja: „Előtted a küzdés, előtted a pálya, Az erőtlén csügged, az erős megállja.“

— Régen volt az Boris, hogy csak küzdeni kellett és a pálya nyitva volt. Régen írták ezt!

— Tudom lelkem, tudom. Ismerem én az Aranyt es, Petőfit es. A hóstáti bálon tánc előtt most az a szokás járja, hogy eszeverődünk versmondó kalákába, osztán mindenki elmondja, amit a oskolába tanolt, vagy az apjától hallott odahaza, osztán a többi mondja utána. Éppég így mondják az öregek es odahaza a reges verseket. — Lehet no, hogy igaza van a kisasszonynak, hogy ez a vers mái nap nem érvényes. De azért csak ne felejcse el a kisasszony ezt a verset. Nem tudhassa lelkem. Egyszer még újból érvénybe jöhet.

Hona sír, de egy kicsit már mosolyog. Ez a Boris. Huszonhat éves. Falun ez már vénlánynak számít. Tíz éve szolgál. Tíz éve mossa, takarítja, eteti főztjével a városi urakat. S még most se tudott annyit félretenni, amennyi egy szegény székely leány kelenygyéjére elég. Nincs annyija, hogy Miklóssal, a Zell szódavizes kocsisával összekeljenek. S ő mégis vigasztal. És adakozik ...

— Milyen remek ez a füstölt oldalas, ez a sűrű, fekete rozskenyér. Ennek ezer íze van. Mintha otthon járna az ember Czófalván, édesapával a mezőn. Olyan ízek és illatok látogatják, míg majszolja a fekete kenyér fényes haját, amilyeneket kislány korában érzett utoljára. De jó volt! Kimentek apával vetést őrizni. Az érő rozsföldek felett százával röpdöstek a verebek. Édesapa vette serétes puskáját: puff

közéjük csördített. Négyéves Ilona szaladt a nyakáig érő rozszban és összeszedegette a kis verebeket. Aztán apa kicsi kapójával gödröt ástak és eltemették a kivégzetteket. Apa még énekelt is valami tréfás éneket, búcsúztatóul. A végén jött a halotti tor. Apa elővette a bicskáját, Ilona paprikásszalonnát, vagy hideg füstölthúst pakkolt ki a kis szatyorból. Apa szelt egyegy hatalmas karéj fekete rozskenyeret. Úgy falatoztak. Tatár Kovács István néptanító és Tatárka kisasszony, ahogy a falusiak hívták Kovács Ilonkát.

—Milyen jó ez a kenyér...

—Hát ezt a darabkát mét nem eszi meg, jó lélekkel adom.

—Ezt Boris, ha nem haragszik érte, elviszem holnap a botanikus kertbe, Borbáth Ferinek, ő ott tanul. Tudja, nincsen lakása. Csak éjjelre jár aludni egy barátjához, Graaf Bandihoz. Azt ismeri maga. Tudja, azok a jómódú szászok, akik ott laknak a Majális-úton.

—Graaf úrfi? — Tudom lelkem, tudom. Az a bozontos hajú, kicsit pattanásos ábrázatú? Nem a kisasszonyhoz való. — No, no, ne haragudjék lelkem, nem azért mondom. Tudom én, hogy a kisasszony nem olyan. De azért úgy elgondolom magamba lelkem: ennek a sok cifrának itt mind van valakije. Mán kinek ahogy. Nem mondom, Veturkáéknak csak olyan sétálgató, kíséretős. De mán Leticiának? A tegnap este is! Jó haza nagy garral: „Nem vagyok itt-hon Boris senkinek, érte, senkinek, ha jönne a művész úr —“ „Jó lelkem, jó, beeresztem, hogy ne vegyék észre s pász.“ Hát még reámförméd, hogy aszondja: „Maga buta paraszt.“ Osztán bezárkózott. Bé es szóltam az ajtón, hogy hallom semmi nesz. — „Mikor köccsem reggel, kisasszony? Arra sem felelt.

No erre én es: „Csak valami kárt ne tegyen magába, nem érdemes egy legényért. Majd kibékülnek.“ — Met tisztára azért fútt úgy, met összevesztek. — „El ne eméssze magát, ne gyűtse meg a bajunkat, van úgy es elég . . .“ kiáltom bé neki. Hát erre lelkem, kinyitja az ajtót s aszondja. „Fusson ezzel a levéllel Boris az operába, itt van húsz lei a fáradságáért. — Aztán, ha jön a művész úr —“. „Nohát nem mondtam minnyárt az *elején*, hogy bé eresztem s pász.“ így lopassa a napomat. A fene egye meg a ráérős idejét. Hát nem tiszta bolond? A húsz leit odaadtam Miklósnak, hogy tegye hé a takarékba. Hátha mán csak szerelem mián lehet keresni mái nap mit tegyek? — Csak a kicsi kisasszony nem üzekedik ebbe a házban egyedül. Hajaj. A szerelemre es mód kell, ugye s a kisasszonyka nem es ér reá.

—Látja ezt a könyvet? Ezt ma mind meg kellett volna tanulnom, ezt a sok oldalt. Nem tudom. Ügy fáj a halántékom! Le kell feküdnöm. Jöjjön Boris, üljön ide az ágyam szélére. — Meséljen valamit, hogy pihenjen a fejem.

—Lehúzom lelkem a kis cipőjét, ó lábom, lábom, kicsi lábom, hú, de hideg. Megmelegíti Boris, így lelkem, így, mint a kicsi madarat a kebelembe. Hát mit csináljon Boris? — Mondjam el a szürke egeret? Ide hallgasson.

—Hát lelkem. — No, bétakarom a lábát, bétürom szépen a dereka alatt a takarót, — vót egyszer egy nagy-nagy Kásahegy. De olyan nagy vót, hogy az évig ért. Rosszféle, szemetes kásából. Ha beleharpott, elvászott tőle a kicsi egér foga, olyan kemény vót, mint a kavics. De túl a Kásahegyen vót a Tündérország. S nem volt más út, hogy odajusson, —

hát csak a Kásahegyen kellett magát átrágnia a kicsi egér. Egy szép napon ...

— Ne Boris, ne mondja ezt. Olyan fáradt vagyok. Elalszom Tündérország előtt. Megfullad a kicsi egér a Kásahegy közepén . . .

—Hát mondjam el lelkem inkább Ibrinkót. a táltos leányt? Nagy titkos leány vót. Akkora vót az akarata hogy átrepült az üveghegyen.

—De csak harmadszorra, Boris. Először vissza-csúszott, másodszor lezuhant. Én nem is hiszem, hogy átrepült.

—Hogyne repült vóna lelkem? Hiszen azétt vót táltos, hogy megtehesse, amit akar.

—Táltos, táltos. Mese. . . Jaj, úgy félek, Boris. Nem tudom megszokni ezt a szobát. Látja ezt a kékruhás asszonyt, itt a dívány támláján, a fejem fölött? Akkorákat reccsen, sóhajt, ha elcsendesedik a ház, mindig felriadok, meglátja, egyszer rámsuhan.

—Ez a szép nagyccsága? Ez a kék szemű? A Minka naccsága öreg nagymamája? Mét bántaná ez a kisasszonyt? E csak egy halott arcmása. Egyet se féljen. Imádkozzon s nem jönnek a kísértetek.

—Boris én hiába mondom magamnak, hogy nem félek. Hiába imádkozom, nem tudok nyugodtan aludni, két éve hallgatom már, de nem lehet megszokni, hogy itt szemben a temető kapuja mindig nyitva van. Olyan ijesztően csikorgatja a szél.

—A halottaktól ne féljen, lelkem. Én, ha magának vónék, hamarébb félnék ezektől az élőktől, itt a házba kereken ... Nem az öreg naccságakat mondom, — azokat nem es lehet, — úgy elgondolom egyszer-egyszer, igazából élőnek tartani, ők mán fél láb-bal inkább ott laknak szemben, a temetőben. Csak pislákol bennük az élet, mint a tövig égett gyertyá-

ban a láng. Hanem ezek az idegenek, itt a többi szobákban . . . Ezek a hangosak . . . Nagy félelem az idegenség, higgye meg! Azok odaát, a hóttak? azoktól métt félénk? Azok műnköt nem bántanak. Azok a mű fajtánk, mindahány! Féljenek tőlük ezek a Letíciák, ezek az idegenyek! Met azt es elgondolom, hogy — no mi a lelkem? Elaludt? Osztán én itt csak papolok és nem hallgatja senki.

— No Isten s Szűz Marja aggyon magának jój-zszakát.

Boris eloltja a lámpát. Most csendes és sötét lesz a lakás. A Biazini előtt, kocogva járja éjjeli útját a policáj. A Majális-utca fölött az égen, elérte delelőjét a hold.

4.

A gyulai havasokból elindult a köd. Előbb a környékbeli falvakat lepte el, aztán lassan, méltóság-
teljesen behömpölygött a városba a Monostori-út fö-
lött. Bent, a piac-téren megtorpant, megállt. Nem
üzte tovább a szél, hát csak gomolygott sűrűn, ön-
magában és szállt, szállt... Le fel, le fel. Ráült a
háztetőkre és leereszkedett a földig. Besuhant a há-
zak kapuin, ablakok résein. Felkúszott a csatornák
mentén a házereszig. Körülölelte templomok pilléreit.
Langyosan, puhán, hófehéren. Kolozsvárt hófehér
a köd...

Ezerkilencszázhuszonhét december . . .

Hona összeszűjzött könyvekkel a hóna alatt
csendesesen baktat a gimnázium felé. — Délután fél-
kettő az idő. Mióta életbelépett Anghelescu rendelete,
azóta délután van a tanítás. A miniszter eltiltotta
a coeducatiót, hát most külön iskolát kaptak a lá-
nyok. Épületük nem volt, egyelőre úgy oldották

meg a dolgot, hogy a református fiúgimnázium délután kettőtől hétig „Leánygimnázium“-má változott. A hatóság önálló, leányiskolának való épületet követelt, amilyen a „Regina Maria“, a román állami. Azt is a magyarok építették, még békében persze, építsenek most is ugyanolyat! Az Egyház vezetői aggodalmasan dugták össze a fejüket és kuporgatni, gyűjtögetni kezdtek a leieket. Amíg engedélyezték, minden héten rendeztek egy-egy jótekonycélú előadást. A tanárok megajánlották fizetésük öt százalékát. A hívek önként vállalták egyházi adójuk mellett az új iskolaadót. Az egész református egyház az új iskoláért dolgozott.

Minka néniék két órakor szoktak ebédelni, mert megvárták, míg Veturiák kikorzózzák magukat. Kovács elvégezte szokott kötelességét, aztán ment az iskolába — rendszerint ebéd nélkül.

— Nem baj. — Majd iszom a pedellusnál három pohár vizet. Kortyonként, úgy kiadósabb! Hátha Engel ma is nekem adja az uzsonnját? Fogyni akar.

És csillogó szemekkel gondol a libamájpástétomos kenyérre. Jó vastagon keni az Engelék Fráuleinja, nem spórolósán! Megkeni a „fedeles kenyérnek“ mind a két oldalát.

— Vájjon Fülöp ma megint szekundát fog kapni Rebrescunál? Kellene valamit csinálni ezzel a lánnyal! Már az osztály vizsgán elvágják, pedig érettségizni akar minden áron. Azt mondja a Brenner börtényár fogja alkalmazni irodai munkára, ígérete van. Csak a diplomája legyen meg. Igaz, volt mostanában valami rendelet, hogy a magánvállalatok kisebbségiakat „csak indokolt esetben és korlátolt számarányban alkalmazzanak.“ Szegény Fülöp! Majd felajánlom neki, hogy tanuljunk együtt — gondolja Ilona. —

Képtelen kiejteni az idegen szavakat. Fizikából és algebrából viszont jelese van. A legnehezebb példákat percek alatt megoldja. Negyedik után valami neki való szakiskolába kellett volna mennie. Amerikában gépészmérnök lehetne, amilyen érzéke van technikai dolgok meg algebra iránt. Magyarországon egyetemet végezhetne fizika-számтан szakon. — Hogy állástalan diplomás legyen? — mondaná Borbáth. Persze, persze. Borbáth nagyon rossz véleménnyel van a magyarországi viszonyokról.. .

Fülöppel mindenesetre csinálni kéne valamit. Rettenetes volt a legutóbbi óra Rebrescunál! Gheorghe Sincai és Petru Maior agitációja volt a feladat. Azt kellett elmondani, hogy ez a két erdélyi görög katolikus pap Rómában mit dolgozott Románia függetlensége és a román-latin rokonság bizonyítása érdekében ezerhétszáznyolcvanegyben. — Akkor még valachnak hívták a románokat és cyrill betűkkel írtak. Szláv népnek tartotta őket a világ. No, ez a két derék úr eltiltotta a cyrill írást, bevezette a latin betűt: hogy „lehántsa a nyelvet bepiszkoló szláv köntöst a gyönyörű latin-román nyelvről“, — amint a tankönyv mondja. Ebből kellett volna Fülöpnek felelnie. Tudta szószerint, hiszen bemagolta az egész harmincoldalas anyagot. A szünetben is felmondta Kovácsnak, mintha tudta volna, hogy felelni fog. Rebrescu ki is hívta. Fülöp belepirult az izgalomba: no most fog egy jó osztályzatot. Egy hetest legalább. És a tudás boldog izalmában kezdte darálni:

— Györgye Sinka si Petru Major. — Tele szájjal hamisítatlan magyar zamattal. Gyé-vel, a-val és jö-vel. Rebrescu lecsapott. „Destul“ — elég. És beírt egy egyest, a legrosszabb osztályzatot, amit még egy kilencessel is csak ötöstre lehet kijavítani. Elégtelen!

Fülöp nem értette a dolgot. — „Mikor úgy tudtam, Rebrescu kisasszony kérem, becsületszavamra, Kovács a tanúm, hiszen felmondtam neki az egész tételt, tessék megengedni, hogy Kovácsra hivatkozzam, úgy-e, Kovács? Rebrescu még dühösebb lett, mert Fülöp mindezt magyarul mondta izgalomban és román irodalom órán nem szabad magyarul beszélni. Rebrescu ért magyarul, még azelőtt végezte a kolozsvári egyetemet. Rákiáltott Fülöpre — „ne beszélje itt a kisazon majáru!.“ — „Kovács, — folytatta románul, — mondd meg ennek a szerencsétlennek, mit hibáztott.“

Ilona felállt és azt felelte:

— Fülöp, kérlek, Rebrescu kisasszony azért adott szekundát neked, mert helytelenül ejtetted ki Maior és Sincai nevét. Magyarosan. — De ez nem zárja ki a tárgyismeretet, — megbocsásson Rebrescu kisasszony.

Rebrescu fénylő, intelligens homloka elboruk erre. Aztán gúnyosra húzta a száját és azt felelte:

— Tévedsz, Kovács kisasszony. Igenis, kizárja a tárgyismeretet. Éppen ennél a két személynél. Ezeknek a nevét ferdítették el! Akik a tiszta nyelvért, a latinos írásért harcoltak lángoló, hazafias lelkesedéssel? Akik nem véletlenül írták a nevük „c“-vel, „ai“-val? Vagy azt akard ezzel mondani, hogy magyarok voltak? Talán Sinka úr és Major úr? Látod, én magyarul is ki tudom mondani. A mi irodalomtörténetünkben volt egyszer egy áramlat, amelyik megtagadta nemzetünk eme nagyjait. Görögkeleti, szláv visszahatás volt, értitek? — Ezek, igenis Maior és Sincai voltak, mert ők írtak latin betűkkel először és így írták a nevüket. — Mit gondolsz, Kovács?

S oh Istenem, én nem tudom mi volt velem, —

gondolja Kovács, amint megy lassan a hosszú, néptelen Petőfi Sándor-utcán a Collegium felé és lóbálja szíjon függő könyveit, — miért nem fogtam be a szám? Hagytam volna rá. Ő az erősebb, úgysis neki van igaza. De én marha, azt feleltem:

—Én azt gondolom, hogy Rómában, ahol kispapok voltak ezek az urak, biztosan latinosan írták a nevüket. De, nem vagyok biztos benne, hogy idehaza, Erdélyben, vagy később, mint a bécsi udvar Budára kinevezett cenzorai, nem az volt-e számukra célszerű, ha így írták alá a nevüket: alázatos tisztelettel Major Péter és Sinka György. — És Fülöpnek rossz a kiejtése, de tudja az anyagot!

—Hát kellett ez nekem? Most kiestem a Rebrésu kegyeiből! Eddig kilencesem volt nála. Most mi lesz? Látszólag nem haragudott a feleletémért. — E, bine. Azt mondta. — Ül le Kovács. — És magyarázott tovább, mintha semmi sem történt volna, de persze, a Fülöp Magda szekundáját nem törölte ki.

—Talán nem fog megharagudni rám, — okos és becsületes nő az. Persze, nagy hazafi és elfogult. És lehet, hogy Fülöp antipatikus neki. Hozzám nagyon jó volt eddig. Szeret vitatkozni velem. Ugrat is néha. A múltkor is azt mondta, hogy nem jelentkeztem közbeszólásra.

—Na, Kovács kisasszony, te keményfejű magyarka, hol maradsz az ellenvéleményeddel?

Érdekes. Kíváncsi a tanítványai véleményére! Tanulmányozza a magyarokat. Nagy élvezet lehet megfigyelni neki, hogy vergődünk mi most. Magyar éra alatt kisebbségi diák volt ő is. Egyszer beszélt is erről, megint szegény Fülöppel kapcsolatban. „Azért lehetsz te még taré magyar, amiért megtanulod jól a románt. Én is jó román voltam a magyar gimnáziumban.”

ziumban. Pedig nekem minden tárgyat magyarul kellett tanulni, nem mint nektek, csak ezt az öt román tárgyat. Nektek vannak saját fajtátokbeli tanáraitok is. Nekem nem voltak. És mégis jelesen érettségiztem Besztercén. És ma itt vagyok, voilá.“ — Itt van bizony. Itt óraadó a leányiskolában, mióta elrendelték, hogy a román nemzeti tárgyakat nem adhatja elő magyar anyanyelvű tanár. Az unokabátyja pedig, a híres író, a bukaresti nemzeti színház igazgatója. — Jaj — erről jut eszébe Kovácsnak, — még nem olvasta el a könyvet, amit Rebreșcu kisasszony az ősszel adott neki. L. Rebreșanu: „Az akasztottak erdeje“ című regényt. Az úgy volt, hogy Kovács egyik órán a padon felejtett egy könyvet, amit Engel Évának vitt vissza az iskolába. Szabó Dezső „Az elsodort falu“-ja volt. Engel Pali, az Éva bátyja adta kölcsön. Rebreșcu meglátta, felemelte a padról, megpörgette az ujjai között, aztán azt mondta Kovácsnak: „Ismerem, olvastam. Jó könyv. Mondd, Kovács, mit gondolsz, ez a Szabó Dezső irredenta író?“

Kovács gondolkozott, aztán azt felelte: Igen. Ebben a könyvében az. Felrázza és felizgatja a kedélyeket, akcióra, ellenállásra ingerli. Különösen ahol a román — és itt kereste a szót Kovács. Nem mondhatta: románok betörését, azt nem akarta mondani: a románok bevonulását, — szóval: ahol ezerkilencszáztizenhatot írja le.

— Tévedsz, Kovács kisasszony — így Rebreșcu Cornelia. Nagy írás, de nem tett nektek jó szolgálatot, mint politikum. Ezt majd megérted, ha felnőtt leszel. Én adok neked egy igazi irredenta könyvet. Nagynevű unokafivérem írta: Liviu Rebreșanu. Olvasd el. „Az akasztottak erdeje.“ Egy erdélyi román fiúról szól, aki a közös hadseregben román testvérei ellen

kényszerült harcolni ezerkilencszáztizenhétben. Aki meg akart szökni onnan, de hogy ne váljék dezertorrá, a gyalui erdőben inkább felakasztotta magát. Inkább az öngyilkosság, mint a testvérgyilkolás. — Na, csak olvasd el. Majd meglátod, mi az a tiszta irredenta. — És kicsit gúnyosan nevetve hozzátette: — Tanulhatnátok belőle irredentizmust ti magyarok, az most nektek éppen aktuális.

Ilyen ez a Rebrescu Cornéliia, a lányok nagyon félnek tőle. Nem tudom, hiba-e ez tőlem, — gondolja Kovács, — de én azt hiszem, szeretem vagy legalább is becsülöm.

Ilona közben a Bethlen-bástyához érkezik. A bástya omlatag maradványa előtt kis embercsoport zajong. Közelebb kell mennie, hogy a vastag, áthatatlannak tetsző ködben kivegye az alakokat. Maszatos utcakölykök ugrándoznak a bástya tövénél. Egy pékinas, hátán üres kifliskosárral vihogva mutogat egy bamba képű fiúcskának valamit. A bástya mellett a Kollégiumot határoló beszakadt kőkerítésnél villámsújtotta, csonka szederfa áll. Egy magas, vékonytermetű, lovaglónadrágos hölgy azon erőlködik, hogy a fa derekához kösse hátaslovát. A hölgy nadrágján jókora hasadás. Selyem fehérneműje, mint egy kis rózsaszín zászló kibujt a repedt lovaglónadrág hátulján. Ügylátszik, ez okozta az inasgyerekek csoportjának viharos örömét. De nem sokáig. A nő gyorsan és ügyesen meghurkolja a hátasló kötőfékjét a fa derekán és hátrafordul. Energikus, kemény kis öklében megsuhan az acéllemezes lovaglópálca.

— Tágulj, kölyök!

— Rád húz a kontesz, szaladjunk, Pista — ordítja a pékinas, mint aki tudja már, hogy mi következik.

Hona éppen odaért. A lovas nadrágzsebébe nyúl s

onnan egyenkint kihúz három darab összehajtogatott, kitépett könyvlapot. Kirázza, majd meglobogtatja őket.

— Halló, Kovács! — kiáltja Ilona felé. — Éppen kirámoltam az iskolafelszerelésemet!

A karórájára néz.

— Öt perc múlva kettő. Gyerünk! Mondja, kérem, mióta közlekedik maga is itt, a hátsó bejáraton? — és már ugrik is, hogy menjenek, de előbb még megveregeti a lova nyakát. — Szervusz, Rurik! Vigyázz, magadra. Minden tízpercben kijövök megnézni téged. Jól viseld magad!

Ilona elneveti magát.

— Nekem erre rövidebb az út, de maga nem fél, hogy ellopja a lovát valaki?

— Ezt? Próbálja meg. Örömmel meglátogatom hátgerinctörés után a kórházban. — Kotorászni kezd a zsebében. — Abszolúte nem találok a számtanfüzetem. Ezekbe a vacak zsebekbe semmi sem fér...

— Miért nem vesz egy aktatáskát a könyveinek? És mondja, miért nem visel egyenruhát? Nem gondolja, hogy a diri megint szólni fog? — Ilona összecücsöríti a száját és a diri pózában folytatja:

— Egy hátszegi Buda Margit grófnő, ha már nyilvános iskolába jár, tisztelje az iskola szabályait és kivételes magaviseletével ne okozzon közbotránkozást.

— Hopp, — hátszegi Buda Margit, nyolcadik g. o. t. szó nélkül átugrik a beomlott falon és Ilona felé nyújtja lovagiasan a kezét. — Legyen szerencsém, kisasszony! — és leguggol Ilonáért a fal tetején.

— Margit, szent Isten! Becsületszavamra, rongyos a nadrágja.

— Na, ne izéljen? Kizakadt? Atyaisten, az utolsó ép nadrágom. Na, ne ugrasson? — És ijedten tapogatja két kezével a hasadást. — Van egy biztosítótű

valahol? Nincs. Na, az ördögbe is! Kilátszik a fehérneműm? Van tinta magánál? öntse le, kérem, ahol kilátszik, hogy fekete legyen az egész. Vagy várjon. Vesse le a kabátját. Adja hamar kölcsön az egyenkötényét, alatta rendes ruha van magán, nem?

—Ráveszi a nadrágjára a kötényt?

—Rá, rá, siessünk, kérem. Mindjárt csengetik a másodikat.

Kapkodva öltözködnek a fal tövében. Aztán szaladni kezdenek az iskola felé, végig a nagy udvaron. Margit rohan elől. Csizmás lábai fölött csattog a kezény, fekete klott-kötény. Ilona utána. A kollégium lépcsőjénél lelassítanak.

— Na, hál' Istennek, siet az órám. A nagy óra még csak háromnegyedet mutat. Falazzon nekem, Kovács, hogy ne lássák a toalettemet, míg feljutunk a másodikra. Rögtön bebújok a padba. Ha fizikából nem hívnak táblához, az egész nadrágdolgot megúszom. Majd mélyen a padba süppedek. Elöttem ül a kövér Engel, az takar. Különben a padban át is öltözködhetem.

Lapulva mennek a lépcsőházban. Margit a fal mellett mindenütt. Előtte Ilona. Az iskolások csoportosan törtetnek fel a lépcsőn. A tolongásban nem figyel Margitra senki.

Az első és második emelet fordulójánál megállnak, hogy kifűjják magukat. Odatámaszkodnak a képekkel kirakott falhoz mind a ketten. Hona azt mondja:

— Margit. Az előbb kivicceltem a dirit. De a dirinek igaza van. Miért jár lóháton iskolába? Ha már jár egyáltalán?

Margit összehúzza a szemöldökét és felveti a fejét. Rövidre nyírt, szőke csikósörénye hullámot vet szép,

magas homlokán. Beszívja picit az alsó ajkát, majd fitymálóan csettintve egyet, erősen végigméri Ilonát.

— Elvégre, ez magára nem tartozik, de azért felelek: mert nincs hol tartsam a lovamat; Anna tant kirúgott lovastól együtt. Most Alvinczyéknél lakom, egy bőrdiványon, ha ennyire érdeklik az ügyeim. De a lovamnak nincs hely, úgy-e? Éjjelre egy öreg fiakkeres barátom befogadta az istállójába. Nappal lógunk. Kikötöm, ahol lehet, ötször írt már fel a zsaru. Mit csináljak? Eladjam? Rurikot eladni?! Eh, mit érti ezt maga? Jaj, ne haragudjék. Nem akartam megsérteni. De igazán. Ne haragudj. Te már régen nagyon szimpatikus vagy nekem. Szervusz. Nos, akarod?

Kezét nyújtja Ilona felé. Kovács érdeklődve figyel rá és erősen megfogja a kezét.

— Majd egyszer azt is elmondom neked, miért járok nyilvános iskolába. Meg fogsz érteni. De gyerünk innen már öregem. Ez a félszemű honfi, itt a falon, nem szereti, hogy neki támasztottam a hátamat. Nézd milyen idegesítően pislog rám. Mondd, kérlek, ki ez?

Ilona hátrafordul. Ott függ a falon, kopasz homloka körül pár lengő, fakó fürttel a rézkarcba örökített Kölcsey. A „Nemzetünk Nagyjai“ című képsorozatból az ő arcképe megmaradt. A költőket engedélyezte a hatóság, csak odabiggyesztett mindenik mellé egy-egy Coşbucot, Eminescut, egy-egy román nemzetit is.

—Én szeretem — mondja csendesen Ilona. — Mindig megnézem, ha feljövök. Engem nem idegesít. Inkább megnyugtat ez a fájdalmas, gúnyos arc. És úgy sajnálom a lehunyt, vak jobb szemét. Te nem tudtad, hogy ez Kölcsey?

—Én utálok a képeket. Lehetőleg meg sem

nézem őket. Elegendem van belőlük otthon. — Az ősök képei és egyéb elbeszélések. Brr. — Megrázza a fejét és hármásával ugrál felfelé a lépcsőn. Ilona utána. Nyomukban a lépcső másik fordulóján sötétkék egyenruhában, hosszú sorban cammognak fölfelé, Ágnes néni vezetésével, a szeretetházi bennlakók.

Baj nélkül jutnak fel a nyolcadik tanterembe, ahol már hatan ülnek. Halk kuncogás fogadja Margit bizarr megjelenését, de ő magasra emelt fejjel, szótlanul és köszönés nélkül végig megy a padok között és az utolsó sorban leül. Ott lehúzza a kötényt, Összegombolyítja és odahajítja Ilonának, a harmadik pad felé. Aztán kikotor a padjából egy ócska egyenkötényt, itt tartja bent az iskolai ruhát. A pad alatt lehúzza a lovaglónadrágját is; vetkőzik, öltözik pillanatok alatt. Nagy gyakorlata van. Mire Suciú bejön, kifogástalan iskoláslány lesz.

Halmos Babuka megáll Margit előtt. Pipiskedve beszél.

—Mi az kontessz, öltözködik?

—Ühüm. Amint látni méltóztatik.

—Pardon, hogy zavarom.

És kis ringó, affektált lépésekkel a helyére megy, az első padba, ahogy az az osztály eminens tanuló-jához illik.

Már tíz perce megcsengették a másodikat, de Suciú még nem jön. Későre jár be. Teheti. Nem fog szólni neki a diri semmit. A történelmet tanító Suciú kisasszony a Suciú iskola-revizor leánya. Hogy merne neki szólni a magyar igazgató? örül a megtiszteltetésnek, hogy a rettegett revizor leánya az ő gimnáziumában végzi gyakorló éveit! A lányok is örülnek. Legalább lehet még magolni óra előtt egy kicsit.

Halmos két kezével befogja a fülét.

— Fülöp kérlek, tanulj halkabban, utóvégre mások is vannak jelen.

Fülöp zavartalanul mormog tovább: „Mircea cel Bătrân a domnit dela o mie...”

A második padban Hirsch Lili hangosan újságot olvashatja Engelnek:

— Csuda klassz az a színésznő, anyuskám. Ilyen cakkja van a füle fölött. A Színházban láttam. Ilyen spicces, nézd. Ha vakáció lesz, én is olyan frizurát csináltatok. Azt mondja Pali, hogy a profilom...

Málnásy és Kosa, a két bennlakó, szerényen és illedelmesen ülnek a helyükön és nesztelenül lapozgatják könyveiket.

A jobb sarokban, egy padban egyedül a kampós orrú, szemüveges Ember Magda pislog. Idegesen felfelkapja a fejét és az ajtóra bámul, amin még mindig nem jött be Suci.

Ilona felfigyel.

—Hát ennek mi baja van? Milyen feszülten figyel, remegnek az ajkai. És még a füle is. De furcsa! A kutya tesz így, ha veszedelmet érez.

—És már éppen oda akar szólni Embernek: „Mi az Magda, rosszul vagy? Mi van veled?” — Amikor kinyílik az ajtó és belép rajta az őszfejű, sovány termetű Kiss igazgató. Az osztály feláll. Mind a tízen.

Ez az osztály csak tíz leányból áll. A többi lemaradt negyedikben, — huszonketten indultak az elsőben, nyolc évvel ezelőtt, — vagy elhullott a rostavizsgákon, a rigorozumokon. A hatalmas fiútanterem olyan kongó és üres velük, ahogy szanaszét ülnek, — néhol egész padsorok kimaradnak.

— Üljenek le, kisasszonyok.

Kiss igazgató úr kicsit megköszörüli a torkát,

de amúgyis halk, csendes hangja különösen gyenge most.

— Suciú kisasszony csak húsz perc múlva érkezik, viseljék csendesen addig is magukat.

Ezt biztosan most találta ki, — nem is jelentette ezt neki Suciú! Szegény, a tekintélyét védi, — gondolja Ilona.

—Kisasszonyok, — folytatja egyre fakóbb hangon Kiss igazgató. Szomorú hírt kell magukkal közölnöm. — Ember hirtelen mereven félig felemelkedik a padban, aztán tágra meredt szemekkel visszazökken.

—Ejnye, mi van ezzel már megint?

—Az a sajátságos körülmény állott elő — folytatja Kiss, hogy a mai napon néhány osztálytársuktól meg kell válniok. A tíz leány ijedt szemekkel, moccanás nélkül lesi a szavát.

—Az — itt elfullad egy kicsit az igazgató hangja, de akkor két kis száraz köhögést hallat, majd felemeli a hangját s mint, aki megkeményítette önmagát, mondja tovább:

—Az egyre gyakrabban előforduló és egyre jobban elfajuló antiszemita tüntetések arra készítetnek, hogy a különben is pár nap alatt életbelépő rendelet előtt már, — ez a rendelet ugyanis a magyar nyelvű felekezeti iskolákból az izraelita vallású tanulók eltávolítását kívánja, — búcsút vegyünk három nyolcadik osztályos növendékünkötől. És pedig Engel Éva, Ember Magda és Hirsch Ilona kisasszonyoktól. Én édes gyermekeim ...

Ember falféren felemelkedik a helyéről. Kitátja száját, kilép a padból, aztán elvágódik.

— Hozzon kérem egy kis vizet! Édes kis lányom ..

És Kiss igazgató izgatottan odaszalad Emberhez.

Felemeli. A rend felbomlik. A lányok odasereglenek. Visszaültetik a padba, dörzsölik a homlokát. Kiss idegesen, majdnem dadogva beszél hozzá, közben sápadtan és reszkető ujjakkal keresi az ütőerét.

— Ne izgassa fel magát gyermekem! A rendelet módot ad arra, hogy az izraelita növendékek az állami leányiskolában folytathassák tanulmányaikat. Na Magduska . . . Kisfiam. Hívják a pedellust hamar. Telefonáljon azonnal az iskolaorvosért.

Engel megszólal.

— Igazgató úr kérem — és sírásra görbül a szája. — Most rögtön menjünk haza? Talán ma megint tüntetés lesz? Akkor szabadna nekem az irodából haza telefonálni, hogy a Fräulein értem jöjjön? Anyukáék nagyon meg lesznek ijedve.

— A Fräulein már érte is jött, lenn várja a tanári folyosón. A kedves szülei bizonyára már értesülve voltak, — feleli Kiss. — De várják meg kérem a mai tanítási nap végét. Nem olyan ijesztő a dolog. A tüntetés egyelőre a város túlsó felében zajlik. Én csak idejében akartam önöket értesíteni, hogy összepakkolhassanak. A tornaruhákat az öltözőben magukhoz vehetik. Gondoskodom róla, hogy az iskola védelme alatt érjenek haza, majd én magam, meg a szolgaszemélyzet...

— Meg mi, gondolom, mindannyian. Hazakísérhetjük. Igen?

Mindenki hátranéz: Buda Margit mondta ezt. Egyedül áll a többiektől távol, az osztály közepén.

— Köszönöm, ez nagyon szép és kollegiális lesz maguktól, gyerekek.

Ember kinyitotta a szemét. A szája rángatódzik.

— Igazgató úr — nem tudja folytatni. A hangja elcsuklik és hevesen zokogni kezd.

— No itt van végre! Igya meg fiam ezt a vizet. Jöjjön pedellus, tartsa a kisasszony fejét. Az orvos jön? Talán rendelne mindjárt valami csillapítót. Térjen magához gyermek, mi, igazán. — Ejnye, ejnye.

— Kiss arcán gyöngyözni kezd a verejték.

— Igazgató úr, én, én, igazgató úr kérem, — zokogja Ember, — én tudtam, jaj, én éreztem, én ezt nem bírom ... én nem megyek a Reginába ... nekem nincs pénzem arra . . . én. — és hisztériásán sikoltani kezd, — én itt tandíjmentes voltam, — nekem muszáj itt végezni.

Nyílik az ajtó. Ágnes néni jön, az inspekciós tanárnő és a doktor úr. Embert rángógörcsök közt viszik le az igazgatói szobába.

— Maradjanak kérem, — mondja Kiss igazgató.

— Üljenek vissza a helyükre. Nagyon sajnálom a történeteket. Már háromnegyed. Úgy látszik Suciú kisasszony még mindig késik. Viselkedjenek kérem fegyelmezetten, amíg megérkezik. — És most már nyugodt és határozott lesz a hangja. — Én itt most az iskola nevében búcsúzom Engel, Hirsch és a jelenleg távol levő Ember kisasszonytól. Ezt a szomorú missziót kell még elvégeznem az alsóbb osztályokban is, ahol, sajnos, népesebb osztályokról lévén szó, nagyobb az elbocsátandók száma is. Előadás után jelentkezzenek az irodában, hogy hazakísérjük magukat. Legyenek nyugodtak kérem. A mellékutcákon megyünk.

— Kénytelen vagyok ezzel a túlzó óvatossággal élni, hogy magukat már a rendelet életbelépése előtt hazaküldjem. Attól tartok ugyanis, hogy megostromolnák a tüntetők az iskolát. Hát — kedves kisasszonyok — Isten velük.

Megtörli gyöngyöző homlokát és meggyötörten, fáradtan indul kifelé.

Az osztály pillanatokig néma csöndben áll. hogy az ajtó becsukódik az igazgató mögött. Aztán egyszerre, mint a megbolygatott méhkas:

—Most mit fogtok csinálni?

—Disznóság!

—Szegény Ember.

—Te elmész Engel a Reginába?

—Eh, a románoknak igazuk van. A zsidók nem magyarok. Kisebbség, mint mi. Állítsanak zsidónyelvű iskolát, vagy járjanak államiba. Ez nem a személyetek ellen szól, Engel, de ti tudjátok. Én is antiszemita vagyok. — Ezt Vadas mondja, kinek három fivére jár az egyetemen.

—Na, legyenek csendben, igazán. Nem akarok kellemetlenkedni szándékosan, de kénytelen leszek a Iármázókat feljelenteni, — így Halmos.

Egyszerre Hirschre terelődik a figyelem. A kis Lili feláll a padban. Élénken gesztikulál:

—Csuda klassz, csuda klassz! Nem kell többet is-ko-lá-ba jár-ni, i-his, koho-lába jár-ni, jární. Bille Irénhez úgyis örülten hasonlítok. Meglátjátok, összes anyusok, megfőzöm a muttit. Iskola: fuccs! Passz! Fini! Olyan primadonna leszek, hogy c!

—Jó pofa ez a Lili.

—Ülj le Lili, ne ugrálj. — Engel visszahúzza a padba.

—Kérlek, én legnagyobb sajnálatomra kénytelen leszek feljelenteni téged, ha itt ugrálsz, — ez Halmos volt persze megint.

—Haha, — most már jelentheted. Jó vicc.

Még a csendes bennlakók is felkacagnak. Ilona átszól Engel Évához:

—Évike, hát veled mi lesz?

—Én, — hát én nem is tudom. Majd, amit anyukáék mondanak. Azt hiszem, iskolába nem járok többet. De azért néha találkozunk, úgy-e? Én majd szünetben meglátogatlak benneteket. Azt talán megengedik. Majd erre sétálunk a Fráuleinnal és ti kiszöktök a bástyához tízpercben. Jó? ígérjétek meg, igazán. A Reginába nem engednek, mert, — de igazán nem azért mondom, — de a Schwartz Vali mamája mondta anyukának a múltkor. Hallottam, erről beszéltek a szalonban. Minket kiküldtek, de én bevallom, füleltem egy kicsit, a murisakat mindig ilyenkor mondják. Hogy mi lesz ezzel a rendelettel, azt mondta a Schwartz néni. Mert úrilányokat nem lehet a Reginába íratni. Csak eltussolták, azért nem lett belőle hírlapi botrány, azt mondta, de a tavaly májusban ott egyszerre nyolc leánynak volt izéje, — valami olyat mondott, hogy abortusa.

—Ugyan, ilyen zöldséget! — Vadas felnevet.

—Én nem azért mondom, igazán, csak hallottam ... Én azt hiszem, hogy én ma vagyok életemben utoljára iskolában ... Pardon, Kovács. Elfogadod? Nagy szívességet tennél velem, kikapok, ha hazaviszem, pedig igazán nincs ma étvágyam. Nem azért, hogy fogyni akarok.

Kövér könny pottyán az Engel selyempapirosba csomagolt uzsonnájára, ahogy kiveszi táskájából és odanyújtja Ilona felé.

Ilona elvörösödik és összeharapja a száját, de aztán az Évi nagy, gyerek, kék szemébe néz és hát igen — kinyújtja érte a kezét.

— Köszönöm.

Egy pillanatig hallgat mindenki. A nagy csendben élesen és váratlanul felharsan a szünetet jelző

csengetés. Suciú megint elbliccelte az órát. A lányok felállnak és párosával mennek a folyosóra levegőzni. Ilona a napos, kitárja a tanterem ablakát.

— Ha ez a Suciú így bliccel, hogy végezzük el az anyagot? Nagy hasalások lesznek itt a végén. Na gyerünk. Felvesz egy könyvet a padból és ő is ki-megy.

Szünetben Margittal sétálnak a folyosón. Margit kezdi:

—Magyar óra a következő?

—Igen.

—Mi van feladva?

—Hiányoztál?

—Nem. Akartam venni egy könyvet, hogy bejegyezzem, de mindig elfelejtem. Fejből nem tudom megjegyezni, hogy Fazekas miről beszélt. Rém álmosító a hangja.

—Odaadhatom az én könyvemet, ha akarod, nézd át. Talán felettet. A mai lecke: a nyelvújítás, Kölcsey.

—Ja! Éppen az a félszemű barátod. Kérlek, add, ha ez neked örömet szerez.

—Ahogy gondolod... Sajnálom ezeket a lányokat.

—Én nem.

—Nem? Hiszen olyan lovagiasan ajánlottad fel, hogy hazakíséred őket.

—Ja? Nem szeretem, tudod, az egyoldalú verekedést. — Esetleg inzultálják ezeket az orruk miatt. Stramm szíjostorom van mindenesetre.

—Oh, de férfiú vagy!

—Kifogásod van ellene?

—Kérlek, dehogy.

A lépcsőház előtt megállnak.

—Megyek, megnézem a lovamat.

—Vigyázz, meglátnak, hogy kilógsz.

—Szó sem lehet róla! Most? Most gyászünnep van. Búcsúztató. Egy ilyen kis kilógás fel sem tűnik a nagy eseményben.

—Gúnyolódsz?

—Zokogjak netán? Mint Halmos ott a sarokban, a Hirsch karjaiban. Nézd. Az előbb fel akarta jelenteni.

— De Ember, szegény. Nagyon sajnálom, özvegy anyja van. És olyan szorgalmas volt. Vele mi lesz?

— Miért? Muszáj neki egyetemet végezni? Afféle kis kultúrhisztérika lett volna belőle. A legjobb úton volt hozzá. Na nem? így? Lesz neki öregem olyan kalapszalonja két év múlva a főtéren, hogy csoda. Á! Ezeket nem lehet összetörni.

Még két perc van csöngetésig. Ilona visszamegy a terembe és becsukja az ablakot. A helyére ül és olvasni kezdi a magyar irodalom aznapi anyagát. Az osztály leverten és csöndesen jön be. Szótlatlanul elfoglalják a helyüket. Ember még mindig hiányzik.

Fazekas tanár és Margit egyszerre érnek a terem ajtajához.

Margit lihegve kér bocsánatot.

—Elkéstem egy perccel tanár úr, ne haragudjék kérem.

—Nem, nem kisasszony. Nem késett el, én jöttem korán. Illetve túlpontosan. Illetve, — és túlzó udvariassággal maga előtt tessékeli az osztályba a leányt.

A magyar óra csendben telik el. Málnásy Erzsi felel egyedül. Húsz percre beszél Kölcseyről, Parai-

nesisről, hangosan, megfontoltan, értelmesen. Alaposan készülhetett. Fazekas megdicséri.

— Köszönöm kisasszony. Köszönöm ezt a szép feleletet. Különösen jólesik, hogy most, utolsó évben sem hanyagolja el a magyar irodalmat, amikor már csak heti két óránk maradt. Jólesik látnom ezt az igyekezetet, mert tudom, hogy önöknek most elsősorban az érettségi tárgyak fontosak és tudom, hogy milyen nagy megerőltetés a román nyelvű tanulás. És hogy egyéb tárgyra alig van fizikai idejük. De, kedves gyerekek, most az utolsó évben, mikor nem-sokára kilépnek az életbe, most igazán nem szabad elfelejteniük, hogy elsősorban mégis csak magyarok. Áldozatok árán is. Ennek az áldozatos munkának szép példáját adta ma Málnásy kisasszony. Látom hogy külön forrásmunkákból is készült a tankönyvön kívül. Jeles. Leülhet. Köszönöm. És most meg-
yünk tovább.

És kellemes, de kicsit általában monoton hangján duruzsolni kezd:

— Az a nagy nemzeti fellendülés, amely ...

Hopp. Fülöp leejtett valamit.

—Mi volt ez, Fülöp kisasszony? — Fazekas megszakítja az előadást.

—Mutassa csak kérem, mivel foglalkozik a pad alatt?

Fülöp pipacsvörösén feláll. Fazekas odamegy és kihúzza a pad alól a corpus delictit. Egy könyvet. A román literatúrát.

— Úgy, — mondja Fazekas. Persze ... a következő órájuk — román.

Nagy csend van az osztályban. Fazekas Málnásyra néz.

— Hiába, az illúziók hamar szétfoszlanak!

—Bocsánatot kérek, tanár úr, — dadogja Fülöp zavartan, — én nem tudom soha egészen elvégezni a román anyagot. Rebrescu kisasszony pikkel rám, én, én, úgy drukkolok ...

—Hogy azalatt a megmaradt két magyar óra alatt is románt tanul a pad alatt!

—De, de tanár úr kérem, azért én ... Csak, — igazán csak a magyarázat alatt. Az a könyvben is benne van és azért a magyart is átveszem.

Fülöp elhallgat. Idegesen babrálja az ujjait. Várja a feleletet, — de Fazekas hallgat. Száján rezignált, fájdalmas mosollyal néz el az osztály felett. Ki tudja hová. Múltba, vagy jövőbe? Aztán egy végtelennek tetsző kínos perc után szétnyitja két tenyerét. Hosszú, kitért ujjai lehullnak a levegőben, mint mikor az ember elenged valamit, amit már nincs ereje megtartani.

— Leülhet kérem. Igen. — És a szokottnál is halkabban mormolja tovább az anyagot.

5.

Ilona a tíz percben lemegy az udvarra, hogy kiszellőztesse a fejét. A kollégium pincelejárata előtt, hosszú falócán ülnek az „Ellenzék“ rikkancsai. A lapot ebben az időben ott gyártották a kollégium pincéjében. Innen szaladt szét déli két órakor a városba az újságárosok hada. Volt közöttük egy falábú hadirokkant: Péter bácsi. Ez nem tudott szaladni, hát mindig lemaradt. Félórás késéssel bicegett a főtéren, a Lepage könyvkereskedése előtt lévő posztjához. Ott már várta a közönsége. Nagy vevőköre volt. Pártolták az öreget, aki hang nélkül ha-

donászott újságjaival. Beszélni csak akkor tudott, ha leülhetett, ha eleresztette a mankóját és a másik felszabadult kezével befogta a nyakán azt a kis, füttyülő forma fém-nyílást. Ezüst gégeje volt.

Most ott vár a lócán a többiekkel. A főlapot már kiárulták. De ma kétszer jelenik meg a lap. Külön kiadás van a diáktüntetések miatt. Ilona leül a lócára Péter bácsi mellé.

— Mi újság, Péter bácsi? Maradt egy lapja? Ideadhatná, vagy már leszámolt?

Péter bácsi a hüvelykujjával a pincelejárat felé bök. Ez azt jelenti, hogy már leszámolt, lapja nem maradt.

— Nagy zavargás van a városban, öreg? Rombolnak is?

Péter bácsi magasra húzza szemöldökét, legörbíti az ajkát és bólint. Azt mondta vele: de még mennyire. Honának most Minka néniék jutnak az eszébe, akik ott laknak az egyetem tövében. Ki tudja, milyen izgalmon esnek át? Nehéz ezzel a szegény, öreg Péterrel értekezni. Meg kellene tudnia mégis, mi van? Kérdezze meg azt a pulykaképű, Öreg újságárusnőt, aki ott ül a másik padon? Nem, olyan szúrós szemekkel nézeget, eh, ma úgylátszik ugyancsak képzelődik ...

— Péter bácsi, hol van a tüntetés? Merre? Mutassa! Addig fogom a botját.

Az öreg Péter odaadja Ilonának a mankót. Egy pillanatig csodálkozva néz a lányra, — mit akar az a kisasszonyka tőle? Aztán felemeli a mutatóujját, kikapoghatja az ezüstgége nyílását és mikor megtalálja, megfontolt, ünnepélyes mozdulattal rányomja az ujjá hegyét. Sípoló, recsegő hang tör ki a száján.

— Főtér. — Wesselényi-utca. — Ferenc József-utca. — Betörték a kirakatokat. — Fischer porcellá-

nost. — Fosztogatnak. — Mennek. — Mikes Kelemen-
utcába. — Zsidó templom elé.

Nagyot füttyent a kitóduló levegő a gége csapján,
amint kifulladásra veszi róla az ujját.

Ilona fázósan megborzong. — Köszönöm, Péter
bácsi.

Az öreg bólint, hogy szívesen. És vár tovább.

A külön kiadás még nincs készen. Várják az újabb
fejleményeket.

Vájjon, kik a tüntetők? Persze, egyetemi hallga-
tók. De kik?

—Mit csinálsz itt, édes fiam? — Ágnes néni áll
meg Ilona előtt. — Jól tudod, hogy ezen a területen
nektek nem szabad tartózkodnotok! Miért nem mégy
a többiek közé?

—Bocsánatot kérek, csak leszaladtam egy percre,
már megyek is ... napos vagyok.

—Várj csak, fiam. — Ágnes néni karonfogja és
felkíséri a lépcsőn. — Nézz csak a szemembe!

—Tessék parancsolni.

—Nincs neked mostanában valami bajod? Fur-
csán viselkedel. Szomorú vagy.

—Nem, igazán.

—Az előbb láttalak Hátszegivei a folyosón. Ba-
rátkoztok?

—Még nem, de azt hiszem.

—Vigyázz kislányom magadra. Nem szeretném
azt hallani rólad, hogy a tanulástól elvonod magad.

—Igazán, nem értem, Ágnes néni, én ...

—Tudom, fiam, tudom. Eddig jeles vagy. De az
is kell maradj. Ne neheztelj érte, hogy az öreg Ágnes
előre aggodalmaskodik.

Mi volt ez már megint? Igaz, Ágnes néni ilyen.
Törődik a magánéletükkel, a lelki ügyekkel, ahogy ő

nevezi. Vallástanárnő. Nem csoda. De mire célzott Margittal?

—Ilona beül az osztályban a helyére, összehúzza kicsire magát. Fáradt. Szeretne olyan élettelen, lényegtelen valamivé válni, mint az a kiálló szög a padban. Csak telne el már ez a nap. Eseménytelenül.

—Rebrescut megúszták. Nem feleltetett.

—A francia óra sem hozott szokatlan izgalmakat.

Utolsó óra hattól hétig fizika. Nyomasztóan, lassan múlik az idő. Előadás végén gyorsan szokott szedelőzködni az osztály. Ilyenkor percek alatt készen van mindenik. Alig várják, hogy kint legyenek. Málnásy eldarálja gyorsan: Minden napnak végével szívünk telve hálával. Aztán eléneklik a legrövidebb dicséretet. Nem úgy, mint előadás kezdetén, akkor a leghosszabb zsoltárokat választják, például a „Te benned bíztunk“-at és húzzák, nyújtják, mint a falusi kántáló, hogy még teljen egy kicsit feleltetés előtt az idő.

Ma lassan készülődnek. Csak Hátszegi topog idegesen.

—Na, tessék. — Málnásy rázendített: „Ne csüggedj el kicsiny sereg...“ — Á, hogy ezek milyen alkalomszerűek ma. — És az osztály énekelné kezd az egyik leghosszabb egyházi éneket. Margit nézi az óráját. — Hm! Ez három percig tart. Aztán jön az ölelkezés Halmos és Hirsch részéről, a díszkíséret kialakulása ...

—Isten veletek, gyerekek. — Weress Erzsí, a fizika tanárnő búcsúzik.

Margit odamegy Ilonához.

— Te, amíg ezek itt zokognak, addig én hazalovagolok. Csak itt van a szállás a Fapiac túlsó felén. Lent a nagykapuban várom a búcsúmenetet — és azzal zsebregyúri a könyveit s elszel.

— Mi az, a kontesz hazament? Ne haragudjatok lányok, de akkor én sem jöhetek. Bármennyire fáj az nekem, de utóvégre megérthetitek. — Halmos indul, ő nem olyan, mint más, ő külön megy haza.

Ágnes néni bejön és elviszi az osztály két bennlakóját, hogy hazakísérje a többiekkel együtt őket. Így hát kettőre apadt Engelék kísérete! Kovács Ilonára és Fülöp Magdára. Vadas csak nem mehet velük? Ő antiszemita.

A tanári előtt megvárják Kiss igazgatót. Vargha pedellus előtámogajja a betegszobából Ember Magdát. A folyosón csatlakozik az Engel német kisasszonya Csendben, szó nélkül indulnak a hátsó kapu felé.

—Vargha bácsi, — súgja Ilona a pedellusnak, küldjön gyorsan valakit a nagykapuhoz, a kontesz ott vár ránk. Mondják meg, hogy emerre megyünk.

—Oda ugyan küldhetek, — súgja vissza Vargha bácsi. A kontesz nem vár, valami csirkefogó elkötötte a lovát. A rendőrségre szaladt. Hanem ezt a cédulát küldte a kisasszonynak, e.

Ilona kibontja a gyűrött papirost. Ceruzával, hevenyészve írta Margit:

„Lólopás! Rendőrség!!! Kérlek, légy holnap tíz-kor a botanikus kert előtt. Ha lehet azzal a fiúval, akivel tegnap láttalak sétálni. Na, tudod. Valami Borbáth. A Majális-utcán. M.“

Ilona felrántja a vállát. — Holnap? Nem hiszem. Privátam van. De mit akar vájjon Ferivel?

A Farkas-utca és a Király-utca sarkán egy autó áll keresztben az utcán. Orrig húzott sapkával, fülig túrt gallérral Engel Samu hajlik ki óvatosan az ajtaján.

— Psszt! Erre, erre, igazgató úr! Tiszteletem, alázatos tiszteletem. Szálljatok be, gyerekek. Hamar. Psszt,

Csendben. Vigyázz. Köszönöm, igazgató úr, hálásan köszönöm. — Pislogva néz körül a szemüvege mögül.

—Fájdalmas kötelességem volt, Engel úri

—Ezerszer hálásan köszönöm. Ne tessék fáradni. Innen már hazavisszük a gyerekeket. Magácskát is, Ember kisasszony. Ideülj, Évikém, a kisülésre.

Odaszól a Fräuleinnek: — Den Vorhang zu — és leeresztett függönnyel, lassan, óvatosan elkanyarog Engel Sámuel szeszgyáros hathengeres Citroenjén a tüntető város csendes mellékutcáin. Viszi magával Engel, Hirsch és Ember, volt nyolcadik osztályos növendékeket. A többiek némán néznek utánuk. Aztán Fülöp köszön elsőknek:

—Jó éjszakát, igazgató úr!

—Jó éjszakát, gyerekek. Maguk is igyekezzenek hazajutni a legrövidebb úton. Úgy látszik, már csend van. De azért siessenek!

—Kezeiket csókolom, kisasszonyok. — Kiss igazgató és Vargha Mátyás pedellus visszafordulnak a kollégium felé.

—Hm. Ezek elfelejtették a búcsúzkodást, ahogy feltűnt az autó, — mondja Fülöp.

—Majd még találkozunk — feleli Ilona. — Te, merre mész?

—Én, haza.

—Nem lógnánk egyet?

—Megígértem anyámnak, hogy megcsinálom a vacsorát. Este még tanulni is akarok. Aztán anyám izgulna, ha kések. Biztosan olvasták már a híreket. Nagyon ideges természetű ...

—Hát persze. Akkor csak menj haza.

—Szervusz.

—Te, Fülöp. Ha akarod én eljőhetek hozzád, hogy együtt tanuljuk a románt. Tudod, én szeretek

hangosan tanulni, de ahol én lakom, ott nem lehet. Akarod?

—Igazán? Nagyon szívesen, — de nekünk csak egy szobánk van, én a konyhában szoktam, ha az téged nem zavar ...

—Mikor jöhetek?

—Tizenkettőkor holnap. Megfelel? És ebédelj is nálunk. Legalább azalatt is tanulunk.

—Ebéd előtt nekem otthon kell lennem, tudod én ott — úgy vagyok ellátásban, — nekem kell az asztalt teríteni. De tizenegyőtől tizenkettőig.

—Jó. Akkor várlak.

—Szervusz.

Fülöp Magda átmegy a Szentegyház-utcán és elindul a Magyar-utca felé.

A Deák Ferenc-utcán néma csend. Mennyi felesleges izgalom! Hiszen nincs semmiféle zavargás. Azért szokatlan, hogy az ablakredőnyöket lehúzták mindenütt és az utcán alig jár valaki. Csak öt-hat főből álló rendőrcsoport ácsorog a hatalmas Főtéren, a Mátyás-szobor előtt. Mintha kihalt volna a város. Sehol, semmi fény. Csak fenn, a szoborral szemben miss Percy padlásszobájának ablakából szűrődik ki gyér világítás. Az áthatolhatatlan, sűrű köd egyedül uralkodik a főtéren. Ilona nem néz se jobbra se balra, előre csüggesztett fejvel, lassan bandukol hazafelé.

Most hirtelen megcsillan valami a lába előtt.

Mi az? Lehajol. Egy briliáns gyűrű! Csodálkozva mered rá, aztán felemeli a fejét és akkor veszi észre, amit még nem látott az imént. Ékszerész kirakat volt a Főtérnek ezen az oldalán. Csak volt. Most felszakított vasredőny roncsai lógnak az üzleten. A földön törött üvegek. A bezúzott ablak mögül

fekete üresség tátong. Blau harisnyáuzletén levert cégtábla. Széttépett selyemfoslányok szanaszét. Riadtan hordozza körül tekintetét. Köröskörül minde-nütt ugyanaz a kép. Az aszfalt közepén csábítóan csillog a briliáns.

Ilona tompa zsibbadást érez a szíve táján. — Mi lenne ha — és húzza, vonja valami a gyűrű után. De ekkor lépteket hall a háta mögött. Elvörösödik, hirtelen összehúzza magán a kopott kabátját és zavartan és égő arccal áll meg az utcai gázlámpa alatt. Hatan jönnek. Elöl két piros-sapkás egyetemi hallgató. Kétfelől karolnak egy lányba, aki most hangosan felkacag és belesíp az egyik fiú karjába. Látni rajta, hogy nincs egészen józan állapotban. Ilona ijedten ismeri fel villogó, hófehér fogárol Veturiát. Mögötte Olga jön két másik fiúval. Ilona felhúzott válla mögül a szeme sarkából lesi őket. Veturia átlép a gyűrűn. Kiabál.

—Fel kell osztani a zsidók vagyonát! Ne Pavsl. Ne Györgye, vegyétek — és vihogva hosszú csipke-szalagot húz ki a zsebéből. Olga kiszakítja magát a két fiú karjából és megiramodik Veturia után.

—Én is, én is draguca! — Igazságos vagyon-elosztási! Nézzetek ide:

Azzal lerántja magáról a kabátját és kihúz alóla egy vég selymet. Meglobogtatja:

— Hamisítatlan Blau-áru! Jos cu jidan zsos ku zsidan, zsosz, zsosz.

A fiúk röhögnek és átölelik a lányokat. Az egyiknek a zsebéből felbontatlan pezsgőspalack kandikál ki. A másiknak a hóna alatt három cipős doboz.

A kifosztott üres Fötér mormogva visszhangozza távolodó, bizonytalan lépéseiket. A megrugdalt, meg-

taposott briliáns az aszfalt közepén csillog tovább. Ilona reszketve emeli fel és visszafordul a rendőr-csoport felé.

—Románul köszön.

— Ezt találtam kérem, átadhatom?

Zömök, borostásarcú rendőrlegény veszi kezébe a gyűrűt.

—Találtad? Na ne beszélj! Hol a csudába? Na ne hazudj kisasszony! — Felröhög és odaszól egy alacsonyabb pohosnak.

—Juon! Te elhiszed? Találta, haha, jól adja, te kis találós és kinyújtja kezét Ilona felé. — Na nézzem azt a találós képedet.

—Borgóz csap ki a száján, ahogy előre dül Ilona felé. Ilona ijedten kapja el az állát és hadarni kezd:

—Igen kérem, itt a Stössel és Sándor Ágoston kereskedése között a földön találtam, ezelőtt tíz perccel. A földön feküdt...

—Úgy, — mondja a zömök. Előkotort a zsebéből egy koszos noteszt és ceruzacsonkot.

—Diktáljad! Neved.

Sírásra görbült a szája.

—Kovács Ilona, e-e-e... Ileana Kovács...

—I-le-a-na. E, bine. Lakás?

—Egyetem-utca. Izé Strada Universitáti.

—Stai, — hatalmas szál rendőr fordul oda, aki eddig két másik társával hátat fordítva beszélgetett.

—Strada Universitáti? Ismerek.

És szétterpesztett lábakkal, széles vigyorgással megáll Ilona előtt a rendőr, aki éjjelente a temető kapu és Biazini előtt cirkál, a Lenka néniék háza előtt. Mihai Florea ...

— Magyar kisasszon vagy az Egyetem-utcától? Bine. Hagytok ötet. Juon! Én ismerek!

— Azt mondja a kisasszony, hogy ő találta. Na mit mondsz hozzá Florea?

Florea kezébe veszi a gyűrűt. Forgatja, méregeti. Ravasz mosoly bujkál nagy, zsíros szája szegletén.

—No, ha találta, hát találta. Nem igaz? Kis vacakság. Csag ojan kis semiség. Nincs neki valódisága. Ilyen hitványság nem kell átadni. — Kacsintva összehúzza a szemét. — Akarod kisasszon? Eltedd, ha mondok: akor lehet. Játékszer. No? — Felhúzza a kisujja hegyére és kövér kezével pörgeti az Ilona orra alatt. Ilona nagyot nyel.

—Köszönöm szépen, hogy fel tetszett ismerni... És kérem... én átadtam a talált tárgyat... most elengednek? Hazamehetek?

—Hát, ha Florea ismer, akkor miattam mehetsz kisasszony. De, haza! Ilyenkor, mikor vannak zavargások, nem jó neked mászkálni egyedül!

—Igen kérem. Hazamegyek.

—No, nem megtartani akarod? — mondja Florea. — Akkor úgy is jó. Aztán mondok neked egyet: csináljad szépen szoknyácskádból függöny az ablakodra. Hogy ne belássanak nálad a ficsurok. Haha ... Florea bácsi mindent tud, mindent lát. No jó utat. Mehetel.

Florea kedélyesen hátbaveregeti Ilonát és gyengéden útnak indítja. A gyűrű az ujján marad... Ilona dideregve szedi a lábait.

— Atyaisten, megérem, hogy ma ágyban leszek? Hu, az a gyűrű! Négykarátos volt legalább, mint a Lenka néni szoliterje, amit tegnap vittem el a zálogba. Veturiáék a Newyork felé mentek. Biztosan táncolni. Veturia! Selyem volt nála! Egy egész selyem. Lopta? Jaj Istenem! A gyűrű! Majd-

nem ... én . . . Ne hagyj el édes Jézusom, hát olyan vagyok én, mint ezek? Most tolvajokkal lakom egy fedél alatt? Holnap asztalt teríték nekik és kiszolgálom őket?

Sírva fakad az utcán s a lakása elé érve zokogva koppan a feje a bezárt kapura.

Mi az? Becsukták a kaput? Megrázza magát és felhüppög benne a sírás. Megkerüli a sarkot és odavánszorog az ablak mellé. A falhoz lapul és az ablak szélénél beles a szobába. Az asztal meg van terítve. A tálalónál Lenka néni áll és az orra elé emelve a sültes tálát, reszkető kezeivel valami ennivalót tesz-vesz. A szobában nincs senki kivüle.

Fölemeli a fejét és átnéz a túlsó ablakig. A Leticia szobája sötét. A következő is. Veturiáék sem jöttek még haza. Tüntetnek, vagy ünnepelnek valahol. De Corina úgylátszik idehaza van. A lámpa ég. Halkan bekocogtat. Semmi válasz. Vár, most újra kopog. Miért nem nyit ablakot? Ügy kopog, ahogy Corina szokott nála: egy hosszút, három rövidet. Egyszer Corina is beengedhetné őt! Na mégegyszer, jó hangosan. Kopp, kop, kop. — Semmi felelet. Mit csináljon. Menjen vissza? Kopogjon be az ebédlő ablakán? Lenka néni megijedne. Most hirtelen kivágódik az ablak. Corina borzosan, dült hajjal hajol ki rajta és rákiált:

—Cine-e? Maga az? Már aludni se lehet? Az embernek csak az van, hogy alhatik. Na menjen innen. Mit leselkedik nálam? Nem érti, menjen innen, unom magát — és bevágja az ablakot.

—Corina kisasszony ...

—Azért ne beszélj magadban hangosan az utcán, — szólal meg egy hang a háta mögött, a Borbáth Ferié.

—Ki az?

—Kezedet csókolom, én. Most jöttél haza? Félórával ezelőtt is itt jártam, kerestelek.

—Feri!

—Mi baj van Ilona, történt valami?

—Jaj, nem, nem, nem ... azaz hogy. Jaj, de jó, hogy itt vagy Feri. Csakhogy te vagy! Akkor még nem is megyek haza. Sétáljunk egyet, jó. Ráérsz? Van nálad három lei kapupénz kölcsön?

—Éppen hívni akartalak. Nem fázol? Úgy vagicosz. Szabad a könyveidet? Na, add ide a kezed. Dugd a kabátom zsebébe.

Összetanult egyforma léptekkel, hallgatagon mennek a Majális utcán. A botanikus kert mellett, egy öreg gótstílú ház kapuboltozatába, Feri behúzza magamellé a lányt.

—Gyere, itt aránylag meleg van. Meséld el szépen az egész napodat. Mi történt veled? Miért reszketsz?

—Jaj Feri, én nem tudom, mi volt ma, milyen szörnyű nap, azzal kezdődött, hogy Kiss igazgató...

Feri a két tenyerébe fogja, úgy melengeti a kezét. Ilona nagyot fúj, amikor befejezi.

— Rémes ugye? Még most is bujkál bennem a sírás.

Feri szótlánul hallgatja végig. Cipője orrával lökdösi a köveket, aztán azt mondja csendesen:

—Ilona, valami más lakást fogok neked keresni! Hibás vagyok, hogy idehoztalak. Azt hittem, birni fogod.

—Ó, én bírom, igazán. Nagyon szeretem az öregasszonyokat.

—Igen? Na majd meglátjuk! Nálam is újság van,

Ilona. Munkakönyvet váltottam. A lakatosipar terén akarom érvényesíteni képességeimet.

—Lakatos?

—Ugyanakkor beadtam nyolcadik számú kérvényemet a temesvári technológián. Van valami ellenvetésed? Csak az a lényeges, hogy a tervek realizálódjanak. A mikéntekért izgulni csak szép lelkeknek való. Néztem már egy műhelyt. Most ajánlgtom magam a hóstáti szásznak. Az az előnye megvolna belőlem biztosan, hogy nem kellene őriznie a műhelyt. Én hajlandónak mutakozom ott aludni.

—A lakatos műhelyben?

—Bizony. Majd meglátod, milyen csinosan berendezkedem, az esztergapadon, ha sikerül megfőzni a szászt. Egyelőre bajok vannak. Túl sok munkása van. Remélem, hogy új lakásomon meglátogatsz?

—Ugratsz? Te bolond! Nesze! Itt a kezem, hogy ott leszek, ha beköltözől.

—Akkor rendben vagyunk! Az algebrafüzeted itt van? Várj, kihámozom a szíjaidból. Aztán reggel beadom az ablakon.

—Ráérsz?

—Csak arra érek rá, hogy kidolgozzam a te feladataidat.

—Jaj, de jó! Köszönöm. Úgyis sok holnapra a tanulni valóm. De fázom egy kicsit. Menjünk haza. Karonfogva mennek lefelé a Majális-utcán.

— Itt a három lei. Szigorúan kölcsön! — mondja Feri a kapuban.

Ilona fogja a kilincset.

—Feri! Ráérsz holnap délelőtt tíz órakor? Légy az új botanikus kertnél. Ott átadhatod a füzetet is. Ott lesz ... Hátszegi kontesz is ... Ismered?

—Hátszegi? Eddig nem volt szerencsénk. A Bo-

tanikus kertnél? Roppant romantikus. Ha meg akar ismerni, miért nem... á, különben, tudod, hogy én nem ismerkedem, ha nem muszáj . . .

—Gyere el. . .

—Igazán? Te akarsz?

—Nem, nem akarom. Csak ...

—Na, mondd már, hogy nem. Egyáltalán nem. Ne akarj idegen hölgyeknek bemutatni. Légy már egy kicsit féltékeny. Na! Ilu, kicsi Ilu! Két egész példát kidolgozok ráadásul.

—Bolondság! Ott leszel tízkor?

—Nem. Itt. Nyolckor. Kopogok. Várni fogsz?

A házmester óvatosan kinyitja az öreg bérház kapuját.

6.

Úgy jut be a lakásba, hogy nem ébreszt föl senkit. Az előszoba ajtaja félig nyitva áll. Boris sohasem csukja be, nem tudhassa az ember, hogy a diákkisasszonyok közül ki mikor érkezik haza! Az ebédlőben érintetlen terített asztal. A villany ég s az öreg kakukkóra halkán ketyeg a falon. Negyed tizenkettőt mutat. Íme, rend, nyugalom s megterített asztal várja a kisasszonyokat. De... a dívány, az ő egyetlen, rövid, bomlott rúgójú, kemény díványa foglalt. Ruhástól, cipőstől, tátott szájjal alszik rajta Bohuniczky Nándor. Vájjon miért maradt itt az öreg? Sárga aszott feje, mint a száraz vizeszsemle. Szőkén őszes, bozontos szemöldöke, mint a jégeső verte, torz búzakalász. Zuzmószerű szakáll fonja be ráncos arcát. Mosolyog. Mint valami kis erdei manó. És mégis, összezsugorodott, törött alakján, komikus kis fején s kifényesedett ferencjósokáján az elegancia fénye omlik el. Valami régi, öröklött úriságé, amit nem

mos le róla szegénység, öregség, betegség. Semmi soha. Nándi bácsi álmosan dörzsöli a szemét és ijedten Ilonára néz.

— Bocsánat, Ilonka, kismagysám, elbóbiskoltam egy kicsit.. .

Aztán hirtelen megrezzen és az ablakra nézve felkiált:

— Ki az?

Ilona csak azt látja, hogy remeg. Aztán a függöny nélküli ablakon Veturia cigánybarna ábrázata kacag be a szobába.

— Nyissa ki már, mit báméskodik? — kiált be az ablakon Veturia.

öten állnak odakünn az ablak alatt, az ikrek és három diák. Az egyik kis hordót szorongat a hóna alatt.

— Nem szól talán a csengő a kapun? — kérdezi ijedten Nándi bácsi és szolgálatkészen szalad is már, hogy felköltse a házmestert.

Veturia egyre türelmetlenebbül rázza a rézkilincset. Olga is odatolakszik s az egyik pirossapkás diák hadonászva, teljes súlyával előredül. A szétzúzott üveg csörömpölve esik a földre s az egyensúlyát veszített fiú vérző arccal bukik a szobába. Olga, Veturia és a két másik fiú nevetve ugrik át rajta s az ablakpárkányról egyenesen az Ilona díványára lépnek. Hatalmas diadalordítással az asztalra teszik a boros hordót s a pezsgős üveget. A véresfejű röhögve négykézlábra áll, ököllel törli le csepegő orráról a vért. Abban a percben kétfelől is kinyílik az ajtó. Nándi bácsi jön kapukulccsal a kezében a konyha felől s a bársonyfüggöny mögül Lenka néni dugja ki hófehér fejét arca egyetlen megdöbbsent, kérdező szem. Még is fogta föl jól, hogy mi történhetett, de egész, kis

vékony alakja csupa méltatlankodás. A feje reszket és vele reszket fonnyadt nyaka körül a fehér csipkezsabó, amit a hálóköntösén visel.

— Mi történik az én házamban? Micsoda dolog ez?

Ilona ijedten hozzászalad s átkarolja.

— Veturiáék mulatni voltak — mondja sűgva, mintha megérthetnék, pedig hát ezek állítólag szót sem értenek magyarul. Jobb, ha bele tetszik egyezni ... részegek. Nem jó kikezdeni velük. Tessék csak lefeküdni! Én majd felköltöm Borist, s hazaküldjük a fiúkat.

Lenka néni gőgösen eltolja magától Ilonát.

— Skandalum az én házamban? Férfi vendégek? Távozzanak kisaszonyok. Ilona kérem, azonnal tolmácsolja nekik, hogy ezekután felmondom a lakást.

Nándi bácsi kétségbeesve integet Ilonának, hogy le ne fordítsa az Istenért, amit Lenka néni mond, hiszen ma csak kilencedike és Veturiáék elsejéig előre kifizették a kvártélyukat. De Veturia hangosan elcacagja magát s megszólal — magyarul.

—Csak legyen nyugodt, nagyságos asszony, úgy sem távozzunk! Fizettünk... Azt teszünk, amit akarunk. — Hibátlanul, szintiszta magyar kiejtéssel beszél...

—Az önök szobájában csinálhatnak, amit akarnak, de az én ebédlőmben nem! — kiáltja Lenka néni.

—Ott nem férünk el. Na csak feküdjék le szépen öregasszony ... Nyugodt lehet, nem teszünk semmiben se kárt. Majd reggel tessék vitatkozni tovább.

—Felháborító — kiáltja fuldokolva Lenka és

szívéhez kap, Nándi odasiet hozzá és eltűnnek a függöny mögött. ..

— Haha, — kiáltja Olga — elvonult az ifjú pár. Vájjon mi lesz most odabent?

A fiúk felröhögnek és ököllel döngetik a körülült asztalt.

Ilona két kézzel kapaszkodik az ajtófélfába. Forog vele a világ.

— Jöjjön maga is ide, szép kislány! — kiáltja felé az egyik diák.

Kék diáksapka ül a fejedűbáján. Recsegő hangon, regáti akcentussal beszél. Biztosan Tasiból való. Ilona elpirul s szinte hálásan tekint Veturiára, aki rákiált:

— Hozza a vacsoránkat, Kovács!

Ilona boldog, hogy kint lehet. Rohan a konyhába. Boris feje alá font karokkal, mosolygó arccal alszik a cselédágyban. Szép, kemény melle kivillan a kenderingből, ahogy karjait feje alá feszíti. Amikor visszatér az ebédlőbe, már egy negyedik férfit is lát közöttük. Nini: csakugyan. Hisz ez a Letícia barátja, az operaénekes! Hogy került ez ide? Ott ül az asztalfőn, a Lenka néni helyén, jobb karjával átöleli Veturiát. Gallérja kigombolva, az arcán kövér izzadásgcsepppek. Kék ütés nyoma a balszemén. Tele tüdőből énekel. Hideg szél süvít be a nyitva hagyott ablakon. Ilona leteszi a tálcát, hogy becsukja és egy pillanatra nagyot szippant a hűvös éjszakából. Arra fordul meg, hogy róla beszélnek a háta mögött.

— Ingyenben van itt. Magyar, — magyarázza Olga a jasi diáknak. — Ezek a magyarok pártolják egymást, láthatod. Nem is rokonuk, csak idegen, de segítenek rajta, hogy tanulhasson. Olyan cselédféle, igen...

Ilona odalép Olgához. Érzi, hogy jeges hideg fut

végig hátgerincén és sápadt, mint a fal. Nagyot szeretne kiáltani, de az operaénekes szelíden megfogja a kezét.

—Bocsánat kisasszony, bocsánat. — A hangja dallamos, duruzsoló. — Virgil Atanasiu vagyok, a Nemzeti Operától. Csak semmi felindulás! Nem akarta magát sérteni. — Odahajol az Ilona füléhez és sűgva mondja: — Kicsit sokat ivott — s lenyomja Ilonát maga mellé egy székre. — Na igyék egy kortyot maga is. — A poharat a szájához erőlteti. Ilona összeszorított fogakkal szótlanul ül. Nagyon furcsa lehet, mert egy pillanatra némán mered rá mindenki. De az egész csak egy pillanat, már vígan vannak megint, Virgil feléjehajlik s franciául sűg trágárságokat. A vér ijesztően kezd pattogni a fülében, már csak minden tizedik szót hall, csak egy-egy mondatfoszlányt kap el. össze-vissza beszélnek:

—A rendőrség a tüntetőkkel van. Támogat maga Mosoiu generális is. Kilenc diákot letartóztatnak, ezért majd sztrájkot rendezünk ...

—Jöjjön fel egyszer hozzám az operába, a baloldalon a négyesben öltözöm. Adok magának egy ingyen jegyet.

—A diákmozgalmat ki kell szélesíteni. Állást kell foglalni a magyar revíziós mozgalom ellen is.

—Mit mondasz? Ah, nem mernek ezek a vénasszonyok előbűjni. Ijedt emberek ezek!

—Letícia merre van?

—Nem tudják? Nem tudja senki se? Maga se, Virgil?

—Éppen haragban vagytok megint?

—Mi, mit mond? Vidékre utazott?

Corina jön be az ebédlőbe.

—Ah, szervusz, drága Corina!

—Mi az, Corina, te pongyolában vagy? Ugyan, ne menj vissza azért! Na, gyere közénk! Csak nem fogsz felöltözni most?

—Felébredtem a nagy ricsajra. Nem hagytaok aludni. Ez disznóság, gyerekek!

—Ugyan ne papolj! Haide drága! Bemutatom neked Virgil Atanasiut. Hogyan, ti még eddig nem találkoztatok, Te olyan vagy Cori, mint egy remete... sohase jössz közénk.

—Corina kisasszony, — ez Virgil hangja — te olyan szép vagy, mint a cernovici Szűzmária. Ül ide mellém! Ez a kis barátságtalan magyar lány egy szót se válaszol, örülök, hogy ilyen szép pártnernőt kaptam erre az éjszakára. Szerencsés fickó vagyok. Remélem, hogy csak a szépséged a cernovici szüzé, az érényed ugye nem?

—Au, domnu Virgil, légy illedelmes! Ne fogdod olyan erősen a karomat. Olyan fáradt vagyok.

—Mitől drágám, mitől? Hiszen aludtál mostanig a szobácskában! No igyál.

—Igyunk! Éljen a diákkongresszus, Sátráiascá!

—Most találkozott először a regáti és ardeáli diákság. Ennek az összefogásnak az örömére igyunk. A diákságnak szervezkednie kell.

—Be kell hozni az egyetemen a numerus valachicust.

—Intézményesen kell küzdeni a kisebbségek ellen.

—Holnap gyűlés lesz a köztemetőben. Te jössz, — ugye? Igen. Igen a Házsongárdban.

—Ki fogjuk mondani, hogy a tüntetés a magyar kommunisták agitációja volt.

—Magyarok tüntettek, magyar zsidók ellen? Furcsa egy kicsit.

—Semmi ellenvetés. Ennek mélyebben fekvő, taktikai oka van. Hanem erre iszunk.

—Ülj az ölembe Veturia, draguca! Nézd ezt a szép pergament. Tudod mi ez: szent thora-darab. A malom-utcában szereztem. A Paole Cedek templomban csavartam ki a rabbi kezéből! Azt tudjátok, —haha, hogy én vezetem Oradeától Ciuceáig a vonatot? Műegyetemi hallgató vagyok .. A kalauz vonatkozott. Lelőtük ... Az volt még csak szép — Oradean! Az volt a nagy tüntetési

—Tudod mit, cicukám, írjuk rá a thórára emlékül a nevünket! „Cu dragoste — szerelemmel a mai nap: megismerkedésünk emlékére ...“ Veturia Damian és Mihail Costache Jakiból. így ...

—Vai, tu! Nézd csak, Györgye az asztal alá esett. Horkolva alszik a hátán.

—Énekeljünk, gyerekek, énekeljünk! Felállva, összeölelkezve! Mind!

—Várjatok, előbb ezzel a pohárral lecélozom a falról azt a beteg kakukkmadarat. Mit kuvikkolja, hogy az idő múlik! A mi időnk még csak most jön el...

Ilona émelygést érez a gyomrában. Vad erő szállja meg a karját. Hirtelen ellöki magától a nehéz asztalt s egyetlen ugrással a konyhában terem.

—Boris, Boris, hogy alhatik ebben a pokoli lár-mában az Istenért! Jöjjön, segítsen! Hallja ezt a csörömpölést? Kik, kik, mit csodálkozik? Veturiáék? S vagy négy idegen férfi. Lenka néniék bezárkóztak. Bent van Corina is, őt is felverte a lárma ... Csak maga alszik rendületlenül. Jöjjön, szaladjunk rendőr után!

—Mit beszél, lelkem? — ül fel az ágyon Boris. — Hát métt nem szólt mindjárt az elején? No vár-

jon, egyben rendet teszünk. Éppen azt álmodám, hogy tűz van. Odahaza jártam álmomban. Nagypapáméknál égett a csűr, Jézusmárja s Lenka nagyságáékkal mi van? Jöjjön lelkem hamar, kerüljünk az udvar felől az ajtaikhoz. Kopogtassak? Ejsze nem alusznak. Nincs kócs a zárba. Világ van odabé. Nézensze bé lelkem a kócslyukon ...

Ilona összehúzza a szemét, hogy jobban lásson. A Lenka néni titokzatos szobája, ahova nem járhat be idegen. Hát most meglátja ezt is ... Először csak azt veszi észre, hogy nagy a mozdulatlanság odabent. Most kicsit balra, szemben az ablakmélyedéssel hatalmas plüsskarosszék körvonala bontakozik ki előtte. Felhúzott térdeit átölelve, fehér horgolt vállkendővel a nyakában, kerekre nyílt szemekkel Nándi bácsi kuporog benne. Mozdulatlanul lesi az elbarikádozott ebédlő ajtaját, ahonnan ütemes dübörgés zaja hallatszik át. Táncolnak odaát. Lenka néniék nincsenek a szobában. A Nándi bácsi háta mögött furesca, koporsószerű bútor áll, sűrű rács fedi a tetejét. Mintha mozogná benne valaki... vagy képzelődik?

—Lacika hol van? — kérdi hirtelen Boristól.

—Psz lelkem, csendesen. Az jóhelyen van, a csukós ágyban alszik, mert hogy baj van neki a fejében ... osztán kimászkál, ha süt a hold. De avval most ne törődjék. Jöjjön, kerüljünk a Minka nagysága ablaka alá...

Ott is virrasztanak. Az udvari ablak zsalugáterét lehúzták, de a résen át jól be lehet látni a szobába. Lenka néni feltámasztott háttal, homlokán vizes ruhával, csendesen ül a dívány sarkában, Minka néni pedig előtte a kis asztalnál. Az asztalon orvosságos üvegek vannak és egy ostábla is díszleg rajta. Minka

idegesen morzsolgatja az ostábla figuráit s olykor-olykor aggodalmasan néz Lenkára.

Boris halkán megveri a zsalugátért.

— Én vagyok Boris, ne tessék megijedni! Valami bajuk van-e? Valamire szükségük nincsen-e? No ne tessék megijedni Minka nagysága! ... No né, eloltotta a villanyt ijedtébe! Még nem mentek el, de mindjárt szertepucolom őket. Csak tessék hármat csengetni, ha valami kell, majd erre kerülök. Jaj Istenem, Ilonka kisasszony, még lebetegszik szegény Minka nagysága is. No jöjjön lelkem, segítsen, transzferáljuk őket haza ...

Boris harsány „Adjon Isten jóestét“-tel benyit az ebédlő ajtaján ...

—Hajnal van kisasszonyok, ideje lefeküdni! Haza lehet menni, úrfiak! A kapu arra van ...

—Ce, ce? Mit beszél, ki ez? — kiáltja a jaszi diák.

—Jó estét, Borisca — mondja Virgil. — Mi már ismerjük egymást. Szaladj drága, hozz bort a Naljonából! Itt van száz lej, mind az egészre. Várj, itt van tíz neked!

... Virgil a díványon fekszik, feje a Coriná ölében pihen. Corina álmatagon babrálja az énekes hajfűrtjeit.

—Ez nem a magik szobája, művész úr, hogy itt üzekedjenek — szól Boris csendesen. — Menjen haza szépen művész úr. Mit szól Letícia kisasszony, ha hazajön? No, menjen szépen, vigye el ezeket az ittasokat. Rendes ember maga, ért maga magyarul.

—Jól adod, — mondja Virgil és felkacag.

—Mi az, mi az? — ordítja a jaszi diák, aki az egészről egy szót sem ért. — Mit beszéltek? Itt ne

beszéljen senki magyarul! — A szeme keresztbe áll, nekidől Borisnak s a karjába csíp.

Boris elkapja csuklóból a kezét. Kihúzza keményen a derekát s fenyegetően néz rá. Aztán csak anynyit mond csendesen: — jó, megyek ...

Ilona remegve áll a küszöbön.

— Egyet se mozduljon kisasszony, csak álljon itt, s lessé a mozdulatik s minden szavuk. Hozom a Nationalból a rendőrt, Floreát!

Ilona a kilincset markolja a két kezével. Úgy tűnik előtte, hogy a csillár nagy ívben, mint az órainga ide-odalendül. A padló le-felsüllyed s emelkedik. Kopott, zöld perzsaszőnyegen összeölelkezve ülnek előtte a földön: Pa vei és Olga. Az egész szoba olyan, mint egy hajó. A kormánynál Veturia ül, vagy ki tudja, talán az asztal tetején? Két marokkal szorítja a boros demijon nyakát, a szája szegletén két-felé csorog a bor... Páros árnyék suhan át a szobán. Virgil húzza Corinát maga után. Corina imbolygó léptekkel megy utána. Most kinyílik a Letícia szobájának ajtaja, amin át Corinához jutni. Virgil derékon kapja Corinát s eltűnnek az ajtó mögött.. . Ilonára senki se néz. A Györgye nevű diák még az asztal alatt alszik. Veturia szétvetett lábakkal, egyedül ül az asztal tetején. Valami bús nótát dúdol magában. A cipőjét lehúzta, most a harisnyáját kapcsolja le, kirántja vállát a ruhájából és bamba értelmetlen szemekkel bámulja saját meztelen kebelét. A jas,ii diák is szólóban imbolyog. Az öreg vitrinből kidobálja a nippket és politikai szólamokat motyog. Jos cu minoritari! — mondja akadozó nyelvvvel és kétszer beletapos az altwien porcellánváza összetört romjaiba.

— No, jöjjön policáj úr, erre jöjjön — hangzik

fel a kapuban Boris hangja. — Maga es milyen hatóság, hogy csak éppen ma nem cirkál az ablakunk alatt?!

—Lassan Borisca drága, lassan. Jövök, jövök...

—Ügyekezék egy kicsit, no! Én támogassam? A fene a kied pocakját, de lassan mozog!

—Nem szépen beszélsz te Florea bácsival, Borisca drága, nem!

—Neem? No. Szén egy félórája istálom, hogy jöjjön mán. Policájnak őrszemen a helye, nem a korcsomába...

—Ne bántsál Florea bácsit Borisca drága. Szájadra verék neked drága ... meglásd!

—S az én Gabos Miklósom kit vagdos apróra vájjon, ha reám emeli kied a kézit — ugyanbizony?

—No, no. Miklós? Gabos Miklós? Székely legény szóda vizes szekértől? Ismerek.

—Az a. Annak kisebb hasa van, mint kiednek, tudja-e? De a dereka, az erősebb, mint a kiedé, tudja-e? Izomzata is erősebb, tudja-e?

—Tudok.

—Mi? Mit tud kied?

—Florea bácsi mindent tud, mindent lát. Székely legén, erős legén. Tudok. Ma este nem láttam őt lesni az ablak alatt tégedet...

—Mennyi baja van! Jöjjön és csináljon rendet odabé!

—Baja? Az van látod-e? Nekem is, neked is. Másnak is. Szóдавizes Miklósna is ...

—Mit beszél? Miklósna mi baja van?

—Neki nem semmi. Fenekinek van a baj. Nem tud ülni rajta. Kicsit adtak neki. Huszonötöt.

—Megbolondult maga, mit beszél?

—No, no, csak lassan. Nem kell haragudni Flo-

rea bácsira. Florea bácsi jó ember, téged nem bánt.

—Miklóssal mi van, azt beszélje!

—Háát... no? Ne siessünk rendet csinálni inkább odabenn? Nem olyan sürgős neked?

—Jaj, hogy az Isten tegye magát akárhová. Maga verette meg Miklóst?

—Ő megverette magát magától. A piacon valami székely emberek fát árultak, aztán a diák urak a tüntetéstől szétszedték a hasábfákat. Nem volt szegényeknek, hogy mivel üssék a zsidó népeket. A szóдавizes Miklósnak kellett neki magát beleártani. Hogy az neki atyjafia az a székely ember, a fáktól, mondta. Áztat ő nem had ja, hogy attól elvegyék a fát. Aztán két fát kapott a két kezébe s úgy ütötte a szegény diák úrfiakat, a te híres szóдавizes Miklósod... No, aztán a diák úrfiak is megmérgeződtek, hogy megverte őket. Aztán a többi fát, ami megmaradt, szépen felgyújtották egy kicsit. Nohát akkor mi odamentünk a lovakkal, puskával, ahogy kell, hogy csináljunk rendet. No, de aztán többen voltak a diákúrfiak, mint mi s mondta a prefektus is, hogy a diákúrfiakat tisztelni kell, hát aztán úgy gondoltuk, hogy elfogtuk a szóдавizes Miklóst. Vittük kazarmába. Fellegvárba. Tetűtük dutyiba. Kapta huszonötöt fenekibe. Csináltunk rendet... Na, nem igaz?

Boris lángoló arccal rohan az ebédlőbe ... Ilona arca borulva, mozdulatlanul fekszik a küszöbön. Fél-eszméletben érzi, hogy Boris a karjába veszi és viszi puhán, mint egy kis babát. Aztán meleg takaró borul rá s elalszik a Boris ágyában, a fanyar falevélszagú gyapjúcsERGE alatt...

Boris az ebédlő közepén áll, bíborpiros arccal, vilámló szemekkel, mint egy bosszú-angyal. Hirtelen el-

határozással kivágja az ablakot, felnyalábolja az alvó diákokat és egyenként, egymásután kidobja őket a hideg éjszakába. Olgát a szobájába cipeli. Csak Veturia van ébren egyedül. Visítva tiltakozik, de Boris befogja a száját, s a Leticia üres szobáján s az alvó Gorinán s Virgilen át Olga mellé fekteti. Az ajtójukban kívülről kétszer rájuk kattantja a zárt. Aztán a konyhába rohan a seprűért. Florea policáj szótlanul, mosolyogva nézi a küszöbön.

—Derék lány vagy Borisca! Rendet csináltál szépen! Tudsz te egyedül is, — látod. Akkor minek zavartad Florea bácsit a korcsmában? No, nem baj. Nem haragszom azért. Tetszel te nekem. Nem jönnél utánam rendőrné asszonyságnak? Szép kövér székelyleán ... No, no. Nem muszáj válaszolni a seprűvel!

—Válaszoljon magának az a mennybéli Úristen s minden felekezetinek! Jöjjön s állapítsa meg a kárt! Lássa, hogy mindent összetörtek!

—Jó, — mondja Florea s felveszi a földről a szerelmi emlékeknek kinevezett, összegyűrt thora-darabot.

—Ezt lefoglalok — dörmögi elégedetten. — Ezért adja nekem szép pénzt zsidópap, ha én azt neki szépen, ahogy kell, visszaszolgáltatom. No, jó éjszakát! Csak még áztat mondom, hogy csináljatok redőnyt az ablakra, akkor máskor nem jönnek be nálatok a diák urak . . .

Boris kosárba rakva hordja ki a törött porcellánokat. összesepri a szobát, aztán csendesen bekopog a Lenka néni szobáján.

— Nándi tekintetes úr, tessék kijönni. Hazamehet már nyugodtan, minden elcsendesedett. No, itt a kabátja s a sétapálcája. Keziticsókolom!

Szürke hófellegek ereszkednek az ébredő vá-

rosra. Boris összefont kezekkel, csendesen ül a Laticka zsámolyán. Várja, hogy felébredjenek. A piaristák szomszédos templomában ötöt üt az óra. Boris keresztet vet csendesen.

— Lelkem szerelmetes Miklósom! Vigyázz rá Szűzanyám, malaszttal teljes, áldott legyen a te neved...

Az utcán vastagon, puhán esik a hó...

7.

Letícia autóval jött haza reggel. Besztercén volt, futó viziten a szüleinél. Az újságokban olvasott a tünnetésről, de fogalma sem volt róla, hogy az ilyen méretű volt. Boris port törölget és rendezget az ebédlőben s csendes szóval mondja el Leticiának az éjjeli kaland történetét, mert az egész ház alszik még; Ilona kisasszony is szegény, ott kint a cselédágyon, hogy kitúrták innen Veturia kisasszonyék. Letícia idegesen tépdesi a keztyűjét, ujját. Sápadt egy kicsit.

—De Boris, maga túloz fiam! Az nem lehet!

—Csak reá ne menjen Lenka nagysága az izgalomra! — feleli Boris csendesen.

—Hát ennyire vagyunk? — Letícia hosszú ujjai idegesen dobolnak az asztalon. — Mais, c'-est terrible! Na... és én végtelenül szegyelem.

—Ne szégyelje kisasszony, hiszen maga itt se vót.

—Na, nem úgy van egészen, fiam. Azért én egy kicsit — hogy úgymondjam — mégis felelősnek érzem magamat. Felkeltek már? Jelentsen be Minka néni-nek. Sürgősen beszélni szeretnék vele.

—Jó leány maga kisasszony. Menteni akarja a

fajtája becsületét, ugye? Rosszul teszi, minek ártja bele magát?

—Semmi szöveg Boris, semmi szöveg! Lenka néni apám régi ismerőse, még a békeidőkből és ennek a diákszállásnak én a legrégebb lakója vagyok. Én hoztam ide ezeket a lányokat. Én igazán nem képzeltem, hogy ... Mais comment est-ce possible? Ah, Boris — Ilonkával, a Kovács-lánnyal, nem tettek semmit? Úgy értem ...

—Olyat nem lelkem, Isten őrizz! Dehát —

—Igen, igen szegény kislány, ez roppant negleant.

Ilona jön be az ebédlőbe.

— Ah, jó reggelt kis Kovács, már ébren? Én most érkeztem haza és konsternálva hallom, hogy... nagyon, nagyon sajnálom kérem! Én roppant megvetem azokat, akikben nincs nevelés és önuralom. Az ízlés mindenekelőtt — nem igaz? Veturiáék bocsánatot fognak kérni Lenka nénitől, ezt garantálom! Boris fiam, csomagolja ki a, kis bőröndömet. És azt a zsákbavarrt csomagot bontsa föl, vigye a kamarába. Hideg helyre, igen. Vaddisznóhúst küld a papa Lenka néninek. Jó vadászatuk volt a papáéknak fenn a Vlegyásza alatt. Ojjé, régi vadász a papa, még a magyar időkből... Nézze, kis Kovács, ezek a Veturiáék, ezek már más emberek. Nem az a kimondott úrinép... Derék, vidéki tanító leányai, — hittem én. De hiába; csak amolyan frissen képzett daskal az apjuk, nem régi rezsimbeli. Ki tudja, mi volt azelőtt? Kár! Szorgalmas lányok pedig. De hát, — nincs gyerekszobájuk nekik, persze. Nincs ...

Ilona elhúzza a száját.

— Gyerekszobájuk? Megbocsásson, de egy parasztleány se viselkedik így!

—Na nézze, ma chérie, okos nő maga, meg kell ezt magának értenie! Ezek lehiggadatlan, frissen felszabadult tömegek, ezek a tüntetők. Mert ugye, hogy igazságosak legyünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy itt nem volt azelőtt ilyen nagyszámú román egyetemi diákság. Mikor az egyesülés után kiürültek a magyar iskolák, bizony valljuk meg, csak összeterelték a tanulókat, faluról, az eke mellől, mit tudom én . . . Talán nem is volt elég alsóbb végzettségük, de behozták őket, csakhogy megteljenek az iskolák, az egyetem. Kezdeni kell valahogy, ugyebár? No, most ez a diákság diplomás lesz maholnap. A régi hivatalokban még, — pardon, hogy érintem e témát, — sok régi magyar tisztviselő ül. A szabad pályák zsidó kezében. El kell nekik valahogy helyezkedni! Hiába drágám, ezek túlsarjadtak, mint a hirtelen nőtt gombatelep, ezeknek hely kell, azért mozgolódnak. Én nem azonosítom velük magam. Az én nagyapám képviselő volt a magyar parlamentben. Mi régi, erdélyi, úri románok, mi más légkör vagyunk. Én megértem a magyarokat is, ámbár mégis csak az a helyzet, hogy az uralkodó faj mi vagyunk. Egy új társadalom lendül most életre itt. Vannak kilengések igen, no de ez az a forrongó must dolog, ugye? No lám, hogy itt politizálok én is! Ez ragadós ... Ez az új epidémia ugyebár? ... Kedves Kovács, maga olyan kimerültnek látszik. Hát mondja fiam, nem volt magának annyi magához való esze, hogy kölcsönvegye az én szobámat és ott pihenjen le, míg itt ez a ramazuri folyik? Szegény kislány! Várjon csak, üljön ide. Ez a kalap magának hogy áll? Nekem szűk egy kicsit. Nem sérteném meg vele? A kis kék ruhájához csinosan illene.

—Köszönöm Letícia, én csak egyensapkában járok. Ha mindenki olyan volna, mint maga.

—No, csak semmi elérékenyedés, ma petité. Apropos! Nem tudja, Veturiák előlegben vannak Minka néniéknél?

—Hogy is kérdezhet ilyet lelkem, hát persze, hogy igen. Különben miből kosztolnánk, ugyanbiza? — dörmögi Boris.

—C'est dommage! No nem baj. Majd elintézzük valahogy. Talán írok a szüleiknek. Különben... én nem denúciálok. Kitalálunk valami új metódot. Hová készül, Kovács fiam? Privátórát ad ilyen korán? Vagy diszkrét ügy reggeli nyolc órakor?

—Találkozóm van a ház előtt Borbáth Ferivel.

—Feri? Románul úgy mondják: Francesc. Szép neve van! Na pá, kis melankolikus. Ki se nézné belőle az ember, hogy randevúra jár. Jó, jó kis szentem, ne tiltakozzék, csak tréfáltam. Úri kislány maga, jól ismerem én szívem magát.

—Vájjon honnan? — gondolja Ilona, míg beteszi magamögött az ajtót. Húsz mondatot sem szóltam hozzá összesen. De mégis jó, hogy hazajött! Bolondos, kedves lány ez a Letícia. És milyen szép, milyen elegáns. Római arca van ... ő azt mondja magáról, hogy a tiszta román fajt ő képviseli. Az erdélyi dák bennszülöttek és római légionáriusok utóda ő. Egy kicsit szabadelvű és aszerint is él. Modern leány, de ízléstelenségeket nem csinál soha. Virgillel? Hát, — kicsit sok szerelmi problémája van, de ő tudja, mit tesz és az is bizonyos, hogy Lenka néniék érzékenységét nem sértette meg soha. Oh, a látszatra nagyon sokat ad Letícia! Ilona előtt nem nagyon feszélyezi ugyan magát és nem leplezi apró ügyeit, de Ilona megszokta, hogy őt — nem veszik ember-számba. Különben is Letícia négy évvel idősebb nála. Leticiát szeretik az öregasszonyok. Minka néni még

kártyát is vetett neki a múltkor — az nagy szó pedig! Az az ő rokonszenvének a legfőbb jele. És — mintha utánozná is egy ici-picit az öreg dámákat Letícia. Ahogy az asztalnál ül, ahogy a kést tartja, ahogy illedelmesen megvárja, míg Lenka néni szertartásosan asztalt bont... igen — Letícia dáma-allűrökkel rendelkezik. Most talán segíteni fog, hogy rendbehozzák a dolgokat. Csak arra is tudna valami metódot, — ahogy ő mondja, — hogy megtérüljön a kár. Hanem, — erről Ilona meg is feledkezett. Virgil! Virgil Atanasiu, az operaénekes ... Aki már majdnem úgy szerepelt, mint Letícia vőlegénye... Virgil itt aludt Corinával az éjszaka! Igaz, éppen haragba vannak Virgil és Letícia, mert Letícia Pamfilescuval flörtöl mostanában. No nézd, pletykálok magamban, mint egy vénasszony, — gondolja Ilona. Ez persze a Boris hatása. Ezt mind ő mesélte Leticiáról. És Corina? Boris úgy tudja, mert megleste párszor, hogy Corina éjjeli, titkos sétáin egyedül bolyong, kísérő nélkül, a Majális-tetőn, fent a botanikus kerten is túl, a hársak alatt. — „Lány az lelkem, szűz leány — mondja Boris — csak nehezen bírja, mert erős természete van!“ Úristen, most mi történt vájjon, hogy Virgil részegen? ... Ebből még dráma lesz! Még itthagya a diákszallást Letícia is! Vagy talán Corina? Az ördög a dolgokat — túl jól megy a soruk, azért okoznak önmaguknak és a környezetüknek annyi komplikációt.

Nyolc óra múlt a piaristák toronyóráján.

Feri nem szokott késni. Feri pontos. Miért nem jön már Feri?

Ilona fázósan összehúzza magán a télikabátját, amint topogva várakozik Ferire az utcán. S mert nem bír várni tovább, átvág az úttesten a Menza előtt s elindul Graafék felé . . .

8.

—Köszönöm lelkem a jóindulatát — mondja Minka néni Letíciának, — de azt a kárt, amit az izgalom a Lenka szívének okozott, azt nem tudja megteríteni senki. Csak az Úristen, ha megszán s egyszer mindkettőnket magához szólít.

—Mit mond az orvos, Minka néni?

—Az orvos? Pihenést. Nyugalmat. Kényelmes életet. — Már nem is igen mondja, hiszen tudja, hogy úgysem lehet. Aztán erős csillapítókat ad. Ahogy szokott ... Környezetváltozást.

—Hát, kezécsókolom, azt talán részben meg tudjuk oldani. Hatalmazzon fel engem Minka néni, hogy a nevükben elintézzem magam. Veturiáék elmennek tizenötödikén. Addigra keresünk új lakót. Egyet kettőjük helyett, aki egyedül kétszer annyit fizet, mint ők. És addig is, bocsánatot fognak kérni a Damian kisasszonyok.

—Minek lelkem, minek? Csak felizgatnák Lenkát szegényt! Mi úgy gondoltuk, hogy nem ülünk asztalhoz többet a kisasszonyokkal, bevitetjük a vacsoránkat. Meglesznek magukban is.

—Oh, Minka néni, csak nem zárják ki magukat a saját ebédlőjükből? Hol jön össze akkor a tarokk? Ez a pár nap tizenötödikéig csak eltelik. Aztán új, csendes lakó jön. Én, meg Corina... Ellenünk csak nincs kifogása drága néni? Corina úrilány, colonel az apja Bacauban ...

Boris lehajolva törölgeti egy szék lábát. Most vilámgyorsan Letíciára pillant, aztán visszakapja a fejét.

— Corina? — mondja Minka — Nekem lelkem onna ellen soha sem volt kifogásom, mint ahogy

nem volt a Damian kisasszonyok ellen sem. Sőt szerettem őket, mert olyan szépek, olyan egyformák, olyan szorgalmasak. Leánygyermek nem volt a családban se nekem, se Lenkának. Mindig szerettem volna egy kisleányt. Hát mint az én leányaimban, úgy gyönyörködtem a kosztos-leánykákban. Dehát... a kisasszonyok modernek, lelkem, önállóak. Hozzám egy se volt bizalmas soha. Tanácsot nem kért soha egyik se tőlem. Mint öregasszonytól, mint az anyjuktól. Soha! Féltek, hogy nem helyeselnék. Pedig hát tudom én lelkem, hogy ma más a világ. Az ellen sem emeltem soha kifogást, hogy a maga vőlegénye idejár. Igen, lelkem, egyet-mást azért mi is észreveszünk ... Mi jogon szóltam volna bele? Nem kért felgardedamnak, az ma már nem divat. Lelkem, én nem is viselkedtem úgy soha, mint aki észrevette. Mint ahogy diszkrét volt maga is mindig Letícia kisasszony. Maga sohasem okozott nekem botránykozást.

Letícia mélyen elpirul és zavartan morzsolgatja a kopott bársonyterítő rojtjait.

— Az úgy van, tetszik tudni kedves néni, hogy — szóval hát, — nem olyan egyszerű a dolog. Én szívesen hozzámennék Virgil Atanasiuhoz, ha ... Először is, a papa ezért a partiért nem rajong. Művész - nép, bohémnép, mondja. A művészházasságok nem boldogok. Aztán meg, a pályámat sem szeretném elhanyagolni. Az más lesz ugye, ha én önálló leszek, külön keresettel rendelkezem. Nincs annyi vagyonunk, hogy abból — és biztosabban mennék egy házasságba, ahol én is egyenlő kereső fél vagyok. Külön foglalkozás nélkül nagyon kiszolgáltatott lennék. Ő sokat utazik. Külföld, idegen nők... Én lessem itt-hon? Mais c'est pas pour moi. És így? Atanasiu nem akarja, hogy elvégezzem az egyetemem, nem akar

várni addig. Hogy tartsam meg hát addig is, ha mégis szeretem. Bocsánat, hogy ilyen szubjektív dolgokat beszélek, igazán, mint a mamámnak, azzal a bizalommal. Tessék elhinni, nem olyan egyszerű egy mai lány élete.

Boris fejcsóválva ül a földön s valamit dörmög magában, miközben fűjja a rokokó zsúrasztalka lábáról a port. Leticia rápillant kissé és még pirosabb lesz az arca, hogy találkozik a tekintetük. Ez a buta cseléd — gondolja magában, — ez egy kicsit kritikus arccal kíséri az ő vallomását, ez túl sokat tud ... S úgy dörmög magában, mintha Leticia nem mondana egészen igazat, vagy — *chi lo sa?* — mintha tudna valamit, amit Leticia nem tud . . .

—Hát gyermekem — mondja Minka néni — ez a maguk dolga, fiataloké. Mi nem szólhatunk ebbe bele. Én csak azt mondhatom, hogy egy leány ne mutassa ki soha a férfival szemben igazi érzelmeit. Ez igaz és hasznos volt régen, bizonyára az ma is. Ne szolgáltatassa ki magát! Inkább szenvedjen magában egy kicsit. Egy igazi dáma ezt így teszi, lelkem.

—Igen... hát akkor — Leticia feláll, — bocsánat ma chère Minka néni, hogy így elrabolom az idejét. Kézcsókom Lenka néninek és gyógyulást. Délben bemegyek az egyetemre és megpróbálom, hogy tárgyalás nélkül, magánúton utaljon ki a Diákpárt kasszája valami kártérítést. Ez nem egészen szabályos eljárás, de minek hurcoljuk meg Minka néniék nevét? És a Veturiáékét is. Nem kell túlságba vinni a dolgokat, ugyebár? Vesse meg Boris fiam az ágymat, autóztam az éjjel, most délig pihenek.

Leticia bemegy a szobájába. Vetkőzik. Boris püföli, frissíti a párnáit s úgy a foga közt dörmögve szól:

—Nagy kár, hogy nem volt itthon az éjszaka, kisasszony!

—Igen, — feleli kurtán Letícia, mert nem hajlandó megpletykálni Borissal mégegyszer az eseményeket.

—Kár biza, — folytatja csökönyösen Boris. — Akkor tán Corina kisasszony is másként viselkedik.

—Mi az, mit beszél? Corina?

—Az a. Én se hittem volna, ha nem látom a tulajdon két szememmel. Ott mulatott ő is velük, hajnalig.

—Hallja Boris, ez mégis túrhetetlen, hogy maga milyen konfidens. Állandóan véleményt nyilvánít, pletykál, árulkodik. Meg fogom mondani Minka néni-nek.

— Hát biza, lelkem, azt elég rosszul teszi. Én csak az igazat mondtam s azt is csak félig. Jó no, hallgatok. Nem mondtam én Corináról semmit is.

—Már megint Corina? Azonnal beszélni fogok vele. Ez egészen más világításba helyezi a dolgokat! Azt nem mondták nekem eddig, hogy ott volt Corina isi ő majd objektív véleményt mond a dolgról. Persze, maguk magyarok velünk szemben nem egészen elfogulatlanok. Halló, ébren vagy Corina?

—Jaj lelkem, — Boris arcáról lefut a vér. Ijedten néz Letíciára és elszántan elállja Corina szobájának az ajtaját. — Ne költse fel lelkem, tudja, hogy milyen mormota!

—Megbolondult maga? Hát már mindenbe belevatkozik? Kibírhatatlan. Maga buta paraszt.

—Jó, jó lelkem, ne olyan hevesen. Várjon, várjon, ne menjen még. Bejelentem elébb.

Letícia teleszájjal, hangosan felkacag.

— De kiművelődött az éjszakai Bejelent? Név-jegyet is akar?

Boris óvatosan kinyitja a Corina ajtaját és a résen beles. Corina borzasán, szeméig húzott paplan alatt alszik csendesen. Boris mély lélekzetet vesz s megkönnyebbülve látja, hogy — egyedül. No, — gondolja magában, — Istennek hála, a művész úr idejében meglépett. — S szélesre tárja Letícia előtt az ajtót.

—Parancsoljon kisasszony.

—Tiszta cirkusz, amit maga mivel — mondja Letícia és nevetve Corinához megy. Corina kábult, zavaros szemekkel nézi, hogy Letícia az ágya szélére ül, cigarettára gyújt és végtelen beszélgetésbe kezd...

Boris várakozik a küszöbön. Aztán vállat von.

— Mi közöm hozzá, hogy hogy beszél ki magukat? Ki beszél és ki hallgat. Akinek beszélni kell, az mondja a magáét. S akinek van mit elhallgatni, az tudja a száját tartani...

— Kávét parancsolnak a kisasszonyok, vagy teát, — kérdezi s hogy rá se hederítenek, indul a konyhába a cementfolyosón. Ezt a cementfolyosó-fürdőszobát csak egy függöny választja el Corina szobájától. A függöny félre van húzva most s lent a földön, a kövön, egy nagy, fehér selyem férfizseb-kendő hever. Boris villámgyorsan ráejti kezéből a portörlőruhát, aztán azzal együtt felmarkolja a földről, behúzza a függönyt és kiszalad. Kint a konyhában kibugyolálja a zsebkendőt s a cselédágy fiókjába rejti. A zsebkendőn igen szépen látni a belehímezett »V. A.« monogrammot.

9.

Ott van a Graafék villája a Majális-utca közepén. Svájci stílusban épült kedves kis villa ez. Előtte ápoltságos kertcske. Szabályos sorokban ültetett rózsafák most gömbölyű szalmakupacok fedik. A frissen esett hó apró, hegyes sipkákban ül a szalmafedős rózsafák tetején. A Majális-utca elején régimódi, kopott házacskák álldogálnak, omlóvakolatú, bolthajtásos házak, a régi Kolozsvár maradványai. Ez az új villa a Graaféké, a legelső volt talán, amellyel modernül folytatták a városépítést. Kilenc éve kezdték építeni, közvetlenül a háború után, mikor még Kolozsvár volt a város hivatalos neve. Mire készen lett, cluji ház lett belőle. De ez a névváltozás nem forgatta fel a villát. Se a tervét, se a módját, ahogy gazdagon megépítették. De még talán a szellemét sem. Mert a Graaf-villa gazdái nem clujiak és nem kolozsváriak, ők úgy hívják magukat bent, a drótsővénykerítés szigorú rácsain túl, önmaguk között: mi uhrwohninger Klausenburgerek...

Régi, nemes, szász nemzetség fia a családfő: Frederic Graaf. Ő és idősebb vénleány testvére, Cecília Graaf a tulajdonosok. Frederic Graafnak autóalkatrész-üzeme van a Deák Ferenc-utcában és mellette egy nagy birodalmi autógyár vezérképvisletét is ő látja el. Romániában ugyan a francia autónak nagyobb a keleté, de Frederic Graaf megtalálja azért a számítását, miközben rendületlenül hisz a divatban lévő nagynémet-eszme történelmi erejében...

Frederic Graafot Frici bácsinak hívják a gyermekei, a gyermekek barátai és mindenki, aki csak ismeri. Köpcös, jovialis kis ember... kedélyes,

német családapa. Minden kedden este a „Schlarafiába“ jár és csörgősapkával, söröskancsók között hódol a germán kedélynek. A házában, úgy tűnik: rend, boldogság, harmónia lakik. Azaz, mégsem lehet ezt egészen így mondani. Frici bácsi felesége ugyanis magyar asszony, háromszéki székely nő. Picit molett, szőkehajú nő, aki egy szót sem beszél németül. És a három gyerek, bizony, egyelőre szintén magyar. Frici bácsi népszámláláskor ugyan azt írja be, hogy ő szász és szászok a gyerekek is, de a gyerekek erről nem vesznek tudomást és csak a szigorú Cecilia tanttal beszélnek németül. Frici úgy tesz, mintha ez nem fájna neki. Pompásan beszél magyarul és így a gyermekei veszélytelenül játszhatják azt, hogy magyarok. Frici bácsi élénken számontartja azt, hogy a német kereskedelem ágai Hamburgtól Erdélyen át Galacig nyúlnak. Céltudatos ember: úgy vélekedik, hogy majd ha kenyérről lesz szó, akkor vállalni fogják a fiai is, hogy őslakó, régi nemzetségi! szászok, uhrwohninger Klausenburgerék. ahogy Cecilia néni szokta mondani. ..

Kolozsvárt azonban nincs szász gimnázium. Románba nem adná őket felesége, Rózsika s így mind a három gyerek magyar iskolába jár. Kató két éve érettségizett, azaz két éve bukott el az érettség. Jó tanuló kislány volt pedig, de ez az az év volt éppen, amikor százhuszonhat kisebbségi diák közül csak hármat engedtek át. Kató hát most nagy leány. Vallásos kis ember, bibliaórákra jár s a főpassziója az, hogy a külvárosi református gyermekeknek a vasárnapi iskolában Bibliát magyaráz. Péter még kisfiú, harmadik gimnazista. Ő már töri a német nyelvet s az apjával el-eldiskurál. Tavaly beteg volt féléven át s hogy pótolja az elmulasztotta-

kat, akkor került hozzájuk Borbáth Feri, mint privát tanító. Borbáth nagyon megbarátkozott a na gyobbik fiúval, Bandival, aki négy évvel fiatalabb nála és Kovács Ilonának az osztálytársa. Idén fogja végezni a refarmátus fiúiskolában a nyolcadikat. Bozontoshajú, alacsony termetű kamasz ez a Bandi. Nagyon szereti Borbáth Ferit s most nagyon boldog, mert ősz óta Rózsika mama megengedte, hogy a hontalan Feri az ő díványán tölthesse az éjszakákat. Rózsika mama gyakran ebédre is ottmarasztalja Ferit, mert tudja, hogy Ferinek nincs mit ennie s Feri ezt köszönés nélkül, csendesen elfogadja. Aztán másnap hajnalban titokban fölkel s a fásszínben fizetség képpen felhasogat egy hétre való tűzifát, vagy befedí a rózsatőket, betömi a pinceablakokat, megjavítja a villamoscsengőt, ellapátolja a havat. S következő nap, ha jön az ebéd ideje, nyomtalanul eltűnik, néha két-három napra is. A kis Graaf Bandi kétségbeesve keresi ilyenkor, minden föllelhető helyen és ő se akar ebédelni aznap, bánatában.

—Ne haragudj Ilu, hogy megvárakoztattalak, — szólal meg a háta mögött Feri. — Tudod, hogy ok nélkül nem teszem. A Graafné cselédje megbetegedett s én, hogy unalmas életembe némi változást hozzak, mint alkalmi kisegítő szobalány parkettet vikszeltem mostanáig.

—Eredj, te bolond.

—Szavamra, Hu, ez igaz.

—Jó, jó. Elhoztad a füzetemet?

—Miért vagy ilyen morcos, kis Ilu? Hát persze, hogy elhoztam. Parancsolj. Kidolgoztam a példákat, de azért nézd át egy kicsit, ne mondd be hasból az eredményeket.

—Jó vicc, még az algebrával is foglalkozzam? Hiszen az nem érettségi-tárgy az idén.

—Kérlek, ahogy gondold.

—Sietek is haza, most jut eszembe, hogy délutánra földrajzból térképet kell készíteni. Le kell rajzolnom Olteniát.

—Hát bizony csak gyakorold Ilu. Az érettségig a bizottság előtt táblára kell tudni rajzolni egész Romániát.

—De mikor rajzból teljesen tehetségtelen vagyok! Nem tudok egy egyenes vonalat se húzni. Könnyű neked.

—Hát megrajzoljam én ma a feladatodat? Ha ez neked kényelmesebb.

—Ugyan Feri, úgy beszélsz, mintha lustának tartanál! Neked könnyű! Te úgy számolsz, rajzolsz, mint egy zseni. Ex-építész mérnök hallgató úr.

—Megállj csak Ilu. Nézz reám. Mi van ma veled, hogy ok nélkül bántogatsz?

—Ilona idegesen rángatja a vállait.

—Nem tudom miért teszem. Nem tudom mit miért csinálok. Nekem is kell bántani valakit...

—Miért? Hát téged ki bántott?

—Hagyjuk, hagyjuk. Bocsáss meg, hogy ilyen ideges vagyok. Rengeteg minden történt, amióta elváltunk tegnap este, annyi a mondani valóm, úgy ki vagyok merülve, olyan össze-vissza zaklatott a fejem, másról gondolkodom, mint ami érdekel és mást mondok, mint amit gondolok. Majd holnap sokat beszélünk ugye? Végre holnap vasárnap van megint.

—Rendben van Ilu. Holnap délután. Most délelőtt mit csinálsz?

—Két privát órám van, Lacika és Fülöp. Feri,

nem lehelne már holnap délelőtt találkozni Istentisztelet után?

—Tudod mit Ilii, gyere fel Graafékhoz holnap délelőtt. Ott lesz pár fiú: Gál Jóska, Mester Ernő, Butyka Elek, ott lesz Bandi, Kató. Vajaskenyér dezsőné. Gyere el.

—Igen, de mit szól hozzá Graaf mama?

—Szívesen lát, ez természetes. Hiszen már többször hívott, ő is be-benéz a diákszobába. Gardedámnak ott van az erkölcsös Kató. Na? Parancsolsz még valamit?

—Hát jó, akkor feljövök. Kilenc óra múlt, most már futva megyek. Csak egyet kérek még. Ezen a héten az utolsó, isten bizony. Nem tudok elmenni a botanikus kert elé, ahol tíz órakor vár reám Hát-szegi. Ha ráérsz, tedd meg Feri, igazán. Menj oda, mondd meg neki, hogy én küldtelek, ne haragudjék, nem jöhetek, de délután, ha akar még valamit nekem iskola előtt mondani, kerüljön erre, várni fogom fél kettőkor a Biazini előtt.

— Mondtam már tegnap este, Ilu, hogy nem szívesen ismerkedem — és Feri végignéz foltos, faközöld kabátján, aminek az ujja csak a könyökéig ér. — De ha olyan fontos neked, hogy ne várjon rád hiába a gróf kisasszony ... úgylátom a mágások nagyon kezdenek neked imponálni.

— Ugyan menj. Ő kezdett barátkozni velem. Kedves lány az, nem is olyan bolond, mint a híre, majd meglátod, ha megismered. Inkább elhagyatott, elhanyagolt külsejű szegény. Igazán nincs okom megbántani.

— Hát jó... Átadom az üzenetet. Félkettőkor várjon a Biazini előtt. Holnap délelőtt Graaféknál találkozunk. Kezedet csókolom.

— Szervusz. És máskor ne tűnj el olyan gyorsan, mint tegnap éjszaka, ha hazakisérsz. Várj az utcán, amíg a szobámba békésen beérekzem.

— Tessék? — kérdezi Feri felhúzott szemöldökkel és csodálkozva néz Ilona után, aki válasz nélkül otthagyja és besiet a lakása kapuján.

Feri vállait vonogatja, töprenkedve a toronyóraira néz és öt egész percen át le s fel sétál az ebédlő ablaka alatt...

... Minka néni behozatta az ebédlőbe Borissal a szemetes ládát s most abból szedegeti ki dédelgett porcellánjai romjait. Hátha össze lehetne őket valahogy ragasztani? Még mutatnának valamit a vitrin üvege alatt. .. Igaz, értékük már nem lesz többé soha, nem lehet őket zálogba küldeni. Bizony már alig van a szobában értékesíteni való, hacsak a nagy ezüst tálca nem, — de azt használják még, nem tudják nélkülözni. Vagy az óra talán? Ami az éjszaka csodálatos módon épségben maradt? A kakukkost persze összetörték, de a másik, az arany ciradás rokokóóra a sarokban, ép maradt. Öt éve nem húzta fel senki. Valamit zálogba kellene küldeni pedig, mert délig ki kell fizetni a hentes-számlát; Lemp nem ad több hitelt. De az órát mégsem lehet elzalogosítani. Lenka nem bírná elviselni... ez az óra még a nagyanyjáié volt.

Lacika, a szegény hülye kisfiú már ott ül a szokott helyén és várja instruktort. Azzal szórakozik, ^{n^o}gy egy rovargyűjteménybeli hőscincérnek tördeli, huzigálja a lábizületeit. Hona arra nyit be, hogy a fiú a cincérral beszélget:

— Kitéröm az Ilonka kisasszony lábait. Ez az Ilonka kisasszony. Nesze neked kisasszony. Kihúzom mind a hat lábad. Fáj? Jaj be jó. Na, hány lába van

a rovarnak Lacika? Hat lába van Lacika. — Hi, hü Hat van neki.

Minka néni az öreg óra alatt áll és csóválja a fejét. Ilona nem is veszi észre, hogy az az óra nem mutatja az időt, csak arra gondol, hogy elkésett talán.

—Kezét csókolom Minka néni. Ne tessék haragudni, hogy elkéstem. Kezdem már az óraadást.

—Jól van, fiam, nem késett el. Nem kell annyit exkuzálni, — feleli az öreg és csak tovább rázogatja a fejét. — Édes fiam, legyen olyan szíves, vegyen ki a kazettából, itt van a kulcs, ötven leit. Szaladna el lelkem a patikába, csináltatná meg Lacikának azt a csillapítót! Adjon Lacikának addig valami csendes foglalkozást. Na, gyere, Lacika, addig kikérdezem én a leckédet. — Felteszi ókuláréját:

— No, kis fiam, László fiú, hát mi a lecke ma?

Lacika bambán vigyorog.

— Minka nagymama ez a cincér olyan mint te. öreg, száraz, kopog, bajusza van neki. Hihi.

Sértődötten tolja a homlokára Minka a szemüveget.

— Csúfot mondani van eszed, de tanulni nem tudsz. Ahhoz beteg vagy. Rossz fiú vagy. Keserítéd az életemet.

— Minka nagymama, ne veszekedj, megmondalak Lenka nagymamának s akkor ő megszid téged és megmondja Nándinak. És mi téged Nándival megverünk. Mert te egy öreg lotyó vagy. Hihi.

Minka sebzetten felvisszajog, mint egy beteg vércsevadár.

— Befogd a szád taknyos kölyök! Honnan tanulsz ilyen ocsmány szavakat? — és olyanféle moz-

dulatot tesz a Lacika arcán erőtlen kezével, mint egy pofon.

Lacika torkaszakadtából üvölni kezd:

—Lenka nagymama, Lenka nagymama. Ütik a szegény, beteg gyereket!

—Minka fiam, Minka fiam! — sívítja Lenka néni beteg, vékony hangján a másik szobából, — mi történik odaki? Nem kell a gyereket bántani! Az instruktor kisasszony miért nincs ott? Csak az bir vele.

—Hát én nem is! Isten látja a lelkemet, — mondja sóhajtva Minka néni és a konyhába totyog.

—Boris, menjen, álljon ki a kapu elé, lessé, hogy a kisasszony az orvossággal jön-e már? Integessen neki, ha látja, hogy siessen egy kicsit. Én addig széjjelnézek a kamrában, hogy mi legyen az ebéd ...

Ilona sietve megy a Fötéren a gyógyszertár felé. De a Bíró-patika zárva van és köröskörül zárva minden üzlet. A diáktüntetések ellen demonstrálnak a kereskedők. Egy hétig sztrájk lesz, egy hétig zárva maradnak az összerombolt üzletek. Van valahol az Opera táján egy román patika, valami Sotropa, talán ott. Az biztosan nyitva van. Ilona szalad tovább. Az utcákon nagy csoportokban egyetemi hallgatók sétálnak és hangosan tárgyalják az eseményeket. Egy nagy csapat betér most a Minorita-utcán. Hova mehetnek? Hogy is mondták Veturiáék az éjszaka? Igen, a házsongárdi temetőben lesz ma diákgyűlés. Vájjon hogy fogják érezni magukat a hangos politikai szólamok zajában csendes kripták mélyén a halott magyarok?

Hona majd összedől a fáradtságtól, mire az orvossággal hazaérkezik. Boris kikapja a kezéből, Len-

kához siet vele s ilyesmiket dörmög magában: Hogy délre készítem el a Letícia-féle vaddisznóhúst ? Nem ad más húst felírásra Lemp. Hát hogy lesz abból délig pác nélkül peccsenye? . . .

Lacika taktust ver a vonalzóval az asztalon. Ilona odaugrik hozzá és elkapja csuklóból a kezét.

— Csend legyen, érti? Maga most nem hadonászik. Maga most csendesesen viselkedik.

A fiú nyöszörögve elcsendesedik. Panaszos motyogásra görbül a szája:

—Lenka nagymama, ne engedd, hogy órát tartson a kisasszony.

—Ide figyeljen, Lacika! Maga jó fiú. Maga szót fogad. Veszi a ceruzáját szépen, így. Jól van Lacika. A jobb kezébe. Úgy. Na most. írjon szépen diktálás után. Ide figyeljen, ne piszkálja a fülét. Na, kezdje szépen: diktálom, hallja, érti?.. Mátyást ki-rály-lyá válasz-tották a Rá-kos mezején. Vigyázzon, szépen. Két ell-y.

Lacika nyögve, szuszogva az irka fölé görbed, mint a megszelídített állat. Sunyin les Ilonára és lásson kapirgálni kezd, de aztán lábát az Ilona lábához préseli és a balkezével hatalmasat csíp rajta. És mit sem sejtő ártatlan szemekkel néz, rajzolgatja a betűket tovább.

— Hát ez nem megy! — gondolja Ilona. Ezzel a tizennégyéves beteg kamasszal egyre nehezebben bírok. Hogy segítsek a dolgon? Valakinek meg fogom mondani. Valakitől tanácsot kérek. Most már harmadszor teszi. Minka néninek szóljak? Nem. Talán majd délben, ha hazajöttem Fülöptől, ebéd közben szerét ejtem valahogy, hogy megmondjam Nándi bácsinak.

Mikor ebéd után elindul az iskolába, Hátszegi Margit már várja a Biazini előtt. Vadonatúj könyvek vannak Margitnál, új könyvszíjjal összekapcsolva szépen. Szabályos, fekete egyenkötényt visel télikabátja alatt, vakítóan tisztát, még az egyensapkáján is egyenesre igazítva áll a VIII-ik osztályt jelző négy aranyzsinór. Olyan különös a rendetlen, lovaglóruhát viselő Margit ebben az előírásos viseletben, hogy Ilona hangosan elneveti magát.

—Szervusz Margit! Milyen szabályos vagy. Rád sem ismerek.

—Halló Kovács! És milyen szabályos, polgári türelemmel várok már tíz perce rád. Nivellálodom, öregem!

—Mi az ördögöt csinálsz?

—Úgy viselkedem öregem, mint az egy nyilvános iskolába járó jó kisleányhoz illik. Azt mondja a barátod, a Borbáth, hogy nálam csak póz ez. Együtt vásároltuk ugyanis a könyveket. Na majd meglátjuk. Fogadtam vele, hogy év végéig kifogástalan középosztályá alakulok.

—Fogadtatok? Mibe?

—Azt a nyerő fél utólagosan állapítja meg.

—Igen? — Ilona összerezzzen egy kicsit. — Ilyen jóba lettetek? — gondolja. De valami szorongó érzés összeszorítja a torkát és nem tudja hangosan kimondani. — Hát akkor gyerünk!

—Te Kovács, majd egy kicsit segíteni fogsz nekem. Igen?

—Ilona szárazon és kurtán kérdezi:

—Segíteni? Miben parancsolod?

De Margit nem veszi észre a hirtelen jött han-

gultváltozást, kedvesen átöleli az Ilona vállát. Megindulnak, a tanuló kisleányok egyforma lépteivel, összeölelkezve, a kollégium felé.

—Először is öregem, bocsánatot kérek a diritől eddigi magaviseletem miatt.

—Az szükségtelen, Margit! Elég, ha ezentúl másként viselkedsz.

—De nem, te ezt nem érted. Ezen kell kezdenem. Kiszerkesztettek egy román újságban ugyanis. A Rurik-ügy miatt.

—Mi van a lovaddal? Megkerült?

—Hát — megtaláltam, kérlek, a lókötő illetőt. Ott feküdt vérző arccal a fapiac túlsó felén. Valami inasszerű egyén lehetett. Román. Rurik röhögve nézte, hogy törölgeti arcáról a vért. Rendes ló az, barátom. Úgy megrúgta a pasast, mint a pinty. Erre én is adtam a lovaglópálcámmal kettőt neki.

—Felírt a rendőr, természetesen...

—Miért? Az olyan természetes neked, hogy az alja nép az én magánügyeimbe avatkozik?

—Ne haragudj, Margit... de így nivellálódsz? Osztálykiegyenlítődést értettél nivellálódás alatt, ha jól gondolom ...

—Ezt a nivellálódást, vagy mi a csodát, egyébként Borbáth barátodtól tanultam ma délelőtt. Olyasfélét mond, hogy ha ma Erdélyben lefele tendál a magyar társadalom, vagy mi. ő, mint régi középosztálybeli szülők gyermeke, építész-mérnöknek készült, de boldog lesz, ha megélhet, mint iparos. Egy koldusmágnás pedig és ez én vagyok, — és Margit mulatságos grimaszt csinál — legyen boldog, ha a kenyérkereső középosztályba behelyezkedhetik. Cinikus fiú ez a Borbáth, de szavamra, szellemes. Imponál nekem. Azt mondta, hogyha én ki akarom túrni az

olyan becsületes középosztálybeli embereket a helyükből, mint például te, Kovács, illetve nem tudom, pontosan idézem-e, szóval azt a helyet, ami például téged illetve meg — középiskolai tanárság mondjuk — én az összeköttetésem folytán pillanatok alatt megkaphatom. Az, hogy gróf, az még ma is imponál a városiaknak. Szóval ilyeneket beszélt. Még csúfolódott, hogy a kenyérkereső mágnásnak ma konjunktúrája van. Ha állásba kerülök, vagy például trikotázs-üzletet nyitok, az újságokban azonnal interjúkat kapok. Próbálna meg érvényesülni szégyény Hu! Apropos! Ezt most hallottam Borbáthtól, hogy ez a beceneved. Ezentúl én is úgy foglak szólítani, ha megengeded. Te meg szólíts Gitunak engem. Akarod?

Ilona némán bólint, hogy igen. Hogy lehet az, — töpreng magában, hogy Feri Margittal ilyen hamar megbarátkozott? Milyen jó volna ezt Margittól ilyen egyszerűen megkérdezni. De valami kellemetlen érzés lesz úrrá rajta, ha szólni akar. Valami bele-szorítja a szót, de azért mégis Összeszedi magát, kihúzza egy kicsit a derekát. Furcsa, hogy Margit így megy vele összeölelkezve. Aztán azt kérdezi:

—Hol vettétek a könyveket?

—Ja? Lepagenál. Nagyot sétáltunk. Roppant kedves volt, mert ahogy átadta az üzenetedet, azonnal sarkon fordult. Otthagy faképnél a Borbáth, ha utána nem szaladok. De lekapcsoltam ám. Frászt fogom hagyni magam. Mondtam neki, hogy látásból már egy éve ismerem. Gyakran látom, ha erre lovagolok a Majális-utcán, a Békás felé. Már láttam veled is — és Margit nevetve Ilonára kacsint.

—Te! Tetszik nekem ez a fiú. Szép szál. Csinos. Milyen jól festene lovon. Mondtam is neki. Erre azt

felelte, hogy utálja a lovakat és a mágnásokat. Hát öregem olyan frappáns volt ez a gorombaság egy ilyen szegény, kopottruhás egyéntől. Erre végképp nem engedtem el. Érdekelt. Bevallom, a végén egész piti lettem. Nagyon okos és fölényes fiú. Ő vett rá, hogy ilyen rendesen kiruházkodjam és beszerezzem végre a nyolcadikos tankönyveket. Egy szóval se mondta, dehogy. De úgy alakult valahogy, hogy mi-
alatt vele sétáltam, én azt határoztam el, hogy ezen-
túl hozzád fogok hasonlítani, Ilu.

Kovács félrehúzza gúnyosan a száját:

—Rólam nem írnak a román újságok cikkeket.

—A román újságok? Az bagatell, öregem. A feltűnést hajhászó magyar diák-grófkisasszony — írják. Feltűnést hajhászó! Hajhássza a fene. Az ember nem tehet róla, hogy bármit csinál, az a plebsnek feltűnik. Különben Pál gróf majd intézkedik. Fizet nekik valamit, aztán holnap megírják, hogy tévedés. Már a név tudniillik. Erről jut eszembe: elhatároztam, hogy ezentúl nem használom mind a két nevem. Csak Hátszegi Margit leszek, az egyszerűbb. A Budát és a grófot elhagyom. Nézd: hárman vagyunk testvérek, apám nem él. Mama férjhez ment Magyarországon egy iparbárához. Mi nem mentünk vele. Nem is hívott, — igaz. Nem szeretjük az újsütetű rokonokat. Istvánka, a majoresko otthon gazdálkodik. Egy rozszant kastélyunk van, rengeteg adósság. Le fog házasodni, — valószínű, — szegény! Elvesz valami zsidót. Hogy megmentse a baglyokat az öreg toronyban... Brrr. Ez nem az én esetem, öregem. Pál kereskedelmi pályán mozog, én nem is tudom, voltaképpen mit csinál. Románokkal barátkozik, azt mondja, vannak a regátban egészen rendes családok is. Haragban vannak Istvánkával ezek miatt. Ist-

vánka románokkal nem vegyül. Pál hív néha, hogy menjek Bukarestbe vele. Érdekes, apám túrhette a román népet, de ő főleg jobbágyokat ismert, hátszegi mócokat. Szóval, Kovács, ez egy „lelki óra“ volt, — gyóntam neked. Földrajzból mi van feladva, mondd?

—Oltenia hegy- és vízrajza.

—Ajaj! Addig még nem konszolidálódtam, hogy tanuljak is. De már vannak könyveim! Figyelled?

—Ma én sem készültem rendesen. Nem volt időm. Drukkolok is egy kicsit.

—Te nagyon sokat dolgozol. Mondta Feri. A Borbáth, na. Mit bámulsz úgy reám. Nagyon tisztel téged. Folyton rólad beszél. Te, meg foglak látogatni, ha megengeded.

—Hát. hát, tudod, én nem nagyon fogadhatok ott, ahol lakom, vendégeket, hanem ...

—Hát akkor gyere te fel hozzám. Tudod, hol lakom. Különbejártatú szobám van. Garszon vagyok! Nem ellenőrzik a vendégeimet. Holnap este, mondjuk vacsora után. Hozd fel Borbáthot is.

—Nem tudom, majd meglátom. Köszönöm.

... A kollégiumban most csöngetik a másodikat. Margit és Ilona átvágnak a nagy udvaron. A kollégium pincéjében zajosan dübörög a rotációs, mint a vízesés. Jönnek hosszú sorokban Ágnes néni vezetésével a szeretetházi bentlakók. Mit is mondott Ágnes néni tegnap Honának? Hogy miért barátkozik Margittal? Hogy nem szeretné, ha a tanulástól elvonná magát. Nem. Nem megy fel holnap Margithoz. Igaza van Ágnes néninek. De hogy miért is van igaza, azért az mégsem egészen világos. Csak annyi bizonyos, hogy szörnyű izgalomban van. mert nem készült mára és életében először történik ez, hogy fá-

radt az éjszakai események miatt és hogy nagyon, nagyon ostoba, mert ő küldte Margithoz Ferit. Csak nem vagyok féltékeny talán? — gondolja. Nevetséges. Annyi a baj körülötte, mégcsak az hiányzik, hogy neki is „problémái“ legyenek.

Csak már reggel volna, hogy kibeszélhesse magát Ferivel!

11.

Vasárnap délelőtt...

Pirosfűlű, didergő kis diákok sorakoznak topogva a kollégium udvarán. Nagyokat szippantgatnak, aztán tele tüdőből fújnak maguk elé. Csíp a hideg, mint a csalán. A kilehelt levegő hófehér párává fagyva, könnyedén lebben el, mint a füst. Jó játék ez a levegőpöfékelés. Mintha cigarettafüst-karikákat eregetne az ember, egyenesen Babos Sándor hittantanár tiszteletes úr orra alá. Jönnek már a nagydiákok is rang szerint, ahogy illik, az ötödikesek előbb, végül pedig lassan, méltóságteljesen a nyolcadikos urak. A sorhoz most néhány bentlakó egyetemista is csatlakozik. Babos tiszteletes úr a menet élére áll. A Farkas-utcai templom kitárt kapuján át orgonaszó ömlik eléjük. Harsogva, zúgva száll a zsoltár az ég felé. A gimnázium felől Ágnes néni kíséri istentiszteletre a leányokat. Elöl haladnak páros sorban a szeretetháziai. A kintlakók közt hátulról a harmadik pár Fülöp Magda és Kovács Ilona.

A hófehérfalú, évszázados templomban, külön-külön oldalon helyezkedik el a fiú- és leánysereg. Százötven fiú áll fenn a karzaton az orgona körül, a kolozsvári kollégium híres kántusa. Templomépítő

fejedelmek pompázatos címerével díszített, faragott tölgyfaszékek állnak a templom egyik oldalán. Ott ül a nagytekintélyű és tiszteletes tanári kar. Hatalmas vaskályhákban jószagú fenyőhasábok égnek és langyos gyantailattal fűszerezik a levegőt. Egy talpalattnyi üres hely sincs sehol. Advent van. Karácsonyt várnak a hívő emberek. Most a szószékre lép a hófehér hajú nagytiszteletű úr. Nesztelenül, egyszerre áll fel az egész tömeg.

Ilona mélyen lehajtja a fejét. Érces fiúhang vezet i olt fönt a második szólamot. A Borbáth Ferié... Négy éve már, hogy Feri érettségizett, kinőtt már a diákok közül, de azért minden vasárnap eljön kisegíteni. A legtisztább örömet akkor érzi az ember, — szokta mondani Ilonának, — amikor énekel... Ágnes néni áll az Ilona háta mögött.. . Most körülhordozza szemét a leányokon és fejcsóválva állapítja meg, hogy Hátszegi kontesz már megint nincs jelen s hogy Málnásy Erzsike nem az énekeskönyvébe néz, hanem pirulva arra fordítja a fejét, amerőről a cigányképű Butyka Elek bámul reá. Hiába, így van ez, Ágnes néni, kedves, ha bentlakó az ember, mint a kis Málnásy-lány s csak a vasárnapi istentisztelet alatt lát közelebbről fiút...

Harangzúgás közt ér véget a diákok praecese. A Farkas-utcai templomban nincs harang, de a város többi templomában még csak most kezdődik a felnőttek számára az istentisztelet. Idehallatszik a minoriták ezüsthangú csengetyüje, a Szent Mihály-templom harangja s messziről, a vasút felől a Ferencsek rekedt giling-galangja hörög bele a harangkoncertbe fájdalmasan. A Magyar-utcai református templomban még csak most kezdődik a gyülekező-énekelgetés. És a többi felekezetek templomai is

zsúfolva vannak ma mind. Pedig ennek a városnak harmincnegyzéke temploma van.

Kolozsvár ... Templomok városa.

Kolozsvár ... Diákok városa.

... Milyen vidám kiáltozással szaladnak szét a diákok templomozás után. Déli tizenkét óráig a bentlakó fiúk is sétálhatnak a városban egyet. Szabadok. Kisebb csoport verődik össze a kollégiummal szemben a tanári lakások előtt. Fiúk, leányok, vegyes. Ilona, Feri, Butyka, Elek, Fülöp s még egy-néhányan.

—Hallottátok-e, — meséli Fülöp, — hogy Ember Magda, miután jól kikozogta magát, tegnap beiratkozott a Tarbud-ba, a zsidó liceumba? Azt mondta, — este találok vele — cionista lesz ezekután s jövőre Parisba megy. A Sorbonne-on végzi el az orvost. Majd ő megmutatja. De hogy miből fog ez telni neki?

—Azon magának ne fájjon a feje, — mondja Feri.

—Hát csak mondom éppen, — biggyeszi a száját Fülöp. — Kovács, nem adnád kölcsön a francia szótáradat? Érte megyek holnap, ha adod.

Butyka Elek kicsit eltátja a száját, úgy bámészkodik Málnásy Erzsike után, aki csendesen vezeti Kosával a sort haza, a Szeretetházba. Hajaj, mit is ér ez a kutya diákélet, ha az embernek az ideálja bentlakó? Úgy-e, Butyka Elek?

Teleki Zsuzska tanárnő megy el mellettük, a francia szakos, aki éppen abban a házban lakik, amelyiknek a kapuja előtt álldogálnak.

— Kezcsókolom, — köszönnek kórusban neki s Zsuzska elpirul egy kicsit. Még csak huszonnégy

éves, fiatal ahhoz, hogy így köszönjenek neki ezek a tizennyolcévesek. Odaszól Honának:

—Bravó, Kovács. Javítom a dolgozatát. Nincs benne egyetlen hiba sem! Olyan jó dolgozat, hogy elfogadhatnák egy negyedévestől is az egyetemen. Szimpatikus a téma, mi? L'école parnassienne, Leconte de Lisle. Ugye?

—Igen — Ilona boldogan elpirul. — Hányast tetszik adni rá?

—Na-na, azt azért nem árulhatom el. Törje a fejét holnapig. Kilencest, vagy tizest. Na, pá. Szervusztok, gyerekek.

—Milyen drága igazán, — szól Fülöp sóhajtva és rajongva néz utána. — Ha nekem mondana egyszer ilyet! De én még hetesnél magasabbra nem vergődtem nála. Pedig úgy imádom, de úgy.

—Őt, vagy a francia nyelvet? — Csúfolódik Feri.

—Ne útalatoskodjék, igazán. Olyan jókat mond ez a Zsuzska. És olyan fiatal. Azt mondta tavaly hetedikben, — emlékszel, Kovács? — meglátott lógni egy fiúval délelőtt, aztán délután hedaciztam nála. Tavaszról jeles Fülöp. — mondta, franciából ötös. Hát nem cuki, igazán?

—De, — feleli élénken Ilona. — Igazán nem olyan, mint ezek a savanyú, vén tanárnők. Nekem egyszer egy francia szó magyarázott azt, hogy l'effort ... Magyarázta, hogy az magyarul mit jelent: lendületet, erőfeszítést, talán egy utolsó svungot... Nem lehet ezt magyarul — mondta — egy szóval kifejezni. Magának adom ezt a szót. Jegyezze jól meg Kovács! Azóta mindig eszembe jut, ha nehezen megy a munka, vagy az élet, hogy van egy titkos szavam: effort, effort, effort!

— Na, gyerekek, hát mire határozta magát a kupaktanács. Hazamennek tanulni, vagy itt fagyoskodnak a szabad természet ölén?

Beatrik úrnő, kövér, totyogó öregasszony, a latinszakos tanárnő szól oda Ilonáékhoz, amint csendesen a lakása felé kacsázik. Ismét felzeng a kórus:

— Kezcsókolom, — és pukedlit csinálnak Beatrik úrnő előtt a leányok. A fiúk lekapják sapkáikat. Beatrik úrnő megáll egy pillanatra. Vastag, férfias ajka van, olyan az egész arca, mint egy ódon rézplakett. Jóindulatúan mosolyog s lassú vontatott hanglejtéssel kérdezi:

—Hát Ilonka, most mit fog csinálni, ha hazamegy?

—Még nem tudom, kezitcsókolom, még nem megyek egy kicsit haza. Sétálok egy kicsit.

—Helyes. Latinosan: miután sétáltam lesz, haza fogok menni. Milyen latin igealakot használok a sétáltam szó fordítására, kedves Kovács?

.. . Vén csodabogár, örökké ilyenekkel jön, — harapdálja szótlanul az ajkát Ilona. Szünet közben is, utcán is. Tudja a csoda. Nem tudom hirtelen: Feri nevetve súg valamit Ilonának, de Hona olyan zavarban van, hogy nem érti. Beatrik úrnő csodálkozva összeráncolja a homlokát:

—De gyermekem! Már megint nem tudja ezt az igeidőt? Csodálatos. Az idén ötödször nem ismeri fel! Hát futurum perfectum!

—Hát persze — mentegetődzik Ilona — futurum perfectum ...

—Megjegyezze ezentúl Ilonka fiam és tanulja meg a szabályt: „Akkor használunk futurum perfectumot, ha jövőben történő cselekményt... —

kórusban vágják rá a leányok: — a jövőben bevégzett cselekmény előzi meg.

—Kezcsókoloom... — s Beatrik úrnő eltűnik a bolthajtásos tanári lakás kapujában.

—Mindig megfog ezzel a marhasággal, — vonogatja a vállát Ilona. — Még hatodikban egyszer azt mondtam neki, fordítás közben, hogy én nem értem, hogy lehet valami a jövő időben múlt? Azóta szekíroz vele. Pedig már értem, rég! S mégse jut soha eszembe. Ezentúl bármit kérdez, vaktában ráfelelem: futurum perfectum.

—Hát persze, tőlem meg mindig azt kérdezi — mondja Fülöp — hogy mi a különbség a gerundium és a gerundívum között.

—Tőlem meg, — így egy hetedikes leány, — hogy mi az a datívus eticus?

— Nem indulnánk haza talán, hölgyeim? — kérdezi Borbáth. — Avagy néhány tanárt még megvárunk, amíg hazajön és eszmecserét folytatunk vele?

—Dehogy, dehogy. Megyünk már. Szervusz Kovács. Ti merre mentek? Velük megy maga is, Bulyka? Hát akkor pá. Azt hittem, elkísér. Nem, nem! Akkor a leányokkal megyek. — És Fülöp indul hazafelé.

—Kerüljünk egyet a korzó felé — ajánlja Ilona. A két fiú közrefogja. Nem szabad ugyan korzózni középiskolás diáklányoknak, egyensapkában meg éppen veszélyes. De hát csak egyszer mennek végig...

Csoportosan sétálnak a korzó két oldalán az emberek. Lepage előtt a magyar korzón, családostól: iparosok, kereskedők. Papa, mama, nagyleány, gavallér, templomba tipegő bársonymantilos néni-

kék. Hócipős, horgolt kesztyűs, ruffos asszonyok, báránybőrbekecses férfiak. Újságot olvasó tisztviselők álldogálnak az ezüstgégés Péter rikkancs előtt, tanár urak mennek be egy kis beszélgetésre kaszinójukba a Bánffy palota kapuján, a Nagy Gábor üvegkirakatában forralt borral kocintgat két vidéki földbirtokos. A Hintz-patika előtt Engel Éva tér be, oldalán hűséges német kisasszonya. Két bankfiú kíséri őket, az egyik hatalmas ródlit cipel a hátán. Bolyhos, kötött dresszében, vidáman, csillogó szemekkel gurul a korzón Engel Éva, mielőtt gavallérjaival a Török-vágásra indulna ródlizni. A Biró-patika előtt még nagyobb a tömeg. A románok kultiválják dél-előtti sétáik alkalmával a Főtérnek ezt az oldalát. Ott feszít délcegen a Damian-ikerpár, Györgye és Pável kíséri őket. Az Azuga című sörbutik üvegkirakatán át Letícia kopog ki pecsétgyűrűs kezével Kovácsnak kedvesen, aztán vidáman tere-ferél tovább Pamfilescu repülő-főhadnaggyal.

A kirakatok leszakított, összegörbített vasredőnyei bedeszklázva csúfítják a vasárnapi korzó hangulatát ... Anyák, pesztonkák, dadák és bonneok dunyhába csomagolt, bolyhos plümók alatt sivalkodó csecsemőket tologatnak mély gyermekkocsikban a Mátyás-szobor körül. Kisüt a nap, metszön és kristályhidegen a Szent Mihály-templom fölött. Vakító fénye az Érckirály homlokára hull. Vájjon látja-e most ott szemben, manzárdszobájában a miss, Elisabetha Percy, örök szerelmese főművén a megdicsőítő fénysugárt?...

A korzó és az Egyetem-utca sarkán a kis Graaf Bandi toppan Ilonáék elé.

— Na, csakhogy megtaláltalak — és boldogan hadonászik a kezeivel. — Gyertek már, az Istenért!

Siessetek, mama már felkente az összes vajaskenyereket. Mester és Gál mind beeszik, ha nem siettek egy kicsit!

— Fontos és meggyőző érv — rikkantja Butyka Elek és rohanni kezd.

Feri, Ilona, Bandi nevetve szaladnak utána.

... A fehér fayencekályhában vidáman duruzsol a tűz. Graaf mama személyesen táplálja kövér, fekete petrozsényi szénnel. A divány sarkában Katóka és egy hosszúsőrű angoracica ülnek összegombolyodva. Frici bácsi nincs itthon, ő ilyenkor sört szopogat elves fajtársaival a Honterus-söröző boxaiban. Cecilia tant istentiszteletre ment: ma német nyelven prédikál a luteránusoknál Pfarrer Jaros. A diákszobában sűrű cigarettafüstben Mester Ernő, Gál Jóska és Török Bubi dióbéllel töltött aszalt szilvában huszonegyest játszanak. Három szilva egy tétel...

— Csecsemődolog ez öregeim, — mondja az elegáns sápadt Mester Ernő. — Tegnap élőpénzben zslugáztunk a Pintyökében a fiúkkal. Kilencsztem belőlük százhuszonöt leit!

Mester Ernő huszonegy éves. özvegy tanárnénak a fia. Jogra jár. Három leánytestvére van, derék, szorgalmas gyerekek, a legnagyobbik gimnáziumban tanít: az tartja el a családot. Mindent Ernőkére költenek ... Ernőké az egyetlen fiú, a büszkeségük, a jövő. Elkényeztetett úri kölyök Ernőké, háromszáz leies selyemharisnyát visel és aszúrozott ingben jár . . . A vizsgáit ellenben nem teszi le rendesen, pedig joghallgató létére is ösztöndíjat ad neki az egyház. De minek tanuljon — mondja ő — minél tovább diák, annál jobb neki, ha kész lesz, úgysem tud elhelyezkedni! Magyar ügyvéd? Ugyan kérem, naiv álom az! Közpálya? Bíróság? Nevetséges ... A jövő teljesen

kilátástalan. Tanárnak nem mehetett, minden végzett tanárt az egyházak nem helyezhetnek el, elég szép tőlük, hogy a két idősebb nővérének kenyeret adnak. Azért ment jogra, mert Székelyföldön él egy nagybátja, híres ügyvéd, arra számított, hogy majd nála, — de hát erre még számít három másik unokaöcs is. A nagybácsi irodája nem bír eltartani annyi magyar fiút. Inkább egy román fiút kellene annak is magához vennie, akinek az összeköttetéseit felhasználhatná. Bizony, az volna célszerű. Magyarországra kimenne talán! ... Ott is van egy rokona, de az nemrég azt írta Ernőké anyjának, hogy ő a rokontámogatásban végkép kimerült. Nem helyesli egyébként sem, ha Erdélyt otthagyják a magyar fiúk, ott kell élni és meghalni. Az más persze, hogy ő nem maradt otthon, ő még ezerkilencszáztizennyolcban kijött, akkor konjunktúra volt menekülni. De ma? Nem szeretnek Magyarországon minket, erdélyieket. Igen, igen félnek tőlünk, mert tehetségesek vagyunk, — írta a pesti rokon. — Hát csak maradj odahaza édes Ernő fiam. Ott élned, halnod kell.

— Éhenhalnod, igen — mondta keserűen Ernő — mikor megkapta a rokoni választ. Hát jó. Itthon marad. Majd lesz valami. Hogy mi, azon jobb ha az ember nem gondolkozik. Ernő teljesen apatikus. Miben reménykedne? Nem hiszi, hogy másképen is lesz valaha. Arról csak a szülők ábrándoznak, az öregek, este, teázgatás közben, hogy hogy is volt az. a Kárpátoktól le az Adriáig s ha úgy lenne mégegyszer, mint régen. Istenem. S ilyen szavakkal szopogatják teáikba mártogatott süteményeiket: Nagymagyarország, integritás, revízió. — Ernő ezt nem bírja idegekkel, inkább elrohan hazulról a barátaihoz. Török Bubinak lám milyen könnyű a sora. Az ő apja az el-

sők között volt, akik esküt tettek mindjárt a rezsim-változás elején s így megtartotta szépen dotált állását. Nem gyönyör ugyan az élete szegény Török papának sem. Az még a legkevesebb, hogy Terec-nek kell írnia a nevét, de állandó bizalmatlankodás kíséri hivatali működését. Román főnökei nem bíznak benne s ő régi magyar barátai társaságát keresni nem meri. Bubinak azért már mégis könnyebb a helyzete. Ő román gimnáziumban érettségizett s tökéletesen elsajátította a nyelvet. Együtt jár most Ernőkével a jogra.

Gál Jóska a Borbáth Feri kedvéért jár ide. ők együtt voltak Magyarországon műegyetemi hallgatók s két éve együtt jöttek haza, mert kiderült, hogy odaát szerzett diplomájukat úgysem fogják nosztrifikálni. Ott künn se könnyű állást szerezni s különben is csak nyomorogtak, hát akkor jobb: itthon nyomorogni. Két éve küzdenek azért, hogy megszerzett éveiket elismertessék, de az a baj, hogy Romániában tulajdonképpen nincs is műegyetem. Vegyтанfizika-szakra talán felvennék őket az egyetemen, de ők mérnöki diplomát szeretnének. Két éve ostromolják kérvényeikkel a temesvári technológiát. Még szerencse, hogy nem vesznek fel — szokta mondani Feri keserűen, így legalább mártírok vagyunk. Ha felvennék, miből fizetnők ki a technológia horribilis tandíját és miből vennénk könyveket? Ez csak amolyan cinikus beszéd persze, az igazság az, hogy Borbáth Ferinek pár száz lej híján már együtt van egy egész évi tandíja. Asztalosműhelyben dolgozott egy éven át. Lakást nem tartott, itt-ott aludt a barátainál, vagy nyáron, kint a Hója-erdőben, a szabad ég alatt. Így tudta összekuporgatni öt és két lejenként a pénzt. Egy ócska varrókazettában őrzí ezt neki

Ilu, hogy Feri el ne költse. Csak meg ne tudja valaki, mert felszakította a támlás dívány bársonyát s oda rejtette el a pénzt a rugók közé. — A kazetta sarka kiáll a díványból és szúr is egy kicsit, de Ilona érzi legalább, ha rajta alszik, hogy megvan a kincs. Csak az a baj, hogy egy éve nem tett a kazettába Feri, sőt a múltkor arra kérte Ilonát, hogy éjszaka, mikor senki sem látja, vegyen ki neki harisnyára és cipőtálpalásra ötven leit. Ilona túrhetően keresett akkoriban a privát tanítványaitól s a maga pénzéből adott Ferinek. Ezt persze nem tudja Feri. ..

A fiú most azt akarja, hogy legalább két évre előre meglegyen a tandíja arra a különös esetre, ha Temesváron mégis felvennék és ha ó, add Istenem, be is számítanának neki valamit. Mert elkezdni és abahagyni megint, nem érdemes. Csakhogy most már egy éve nem keres semmit. Kenyéradó asztalosa ugyanis pénzhamisításra adta a fejét. . . Még szerencse, hogy Feri nem került bajba. Kihallgatták persze őt is a többi alkalmazottal együtt, de hát az ő dolga rendben volt. Mondják, hogy az asztalos kiszabadult azóta s most az állami pénzverdében, mint — jól fizetett pénzszakértő működik. Ezt Mester Ernő meséli, aki kívülről tud minden ilyen regényes élettörténetet és azt szokta mondani, hogy ma csak kalandoroknak lehet érvényesülni. Hanem a Feri alkalmazásának vége s annyi a munkanélküli, hogy azóta se talált helyet magának. Hacsak azt a Hóstádtban lévő derék szász embert meg nem főzik Gál Jóska-val, akinek lakatosműhelye van.

Graaf mama megcsókolja jobbról, balról Ilonát.

— Isten hozott nálunk, édes lányom. Ül ide, a kályha mellé, Ilonka fiam. Hagyjuk a fiúkat, hadd beszélgessék ki magukat,.. Ezt a Mester-fiút nem

nagyon szeretem, tudod, nem sok jót tanul tőle Bandika. Ez a Butyka Elek, látod, ez már derék fiú. Nem valami lumen, a sok észtlől nem sül el a feje. De jó szorgalmú, becsületes gyerek. Ez teológiára iratkozik érettségi után. Kap is egy jó vidéki parókiát. Nagy párti ma egy teológus, fiam! Hát bizony jó szemmel nézném, ha Katóka is ... ő úgyis olyan szelíd, vallásos természet.

—De mama, igazán! Ki gondol férjhezmenésre?

— És a szelíd Kató mérgesen belemarkol az angora-cica borzas szőrébe.

Jó, jó lelkem, nem erőltetlek, tudod. Dehát mégis csak az a leány sorsa, hogy férjhez menjen és anya legyen! Hát te milyen pályára készülsz, Ilonka fiam?

Ilona hosszan néz Graaf mamára. Milyen drága, meleg, kék szeme van! Talán ilyen volna az ő anyja is, ha élne. Elmondja-e neki, meggyónja-e... Milyen jó volna, ha a leánya volna. Ideülne a lábához, a kis zsámolyra, az ölébe hajtana a fejét és jól kisírná magát. S megmondaná, hogy ... de hogy mondja el ennek a józan, reális asszonynak az ő fantasztikus álmait?

—Hát kezitsókolom, — mondja s szégyenkezve érzi, hogy most hazudni fog. Még nem tudom, hogy mit is akarjak igazán. Én... — Graaf mama jólelkűen a segítségére siet:

—Hát bizony nehéz ma pályát választani, fiam! Tandíjmentességgel végzed a gimnáziumot, úgy-e? S jövőre, ha egyetemre mégy, ugyanbizony, van-e rá kilátásod, hogy kapsz az egyháztól támogatást?

—Rendszerint csak tanárjelöltek kapnak, mert csak azokat tudja az egyház alkalmazni.

—Úgy! Hát nem akarsz tanár lenni? Értelek.

S Bitayéknál jövőre is kapsz kvartélyt a Lacika tanításáért?

—Remélem, de nem tudom. Szegény Lenka néni nagyon beteg.

—Nyolcvan éves már, nem csoda. A szívével?

—Igen.

—Hogy tűrhet meg a házában az a híres dáma olyan — nem is tudom, hogy mondjam, — nem úri leányok ezek a román egyetemi hallgatónők úgy-e? Láttam, lelkem, estefelé azt a Corinát, vagy mi a neve. Erre bólyászott Atanasiuval, — tudod Katóka, az, aki a „Két gránátost“ énekelte azon a román-magyar kultúrdélutánan. Nem szeretem a dolgot, mert az a baritonista itt lakik a huszonhetes szám alatt.

—Ugyan, mama, ne pletykálj!!! Az az ő dolguk. Nem kell az emberekről szándékosan rosszat feltételezni. Ne ítéld, hogy ne ítéltessél, írja a Szentírás, — mondja Kató.

—No látod, lelkem, megpirongatja a saját édesanyját! Ilyen ez a leány, mióta a bibliaórára jár!

—Jobban tennéd, ha te is járnál, mama.

—Sorba üljek a padba, mint a gyerekek?

—Csak a tisztalelkű, alázatos gyerekek boldogok.

—Lehet, hogy igazad van lelkem, lehet... Te is jársz bibliakörbe, Ilonka fiam?

—Nem, — feleli halkán Ilona.

—De nem is vagy boldog, — kiáltja Kató és belepirul az izgalomba.

—Én nem vagyok elégedetlen és ez elég.

Kató izgatottan felugrik s valamit akar mondani, de váratlanul könnyek törnek ki a szemén s elszalad.

Graaf mama fejcsóválva néz utána.

—Ilyen, lelkem, látod! örökké azon sír, hogy más nem akarja őt megérteni, hogy más nem olyan hívó, mint ő. Én bizony jobban örülnék, ha azon bánkódna, hogy szerelmes valakibe. Hajjaj! No. Még ezt a kanál szenet ráteszem. Milyen erősen kap bele a láng. Hideg van erősen odakint. Nem hideg a ti lakásokok, Ilonka fiam?

—Hát bizony öt szobát fűteni, — takarékoskodni kell szegény Lenka néninek.

—Hát miért is kínlódik a kosztosokkal? Nincs semmi nyugdíja?

—Háztulajdonos volt az ura, nem tisztviselő.

—Persze, persze. De az a sok szedett-vedett nép. Te hogy jössz ki velük?

—Nekem jó, hogy román környezetben lakom. Könnyebben tanulom a nyelvet.

—S mióta vagy Bitayéknál, fiam?

—Két éve lesz. Maureréknál laktam azelőtt. Tetszik tudni, az úgy volt, — szokatlan bőséggel ömlik Ilonából a szó —, hogy negyedik után nem tudott apám tovább taníttatni. Kisajátították a földeket. Négy testvérem van odahaza. Én tanulni akartam. Megfolyamodtam a bentlakást. De csak félkedvezményre akartak felvenni és arra se telt. Akkor mondta Borbáth, hogy tud egy helyet, ahol felvénnek egy házikisasszonyt, — játszótársfélét, ha a lelkét is át tudná venni a két lánnyal. Kapnék fizetségül kosztot, lakást s járhatnék emellett iskolába is. Nehezen egyezett bele apám, hogy idegenbe menjek, — de meggyőztük valahogy. Akkor még ő fizette a tandíjamat, de hetedikben már azt sem tudta tovább Küldeni, ott kellett hagynom Maurerékat.

—Hetedikből mentél Bitayékhoz?

—Igen, Feri vitt oda is ...

—Régen ismeritek egymást Ferivel, — kérdezi Graaf mama és érdeklődve előrehajlik.

—Negyedik óta ...

—Jó fiú Feri, szeretem — mondja Graaf mama. És mosolyogva nézi Ilonát. — Adnék neki minden nap kosztot is, de ingyen nem fogadja el. Azt meg restellem, tudod, hogy úrifíú létére, mint egy napszamos, dolgozzon a kenyérért. Bandika nagyon ragaszkodik hozzá, de attól tartok, Frici bácsi nem jó szemmel nézi, hogy Feri miatt örökké idejárnak ezek a fiúk. Politizálnak, vitatkoznak, tudod. Hátha még hallaná, miket tanul el tőlük Bandika ..

Vígan vannak a diákszobában. Kihallatszik a Gál Jóska dunnyogó hangja:

A lányok, a lányok, a lányok angyalok.

A férfiakkal csak komédiáznak ...

Dúdolásába most Butyka Elek belekiabál:

— Kuss. Most nem az a divat. Most ez a divat:

Lesz maga juszt is az enyém, csak az enyém ...

— és rázendít hatalmasan.

—Énekelj, kérlek alássan, énekelj csak ki magad — mondta csúfosan Mester Ernő. — Majd, ha a teológiára iratkozol, a szép világi danáidnak úgylis vége lesz.

—Ne énekeljeteK, fiúk — mondja csendesen Feri. — Délelőtt van, ne zavarjuk a háziakat.

—De, de, — kiáltja Bandi. — Szabad. Nálunk minden szabad. Nem szól semmit mamuka, szereti, ha jókedvűek vagyunk. Én csak azért nem énekelek, becsszavamra, mert a hangom hamis. — És belefényesedik az izgalomba.

De a fiúk nem énekelnek tovább. Az ajtóra néznek, ahol most vidám „szervusztok fiúk“, kiáltással megjelenik Simó Pepi.

— Éljen! — fogadják Simót. — Éljen a veterán!

A sarki fűszeres Pepi nevű fia arról híres, hogy az idén — nyolcadszor fog érettségire állani. . . Huszonhároméves már, de még eddig egyszer se tudott átvergődni a baccalaureátuson. Romániában többször is meg lehet próbálni a pótérettségit, legalább eddig úgy szólt a törvény. De a fiúk már olvasták a Monitorul Officialban az új rendelkezést, hogy ez az év az utolsó, amikor valaki, aki több ízben lemaradt, még egyszer megpróbálkozhatik. Ezután már itt is csak egyszer lehet javítóra állni, mint a nyugati országokban. Ezt Simó Pepi nem tudja még s a fiúk nem merik neki megmondani. Simó Pepi minden évben meg van győződve “róla hogy átengedik, csak az a fő, hogy az ember kitanulja a bizottság fortélyait. Simó tudni véli, hogy az idén Spacu lesz a bizottság elnöke, aki kémiaszakos professzor az egyetemen s most azzal foglalkozik, hogy meglesi Spacut hazatérében a lakása előtt: Kék nyakkendőt visel Spacu? Rendben van: ezentúl Simó is kék nyakkendőben jár, a barna szín valószínűleg ellenszenves Spacunak. Hogy a vegytanból kellene egy kicsit iparkodnia, arra nem gondolt eddigelé, mert nem is biztos, hogy érettségi tárgy lesz az idén a vegytan, az majd csak áprilisban fog kiderülni, mikor kijelölik a vándor-tantárgyakat. Simó mindig az érettségizendő nyolcadikosokkal barátkozik. Megvárja hazajövet az iskolából és kikérdi őket, hogy mit tanulnak? Simó statisztikát készít róla, hogy melyik évben hány tanuló közül, mennyien mentek át s hogy a szerencsések a betűrendes névsornak az elejéhez, vagy a végéhez tartoznak-e? Minden évben csalhatatlanul megállapítja, hogy az idén olyan bizottság jön, amelyik csak a névsor elején kegyetlenkedik, a végén már kedélyesebbé válik s a

„S“ betűsöket már biztosan átengedi... Hétszer állt már Simó érettségire, háromszor tavaszon és négyszer ősszel. Most lesz a nyolcadik nekirugaszkodása.

—Semmi az egész — mondja Simó. — Vannak ugyan, akik elájulnak az izgalomtól, de ezek újoncok a marhák, azért vesztik el a fejüket. Jobb, ha az ember az egészet föl sem veszi, hanem, ha látja, hogy nehéz bizottság van, inkább egy szót sem szól. Érdekes, az írásbelin mindig átengedik Simót, de a szóbelin már rendszerint egy mukkot se szól, olyan képtelenül ejtené ki a románt úgyis, hogy harsogó kacagásra fakadna az egész társaság. Egyszer rákiáltott Sulica — ő volt a vizsgálónök akkor: „Miért nem felel egy szót se?“ — akkor Simó megszólalt:

—Igen tetszik hadarni, kérem, nem tudom követni a kérdezést. Tessék egy kicsit tempósabban beszélni, jó magyarosan!

De ez még az elején volt persze, az első őszi pótérettségin, azóta Simó megtanulta, hogy ne feleljen magyarul. Megtanult ő mindent, az egész anyagot és megtanulja a maturandusokkal minden évben a vándor-tantárgyakat is. Szegény Simót ezért nevezik „veteránnak“ a fiúk ...

— Na fiúk, hoztam két kiló körtövét a boltunkból — kiáltja Simó. — Az ennyinek kevés, kettő között kisorsolom...

Graaf mama hatalmas tálcán hozza a vajaskenyereket.

— Gyertek bé, Ilonka fiam, ti is! Ejnye, Katóka, gyere már elő, milyen házikisasszony vagy? Kínálkozz szépen, ahogy illik.

De Katóka leült a Feri díványára és szótlanul majszolja a vajaskenyeret. Graaf mama magukra hagyja a fiatalokat...

—Tudjátok-e — meséli Simó —, hogy pénteken összetörték a tüntetők a mi kirakatainkat is? Apám szembeszállt egy bukaresti diákkal, mondta, hogy őt ne bántsák, mert ő nem zsidó. Nem akarták elhinni, azt mondták, hogy Simeon zsidó szent volt s Simó abból származik. Na, jól nézünk ki akkor mi, székeleyek, a neveinkkel. Már az ótestamentumból is kitiltanak. Hiszen nekem négy nagybátyám van Udvarhelyen, rendes unitáriusok, úgy híjják őket: Simó Ábrahám, Dániel, Izsák és Izrael.

—Papa kirakatait is bezúzták — mondja Bandika — pedig a zsidó Gráfok nem két a-val írják a nevüket, mint mi. De mi a Selbsthilfenél biztosítva vagyunk...

—Okos emberek a szászoki — politizál Gál Jóska. — Azoknak mindenre van biztosításuk, önszegélyző egyesületük. Azok összetartanak s jól megvannak egymás között. Azok már legtöbb helyen megvalósították az autarchiát. Úgy kéne tennünk nekünk magyaroknak is.

—Ugyan — mondja fitymálva Mester Ernő —, ti autonomisták mindig ezekkel a marhaságokkal jösztok. Erdély, Keleti-Svájc, önellátás, — három nemzet uniója. Anakronisztikus dolgok ezek! Ez már a kápolnai összeesküvéskor megbukott. Gazdasági elzárkózás? Inkább európai vámunióról beszélnétek. Európai Egyesült Államokról!

—Szovjetről? Mi? — kiáltja izgatottan Gál Jóska.

—Hát igen! — feleli flegmatikusán Mester Ernő. — Ideális állapot volna, ha nem volnának többé országhatárok. Fajok, elnyomók és elnyomottak.

Talán te nem tartod méltatlannak azt, hogy az ember reggeltől estig, egy pillanatra se felejtse el,

hogy én „erdélyi magyar kisebbség vagyok“. Ez magyar, ez román, ez szász. Undorító! Ember akarok lenni, semmi más. Olyan államban kívánok élni, ahol nincsenek alacsonyabb és magasabbrendű fajok, ahol egyenlő minden ember.

Ilona nézi Mester Ernőt. Hallotta, hogy Mester Oroszországból becsempészett könyveket olvas. . . vajjon onnan veszi ezeket? Érdekes, hogy ilyesmiket forgat fejében ez a selyemharisnyás Mester fiú.

— Te vagy anakronisztikus, a te eszméid, igen — kiáltja Gál Jóska Mesternek. — Hogy beszélhet így egy magyar fiú? Nézd meg a szászokat: azok a nagynémet eszme hívei. Azokat nem zavarja, hogy három idegen állam választja el őket Németországtól, azok mernek arról álmodozni, hogy „Minden Németek Egyesüljete“. — És Gál Jóska az asztalra csap. — Te azért beszélsz így, mert semmiben sem hiszel! Sem a fajodban, sem magadban. Mikor pánszlávizmus és pángermanizmus a divat, akkor éppen mi, magyarok beszéljünk saját fajtánk feladásáról, mi akarjunk beleolvadni egy nagy álombéli szovjetbe, mi, erdélyi magyarok, akik így kevesek és senkik vagyunk, szlávok és germánok között, de akiket a csonkamagyarországi magyaroktól nem három ország, de még csak egy rendes határ se különít el? A szászok tervszerűen készülődnek. Gazdaságilag az autarchiával függetlenítik magukat. Szellemileg a német népközösség tagjai s te lenézed azt ha valaki, aki magyar, róluk akar példát venni, s faji integritásról gondolkodik?

— Félreértesz, öregem, — feleli lassan Mester.

— Érdekes: eddig azt hittem rólad, hogy autonomista vagy, erdélyi elszakadást akarsz, de mint látom, tévedtem. Egyszerűen — álmodozó revizionista vagy öregem.

És Mester, ásítást affektálva, elfordul és a kártya lapjaival kezd babrálni.

—Te magyarózod félre az én szavaimat! — indulatoskodik Gál. — Én nem futok délibábok után. Tudom, hogy a revízió még messze van. De kell akarni, hogy együtt legyünk ismét mind, magyarok. És igenis, én nem vagyok autonómista, csak azt val-lom, hogy Erdély elég gazdag ahhoz, hogy el tudja magát tartani. Ezt kell kiépiteni... Aztán az más kérdés, hogy politikailag hova tartozik. A szászok azt szeretnék, ha idáig érne Germánia, a regátiak azon küzdenek, hogy megtartsák, amit megszereztek ma-guknak. De az naiv álmodozás szerinted, ha a ma-gyar ember arra gondol, hogy ide alig kétszáz kilo-méter a magyar határ. Én igenis tanulni akarok a szászoktól faji összetartást, a románoktól pedig ...

—Ne politizáljatok, fiúk — kiált közbe Borbáth Feri — inkább várjatok. Mutatok nektek valamit. Bandika, hova tetted a szekrény kulcsát? Vedd elő öregem a rajzaimat!

Bandi csillogó szemekkel ugrik és kinyitja a szek-rényt. Bandi nagyon büszke, hogy Feri az ő szekré-nyében tartja a tervrajzait.

— Ide nézzetek, — mutatja a rajzokat Feri. — Ezt csináltuk a múlt héten Jóskával. Az egész elgon-dolás arról szól általában, hogy hogy lehetne Erdélyt villamosítani. Ezeket a részletrajzokat nézzétek... Ezek itt a Fogarasi havasok ... Ez itt, ez a piros ka-rika, látjátok: Kercisóra falu. Ezek a kék vonások Eieg itten, a Bulea-vízesést jelzik. Már most az eset a következő: Turbinákat kell felszerelni... kihasználni a víznyomást. Vízierővel áramot kell előállítani... ezen az úthálózaton át el lehet vezetni... Itt, ebben a füzetben kiszámítottam, hogy az egész Fogaras

vármegyét ellátná elektromossággal öt ilyen vízesésre alapított telep ... vagy nézzetek itt ezt, itt fel vannak tüntetve Háromszék és Csík erdőségei... A gőzfűrészek ... Villanyerőre kellene berendezni ezeket is ... vagy ezek itt, a háromszéki ásványvízforrások: Árpád-forrás, Horgász, az egész Kovászna itt... itt még palackozni sem tudják a radioaktív vizeket. Itt még kőberes szekérben hordják házhoz a borvizet az atyafiak. Nézzetek ide, erre a helyre kellene építeni egy központi ásvány vízpalackozó üzemet. Figyelitek? ... Itt megrajzoltam, hogy miként kell újra tárolni a beomlott aranybányákat Zalatnán és Abrudon. Ez a terv gazdaggá teszi az éhező Mezőséget, mert megmutatja, hogy...

— Jó vicel — Mester Ernő fanyarul felkacag. — Majd, ha az új „Autonóm Erdélyben“ ipari miniszter leszel, ezt Gál József mérnök úrral mind megvalósíthatod!

Ilona szótlanul ül az alacsony gyermek-széken és a langyos kályhához támasztja a fejét. Bandi egy széken áll, úgy les be Feri mögött a tervrajzokba, ami előtt most előre görnyedve, kiabálva vitatkoznak: Gál, Simó és Feri.

Török Bubi nem szól bele semmibe. Igyekszik minél jelentéktelenebbnek látszani, mert attól fél állandóan, hogy nem bíznak benne a fiúk, azt hiszik róla, hogy — Isten őrizz — ő itt kémkedik talán. Nincs is mit kémkedni ugyan, ártatlan beszélgetések ezek, — de mégis kényes az ő helyzete. Már észrevette, hogy Feri előtte sohase politizál és Gál Jóska is, aki pedig mindig harsányan és szenvedélyesen vitatkozik, mintha feszengve pillantgatna rá, ha jól kimondja azt, ami nyomja a szívét. Vagy ezt csak szegény Török-Terec Bubi képzele?

Butyka Elek Ilonához megy.

—Ilonka, maga miért búsul? — kérdi.

—Dehogy búsulok, álmos vagyok.

—Hát ez nekünk szomorú bizonyítvány, kézit csókolom, unatkozik?

—Jaj, dehogy, én nagyon szeretek hallgatni másokat. Csak most kicsit fáradt vagyok.

—Na, ha szeret hallgatni, hát mesélek én magának valamit. Én nem szeretek vitatkozni, kezitcsókolom. Békés ember vagyok. De most, hogy a fiúkat hallgatom, hát eszembe jut édesapám. Tudott egy mesét a puliszka-lisztről. Az jutott eszembe erről a Borbáth Feriről. Untatom-e, kezitcsókolom?

—Dehogy, dehogy. Csak idehajtom a fotel karfájára a fejem. De azért figyelek. Szeretem a mesét.

—Hát ez nem is egészen mese, kezitcsókolom. Inkább olyan példázat a céltudatos igénytelenségről... Nézem ezt a Ferit, olyan ő ma modernben, mint a szegény hegyi román ember, az apám meséjében, aki még a régi békevilágban élt. Volt annak az embernek hét fia. Így mesélte apám. Meghalt a szegény román ember s a hét fiára csak egy-egy kupa puliszka lisztet hagyott. Azt mondta nekik: én reátok egyebet nem hagyok, de ez elég. Tűz van mindenütt s van víz is. Csak arra törekedjete, hogy minden napra legyen egy kupa puliszkalisztetek. S azzal behunyta a szemét. No elment a hét fiú világgá. Városba ment az egyik s egy magyar úr portájára bekéredzkedett. Azt mondta, ellátja ő mindennek a baját. Kisepri az udvart, megitatja a lovakat, megcsinál minden munkát a ház körül, csak engedjék meg, hogy a színben meghúzza magát és fizetségül napjára csak egy kupa Puliszkalisztet adjanak. Úgy lett. Volt a magyar úr-

nak egy úrfi fia, aki gimnáziumba járt volt, s annak a kitanult könyvei ott penészedtek a színben szerte szét. No a román fiú elészedte őket, felmászott a szénatartó lajtorján, hogy az istálló-lámpához közelebb legyen. Aztán elkezdte forgatni a könyveket. Telt az idő s amikor eljött a vizsga ideje, hát eléállt, hogy amit az úrfi tud, azt ő is tudja mind.

— No, próbáljuk meg, — mondta a magyar úr s elvitte vizsgáznni a fiút. Hát jobban tudott, mint az ő úrfi-fia. Erre kikergette a magyar úr a házból, de a vizsgája már meg volt neki s mire ismét eljött az ősz, egy másik magyar úr portáján már megint befészkelte magát. Ott is volt úrfi, ott is volt könyv elég. Mire nyolcadszor fordult az év, a román fiú egy nagy árkus írást kapott, az volt ráírva, hogy tiszta színjeles. Egyetemi tanár lett a román fiú s ismét lett neki hét gyermeke. Nagy módban élhetett volna, de ő fogához verte a garast. Aztán azt az erdőséget, ahol az ő apja csobán volt valamikor s ahol a puliszkaliszt testálta volt reá, egyben megvette egy magyar gróftól s oda kastélyt építtetett. A hét testvérnek ismét lett hét-hét gyermeke s azok is vettek egy-egy magyar gróftól földeket. Aztán, mikor egyszer Nagy-Románia lett, hát a magyar grófok mind eltátották a szájukat, hogy itt annyi a román s mindnek milyen jó módja van! No, unalmas mese volt, ugye — kezitcsokolom .. . Csak azért mondtam el, mert elcsodálkoztam rajta, hogy né, miért is mondta volt nekem ezt a példázatot édesapám. Reánk maradt a puliszkaliszt, hogy velünk most megfordult a világ. Nézem ezt a Ferit. Ez a Feri...

De Ilona már nem hallja az utolsó szavakat. Olyan zsongító, álmosító hangon beszél ez a fiú, mintha Boris mesélne odahaza elalvás előtt. Csak azt

hallja, hogy Feri . . . Feri ... és lassan ringatózni kezd előtte a szoba.

... Ott áll Feri fehér munkaköpenyben a beton-gát felett... Pattogó hangon vezényli a munkát s most munkások tömege kúszik le a sima betonfalon... Hatalmas vasszerkezetű zsilip emelkedik a gát felé... Autó berreg... A volánnál ül Feri... Hófehér úton rohan a gép — Ilona ül Feri mellett. Mozdul a kép ... Sűrű fák közt gyönyörű épület. Nesztelen, hangfogó szőnyegeken ápolónők szaladnak szerteszét... Nyílik a terem ajtaja ... Hona jön ki rajta hófehér köpenyben, a kezében szívhallgató ... Hat orvos kíséri Ilonát, most az egyik odahajlik hozzá s azt súgja neki: Professzornő, a hetesben javulás, a hetesben harminc-hét hétre csökkent a láz. Ilona bólint, a kíséret hátralép ... Ilona megy a pálmafás előcsarnok felé-Világos porköpenyben, napbarnítottan, mosolyogva jön fel a lépcsőn, Feri...

—Nézzétek csak, Butyka álomba duruzsolta Ilonát!

—Psz, csendesen, — inti őket Kató. — Elaludt szegény, mert már olyan fáradt volt reggel is. Gyere Bandikám, fektessük le szépen. Menjenek ki a fiúk.

—Mi az Ilu? — Feri odalép Ilonához.

—Csendesen, hagyja, hogy aludjék egy kicsit.

Feri tétovázva áll az ajtóban. Szeretne bentmaradni tán, de Kató harciasan, kihívóan várja, hogy becsukja az ajtót maga mögött. Feri odalép az ablak-kilincshez, amin a téli kabátja függ.

— Csak éppen, hogy meg ne fázzon, — mondja és óvatosan betakarja Ilonát.

Kató Ilona lábához kuporodik. Mosolyog álmában Hona, valami szépet álmodhatik. Kató óvatosan

az ajtóra pillant: Becsukták maguk mögött, nem látja senki se, nem csúfolhatják ki érte, — és Kató összekulcsolja a kezét.

— Imádkozom érted, — mondja és lehajtja a fejét. — Ha a te akaratod szerint valók az álmai, engeddd oh Uram, hogy beteljesüljenek, de ha más a te akaratod, adj erős hitet ingyen kegyelmedből neki, hogy ne csüggedjen el...

Az óra halkán háromnegyed egyet üt.

12.

Lenka néniéknek vendégük van ebédre: Csupor Rozália. Ma már Lenka néni is asztalhoz ül. Gyenge még egy kicsit, de mégis könnyebben érzi magát valamivel. A Letícia-féle vaddisznóhús-ajándékból maradt még mára is egy jókora darab, azt csináltatta meg Minka jóféle fehérbor-mártásban s előételnek híres örmény ételt készíttetett: angazsabó levest. Egyszer eszünk jót egy esztendőben, de akkor legalább megadjuk a módját s ha már van mire, hát legyen vendég is! Úgy esik jól az étel, ha sokan ülnek az asztal körül, mint régen a Bartha Miklós-utcában, amikor sohasem ültek asztalhoz huszonnégynél kevesebben. Egészen előírásos a vasárnapi ebéd. Lenka megosztja a vendég Rózával az asztalfőt, jobboldalon ül Minka, vele szemben Nándi, lent pedig a kosztos kisasszonyok. Olga és Veturia konokul hallgatnak. Leszegett fejjel gyorsan esznek, alig várják, hogy befejezzék az étkezést s elvonuljanak. Minka aggódva lesi a vendég arcán, hogy nem vesz-e észre valami változást a ház megszokott rendjében, hogy jaj, nem derül-e ki, hogy felmondásban vannak Olgáék, hogy

a háziak haragot tartanak velük s hogy azért nem romlik-e el az ünnepélyes hangulat? De Róza szerencsére semmit se sejt ebből. Úgy van az rendjén — gondolja, — hogy a gyerekek hallgassanak, mikor a nagyok beszélnek. Nagy szerencse, hogy Róza így vélekedik, mert különben megmondaná a maga csípős véleményét a dolog felől s az még csak hagyján, de ki is vinné a házból a hírt; egész Kolozsvárt tele pletykálná, hogy hogy viselkednek a Bitayék kosztosai... Volna mit hallani Minkának.

... Corina nem ült asztalhoz, szobájába vitette az ebédjét. Corinának fáj a feje. Corina két nap óta állandóan éhes és folyton heves főfájásról panaszkodik...

Letícia már harmadszor meséli el Nándi bácsinak a vaddisznóvadászat hiteles és egyre nagyobb-szabásúvá növekedő történetét és kínálja Nándi bácsit, hogy azt a kicsi darabot még az ő felelősségére vegye ki, nem fog megártani. Róza néni ezt nem bírja szó nélkül megállani s dörmögve megjegyzi, miközben gőzerővel tömi magába a pecsenyét:

— A mi időnkben csak a háziasszony, vagy a házikisasszony kínálkozott! Az volt a szokás ...

Lenka néni elpirul. Ez a tapintatlan Róza még megsérti Letíciát!

—Te Róza, te, ne mondj már ilyeneket fiam, a te idődben. Egy leány ne emlegesse az időt, fiam! Ugyan mikor volt az, hol van az már? Na, vegyen Nándi, nem fog megártani. Finom pecsenye ez. Finom dolgokat küld mindig a Letícia papája.

—Hát ő küldte? No, ez kedves igazán. Hát miért nem mondtad mindjárt, Lenka néni? — mondja Róza, aki megérti végre, hogy Letícia miért kínálkozik.

Letícia szerencsére nem sértődött meg, ellenkezően, vidáman nevet a dolgon. Mulatságos figura ez a kövér Csopor Róza! Leticiának is van egy vénleány nagynénje, az is éppen ilyen. És tovább meséli a vadászatot, hosszasan részletezve, hogy a Vlegyászn mekkora volt a hófúvás . . .

Ilona le-leül pillanatra a Corina szabad helyére, kapkodva eszik egy-két falást, azután ugrik, szalad és váltja a tányérokat. . .

— Kieresztették Miklóst a Fellegvárból, kisasszony! Hála Istennek! — újságolja a konyhában nagy sóhajtások közepette Boris. — Megyünk táncba délután!

—Hová?

—A hóstátban lesz bál! Márton Ferenc gazda csűriben. Oda!

—Jaj, Boris, mi lenne, ha kimennénk mi is?

—Magik? Kik, lelkem? A kisasszony, kivel?

—Hát Borbáth Ferivel.

—Nem úri népeknek való hely az, lelkem!

—De igazán. Úgy szeretném látni egyszer, hogy mulatnak maguk.

—Nem szeretik az egyszerű népek, kisasszony, ha közéje vegyülnek az urak. Nem vagyunk mi panoráma, hogy mutogassuk magunkat.

—Mindig irigykedtem magára Boris, mikor vásárnap este a táncból hazajön. Olyan piros, úgy csillog a szeme!

—Miket nem néz a kisasszonyka is! Hát persze, hogy igen. Megszorongassák a táncban az embert, hát megmozdul benne a vér.

—Jaj, s az jó, ugye Boris?

—Néte né, tán reájött a kisasszonyra a tavasz!

—S ha igen? — mondja Ilona kacagva, felkapja a tésztás tányérokat és beszalad velük.

—Na né, — néz utána Boris és mosolyogva törölgeti az evőeszközöket. — Ezt se hittem volna, hogy erre a kicsi kisasszonyra is rájön a természet. Nem is hiszem én, hogy ez az igazi. Ez csak olyan bolondozás né. Reáfér szegényre, bár azon az egy vasárnapon.

—Rólam beszélget magában Boris? — Ilona visszaszalad a megmosott kis késekért.

—Hát igen.

—Csak a bolond beszélget magában, Boris.

—S mi ketten, lelkem, — feleli szemtelenül a szolgáló. — Tán azt hiszi, én nem hallom, hogy a kisasszony is örökké magában mondogat?

—Miket beszélek Boris?

—Miket? Hát nem tudja? Hát nem hallgassa meg a saját szavát? No, akkor maga csakugyan egyedül beszél. Én, lássa kisasszony, egyet mondok magamnak s kettőt felelek reá s kezdem elől. S erősen jól szórakozom. Nohát kijönnek csakugyan? Az ántre fejenként három leibe kerül. Pénze van-e?

—Milliomos vagyok! Száz lejt fizettek tegnap este Maurerék.

—No, no! Azért mind ne verje el lelkem. Kéne a kisasszonynak egy pár új harisnya is.

—Az igaz! Ó Boris, maga az én dadám, velem csak maga törődik egyedül.

—A Borbáth úrfi vájjon kivel törődik azalatt? Jaj, de elpirosodott a kicsi buba! Nézze meg a tükörbe: olyan mint a bazsarózsa.

—És nagyot nevet Boris. Ilona tréfásan rákiált:

—Boris, én magát egyszer megverem.

—Megver? Hát verekedni is szeret? Na, akkor délután jó helyre jön. Ott abba része lehet!

—Szent Isten, ne ijesztgessen! Ott megverik a lányokat?

—Boris akkorát kacag, hogy a sótartó ijedtében felborul a konyhaasztalon.

—A leányokat? Haha. E jó, e jó! — és a kacagástól kicsordulnak a könnyei. — Dehogy lelkem, dehogy! A legények fenik össze a szarvukat. De még hogy! Tiszta öröm nézni. Ha elkérik valamelyiknek a táncosát, hát a legény csak nekimegy az elkérőnek, mint a kos. Csak úgy repes az örömtől a szív, a leány keblibe, ha látja, hogy érte küzdenek. Hát még mikor ölögetnek is!

—Mit csinálnak, az Istenért?

—Hát, ölögetnek. A bicskával egy-egy kicsit egymásnak a hasába taszítanak. Székely legények azok lelkem, értik a módját. Megcsapolják egymást egy-egy kicsit, aztán attól lecsendesednek, elmegy az erejük ahhoz, hogy kujtorgassák a leány becsületit. Nincs is miköztünk, — mán akiket én ismerek, leányokat — becsstelenségben egy se. Ha a legényére nagyon rájő az érzés, elviszi a táncba, aztán egy idegen legényre addig kacsintgat, amíg az ő legényének a fejibe nem megy a vér. Aztán akkor azok eligazítják egymást. S olyan szelíd másnap a legény, mint a bárány...

... Ilona halkan kinyitja a biedermeier szekrény ajtaját, bebújik a szekrénybe és magára hajtja az ajtót egy kicsit. Így szokott tenni, ha a vasárnapi ebéd után átöltözködik. Nándi bácsi már letakarta az arcát az újságpapírral és az igazak álmát alussza a göröngyös díványon. Hogy öltözzék fel másképp Ilona? Hátha felébred az öreg? Sötét van az öreg szekrény-

ben, de jó tágas. A fejét azonban le kell hajtania, úgy megnőtt tavaly óta. Feri azt mondta, csak három órára jöhet, de Ilona nem bír addig várni. Nem baj, előre megy s leül a Főtéren egy padra, ott adtak egymásnak rendevút. Azt mondta Letícia: jól áll neki ez a kis fehér csipkegalléros, kék bársonyruha, — az nagy szó pedig, ha az öltözködésben Letícia elismer valakit. Vájjon mit fog Feri a ruhájához szólani? Az egész idei keresete benne van. Megszidja bizonyosan.

—Nem baj, Ez az utolsó. Bizonyisten. Becsület-szavam adom sajátmagamnak. Karácsonytól kezdve elkezdem gyűjteni az érettségi díjat. — No, hál Istennek, nem ébredt föl az öreg úr. A múltkor, mikor öltözködtem, mintha kileskedett volna az újságja alól. Mi lenne, ha kérnék Leticiától egy kis kölnivizet?

—Kovács fiam, te megbolondultál, — mondja Ilona sajátmagának, aztán elindul a Főtér felé...

Szállingózik, gyülekezik már a vasárnap délutá-nok tarka népe a Mátyás szobor körül. Leányok és legények átölelkezve szépen, párosával sétálnak körbe, körbe... Vagy táncolni mennek a Széchenyi-piacra, ahol vidáman cincogtat ilyenkor néhány alkalmi cigánymuzsikus, vagy letelepednek csoportosan a sétatéri padokra, egymás kezét fogva hallgatagon és báméskodva nézik, hogy: kik mennek moziba, kik mennek sétálni, kik nincsenek itt. A korszót is ellepik. Zoldhímzésű fekete lajbliban a széki legények, piros rokolyában a széki lányok, fekete-piros magyar gyászszosban az alcsíkiek, fehér báránnybőr bundicákban a torockóiak, kikerics sárgában a szilágyságiak. Mintha a mezőnek tarka virágait egy óriási össze-visz-sza csokorba gyűjtötte volna valaki.

... Kolozsvár ... cselédek városa . . .

Fekete katrincás mezőségi román leányok fehér harisnyás, kieresztett ingű legényekkel keringenek. Hosszú láncokban összefogózkodva tíz-tíz legény, tíz-tíz leány. Külön oldalon a nők, külön a férfiak, ők is éppen olyan szótlanul lépegetnek, mint a többiek és ők is ugyanilyen vígan táncolják a Széchenyi-piac másik oldalán oláh furulyaszóra a maguk zsokjait.

Szász cseléd persze nincs. Azok jómódúak, azok más szolgálatába nem szegődnek el. De ha lenne szegény szász nép, — gondolja Ilona, ahogy nézegeti a cselédek hullámzó tömegét —, talán azok is ilyen békésen sétálnának sokszalagos, hegyes fővegeikben, a zsinóros mellények és az aranyhímzések katrincák között, íme: mintha csak a ruha tenné különbözővé őket s az, hogy más törvények szerint formálják szavá az emberi hangokat... De maga az ember, az anyag ugyanaz. Ilona legalább is azt hiszi, ő nem bírja az ellentéteket, az örökös gyűlölködést. Hiszen a gyűlölet nemcsak annak fáj, akit ér. Elszárad a gyűlölködő lélek, mint a leforrázott virág. Kell, hogy legyen valami, amiben egyik ember se különbözik egymástól. Ahogy születünk s ahogy meghalunk talán. És ahogy szenvedünk. Igen, ahogy szenvedünk testünkben, sebzetten, kórosan, betegen. Ott nincs különbség ember és ember között és csak egy jótétemény van a világon: gyógyítani... Szépet álmódott Ilona, amikor Graaféknál elaludt. . . Szanatóriuma volt a hegyek között, sok-sok gyógyuló, boldog ember feküdt hófehér ágyakon. Kóros esetek, nem nemzetek. Betegek, nem fajok. Gyógyulást váró emberanyag. Orvosnak lenni, Édes Istenem, személytelennek lenni! Csak a mások életéért élni!!! Meghallgatni a panaszkodókat, enyhíteni a fájdalmakat, dolgozni, alázatosan szolgálni az embereket... Álmodni jó ... Csak ne

kéne ébren lenni soha ... Öt év az egyetem . . . S aztán miből. . .

Sokat tervezgették régebben Ferivel, hogy szanatóriumokat fognak építeni... Feri tervezi és ő is szereli fel. Az Ilonáé itt lesz a Bükköserdőben valahol, Kolozsvár körül. Kis villájuk lesz a Majális-utcában. Azt is Feri építi, de nem úgy, mint ezeket a vacak lapos tetejűeket, hanem szép zsindeyes tetős, tornácos kicsi villát épít majd, amilyeneket a székeleyek csinálnak odahaza. Modernebbet, tágasabbat, mai embernek valót. Egy-egy dolgozó szobát, egy-egy hálót, gyerekszobát...

És hajnalban az autóval Feri beviszi a szanatóriumba, ahol már várják a betegek. Ha kell, éjszákára is bentmarad a szanatóriumban és az sem fontos talán, hogy a Majális-utcában villája legyen, csak-hogy azt dolgozhassa, amit szeret és hogy meglegyen Feri...

— Hideg ez a pad, meg fogok fájni, — és elkezd sétálni le s fel a pad előtt.

Kárminvörös ajkú, fehérre meszelt arcú nő vezet egy szép kis fiút a Mátyásszobor felé. Románul beszélnek.

—Az... ki, az a csúnya, nagyorrú bácsi a lovon mami? — kérdezi a gyermek.

—Az egy nagy román király szobra: Matei Corviné! — oktatja az asszony a gyereket.

—És azok a bácsik, akik zászlókat hajtogatnak előtte? Mondd, azok kicsodák?

—Azok a leigázott magyarok. — helyesbíti a történelmet a nő, aztán elrángatja a kisfiút. — Jöjj, drágul meu ...

13.

Nini, mi ez? Egy csokor mimóza a szobor talpatán. Ki tette ide vájjon? Vájjon olyan ember-e, aki nem törte azon a fejét, hogy ki ez az érclovag, csak gyönyörködött abban, hogy ez a szobor milyen szép, művészi alkotás?

Ilona körülnéz s hogy senki se néz oda, egy pici ágacsokát letör magának.

... Ilona és Feri sietve mennek Hóstád felé. Vidáman csikorog a hó a talpuk alatt. Ilona a letépett mimóza szárait szagolgatja, ütögeti az orrát vele.

—Sárga lett az orrom? Mi, Feri?

—De még milyen.

—Hol? Töröld le, légy szíves.

—Várj, inkább lefújom. — És Feri szembefordítja magát Ilonát.

—Jaj, hogy csiklandoz a lehelleted. Most ki fog vörösödni az orrom, hogy ilyen meleget leheltél rá. Megfázik. Na, szép leszek.

—Gyönyörű! Itt fenn sárga, lent piros. Még egy kis kéket kellene kenni rá.

—Ne disznólkodj, Feri. Add ide a zsebkendődet, na úgy. Várj, visszateszem. Jaj, de jó meleg a zsebed. Beleköltözöm.

És beleteszi kesztyűtlen kezét a Feri kabátzsebébe s úgy mennek tovább. Sokáig nem szól egyikük sem. Mi is volt tegnap az a rengeteg mondanivaló, amit el akart mondani? Nem jut eszébe semmi. Csak megy szótlánul s kis mosoly bujkál a szája szögletén. Milyen jó így menni, egyforma léptekkel, Ferihez simulva egy kicsit, alig, csak a fejével, mintha azt mérné, hogy ni, már a válláig ér ...

— Kicsi illu.

—Tessék.

—Semmi. Csak azt mondtam: kicsi Ilu.

—Kicsi a csudát. Százhatvanöt centi vagyok.

—Cipőben! — Nevetnek, aztán megint szótlannul mennek jó darabon. A Szent Péter templom előtt észébe jut Ilonának, — hogy is volt csak Margittal az a találkozás?

—Te Feri, nem is kérdeztem még, hogy tetszik neked Hátszegi?

—Nagyon, — feleli fahangon Feri.

—Viccelsz?

—Dehogy! Nagyon nem tetszik. Nagyon fölényeskedő, nagyon hamar közölte velem, hogy tetszem neki, nagyon csodálkozott, hogy nem hatódtam meg, szeretné, ha udvarolnék neki, mert az nagyon mulattató volna.

—Eredj, te önhitt csacsi!

—Csakhogy én nem leszek a kontesznél udvari bolond. Kár érte, hogy ilyen felemás mágnás szegény. „Nagyon“ szép leány.

—Szép? Inkább okos.

—Azt még nem tudom. Talán értelmes, de okos?

—Szóval mégis tetszik neked.

—Jaj, de jó! Nagyszerű! Ilu féltékeny! — Nevet Feri. — Ezért veszek neked, na mire van pénzem, mit gondolsz, kis öreg? Veszek neked a vásáron egy cserép-malacot. Hogy abba tedd a kis pénzedet s ne ilyen kacér csipkéket vásárolj rajta, mint ez itt a nyakadon.

—Pedig jól áll, miért csúfokodol?

—Én egyenkötényben szeretlek a legjobban, Ilu.

—Hogy mondtad? Szeretsz?

—Egyenkötényben.

—Azt mondd még egyszer. Külön. Hogy ..

—Nem mondom, Ilu.

—De mondd. Mondd, hogy szeretsz. Miért nem akarod kimondani? Úgy is tudom.

—De Feri összeszorítja a száját. Erősen sápadt, az arca furcsán megnyúlik. Mintha remegne a karja egy picit.

—Nem monddod? — Ilonának elgörbül a szája.

—Sohase mondd, pedig ..

—Ne kínozz, Ilu. — Olyan rekedt a fiú hangja.

—Én kínozlak? Te kínozol. — És elsírja magát. Feri hosszasan ránéz, aztán váratlanul felkacag.

—Jaj, te csacsi, te kicsi boldogtalan csacsi. —

—És körül se néz, hogy jár-e az utcán valaki, csak két kézbe fogja az Ilona fejét és belecsókol a szájába sokszor egymásután ..

—Ilona pipacspirosra válva igazgatja sapkája alá összehorzott hajfürtjeit. — Na megállj, te utolsó alak, éj utól, ha tudsz! — Kacagva kergetik egymást. A város határában kifulladásra megállanak.

—Na, most aztán vissza is fordulhatunk. Ilyenkor csak barázdabillegetők és barátságtalan varjak tanyáznak a mezőn ...

Sokáig sétálnak a Hóstádt egyenes utcáin, ultramarin-kékre meszelt, piros-cserepes parasztházak között. Gyaluforgácsos cégérű kis kocsmában sietve isznak a söntés előtt egy-egy pohárka forralt, fűszeres bort. Leülni nem lehet, ittas emberekkel van tele a helyiség. Vájjon merre van a Márton Ferenc gazda csürje, ahol most Borisék döngetik klánéta szóra a földes padlózatot? De Feri mást tanácsol: ne menjenek oda, nézzék meg inkább a műhelyt, azt a bizo-

nyost, a lakatosét. Nem lakik ott s most zárva van, de kívülről legalább.

—Íme, az elérhetetlen álom, vágyaim netovábbja — gúnyolódik Feri egy alacsony, földszintes házikó előtt. Bemennek az udvarra: a kapu tárva nyitva van. Hatalmas vaspánt zárja el a műhely deszkakapuját. A műhely mellett ajtó nélküli, fedett fás szin. Az apróra hasogatott tűzifa rendbe rakva a szin két oldalán. Fatönkbe csapott fejsze, fázós talpát nyalogató, kendermagos cica a farakás tövén. Feri kihúzza a fejszét a tönkből és a zsebkendőjét ráteríti.

—Ülj le Ilu. Annyi itt a fa, hogyha ránézünk, már nem is fázhatunk. — Egy alacsony butykót kerít magának, odahúzza a fatönk elé és az Ilona lábához ül. Két kezébe fogja a leány kezét:

—Ha minden sikerül, akkor is legalább öt-hat évbe telik, míg végezhetek, Ilu. És aztán? Mi lesz velünk addig, Ilu, ha most... — könnyes lesz a szeme.

—Ne kérdezd többet azt tőlem, hogy szeretlek-e? — És most átöleli Ilona lábait s ölébe hajtja a fejét.

—Feri! Mit csinálsz, Feri? Ne, édes. Akkor én is sírok, nem kell ezt igazán ... Nem tudom, ma mi volt velem, hogy — és a fiú hajára potyognak a könnyei...

Feri vállát megrázza a sírás, aztán feláll, letörli a könnyeit és Ilona felé nyújtja a kezét.

— Jöjj, este van. Hazamegyünk, Ilu.

... Mihai Florea, a policáj, ott állt a posztján. Sötétedik, összefonódott szerelmes párok jönnek vásárnapi sétáikból hazafelé. Kétfogatú csukott hintó kapaszkodik fel a Majális-utca kopogtatóján, a Törcsvári Elemér méltóságos úré. Kártyázni megy a Társadalomba biztosan. Estélyiruhás, bundás asszonyok

mennek kísérőikkel a színház felé. Az egyik kapualjban hosszasan, elbúsulva búcsúzkodik szeretőjétől egy román baka. Mihai Florea áll a posztján, összefonja domború hasán a kezét, kövér ujjai lustán malmoznak egymás körül s zsíros mosollyal élvezi a vásárnap esti város apró jeleneteit. Most a piarista bérház felé fordítja lassan, méltóságteljesen a tekintetét és felcsillan a szeme, amikor azt látja, hogy a kicsi magyar kisasszonyt egy nyúlánk szőke fiú éppen most kíséri haza. Florea bácsi néz, Florea bácsi vár. Florea bácsi szereti nézni az ifjú párokat, ahogy szerelmesen búcsúzkodnak a kapuk alatt. És Florea bácsi csalódottan megcsóválja a fejét, mikor azt látja, hogy a kicsi magyar kisasszony egy rövid kézfogas után gyorsan eltűnik a kapu alatt. A hosszú, szőke fiú még egy percig ott sétál a ház előtt.

—Semmi csókolózás? — dörmögi Florea, aztán vállat von s megállapítja hangosan:

Florea bácsi nem érti ezeket a mai fiatalokat.

14.

Februárban történt...

Váratlanul beköszöntött a tavasz, a havasokban olvadni kezdett a hó s a megduzzadt folyók elöntötték a réteket, elszakították a vasúti hidakat. Az Alsóvárosban a megvadult Szamosárok kiöntötte pincéikből a szegény embereket. Hajléktalanok százai sírtak a városháza előtt. Az újságokban szívettépő jelentéseket lehetett olvasni, zokogó, kezeiket tördelő családapákról, akik ott térdepeltek órák hosszat segélyre várva Todorean Mihail főpolgármester szobája előtt. És működésbe léptek a jótékonyági egyesületek.

Graaf Kató Ágnes nénivel járta a várost, ruhát, élelmiszert osztogatott a szerencsétleneknek és lelki vigaszul az Új Testamentum apróbetűs, parányi példányait osztogatta. Néhány napja a kontesz is hozzájuk csatlakozott. Margit most jótékonyági hölgy ...

A karácsonyi vakáció után. hogy Hátszegről visszajött, megismerkedett Graaf Katóval. Azóta mindennap együtt látni őket. Margit iskola után egyenesen Graafékhoz megy és órákhosszat pusmog Katóval. A nyolcadik osztályban azt beszélnek, hogy az Ágnes néni műve ez. ő osztotta ki Katóra azt a „hit-harcosi“ munkát, hogy Margitot az „Új Keresztyének Egyesülete“ számára megnyerje. Segíteni kell Margiton — mondotta Katónak Ágnes néni — szegény, magát kereső, tévelygő kislányon. Az Új Keresztyénség eszméinek a felső tízezer rétegeiben is terjednie kell! Egy mágnás hölgy nem találhat magához méltóbb foglalkozást, mint a jótékonykodás ...

Ezt beszélnek a leányok s a helyzet valóban az, hogy Margiton az utóbbi időkben nagy változások észlelhetők. Már az is szokatlan, hogy karácsonykor csak egy tantárgyból vitt haza intőt és november óta nem volt egy igazolatlan órája sem. Az iskolába sem jár lóháton, csak hajnalonként jártatja Rurikot a Majális-tetőn.

Feri most ott alszik Graaf Bandinál, de ahogy megvirrad, felöltözik és munkába megy. Próbaidős lakatossegéd Krau.sznál, a Hóstadtban, a Mozsár-utca 13. szám alatt. Az az éjjeli műhelyörzés címén tervbevett ottalvás, bizony egyelőre nem sikerült...

Margit ott ül Graaféknál lovaglás után minden délelőtt...

— Menjünk a fiúk szobájába — szokta mon-

dani Katónak — úgy sincsenek idehaza, ott jobban szeretem!

Összedugják a fejüket Kató kül- és belmissziós folyóiratai fölött, Kató átöleli Margit vállát és lelkesen magyaráz neki, aztán megsértődik és csodálkozva hallgat el a mondat közepén, amikor arra a kérdésre: mondd, te Margit, próbáltad-e te már lelkiismereted zaklató kérdéseire az Úr Jézus igéiben nyerni feleletet?“ Margit azt válaszolja:

— Mondd öregem, ezen a díványon alszik Borbáth Feri? Várj kipróbálok! — és végigdobja magát sárosan, lovaglósizmásan a kanapén.

... Nehéz dolog Margit konteszt megtéríteni. Egy napon megígérte Katónak, hogy életét a szegények istápolására fogja áldozni és ezentúl csak keresztényi cselekedeteket művel. Kató nagyon boldog volt akkor, hangosan imádkozott és kérte a jó Istent, hogy a Margit szép és szent elhatározását áldja meg... Margit nagy, kövér könnyeket sírt Kató karjaiban és megígérte, hogy másnap ő is eljön, hogy együtt látogassák az árvízkárosultakat. Az egész gyönyörű napot csak az rontotta el egy kicsit, hogy amikor elbúcsúztak, Margit azt kérdezte tőle:

— Mondd öregem, ez a Borbáth soha sincs idehaza? Egy hónapja találkoztam vele a temetőben véletlenül, azóta híre, hamva sincs! Te Kató, lehet az, hogy én ezt a fiút nem tudom — meghódítani?

Azért mégsem lehet azt mondani, hogy felületes, komolytalan és csak ürügy az egész Katóval való barátkozás. Az eset, legalább is, ami pár nap múlva történt, nem amellett bizonyít.

... Az árvíz okozta az egészet. Az Ellenzéknek ismét különkiadásban kellett megjelennie. Csütörtöki nap volt, délután három óra, Háromtól-négyig Suci-

val lett volna történelem, de hát Suciú úgy sem jön fel négy előtt! Margit lent ácsorgott az udvaron, pedig már tíz perce becsöngettek. Letelepedett Péter bácsi mellé a padra, az Ellenzék nyomdája előtt, hogy ott várja meg, amíg a különkiadás megjelenik. Vájjon kiket tett az árvíz hajléktalanokká megint? Margit össze akarja írni, hogy másnap kiken kell segíteni. Azt Ilonától tanulta el, hogy a szegény ezüstgégés, falábú rikkancsal barátkozni lehet. . .

Margit mostanában az egyszerű emberek társaságát keresi, azt vallja, hogy elérkezett az idő, amikor az osztálykülönbségek megszűnnek ember és ember között. Legutóbb is azzal botránkozta meg Alvinczynét, hogy meginvitálta magához ebédre az öreg bérkocsist, aki a lovát kezeli. Mikor Alvinczyné elájult az izgalomtól és azt kiabálta: shoking, shoking s nem ült le persze az öreg, piszkos kapadohányzagú kocsisal egy asztalhoz, — a saját asztalához, — Margit szobájába vitette az ebédet és ott dinirozott a bérkocsissal, míg a komornyik ki nem rakta szegény öreget.

— Korhadt osztályom nem érti meg, — mondogatja — hogy szeretni kell az embereket. Ha tudnák, hogy mennyivel érdekesebb egy ilyen vén tekergő, mint ők valamennyien!

Péter bácsi várja az újságokat. Péter bácsi beteg. Az éjjel őt is kiöntötte odújából a kiáradt Szamos. Meghült nagyon, köhögés rázza göthös tüdejét. A szenvedéstől állandóan csorog a könnye.

— Öregem, maga így nem tud újságot árulni ma! — mondja Margit.

Péter bácsi beleegyezően rázogatja a fejét, hogy nem bizony. És hadonászik a szabad kezével. De muszáj, de muszáj!

— Tudja mit öreg, segíték én — mondja Margit és amikor kihozzák a nyomdából a friss újságokat, a Péter bácsi csomagját hóna alá kanyarítja, a másik karjával átkarolja az öreget — mintha nem volna tanítás, történelem óra Suciú kisasszony s ő nem volna egyensapkás diákleány — s kitámogatja a rikancsot a kapun.

... Ezt Vargha pedellus vallotta így, aki az ablakából látta a dolgokat. A többit aztán különböző előadásokból, újságcikkekből rekonstruálta a nagytekintetű és tiszteletes tanári kar.

Nagy csődület támadt Lepage előtt, Margit körül, aki diáksapkában, egyenkötényben állott a könyvkereskedés előtt egy kövön — honnan cipelte vájjon ide? — két, kitárt karjával lengette az újságokat s tele tüdőből ordította:

— Friss Ellenzék, friss Ellenzék, csak három lej, de lehet felülfizetni hölgyeim, uraim.

Lekapta fejről a diáksapkát urak, hölgyek, ácsorgók, ismerősök és ismeretlenek előtt és azzal tányérozott, mint egy cigány. Az öreg Péter csak ült a járdán háromlábú székecskéjén s hol köhögött, hol kacagott.

Kántor tanár úr látta meg, akinek lyukasórája volt éppen akkor délután s ott feketézett Laydánál. Ennek a Kántornak olyan arca van, mint a félig sült angol bélszín. Indulatos ember nagyon. Számtanszakos. Rákiáltott Margitra, de az rá sem hederített, hanem odalépett hozzá és kecsesen a jobb- és balzsebébe biggyesztett egy-egy újságot.

— Hat lejt kérek tanár úr, hat lejt. Miért nem fizet?

Fiúk ácsorogtak ott. Ismerősök. Megtapsolták, olyan sikere volt.

A tanári konferencia két hétre kitiltotta ezért az iskolából Hátszegi Buda Margitot. Kántor tanár úr amellet kardoskodott ugyan, hogy végképp el kell távolítani, de azt mégse lehetett megtenni. Kereszthury báró, a Margit nagybátyja, az egyháznak főgondnoka és mi több: előljárósági tagja az iskolaszéknek is! És nem lehet ezt tenni Alvinczyék miatt sem. Aztán az a régi Hátszeghy-alapítvány se kutya, amit Margit egyik öse adott az iskolának valamikor. Ágnes néni síkra szállt Margitért, mondván, hogy becsületes, jószándékú gyermek, akit nem szabad elvadásítani és szeretettel kell megnevelni. Forrongó kis bolondos lélek, nincs tisztában önmagával és azzal, amit csinál.

Kihallgatták Ilonát is, hogy nyilatkozzék, mint aki az osztályból a legrégebben élvezi a Margit barátságát. Hogy képzei el ő, mi készíthette erre a botrányos viselkedésre? Azt hiszi ő is, hogy az állandó feltűnési viselkedés bántotta, amiről a kontesz már évek óta hírhedt, vagy el tudja képzelni, hogy valami nemesebb indítéka lehetett?

— Maga szerény, jó gyermek, kedves Kovács fiam, — mondta Kiss igazgató — úgy-e el sem tudja képzelni, hogy maga olyat tegyen, amivel megingassa iskolánk feddhetetlen jóhírét?

Ilona azt felelte:

— Igazgató úr, kérem, én meg tudom érteni! ő jót akart, olyan a természete, hogy nagyon fellelkesedik hirtelen jött ötletén és ha jót akar tenni, nem a formán töpreng, hogy hogy is lehet azt megvalósítani, csak a lényegét látja és sürgősen és meggondolatlanul megteszi, amit akar.

És ekkor kinyílt a tanári szoba ajtaja. Vargha pedellus lépett be. Azt jött bejelenteni, hogy a szó-

banforgó újságáros van itt: ezüstgégájú Péter és mindenáron vallani akar.

A tanári gyúlést öt percre felfüggesztették, aztán egy szavazattöbbséggel amellelt döntöttek, hogy meg lehet hallgatni Péter bácsit is. Péter bácsi lassan, kínosan az igazgatói asztalig bicegett, mankóját odátámasztotta illedelemesen az asztal oldalához, kikötört zsebéből harminchélt lej hetvenöt bánit és hang nélkül letette az igazgató elé.

—Mi ez? — kérdezte megrökönyödve a társaság. Péter bácsi befogta mutatóujjával a gégecsapot és sípolva szótagolta a vallomást:

—Különbözet. Leszámolásból maradt. Olvastam kisasszonyka kikap. Kisasszonyka iskolának erkölcsi kárt csinált. Tessék. Megtérítésre... Ne tessék kisasszonykát bántani . . .

Dermedt csend fogadta Péter szavait. Beatrik úrnő könnyet törölte ki szeméből. Ilona visszafojtott lélekezettel nézte a jelenetet. Föl fogják biztosan menteni! Szabályszerű magaviselettel megússza a dolgot. De akkor Margit, aki ott állt Ágnes néni mellett, Ilonával szemben a másik oldalon, odalépett Péter bácsihoz, markába septe az asztról a pénzt, odanyomta az öreg kezébe és kurta, pattogó, parancsoló hangon szólt:

— Fogja öregem, ez a magáé. Csak semmi elérékenyedés. Elmehet. — És mielőtt Kiss tiltakozhatott volna, odafordult a tanárok felé:

— Kérem, én még nem beszéltem. Remélem, végtére rajtam a sor! Kérem a nagytekintetű és tiszteletes tanári kart, ne csináljon az ügyből nagy murit.

— Murit?! — Micsoda szavakat használ?!

De Margit zavartalanul folytatta:

— Az eset egyszerű. Az eset a következő:

Szemtelenül felemelte a fejét és dunnyogó orrhagon, ahogy Weress Erzsit, a fizika-tanárnőt szokta utánozni óra előtt — hadarni kezdett:

— Adva van egy koratavaszi délután. Történelemóra, ami adott körülmények között lyukas órának is tekinthető. Adva van továbbá egy újságárus, aki munkaképtelen. Irány: a korzó, lógás a főkapun, ok: tavasz, cél: semmi, eredmény: harminchét lej hetvenöt bani a rikkancs javára.

Kiss felháborodásában nem bírt szóhoz jutni. Kántor kiküldte a tereméből Margitot.

Hát persze, mindent egybevetve se tehettek mást, minthogy kicsapták két hétre gróf Hátszegi Buda Margit nyolcadik g. o. tanulót.

Kényes ügy, kényes ügy! Kiss nem szeretemformán csóváltatta a fejét. Beszélni kellene a bátyjával talán István úrral, de az a kellemetlen, hogy ő a húga ügyeibe nem avatkozik bele. Ez már tavaly kiderült, mikor Kiss az első Rurik-botrány miatt, mikor Margit az iskola főkapujához kötötte ki a lovát — levelet írt neki. Azt válaszolta Hátszegi gróf, hogy ő nagyon sajnálja az esetet, de a dologba nem szólhat bele, húga már elmúlt tizenhét éves, nagykorúsította magát, független anyagilag is, a birtok reáeső jövedelmét is teljesen a saját belátása szerint költi el és egyébként is mindenben azt tesz, amit akar. Anna bárónő se vállalt felelősséget, akinél Margit tavaly lakott, ő pénzért ad a cousinenak kosztot, lakást, ezt is csak az anyjáért és a régi barátságért teszi igazán. Nem, Margit nem könnyen kezelhető. Alvinczyné, akinél az idén lakik, szintén rokona. Nem is fogadta Ágnes nénit, aki az iskolai év kezdetén, szokásos kintlakó-látogató körútján Margit gazdái-

hoz is bekopogtatott. Alvinczyné azt üzente, hogy migrénje van. — Iskola-ügy, — őt ne molesztálják, ő már adakozott, az új iskola építésére. — Margit-ügy? — Akkor pláne hagyjanak békét, ő azzal nem foglalkozik.

... Margit most hát nem jár iskolába, Graaféknál ül egész napon át, a Feri díványán fekszik és egyik cigarettát a másik után szívja. Keresztbe pöckölt lábakkal szótlanul hallgatja Katót, Katót, aki arról beszél, hogy „ez a két hét a megpróbáltatás ideje. Az emberek rosszak. Az emberek nem fogadják bizalommal a megtérő bűnöst. Az Úr Jézus az egyedüli, aki jobban örül egy megtérő báránynak, mint kilencvenkilenc igaznak.“

— De te csak ne csüggedj el — mondogatja Kató, noha Margiton nem látszik semmi csüggedés. Kató szívesen tanul vele, idehívja Kovács Ilonkát is, hogy mondja el, mit tanulnak a két hét alatt. Könnyen behozhatja a mulasztást s ha két hét múlva az iskolában szerényen és alázatosan megjelenik, meglátja, minden jóra változik. Kató emellett arról fantáziál, hogy érettségi után Margit a teológiára iratkozzon be. Kató is szeretett volna teológus lenni, hit-tanár, de ő sajnos, megbukott az érettségien és Frici bácsi különben sem egyezett volna bele.

Frici bácsi nem nézi jó szemmel a barátságot, de Graaf mama leinti:

— A leányom nevelésébe ne szóljon bele édesem. A fiait maga nevelheti. Maga jár jobban, mert nekem csak egy leányom van, magának két fia.

Graaf mama sznob egy kicsit, imponál neki, hogy a leányának arisztokrata barátnője van. És Graaf mama a Margit kérésére készséggel beleegyez, hogy Kató résztvegyen a Margit házibálján,

amit úgy tervez, hogy egy hét múlva ad. Háziasszony nem lesz ugyan a bálon. Alvinczyék Pesten lesznek azalatt, de az egész palota a rendelkezésére áll és ott lesz Pál gróf, a fiatalabb Hátszegi, aki Bukarestből most jön haza. Nem lesznek hát garde nélkül a fiatalok.

Kató csakugyan megígérte, hogy elmegy a házibálra. Margit azzal bírta rá, hogy elpanaszolta, milyen egyedülvaló szerencsétlen ember ő. Senkije sincs, talán csak a Pali, de hogy Pali milyen, arról Katónak fogalma sincs.

— Látod, beszélhetnél vele, ha őt meg tudnád téríteni. Az már feladat volna, öregem! És nagy jót tennél velem. Tudod, Pali a maga módján szeret engem, ő jót akar nekem, de, hogy hogyan! Jobb ha arról az ember nem beszél ...

De azért persze beszél. Kiönti a szívét Katónak:

— Most jött haza Pali Bukarestből, tudod. Egy szörnyű alakot hozott magával, valami örült örmény szőnyegkereskedőt. Milliomos. Hogy fogalmad legyen Katókám erről a tulokszerű egyénről, halljad csak az örmény dallamos nevét. Úgy hívják: Tulumbudsan. A boldogtalant! Pali azt mondta neki, hogy egymillióöttszázezer leiert engem elad neki. Oltár előtt mirtuszkoszorúval ...

Kató falfehéren hallgatja Margitot:

— De hisz ez leánykereskedelem!

Margit harsányan felkacag.

— Oh te ártatlan, naiv baba! Hát hogy volna az. Férfjhez akar adni! Ő a maga módján jót akar. Mi az ördög legyen velem, mondd öregem? Hol találkozik még egy ilyen pasast, akinek egy koldusmágnás imponál? Olyan végtelenül el vagyok keseredve, te

Kató! Lásd, hát kihez tartozom én? Hát van nekem valakim?

—Jézus mindenkit szeret és aki őt szereti, az nincs egyedül.

—Igen Kató, tudom.

—És mi is mind nagyon szeretünk téged. Én, Ilona . . .

—Kovács? Kovácsról ne beszélj. Én nem szeretem őt. Akartam szeretni, de nem tudom. Olyan akartam lenni, mint ő, de nem tudok. Tudd meg Kató, hogy én a világon csak egyetlen embert irigyelek és az Kovács Ilona.

—Ilu? Hát mi van szegényen irigyelni való? Hiszen talán vannak napok, hogy nem eszik és ...

—Ez az látod, hogy nem is eszik és mégis olyan rendes. Felhábortó.

—Igazán nem tudlak megérteni Margit.

—Hát persze, hogy nem, persze. Azért vagyok én olyan egyedül. Senki se tud megérteni. Még aki akar, az sem. Pedig te akarsz, úgy-e, szívem?

Margit Kató nyakába fonja a karjait, hozzádörzsöli az arcát, mint egy kis cicus s úgy kéri:

—Te Kató, édes, hozdd el valahogy a bála Borbáth Ferit is! Ugye, megteszed? írok neki egy levelet, megkérem s te átadod. Szombaton lesz a bál, hogy vasárnap pihenhessen, ne kelljen másnap munkába mennie. Legalább lesz, aki téged hazakísér. Na jó?

—És Ilona?

—Eh, — Margit indulatos lesz. — Hát hozd el őt is, mit bánom én. Egyszer már meghívtam és nem jött el a béka, de lenyelem, meghívom mégegyszer, üsse kő! Azóta alig beszéltem vele, de nem baj. Legyen, ahogy kívánod, én meghívok mindenkit, akit

akarsz. Tudod mit, az egész osztályt elhívom! Ez szép lesz ugye? Én igazán középosztályá akarok válni... Várj csak. Kosa. Málnásy bentlakó, azokat úgyse engedik el. Halmost se engedik, mert nem lesz gardedam.

— A zsidók most nem osztálytársak, hogy kítették őket. Marad Vadas, Fülöp. Van itt egy haverem, egy pesti újságíró: Tüköri, ott lesz az is, azt majd Kováccsal összeboronálom, hadd udvaroljon neki, — na nem, ne rökönyödj meg Kató, semmi disznóságot se teszek. A Töröcsváry-fió, Cecília bárónő, ez eddig kilenc. Engel Pali az jól zongorázik, az tíz, én tizenegy. Pali tizenkettő. Szegény Tulumbudsan a tizenharmadik! Azt meg kell hívnom, mert Pali azt hiszi, hogy az örmény tiszteletére adom a bált. Mondta is, hogy az örmény tiszteletére családokat kell összehívni, nem polgári elemeket, hadd szédüljön a szőnyeges, de én csak úgy egyeztem bele, ha grófok nem lesznek jelen. Elég előkelők az örménynek az én osztálytársaim is, szellemileg mindenesetre arisztokratábbak, mintha elhívnám például a hülye Szászváry grófokat. Egy kicsit kopottak, mi? Az örmény csodálkozni fog, hogy ilyen fene szegény társaság vagyunk. Apropó! Kovácsnak kellene kölcsönözni egy estélyi ruhát. Az én alakom más mint az övé, vállban sokkal szélesebb vagyok. Katókám, adj neki te egy ruhát.

Kató nagyot fohászkodik. — Mondd, Margit, komolyan akarsz, hogy beszéljek Palival? Mit mondjak neki, hogy te nem méggy férjhez, mert te, jaj, — megmondhatnám-e én neki, hogy te teológiára iratkozol? Hogy te már. . .

— Azt még meglátjuk öregem, hogy mit is mondj Palinak. Cinikus fráter ez a Pali! Azt mondja,

hogy csak átmenetileg legyek Tulumbudsan neje, amíg a pénzét elseftelem. Csodálatos, hogy ezt a Palt semmi más nem érdekli, csak a pénz, a pénz.

—A pénz pedig az ördög eszköze! Nem Margit, ne engedd behálózni magad. Én igazán tiszta szívből segítek neked, ha tudok, csakhogy én járatlan vagyok a nagyvilágban. Én ilyen emberekkel nem beszéltem soha.

—Jaj te Kató, milyen könnyű volna neked, ha itt lakhatnék nálatok. A te kis fehér leányszobádban, veled. Akkor volna kitartásom, hogy véghezvigyek valamit. Tanulni is tudnék, azt hiszem. Ha én a helyedben lennék, ha én volnék Graaf Kató, akkor megkérném Frici bácsit, hogy taníttassa ki mérnöknek Borbáth Ferit, vegye be az üzletbe és a Borbáth engem vegyen el. Mint egy polgárleányt...

—Ha én a te helyedben volnék, Margit, én vennék egy szép kis garcon lakást és odavenném magamhoz egy öreg nagynénémet, hogy ne legyek egyedül, elvégezném a teológiát, hazamennék Hátszegre és ott tanítanám az embereknek a Szentírást, összegyűjteném vasárnap délután a kastély ebédlőjében a parasztokat, beszélnek nekik, megtanítanám őket, hogy ne rettegjék a babonát és... és ... és ... én nem lennék szerelmes, ha neked volnék, olyan fiúba, aki más szeret.

—Ez biztos? Biztosan tudod, hogy szereti?

—Én szoktam felvarrni a fiúk kabátjára a leszakadt gombokat és láttam, hogy az Ilu képét ott viseli a kabátja belső zsebében. Négy év óta sétálnak együtt a Majális-utcában ...

—És csókolóznak is? Mondd, te tudod? Láttad? Csókolóznak is?

—Azt nem tudom, — dadogja Kató — nem hiszem. Inkább . . .

—Ugye nem? Ilona olyan hal vérű és különben is, ők csak barátok. Na, én meg vagyok győződve róla. ők együtt tanulnak és vitatkoznak. A Kovács, az olyan kékharisnya-nő, az csak fiúkkal tud barátkozni. De szeretni? Ki van zárva, hogy szeretni tudjon egy fiút!

—Én nem tudom, én igazán nem értek ehhez, de Feri azt hiszem, hogy ...

—Hát az majd kiderül, hogy Feri kit szeret. Hohó, csak várj öregem!

—Margit drága, én csak arra kérlek, ne tégy semmi olyat, hogy megbánd később és a mások boldogságát ...

—Jó, jó szívem, semmi „olyat“ nem teszek. Add át Ferinek a meghívót és intézd el, hogy mind ott legyetek.

Kató készül a házibálra és azon imádkozik most minden este, hogy minden szépen, jól sikerüljön. Margit nyugodjon meg végre és találja meg önmagát. És ne legyen fájdalma Kovácsnak se azért..

15.

Letícia megfeledkezett az ígéretéről, nem hozott új lakót s így bizony sokáig üresen maradt a harmadik diákszoba. Hiába, Letícia feledékeny mostanában és ideges. Roppant ideges.

— La nervosité!... — mondja Kovácsnak — c'est terrible! — Ideges izgalommal kapkodja magára a ruháit. Repülődresszbe öltözik. Nagyon csinosan áll neki a pilótanadrág. Ilona mindig megbámulja, ami-

kor a cipzárat szolgálatkészen összehúzza a bokáján. Letícia egy hete repülni tanul, Pamfilescu tanítgatja Szamosfalván, a repülőtéren.

—Remek gép — meséli ebédközben Lenka né-
ninek, — francia gép!

—Jaj csak le ne zuhanjon lelkem, az Istenért,
— hüledezik az öregasszony. — Hogy ülhet valaki
repülőgépbe, nem tudom megérteni? Lehet benne
több személynek ülni, csakugyan?

—Hát nem, ez nem személyszállító repülő ma
chére Lenka néni, ez katonai gép! De Pamfilescu
megkérte az ezredest, hogy taníthasson engem. Ko-
moly sport a pilótaság! Úgy belejövök az izgalomba,
alig várom, hogy megigyak egy pohár megnyugtató
sört repülés után a katonai bodegában. De azért a
sörözéstől nem híztam még meg, úgy-e, ma chére? —
és már rohan is Letícia.

Sok dolga van. Reggel hat órakor repülés, dél-
előtt egyetem, ebédután kávéház, este opera.

Azt mondják, Letícia ott ül minden este az Ope-
rában a bal proscenium-páholyban, gyönyörűen de-
koltált estélyi ruhában, Pamfilescu ül a háta mögött,
pilóta uniformisban, összes kitüntetéseivel. A szín-
padon Virgil Atanasiu baritonista énekel. Azt mesé-
lik az emberek — Engel Pali mondta, az Éva bátyja,
aki nagy zenerajongó és az Operában mindig ott ül
a karzaton, — hogy Atanasiu csak a bal proscenium-
páholyban énekel. Kilép a rivalda elé, szívére szo-
rítja kezét és rátátja hatalmas száját Letíciára szerel-
mesen. Letícia csillogó szemekkel fogadja a hódola-
tot — így mondja Engel Pali, aki látta, megnézte
gukkerrel is — aztán az ária végén kacéran megrázza
a fejét, nemet int és összeborul Pamfilescuval. Pam-

filescu, a bárgyú, szép fiú, nem vesz észre semmit, pedig már az egész Opera-publikum rég felfedezte és mulat az eseten. A múltkor valamit mutogatott Leticia Atanasiunak, vagy integetett, Engel Pali nem tudta jól kivenni messziről, de mintha a bal gyűrűs ujját fogta volna meg a jobb kezével. Talán azt mutogatta, hogy ő menyasszony, hagyjon békét neki... Pali azt hiszi, hogy valami ilyesmi lehet a dologban, de Pali téved. Leticia nem menyasszony, nem visel jeggyűrűt. Vagy mégis Virgilnek táviratoz a páholyból a jeggyűrűről valamit?

Boris azt mondja, hogy azok még összekerülnek. Ilonka meg fogja látni, hogy kibékül még a művész úr és Leticia. De mi lesz akkor? Hiszen Corina kisasszony . . . Boris is látta, hogy a Majális-utcába jár Atanasiuhoz... Az ördög tud kiigazodni ezeken a diákkisasszonyokon! Ott laknak egy fedél alatt, még sem ismeri egyik a másik dolgát. Mert ha ismernék, csak nem volnának olyan jó barátnők ... Boris nem érti, hogy miről beszélnek, de azt látja, hogy minden reggel együtt duruzsolnak. Corina átmegy Leticiahoz, az ágya szélére ül s mondanak, mondanak. Ha Leticia idehaza van. Most, hogy hajnalonként repülni jár, Corina egyedül tölti a reggeleket. Furcsa dolgokat művel; Boris megleste reggel, amikor takarított. A teli vizescsöbröt emelgeti erőlködve, nyögve, százszor egymásután. Aztán lefekszik a földön hanyatt, meztelenül, a feje felett hátracsapja a lábát a földig, megfeszíti a derekát, mintha búzás zsák terhe nyomná a vállait. Fújtat, erőlködik.

—Tornázik, Boris — mondta Ilona — mi van azon különös?

—Jó, jó lelkem, — így Boris — de nem torna az! Erősen, mérgesen gyötri, kínozza magát. S jaj

lelkem, Ilonka kisasszony, hallgassa meg. . . Van neki egy szentképe, üvegre festett tarka köntösű Máriával. Nem olyan, mint a mi Máriánk! Az előtt imádkozik reggelente. Sfánta Maica dragá — azt mondogatja neki s úgy látom az arcából, ahogy nézem a fürdőszobából, azon esdekel, hogy a Szent Szűz ötet valami gyötrelemtől szabadítsa meg. Még pénzt is mutat fel a Szűz előtt, uram bocsáss, pedig az pogányság, úgy-e? Aztán perselybe teszi a szentkép előtt a hús és száz lejeseket . . .

Ilona nem tudhatja mi gyötri Corinát, ámbár hallotta, — Vadas mesélte — hogy az olyan lányok, akik fiúkkal élnek... de neki mi köze ehhez? ő, mióta Veturiák elmentek, nagyon visszahúzódva, csendesen él. Letícia az egyetlen, akivel néha beszél. De mással, ami nem tartozik reá, nem törődik. Nem is érne rá, több dolga van, mint valaha.

Pár hétre rá, hogy az iskolából Engeléket elküldték, levelet kapott. Engelné hívta, menjen fel hozzájuk, akar mondani valamit. A gazdag, túlzásfolt szalonban azzal fogadta, hogy ő megkéri szépen, legyen Ilona Évi mellett priváttanító. Évi egész nap sír, mióta az iskolából kitétték. Nem komoly tanulásról volna szó.

Érettségire úgy sem engedtem volna Évit — mondta — ez az újfajta érettségi nagyon megviseli a gyerekek idegeit. Azonban mégis jó lett volna iskolába járnia, legalább tavaszig, az osztályvizsgáig. Mégis ... az általános műveltség? A rendszeres tanulás? Ad valami komoly alapot az a középiskola! Most, hogy nem járhat iskolába, nem lehet bírni Évivel. Unatkozik. Visszavágyik az iskolába. Siratja a pajtasait. Hát jöjjön el kedves Ilonka, minden héten kétszer legalább, referálja el Évikének, hogy ott ma-

guknál miről folyik a tanulás, mi a hír, mi újság? Mit csinálnak a gyerekek és a tanár-kisasszonyok?

— Mi tudjuk, drágám, hogy maga szegény lány, mi nem kívánjuk ezt ingyen! Mi azt meg bírjuk magának fizetni, amit fizet a másik privátás, a Maurer lány. Mi érdeklődtünk. Az a harminc lei egy óráért nem egy összeg nekünk, ugyebár?

Ilona azt gondolta: ezek tudják, milyen nehezen gyűjti össze az érettségi díját, így akarnak rajta segíteni. Csak amolyan, ügyesen leplezett alamizsnáskodás az egész. És nyugtalan egy kicsit a lelkiismerete. Mert ha legalább az órákat meg tudná pontosan tartani! De ő örökké siet, rohan. Talán túlsókat vállal, az a baj. ..

Mikor először fent volt Éviéknél, csakugyan dolgozni akart, de Évi kikacagta:

— Csak nem akarsz nekem órát adni komolyan! Inkább mondd, mi újság? Igaz, hogy a kontesz most Graaf Katóval barátkozik? És hogy Kató az ideálja? Úgy tudod. Na, hogy szereti egymást a két leány? Te, nekem az a gyanúm, hogy a nő talán a Borbáthért jár oda!

A következő alkalomkor aztán Évi azt mondta: tartsák meg az órát a korzón, sétáljanak. Ilonára is ráfér egy kis levegő. Ilona nagyon rosszul érezte magát Évi mellett kopott, kinőtt kabátjában. Évi rövid, nutria bundájában kedvesen, pirosposzsgásan kacszózott, jobbán a Fráulein, balról Ilona, mint társalkodónő. Éva oda se figyelt, hogy Ilona mit beszél. A fiúkra kacagott, akik a majomszigeten álldogáltak a Lepage és az Altruista Bank között. És azért vegyen el Ilona óránként harminc lejt? Mire való Évinek ez a komédia?

— Te, Kovács, — meséli Évi — Pali azt mondja, hogy az az operaénekes, az a vastag baritonista, az Atanasiu, a ti román kosztos kisasszonyotoknak tíz-percenként küldözi a páholyba az operában a portástói a leveleket. ..

Ilyen hírek vannak Letíciáról, de hogy mi van közte és Virgil között, azt nem lehet pontosan kideríteni .. .

Ferivel most csak esténként találkozik Ilona. Egy-egy félórát sétálnak, sietve elmesélik egymásnak, hogy aznap mi lényeges történt. Feri átadja neki az napi keresetét, vagy amit abból meg tudott takarítani, hogy rejtse el a varrókazettában. Aztán egyszerre azon veszik észre magukat, hogy nem tudnak egymásnak mit mondani. Feri megfogja az Ilona kezét. Remegnek mindketten, ahogy állnak a kapuban búcsúzkodás közben. Az arcuk, mintha mágnes húzná, furcsa, feszült izgalommal közeledik egymás felé. ilyenkor aztán valamelyikük hirtelen katonásan kezét ráz és elszalad. És a levegőben ott ég a ki nem mondott kérdés és felelet, amit ama vasárnap délután óta nem akarnak, nem mernek elmondani. .. Még öt, hat év, hogy végezhetek, Ilu . . . ha minden sikerül. Mi lenne velünk Ilu addig, ha most...

Ilona arcraborulva alszik mostanában. Kis párnáját égő arcához szorítja, vagy átfonja karjaival lüktető nyakát és álmában, — nem kell hat évig várni Ferire. Nem kell arra gondolnia, hogy mi lesz velük. Nem kell öt féltetni! Az élet problémátlan. Az élet gyönyörű. Nincs iskola, érettségi díj, privátóra, szúrós díványon nyomorult, ingyen lakás, zálogház, éhezés, nincsenek körülötte böpénzű, nagyétvágyú, nagyéletű letíciák, nincs semmi rossz ... Álmában derékig érő füves réteken járkál Ferivel s az egész napsugaras,

zengő rét az övék. Hajlékot ad minden vadrózsabokor. Feri karja a párna a feje alatt.

A nappalok pedig telnek, egyre telnek és ijesztenően közeledik a tavasz.

—Táncolunk szombaton — mondja egyik este Feri és nevetve mutatja Ilonának a Margit meghívóját. — Menjünk el! Tudod milyen rég nem táncoltam veled? Nagyon mulatságos lesz, ha én táncolok. Te, hátha ezért rendezi az egészet Hátszegi? Hogyha már nem láthatja lovon deli termetem, legalább azon derüljön, hogy áll rajtam a szmoking! Ilu, menjünk el csakugyan! Kérek kölcsön Török Bubitól egy lakkcipőt. Na, — ne ráncold úgy a homlokodat. Farsang van; álarcosbált ad Hátszegi. Képzeld el, mi uraknak öltözünk. Kató már alakítja az egyik ruháját neked. Kiröhögjük magunkat remekül!

—Mi ütött beléd, Feri? Eddig azt mondtad, hogy te nem leszel udvari bolond a kontesznél, vagy micsoda? Te, téged Kató főzött meg erre a hülyeségre, úgy-e?

—Zseniális. Honnan találtad ki vájjon?

—Jó vicc! Nehéz volt, azt hiszed? Már rég tudom, hogy főznek Margittal valamit. Én nem megyek.

—Hát még mindig féltékeny vagy, Ilu? Ilu, Kúkám, ez gyerekes, méltatlan dolog kettőnkhez, hogy komolyan, — hát nem hiszed, hát nem érzed, reggeltől estig és egész éjszaka, négy éve és, — miért kell erről beszélni, Ilu? Graaf néni kért, hogy kísérem haza Katót. Az meg rejtélyes cédulákat ír nekem egy hete minden este s a párnámra csempészi, hogy tegyem meg neki, meg kell Margitot menteni és más ilyen zavaros szólamok. Tudod, milyen örült ez a Kató, ha valamit a fejébe vesz! Hát ne menjek el? Kár. . . Azt

hittem, szívesen táncolnál vélem négy év után, a diák-bál után . . .

—A diákbál. . . Emlékszel még rá, Feri? Olyan kis vézna, csúnya voltam! Nem nézett rám a kutya sem.

—Kivéve Simó Pepit! Ne tagadd, Ilu: a veterán-nak rendkívül feltűntél. És nekem. Hát az kutya? Te, Ilu! Láttál te már gróftól közlő Margiton kívül? Nem is képzeled milyen jól fogunk mulatni. Ott lesz a Margit bátyja is, a Pál — tudod — meg a Kereszthury. Van fogalmad róla, milyen mulatságos társaság? Érdemes megnézni közlő. Egy életrevalót tanulhatsz belőle. Történelmi esemény lesz ez a bál. . . „A leköszönő grófkisasszony“ — arisztokrata mivoltáról éppen most köszön le és belép a középosztályba, melyet az ünnepélyes aktuson a Török Bubi kinőtt szmokingjába bújtatott Borbáth nevű lakatos és a Graaf Kató mezeibe öltözött Kovács képvisel. Mondd, hát nem cirkusz ez? Mindehhez Pali gróf adja a gubát, valami Tulumbudsan nevű úr a pezsgőt és a zenét, Kató az Erkölcs és a Hit nemtőjeként le-fel lebeg és Törösváry Gabi feleszi az összes szendvicseket. . .

—Olyan szemtelenül adod elő, hogy nevetni muszáj. Jó na, nem bánom, ha akarod. Elmegyünk. Ki tudja mikor farsangolunk megint.

Most hát mindenki együtt lesz, az egész társaság, akiket Margit meghívott. Az osztályban egyébről se folyik a szó, mint hogy: „Te Vadas, milyen színű ruhában leszel? Nehogy pirosat végy! Én is abban leszek. Vagy mit gondolsz, a kék jobban áll nekem? Igaz, hogy az tavalyi.“

Kató átküldte Ilonának a kis rózsaszín-babos, régi táncruháját. Egy kicsit rövid Ilonának. Boris

csak úgy reng a kacagástól, hogy milyen bolondok az urak, maskarát csinálnak magukból!

— Nézze meg magát a kisasszony benne, álljon fel a székre, én tartom a tükröt. Hiszen csak a térdeig ér! ..

Ilona ruhát próbál és igazít, harisnyát vásárol, igazíttatja a haját, készülődik. És elérkezik végre a szombati nap.

... Vannak napok, amelyeken valami kifürkészhetetlen Parancs szerint minden esemény összefut. Mintha ballábbal kelt volna fel ma reggel a diákszállás minden lakója. Reggel hat óra óta lármáznak, pörlekednek, ajtókat csapkodnak, lótnak, futnak. Fejetetején áll az egész lakás. Corina rendetlen öltözetben, borzasán, dült arccal, sírva rohant el valahova. A kávéscsészéjét földhöz vágta, s mikor Boris megkérdezte csodálkozva, hogy mi lelte, képéből kikelve rákiáltott:

— Takarodjon ki, míg a tálcát a fejébe nem borítom!

Letícia sem tudja, mi van Corinával, de este majd beszél vele, ha hazajön. Kikérdezi, csak most hagyjanak békét neki. Letícia siet a repülőtérré. Egyáltalán mit idegesítik őt ilyen kérdésekkel? Inkább hoznának valami rendesebb reggelit. A tej összement, a kávé nem lehet meginni. Savanyú. Itt van húsz lei, Boris vegyen neki friss vaját és készítsen lágytojást. Boris félórahosszat vásárolja a reggelit, mert Miklós várja a fűszeres előtt. Nagy újság van: Miklós nagy szerencsét csinált. Bevették a vasúthoz. Számozott hordárnak. Kolozsvár és Biharkeresztes között lesz mozgó csomagrendező a rapidon. Letícia nem győzi a reggelit várni s panaszt is tesz Minka néninek.

—Tűrhetetlen ez a rest Boris, Minka néni! Csapja el, kedvesem.

—Jó szívem, majd megszidom. Resteltem, szívem. Én vagyok a hibás, nem tudok magam látni a dolgok után. Tehetetlen, beteg asszony vagyok én. Ez az éjszaka is úgy megviselt, olyan furcsát álmодtam. A fiamról, lelkem, aki Szibériában van. Hogy kicsi gyerek volt, csecsemő, de szakála, bajusza volt neki és én fürdettem egy vörös lavórban. Jaj Istenem, át is megyek Rózához délelőtt, megnézem az álmoskönyvében, hogy a vörös lavór mit jelent. Kicsi gyermekkel álmodni, az nekem mindig nyomorúságot jósol. Hát nincs elég nekem?

Letícia reggeli nélkül szalad el, lekéselt már ügyis, taxin kell mennie.

Minka néni odainti magához Ilonát.

— Leánykám, szaladjon a trafikba, hozzon pakolópapírost s az órát lelkem ügyesen csomagolja be. Elviszi miss Percyhez. Majd odahúzzuk a helyére a kommodót. Észre ne vegye Lenka . . . ügyesen!

A kisfiúnak megdagadt az arca, ordít, mint a sakál. El kell vinni a fogorvoshoz. De ki vigye el? Lenka néni felöltözik, felveszi kis körgallérját, muffját, fazékkalapját s bélelt, horgolt kesztyűjét. Majd ő ... ki más hivatott erre?

—Lenka fiam, ülj veszteg, — pöröl Minka néni. Éppen a te szívednek való ilyen izgalom, mint a foghúzás? Nem bírsz te a fiúval, nem látsz lelkem az orrodon túl! Ahogy átmentek az úttesten, elüt valami.

—Minka, te az én dolgomba ne szólj bele! Érzem én, mit bírok, mit nem bírok. A gyereket én nevelem, utóvégre az én unokám — felesel Lenka.

—Hát nem is az enyém, hála a mennybéli Fentvalónak, nem is bírnék vele!

Minka sértődötten kivonul a konyhára.

Lenka csüggedten néz utána. Talán mégis igaza van. Igen: nem merne átmenni az úttesten. Azaz, hogy merne ő, el is indul nagy elszántsággal, ha nagyritkán az utcára megy szegény. Csak mintha a lába nem engedelmeskedne neki. Ő egészen biztosan tudja, hogy jobbra akar menni s mégis — balra viszik a lábait. És óvatos ő, vár a járművek előtt, csak éppen mindig akkor szánja el magát, hogy: na most lehet, na most átmegegyek, mikor a keresztutcából éppen befordul egy autó, vagy kocsis. Aztán azok a fölényes, durva vezetők az ilyen kis tétovázó, totyogó öregasszonyokra úgy rákiáltanak, ráijesztenek, mintha nem volnának így is csupa remegés és félelem, szegénykék. Le-lehuppannak az úttest közepén, mint kis ügyefogyott kacsafiókák.

— Hát ne menjek? Lenka néni töprengve áll a szoba közepén s finom kis kesztyűs kezével igazgatja haját a fazékkalap alatt, hogy csinos legyen azért, ha mégis elszánná magát.

Ilona hozza a csomagolópapírt. Oh, a papír Lenka néninek remek ötletet ad! Pénz kellene Lenka néninek! Nemsokára tavaszodik ... Napszámot kell fogadni, hogy hozza rendbe a temetőben a családi sírt. Azt mondják: az árvíz elmosta a virágágyaknak még a nyomát is. Nagyon közeledik a tavasz, ijestően közeledik. A Lenka néni szíve egyre nehezebben bírja az új tavaszokat...

— Ilona fiam, vegye le az órát a falról és csomagolja be — parancsolja. — Látom, éppen papiros van magánál. Úgy-e, jól látom? Elvisszük az órát fiam, maga elkísér, úgy-e, elmegyünk hármán a fogorvoshoz is. Előbb az órával a Misshez, valamit kéne tenni az óra helyére! Minka megszid, ha észre veszi. . .

— Ne tessék titkolózni, Lenka néni, kérem — Ilona bután elszólja magát — Minka néni is el akarja az órát zálogosítani!

Lenka néni belepirul a méltatlankodásba.

—Minka? Hogy mondta, szívem? Az én órát? Gyere csak Minka, gyere be — és Lenka sértett méltósággal helyet mutat Minkának maga mellett az ebédlődíványon.

—Ülj csak ide, beszédem van veled.

—Na, mit akarsz? Miért vagy ilyen fenséges, lelkem? Kalapban, kabátban ülsz a díványon, reggel nyolc órakor? Vendégnek érzed talán magad idehaza?

—Ne kötődj, Minka. Az ügy, amelyről szólni kívánok, teljes komolyságot kíván. Ne felejtse el édes fiam, hogy az idősebb kettőnk között mégis csak én vagyok!

—Jó, jó, a keresztlevelünkből is kiderül. Ne keríts neki akkora feneket. Halljuk. Te vagy az idősebb. Persze. Na, kezd el már a dorgálást. Nem spórolok, nagy a fűszerszámla. Éhesen maradnak a kosztosok. Na, mondjad! El voltam rá készülve, hogy lesz ma valami. Úgy látszik, vörös lavóról álmodni, veszedést jelent.

Lacika kidugja a függöny mögül a fejét:

— Megyünk már, Lenka nagymama?

— Menj vissza fiam, várj egy kicsit.

Lacika csak áll az ajtóban és bámészkodik. Lenka odahajol Minkához:

— Minka fiam, szégyelheted magad. Hátam mögött miket csinálsz! Összepaktálsz az instruktor kisaszonnyal. Az én órát... Elzálogosítani! Ami szégyen Aranka nagymamától maradt. Hát nem restel magad?

— Hihi, — vigyorog Lacika — Lenka nagymama szidja Minka nagymamát! — És elégedett arccal eltűnik.

Minka meghökken a váratlan leleplezéstől. De csak pillanat az egész. Aztán gögösen hátraszegi a fejét, leszorítja az állát, hogy csak úgy feszül fonyadt, ráncos tokája:

—Nem hát, nem szégyelem! Te is csak ráfanyalodtál volna előbb-utóbb!

—Még mindig jobb, ha én zálogosítom el, mintha te. Én adok enni kilenc éhes szájnak. Na, ha akarod tudni: hát tessék. A fűszeres már megint felmondta a hitelt. Mindjárt dél lesz s még nem tudom, lesz-e ma ebéd? Három lei sincs a házban.

—Niincs? Hát az ötszáz, amit a tálca díjában megfizeltünk? Csak nem költötted el?

—Én? Nem én, csak azt csináltam vele, amit te a másik felével! — tromfol Minka.

—Mérgeesen toppant Lenka néni:

—Mi közöd ahhoz, hogy én az én pénzzel mit teszek? Az nem volt háztartási pénz. Azt csináltam vele, ami jól esett! Egy berliner kendőt vettem Csupor Rózának, ha éppen tudni akarod.

—Tudom én, azért mondom, azt hiszed nem tudom? Láttam Rózán. Remek, mondhatom! — gúnyolódik Minka. — Nincsen mit enni, de te, te ajándékokat osztogatsz. Azt hiszed, még mindig a Bartha Miklós-utcában vagyunk? Rózának kendőt?! Na, hallo, Lenka fiam!

Lenka néni szipogni kezd:

— Kendőt vettem Rózának, mert nekem úgy tetszett. Meg fogsz-e végre érteni? Csak nem nézhetem, hogy úgy járjon, mint egy ágrólszakadt! — és kibuggyanak a könnyei. — És különben is, te csak ne

prézsmítájl! Te mondtad az imént, hogy te is azt csináltad a pénz másik felével, amit én. De én nem firtatom, hogy te mit csináltál! Neked adtam. Azt teszel vele, amit akarsz. Azt reméltem, hogy háztartásra fordítod, de hát mit tudom én? — s már hangosan sír.

— Én azt sem veszem észre, hogy Nándinak új cigarettaszipkája van. Tőlem vásárolhatsz szipkát, amennyit jól esik.

Egyre jobban pattog Minka:

— Ugyan Lenka, hova ment az eszed, hogy ezért a húszlejes meggyfaszipkáért szót emelsz? Mit képzelte? Tán borostyánkőnek nézted? Amilyen rövidlátó vagy, tőled kitelik.

Lenka néni vérig sértetten feláll:

— Na, most meg már sértegetsz, hogy rövidlátó vagyok! Húsz lei! Rendben van. Akkor a többi megmaradt. Abból fizesd ki a fűszerest. És csináltass ebédet. De hagyj nekem békét! Az órámhoz ne nyúlj! — és indul kifelé.

De ebben a pillanatban hangos lárma, dobogó lépések zaja közeledik a szoba felé! Csupor Róza ront be a konyhába és hangosan kiáltja:

— Minka! Minka!

Mögötte dörmögő, mély férfihang.

Minka és Lenka megütődve, sápadtan néznek egymásra. Mi az, mi történt? Aztán kinyílik az ajtó és belép rajta — a postás. Félretolja maga elől az izgalomtól fuldokló Csupor Rózát és sárga borítékot lobogtat a kezében.

— Nagysága! Nagysága! Levél van... Szibériából!

— Minka lelkem, el ne ájulj!

Minka néni kimeredt szemekkel bámul reájuk. Kezével görcsösen belekapaszkodik az asztalba. Arca

fehér lesz mint a fal, karját fölemeli, hogy a ívél után nyúljon és a szája mozogni kezd. Mondani akar valamit. Fel akar kiáltani, oda akar ugrani, hogy kikapja a postás kezéből levelet, de nem tud megmozdulni és nem jön a torkára hang.

— A vő ... vörös lavór! — csak ennyit motyog s lehull a földre mint egy halom öreg, fekete rongy.

Mind betódulnak a szobába. Lenka néni hangosan jajveszékkel:

— Jóságos Isten, megütötte a szél! Istenem és én éppen most bántogattam szegényt! Ilonka, Ilonka, szaladjon orvosért!

Ilona már rohan is orvos után. Csupor Róza szalad Nándi bácsiért. Minkát felemelik és beviszik a szobájába a vörös függöny mögé. A levél felbontatlanul hever az asztalon... A postás vár egy kicsit, aztán csalódottan mordul egyet és jó hangosan beteszi az ajtót maga után.

A postás nem szokott Bitayékhoz bejönni a házba. Rendszerint csak a házmesternek adja oda a leveleket, úgy sincs köztük olyan, amin úgy megörülnének, hogy adnának érte valami borraivalót... Hanem ma, amikor a Szentegyház-utcában járt, Csupor Rozália megállította, ahogy megállítja mindig, minden reggel s két lej borraivalóért átnézi az összes leveleket. (Rózának tudnia kell, hogy ki kap a környéken az ismerősök közül érdekes levelet). Amint kutatót a levelek között, hát elsápadt Csupor Rozália.

— Szentséges Isten, levél Minkának. Levél Szibériából. A fia írja! Itt áll a borítékon a címe — és kikapta a postás kezéből a levelet. De a postás se volt bolond, ő sem hagyta magát. A postás derék, kövér román ember, szereti a bort és még jobban a borraivalót. Az egész utcát kihagyta és rohant egyenesen

Bitayékhoz. Róza nem tágitott, ő is vele tartott, ő erről az eseményről nem maradhatott le. Nyolc éve várja már Minka ezt a levelet Oroszországból. Hátha éppen azt írja a fia, hogy hazajön!

Pár perc múlva megérkezik az orvos. Injekciót ad Minka néninek, aztán azt mondja:

—Jobban lesz még, azt remélem ... De, hogy fog-e tudni járni többet, azt nem tudom ... Csend kell neki, abszolút nyugalom. Ki ápolja? Egyezzen bele, Lenka. Az én költségemre — kórházba szállítatom.

—Arról szó se lehet, kedves — tördeli a kezét Lenka. — Ha itt hal is meg! Közkórházban egy lécfalvi Weress leány?

—De magának is ápolás kellene, Lenka kedves, a maga szíve is ...

—Hát én ideköltözöm addig — mondja Róza — én ápolom — és nyomban berendezkedik a Minka szobájában. Minka még nem tért magához. Nándi reszketve fogja a kezét.

—Drága Minka, drága Minka! Térjen magához. Ne hagyjon itt. Ha hozzám jött volna, látja, talán.

—Ugyan Nándi — Róza leinti. — Jókor udvarol maga is! Most már megkérheti, most már elveheti. Aztán megfaragtathatja a sírkövét. Bohuniczky Nándorné, született lécfalvi Weress Melanie.

—Hallgass, Róza az Istenért, talán meghallja. Imádkozz inkább szegényért, hogy gyógyítsa meg az Isten. Ne káromold az Istent, Róza fiam ...

Beletelik egy óra, mire Minka magához tér. Vízet kér és azt mondja: ostáblázni akar. De nem tud megmozdulni. Megbénult a jobb fele s a hangja is olyan különös, akadozó, mintha a nyelve nem forogna rendszeren. Nem kérdezi, hogy mi van a levéllel. Nem is

tud róla, hogy levele jött. Nem emlékezik . . . Róza azt mondja, hogy tud szerezni kölcsön egy tolószéket a Minka számára.

Mihelyt Minka kinyitja a szemét, Nándi bácsi ki-lopakodik a konyhára.

— Hogy a tűz égette vóna meg azt a szibériai levelet — mondja Boris. — Ilyen bajt csinált nekünk!

Nándi előveszi a nagy sárga borítékot. Úgy cite-rázik a keze, mint a nyárfalevél. Az izzadság kigyön-gyozik a homlokára, míg óvatosan felszakítja az ol-dalát. Belenéz a borítékba. Belenéz, aztán kifordítja az egészet. Tanácstalanul néz maga elé, majd a földre. Beszalad a szobába és keresgélni kezd az asztalon. Nem ... nem ... nem. A boríték ... üres!

A hátsó oldalán rajta a feladó, rajta a bélyeg és rajta egy nagy fekete bélyegző:

Censurat. Siguranja. Bucuresti.

... Romániába nem engedik be az Oroszorszá-gból érkező leveleket.

De a felbontott üres borítékot szépen visszara-gasztva megküldi a címzettnek az udvarias szigu-ranca...

16.

Házibál...

Kelemen, az öreg inas, mereven, összeszorított ajkakkal, hallgatagon áll az Alvinczy palota kivilági-tott halljában. A grófné Budapestre utazott és távol-létében Kelemenre bízta a palotát. Kelemen vigyáz is a palotára. Szigorúan áll őrt az induló házibál fölött... Némán fejet hajt, ha rendelkezést kap, halkan suhan, parancsot teljesít, aztán visszasiklik s a hall aranyci-rádás oszlopa mögött sikkesen kihúz mellényzseb-

ből egy parányi noteszt és gyorsan följegyez benne valamit. . .

Kelemen Hátszegi grófnál szolgált valamikor, hosszú húsz éven át. Mikor az öreg gróf meghalt, ide került. Most itt teljesít szolgálatot Alvinczyéknél s örökségképpen, fizetés nélkül, barátságból, — ha ráér — gondozza a két Hátszegi gyermeket is ...

Ő a palota egyetlen személyzete: inas, komornyik, szobalány s ha kell megfőzi az ebédet is. Nem látszik meg rajta a sok munka! Mindig ápolt és rendez, pomádézott fehér haja messzire csillog. Élesre vassalt frakknadrágját, mintha csak most hozta volna haza a szabó. Kelemen reggeltől estig szolgálja az urakat, de futva ellopott másodpercek alatt titkos szenvedélyének hódol: gyorsírásos jegyzeteket készít. Kelemen irodalommal foglalkozik. Regényt akar írni? Vagy memoárjait készíti? Azt nem lehet tudni pontosan. Egyablakos alagsori kis odújában kilószámra állnak fölhalmozott jegyzetei...

Margit szólót táncol a terem közepén.. .

— Charleston! Bemutatom maguknak. Egyszerű az egész. A ritmus a fő.

Gyönyörű, pávakék nagyestélyi ruhát visel. Széles, fiús válla szabadon van, a selyem megfeszül pompás derekán és egész alakját kimutatja térdéig. Úszályát a kezére csavarja. Karcsú, izmos bokája harisnya nélkül villog elő. Hatalmas üvegsillár önti rá a fénysugárt. A vakító parketten — ram-pam-pam — pattog, dobog ütemesen a magassarkú aranycipő. Bukarest-párisi szalon varrta a Margit ruháját. Pali hozta neki.

— Én máris tudom! Szabad? — Mondja a Törcsvály-fiú és átkarolja Margitot. Most ketten kaszálják a charleston figuráit a csillár alatt.

Ilona még nincs itt, Feri már félórája várja a kapu alatt. Ilona már felöltözködött ugyan, de Róza nénivel előbb még el kell beszélnie az eseményeket:

—Milyen világ is van ma! Egy leány bált ad, háziasszony nélkül! Egy másik leány gardedam nélkül házibálba megy! . . .

—Igazán nem szívesen teszem, Róza néni! — szabadkozik Ilona. — Annyira sajnálom Minka nénit. Én legszívesebben itthon maradnék, hogy legyen valaki, ha orvos kellene . . .

—Menjen csak fiam, menjen, mulasson! Maga fiatal. Beteget virrasztani itt vagyok én. Még jobb is, ha elmegy, Nándi legalább itt alhatik a maga helyén azalatt! Szegény . . .! Miért virrasztaná Minkát a város másik felén? Csak aztán legalább hajnalig ne jöjjön haza, mert hova fektessem? Milyen kacér ruhája van, lelke⁹ Pi! magamra nem venném... A nyaka meztelen!

—Igazán nem fog rosszul esni Lenka nélinek, hogy elmegyek?

—Nem, nem fiam. Legyen nyugodt. Na, menjen már! Úgy látom, már várják az ablak alatt.

Ilona az ablakhoz szaiad és kikiált: — Azonnal jövök, Feri! — Egy pillanat. Tessék? Ki az? Mit akar, Josif úr?

... Az új lakó nyit be az ebédlőszobába. Kicsi, fekete ember. A haja benőtte alacsony homlokát. Zsíros a bőre, furcsa hegyes orra kellemetlenül ugrik ki a járomcsontok közül. Zöldre fakult fekete ruhát visel s könyökig érő karvédője van fekete klottból. Egész délután írógépen kopog Veturiáék hajdani szobájában. Délelőtt hivatalban van: a rendőrségen van alkalmazásban, — úgy mondta Florea policáj. díjnok az árva, kezdő fizetéssel. Florea ajánlotta: de-

rék ember, befogadhatják nyugodtan. Van legalább egy férfi a háznál, ha valami baj történne és amellet rendőrségi ember! Josif hát itt lakik. Csendes ember, csak ritkán venni észre. Nesztelenül jön-megy, sunyi zöldesszínű szemével néha hosszasan les Ilona után és egyszer meg is szólította: „Tessék mondani, nehéz elvégezni a gimnáziumot?“ Neki csak négy középiskolája van és ez nagyon nagy baj az előhaladásban. „Kedves duduie, minék is egy leánynak érettségi,“ — kérdezte — „az nem megy el díjnoknak a rendőrségre, hehe!“ ő igazán nem irigy, nem azért mondja, de mégis úgy elnézi, hogy azoknak, akiknek nincs is szükségük tanulásra — hiszen úgyis férjhez mennek a kisasszonyok — diplomájuk lesz! Nahát ő kölcsönkérné Ilonától a kitanult könyveket. Itt van viszont az Universul, ez a legjobb újság, ő azt járhatja. Odaadja Ilonának, „revansirozásul“, ahányszor csak kell. Ilona köszöni szépen, nem ér rá újságot olvasni. Majd ha lesz valami nevezetes, szóljon neki Josif úr.

Hát éppen most kell hozza az újságot ez a boldogtalan Josif is!

— Tessék megnézni, pardon, hogy bátorkodom... Azt írja az újság, hogy nagy hecc van a parlamentben az őszi diáktüntetések miatt. Most mentettek fel két megvádolt diákot. Tessék nézni! Policrat szenátor úr interpellált a felmentés ellen. Azt vitatja a Boila Romulussal, hogy az erdélyi románok a hibásak a tüntetések miatt, nem a regátiak. Az erdélyiek nem szeretik a regátiakat. Azért rombolták szét az erdélyi városokat a regáti diákok, hogy viszonzák a gyűlöletet. És Policrat azzal vádolja Boilát, hogy Boila autonomista, erdélyi elszakadást akar. Én, aki regáti vagyok ...

Ilona köszöni szépen, majd elolvassa, ha hazajön...
De Josif folytatja:

—Hova megy a kisasszony? Moziba? Én elkísérem szívesen . . . Nem moziba? Kár! vettem volna pedig jegyet is.

—Ez az új lakó? — kérdezi Róza néni, hogy szóhoz jusson ő is végtére, noha már rég megtárgyalták Lenkával az új lakó érkezésének hiteles és mindent kimerítő történetét.

—Maga az a híres új lakó? Hallom új villanykörtét kért mindjárt az első napon! Hát mit gondol maga? A főbérlő csak úgy lopja a pénzt, annyi új villanykörtére telik neki?

—Na, hál Istennek, ezek egymásra találtak, vitatkozhatnak nélkülem is, most már igazán ideje, hogy elinduljak — gondolja Ilona.

Velőtrázó sikoltás hallatszik ebben a pillanatban. Kivágódik az ajtó ... Boris rohan ki rajta ...

— Jézus Mária, Róza nagysága! Corina csinált magának valamit!... Megyek ágyazni, ott fekszik az ágy tetején, sápadt, mint a halál és az ágyterítő csupa vér .. Nem értem, mit sikoltozik ..

Ilona rémülten kirohan az utcára Ferihez.

—Feri, az istenért, vigy már el innen! Megbolondulok, annyi baj van. Corina ...

—Mi az? Hallottam, kihallatszott az utcára az ordítás. Csak nem ölte meg magát?

—Dehogy. Csudát. Nem tudom. Azaz... Rettenetes! Kezdem érteni. Borzasztó igazán. Már régen észrevettem, hogy Leticiának orvosi műszerei vannak. Én nem tudom, de azt hiszem, — mondta Boris is, hogy emelgeti a csöbröket. — Mondd, ha valaki más-állapotba kerül, akkor az szokott így megváltozni?

Jaj, ebből mi lesz? Én azt hiszem, Corina megoperálta saját magát... A Letícia műszereivel.

—És a Letícia barátja miatt.

—Hát te is tudod?

—Ott veszekedtek az éjszaka a Majális-utcában, Atanasiu lakása előtt. Nem akarta Corinát hazakísérni a pasas. Biztosan félt, hogy Letícia meglátja. Úgy ordítottak, hogy az emberek kigyűltek az ablakokba. Épp akkor mentem haza. A nő ordított, hogy vegye feleségül és feljelenti valamiért. Szóval jól néztek ki megint! Szélütött háziasszony, hisztériás lakó...

—Belehalhat? Istenem. Az van úgy-e, hogy valaki megoperáltatja magát, hogy ne legyen gyereke? Engel mesélte, hogy volt nekik egy német kisasszonyuk. Most mi lesz, ha Letícia hazajön?

—Meglátod ebből nagy baj kerekedik ...

—Nem bizonyos. Ámbár, ha úgy van, ahogy gondolom. ...

—Azt becsukják, aki olyat csinál?

—Hát igen, ha kiderül. De nem derül ki rendszerint.

—De ez az örült Boris elordítja magát Róza néni előtt. Az meg az egész várost telekürtöli. És azelőtt a rémes Josif előtt. Olyan, mint egy ragadós káposzta-hernyó. Folyton az ember után kúszik.

—Jót fog tenni neked, Ilu, egy pohár Hátszegi-féle ital erre az izgalomra. Olyan dúlt az arcod! Várj: igazítsd meg a hajad. Sokkal jobb, hogy nem vagy ott. Na, menjünk szépen. Vigyázz, ott vizes a járda, ne lépj oda. Elintéződik nélküled is, nyugodj meg ... Vedd föl a kabátodat.

— Minkának jó, az már nem vesz tudomást semmiről. De Lenka néni, szegény. Hogy milyen

szörnyű ez a mai nap! Te, Feri, ha megtudja ezt a dolgot Corinával?

—Lesz annyi eszük, hogy ne mondják meg neki. Ilona, én azt hiszem, az lesz a legjobb, ha megkérem Graafnét, vegyen magához az érettségid alatt. Képtelen leszel tanulni ebben a környezetben! Én majd kint alszom a műhelyben azalatt. Ha a szász beleegyezik.

—Még beszélünk majd róla. Itt laknak Alvinczyék? Ez a kivilágított ház?

—Parancsolj. A kapu tárva nyitva van. Nem is látod, milyen tökéletesen áll rajtam a Török-féle szmoking?

—Hát azt hiszed, helyén van a fejem? Vigyázz rám, Feri, hogy rendesen viseljem magam. Ne forduljunk mégis vissza? Ne nézzem meg, mi van Corinával?

—Ne, ne! Ha esetleg kihallgatnának téged is — ha arra kerülne a sor — jobb, ha nem tudsz semmiről! Ma estére nyugodj meg. Nem történt egész nap semmi rossz. Csak te fantáziáltál!

Kelemen lesegíti róluk a kabátot. Margit mosolyogva fogadja őket, egyszerre nyújtja feléjük két kezét az előszoba küszöbén.

Csak rájuk várt, hogy megnyithassa a büffét. Együtt van már az egész társaság. Az ebédlőben tálalóasztalokon hideg sülték, szendvicsek, parfék, pezsgős palackok, gyümölcsös kosarak, torták pompáznak olyan bőségben, mintha nem is a szegény Hátszegi adna bált, hanem valami dús, dunántúli rokon rendezne fogadást. A terem sarkaiban apró zsúrasztalok, selyemernyős állólámpák alatt. Köröskörül az ebédlő falán elfakult Alvinczy ősök arcmásai nézik csodálkozva a váratlan bőséget. Mintha a régi jó idők tér-

nének vissza a szűkös esztendők után! Még az öreg üvegcskillár is remeg a váratlan örömtől, hogy hosszú, sötét álom után kigyulladhatott. Talán nem kellett volna fölgyújtani ezt a sok fényt. Akkor talán nem látszana, hogy az ebédlő padlóján nincsenek szőnyegek, mert Alvinczyné a mai napra fölszedette és elzáratta azt a pár darabot is, ami még nem vándorolt zálogba. Értékes, gyönyörű edényektől roskadoznak az asztalok, mint a porcellánkereskedés mintakirakatai. Csakugyan! Nincs belőlük az asztalon két egyforma darab. Úgy kéregette össze. Margit a rokonoktól ... Az egyik ezüstvillán hétágú Kereszthury címer, a másikon a Hátszegiek törökfejes, lófarkos jelvénye ... a metszett kristálypoharon Anna báróné vésett arcképe díszel. Az asztalneműben Cecília bárónő hímzett névjegye. De azért, úgy felületesen szemlélve, remekül fest az egész.

Tulumbudsan legalábbis meglegedetten, gyönyörködve jártatja végig kerek szemeit a pazarul fölhalmozott pirogokon, a majonézes halkocsonyás tálakon. Fehér hímzett frakkmellénye túlzottan kidomborítja idomait, amint háttal a kandallónak támaszkodva áll. Mellénye domborulatán két ívben hulló vastagfonatú arany óralánc emelkedik s süllyed lélekzetvétel szerint ütemesen. Tulumbudsan negroid jelenség. Kékes-fekete arcárnyalatú és gyapjasfejű. Tányérkát tart a balkezében s a jobbkeze mutató- és hüvelykujja közé csípteti egy végnélküli sonkaszelet csücskét. Űgyesen tekeri az ujjaira, mint villára a makarónit szokás s — kecc: egy keccenés, két aranyfogsor mögött — a sonka eltűnik.

Cecília báróné szirénmódjára kitekert derékkal hajlik a kandalló párkányára Tulumbudsan felé. Félig csukott szempillákkal nézi csábosán, hogy Tu-

lumbudsan állkapcsa s nyeldeklője az evés gyönyörétől mily kéjesen remeg. Tulumbudsan szemmelláthatóan jól érzi magát, jólesik neki, hogy a szép Cecilia, az örökifjú báróné ajnározza, aki mindig mély, fekete karikákat fest a szeme alá és arról híres, hogy a férfíúi nemet nem veti meg ...

Óriási fehér orgona-csokrot küldött az estélyre a szőnyeges. Barna kőurnában díszleg a virágcsokor az asztal közepén. Beillenék menyasszonyi csokornak is...

Graaf Kató ijedten csücsül a pálmafás sarokban, egyedül a hatalmas bőrdíványon. Idegesen rágogatja szendvicsét. Egyenesen ül, szigorúan összeszorított térdekkel a dívány legeslegszélén, épp, hogy le nem csúszik róla!

Margit éppen most mutatja be Kereszthury bárónak Borbáth Ferit. Egy pillanat... már lebben is tova, új párokat hoz össze, Katóhoz szalad ... Kelemennek súg valamit... kipirult arccal, csillogó szemekkel forgolódik, most Tükörivel nevetnek valamin. Milyen szép, acélos, szürke, villogó a szeme, karcsú, fiús a dereka!

—Igen — gondolja Ilona, ahogy ott áll az asztal sarkánál Vadas és Fülöp között. — Margit itt van itthon igazán! ... így ... nem egyenkötényben. Milyen más így! Még sose látta ilyennek! Káprázatos ... Nem csoda, ha mindenki beleszeret. Hogy tele van vele a terem! Milyen elbűvölő tud lenni, ahogy Törcsváry Gabi kezébe ad egy törött, csorba pezsgőspoharat, milyen gracióz ... Mintha aranyserleget nyújtana.

—Jöjjön Pali kérem, — mondja most — itassa a fiúkat.

Pali, ez a tojásszőke, előreugróállú, fittyedt ajkú, vállaközé esett fejű fiatalember, mintha nem is volna

testvére Margitnak — nem hasonlít hozzá cseppet is. Gunyoros mosollyal nézegeti a társaságot s leírhatatlan unalommal int az inasnak:

— Pezsgőt az uraknak, Kelemen.

Ez az a híres Pali! — Kató izgatott veréb-fejecskéjét jobbra-balra kapkodja, úgy les Pali után. Pali-val kell ma neki beszélnie. Istenem csak jól sikerülne!

—Az osztálytársak? — kérdi most Tüköri, a pesti író és megáll Ilonáék előtt.

—Hihi, — Fülöp zavarában elkuncogja magát.

—Igenis kérem, mi vagyunk a kontesz osztálytársai.

—Na tessék — erre még nagyobb zavarba jön! Azt mondta „kontesz“ és „igenis“. Ezt nem kellett volna. Ő itt most vendég, Margit barátnője... S hogy helyrehozza ügyetlenségét, még nagyobbbal tetézi előbbi szavait:

—Pestinek tetszik lenni a szerkesztő úrnak, ugyebár?

—Tessék adni szerkesztő úr autogrammot nekünk — és kislányosan meghimbálja magát.

Tüköri kedvesen mosolyog tömör, fekete bajusza alatt és előveszi a ceruzáját.

—Parancsoljanak kisasszonyok.

—Szintén óhajt, — kérdezi Ilonától és már tépi is a notesz következő lapját.

— Köszönöm, nem, — feleli kurtán Ilona.

Elfordul és cigarettára gyújt. Na tessék, először szól ma este valakihez és máris udvariatlan volt.

A szerkesztő úr figyelmesen végignézi Ilonát.

— Szintén osztálytárs? — kérdezi.

— Szintén. — Jó hosszat húz a füstből. Milyen jó cigaretta! Ritkán jut hozzá, pedig milyen jól esik, megnyugtatja az embert pillanatnyilag. S neki annyi

nyugodt pillanat kellene. Most is Minka néni, Corina otthon, ez a furcsa társaság itt.

— Sokat dohányzik, kislány? — társalog tovább Tüköri.

Hirtelen gondol egyet. Miért ne beszélgetne vele? Na lássuk, hogy megy az, ha ő társalkodik! Margit már úgyis karonfogta Ferit, — szétkapcsolta őket még a hallban, — és most cipeli magával a másik szobába. Vadas a Töröcsváry fiúval koccintgat. Milyen jampec külseje van ennek a fiúnak! Ketten állnak most Tükörivel az asztal mellett, Fülöp odaszaladt Katóhoz, az autogrammját mutogatja kipirulva és boldogan. Hogy élvezi ez a leány a bált! Kereszthury báró Töröcsváry Elsikével csemegézik a pálmafás sarok másik oldalán. Milyen merev, katonástartású ez az öreg báró! Piros mosolygó „Ezredes úr“ arca van. Tulumbudsán, Cecilia bárónő és Pali, aki most lépett oda hozzájuk, összehajolnak és suttogva tárgyalnak valamit. Valakivel kell beszélni, ha már itt van az ember. És a társalgásnak nyilván az a legegyszerűbb szabálya, hogy a feltett kérdésre válaszolni kell. Mit is kérdez tőle ez az úr? Hogy sokat cigarettázik?

—Ó rengeteget, — feleli — naponta százhuszat.

—Ne mondja! Ilyen kislány! És sokat bálozik?

—Ó ez a huszadik bálom az idén...

—Kedves diákélet van itt Kolozsváron, ugye?

—Ó nagyon kedves! Vidám. Heidelbergi, hogy ne mondjam...

—Igen. Roppant bájos város ez. Kis keleti Heidelberg. Mesélhetne nekem kislány a diákéletről valamit. Jöjjön, ülünk oda le.

—Üljünk.

—Hát mondja, mondjon az iskoláról valami kedveset.

—Valami újdonságot, úgy érti? Kedveset? — és gondolkodik, hogy mit is meséljen.

—El fogják csapni Kiss igazgató urat.

—Tessék? Nahát, ez humoros! Az igazgatót? Ennek örülnek a diákok, mi?

—Örülnek-e? Hát azt éppen nem hiszem. De lehet azért humorosan is felfogni az esetet. Ugyanis Kiss tévesen anyakönyvelte Kosát, — s azt nem lett volna szabad. Mert kiderült, hogy a Kosa anyja görögkatolikus. Aki görögkatolikus, az — román. Aki román lányt felvesz a magyar iskolába, az — irredenta. Aki irredenta, azt elbocsájtják. Kicserélik. Rátonyiné lesz most az új igazgató. Kosa azért nálunk maradhat év végéig. Kérvényezte s talán megengedik. A Kosa anyja persze egy szót sem beszél románul, úgy hívják: Butyka Ilona. Hát ez nem volt valami kedves eset, de más nem jut most eszembe.

—Ó, de igen, Roppant kedves. Ahogy előadja, ahogy politizál. — „Politizáló kis diáklány Erdélyben“. Ha megengedi, csinálnék magával egy interjút, — és Tüköri ismét előveszi a noteszt.

—Interjú? Az micsoda?

—Ó, de bájos. Nem tudja! Interjú? Az olyan beszélgetés kettőnk között. Maga kedvesen elbeszélget és én jegyezni fogom. Mondja kislány, maga vidéki?

—Csak Pesten vannak vidéki emberek. Ez nem főváros. Mi nem hívunk vidékinek senkit.

—— Elragadó! Szabadna feljegyezni a nevét?

—Ilona nagyot néz. A nevemet? Mit akar ez velem?

—Na jó, hát én mondom neked egy nevet, farsang van, jó farsangi hangzásút és kivágja szemtelenül:

—Kalotaszegi és barcasági Kosztos Ilona.

—Hát ilyen gyönyörű, történelmi nevek is csak

itt teremnek Erdély országban! Kalotaszegi, — gyönyörű előnév, — mondja komolyan Tüköri.

Ilona elcsodálkozik. Hát nem tréfásat mondott most? Aztán azt mondja:

—Persze. — És megkérdezi: Mondja szerkesztő úr, magának hányasa volt földrajzból annak idején?

—Tessék?

—Kalotaszeg és Barcaság ugyanis egy-egy országrészt jelent. Kinek lehetne ilyen előneve? Azt is hazudhattam volna, úgy látszik, hogy nagytransylvániai és oltküküllői Zrínyi Ilona.

—Mi az kislány? Maga ugrat engem?

—Hát — és elneveti magát — azt ugratja az ember, akit lehet.

—Úgy. Tudja, hogy tetszik maga nekem? Gsipős nyelvecskéje van. És remekül lódit. Hát játszunk-e hazudósdit tovább?

—Kérek egy cigarettát előbb!

—A száz ... hányadikat?

—A másodikat... két hónap óta. Mondja, maga csakugyan azt képzei rólunk, erdélyi diákokról, amit itt lát most véletlenül, hogy mi itt bálozunk, iszunk, cigarettázunk, flörtölgetünk és ... olvastam magának egy erdélyi tárgyú színdarabját. Nahát!

—Nem tetszett magának talán?

—Csak azt mondtam: nahát!

—De a hangsúly nagyon lesújtóan hangzott. Igyunk erre egy pohár pezsgőt! És éljen a kis, fullánkös nyelvű kritikus. — Koccintanak.

—Mondja, mit fog csinálni érettségi után?

Ilona kacagni kezd... Isten tudja, mi van velem? — gondolja és egyre emelkedik a hangulata. A pezsgő talán? Miket beszél össze-vissza! Még jó, hogy nem nyilvánított itt a darabjáról részletes véleményt.

— Hát — és már hangosan nevet — hát érettségi után felmegyek Pestre. Pest az szép, az gyönyörű. Nézem a képeit, olvasom híreit. — Pest, — de hogy mi van ezen kacagni való? Álmaim netovábbja Pest. És ha egyszer megérem, ha fent leszek — akkor — kipróbálom, hogy én is olyan tájékozatlan vidéki leszek-e Pesten, mint Kolozsvárt maga?

Tüköri csodálkozva néz rá. Megártott ennek a gyerekeknek az ital?

Na tessék. Ilona abbahagyja a nevetést — ezt most megbántottam alaposan! Nem akartam, nem tehetek róla! Nem tudok én társalogni. Hol van Feri? Miért nincs itt Feri? Olyan szamárságokat beszélek, ha nincs itt Feri...

— Bocsánat, egy kis dolgom van odaát, — felugrik és elszalad.

Tüköri kis grimasszal néz utána. Ilona a szalonban keresi a táncoló párok között Ferit. Az ajtó félfához támaszkodik, úgy nézi, hogy giggel Törcsváry Gabi a zongora előtt. Egyre azt kiabálja: csuda klassz, remek banda, fele cigány, fele jazz. Így mondja: jazz, hogy rímeljen. Engel Pali ül a zongoránál. Kártyalapokat és kis ezüst mokka-kanalakat, törött pohárüvegeket dugdosott a kígyófarkú, hosszú, öreg zongora húrjai közé. Most úgy csörömpöl a rozszant, ócska jószág, mint egy berúgott jazz-zenekar. A zongora hajlatában Kóré Bandi cigányprímás egymagában pöngeti ujjáival Engel Pali vezényletére a hegedű húrjait...

Cecília bárónő parfümfelhőt árasztva lebben át a táncolók között.

— Vigyázat gyerekek, — szól, aztán kettőt csavar a villanykapcsolón. Kelemen komornyik a váratlan, tompa kékes fény hatása alatt, ami most sejtél-

mesen árasztja el a szalont, meglepődve főlegyeneseedik az asztalka mellől, ahol az imént sietve írt a noteszébe valamit.

— Hol van Feri? Margit és Feri — nincsenek sehol. Ott a másik szobában talán . . . Ilona átsiet a szalonon. Az ajtóban Kelemenbe ütközik.

Kelemen ránéz a szeme sarkából és elmerengve a mellényzsebébe nyúl. Pillanat az egész. De mégis mást határozott. Úgy látszik, most e jelenségnél, — nincs jegyezni valója. — És leereszti a kezét.

—A konteszt óhajtja? — kérdezi. — Ott a függönyön túl, az erkélyen láttam. Erre, ha méltóztatik.

—Nem, nem, — mondja zavartan Ilona — csak ... Mit is mondjon ennek a szigorú arcú úrnak? Olyan fenséges, mint a tavalyi vizsgabiztos, Candrea. Vájjon ki ez? Persze: ez vette le a kabátját.

—Kérem, én itt leülök egy kicsit.

—Cigaretát, pezsgőt, — kérdezi Kelemen s hogy Ilona szó nélkül leroskad a fotelbe, még egyszer jelentőségteljesen a függöny felé tekint s aztán elsiet . . .

Az erkélyajtó félig nyitva van. A sebtiben ráhúzott függönyön áthallatszik most a hang. Engel Pali pillanatra abbahagyja a zongorázást. Ilona hideget érez a szíve táján és görcsösen markolja a fotel bársonyát. Feri beszél Margittal ott. Csak nem fog hallgatózni? És máris előrehajolva figyel. — Jaj, de szegyeién, hogy ilyen féltékeny, buta vagyok! ... — Nem értem, mit beszélnek . . . Most csend van . . . Ha odamennék? . . . Most Margit mond valamit.

—„Üldözöm magát Feri, mert én magát“ — most megint nem lehet semmit sem hallani...

—Maga megtetszett nekem ... — mondja Mar-

git — az, hogy maga olyan egyszerű, okos, erős, világos fejű. Nézze Borbáth ...

— „Én a magam kedvteléséért erőszakos is tudok lenni...”

— Kedvtelés? — ezt Feri kiáltja indulatosan és gúnyosan, de milyen bizonytalan mégis a hangja.

És most csend van megint. Mi történik most odakünn?

— Egy pillanatra, nem bánom, akármilyen történik! — meg kell tudnom! . . . Ilona odaugrik a függöny széléhez és gyorsan elrántja. Feri egy fonott karosszékben ül a nedves, hideg időben! Margit előtte, neki dőlve egy kicsit. A lába a Feriéhez ér s a keze belemarkol a Feri hajába . . . Ilona visszaugrik. Nem vették észre. Ismét leüli... Jaj, de hülye vagyok, jaj de hülye! Miért jöttem el? Kezébe temeti az arcát. Nem tudja, meddig ül ott. — Azok még mindig együtt odakünn... Egyszer csak Töröcsváry Gabi áll meg előtte:

— Szabad? Jöjjön, Ilonka, táncoljon velem ...

— Igen, igen — megrázkódik és felemelkedik.

— Csak egy pohár pezsgőt kérek előbb ...

Ilona táncol Töröcsváry Gabival. A feje furcsa kábulatban ringatózik a zene hangjaira. Nem is tudja, milyen tánc ez voltaképpen. A lábai, mintha külön életet élnének, vidáman engedelmeskednek és lépegetnek a zenére.

— Margit... Margit... — a haját simogatja. — Mégis nevetséges, hogy ennyire féltékeny vagyok! Mégis csak komikus, hogy potyognak a könnyeim. Feri nem is táncolt velem egész este! Sőt nem is beszélt. Hát nem baj!... Majd kiderül, hogy miért. Most már azért is kibírom reggelig. Effort, Kovács, Effort! Jöjjön, Gabi, töltsön még egy pohár pezsgőt...

... Pali világfájdalmas arccal szivarozik a ki-

ürült büffé egyik sarkában. Unja magát kegyetlenül. Mire való Margitnak ez a komédia?! Ezek a kopott egyének itt! Valami szörnyű alakot mutatott be neki az imént. Undorító! Bő volt rajta a szmoking, a szmoking! Mikor mindenki frakkban van, És milyen galéria volt! Rossz, zöld nyakkendő viselt ez a... valami Borbáth... Képtelenség. Milyen hódolói vannak Margitnak. Bámultassa magát a plebsszel az utcán, ha ez kell neki! De idehívni őket? Barátkozni velük? Fárasztóak a Margit szeszélyei... Mit lehet itt csinálni? Talán Tulumbudsánnal és Ceciliával egy kis chemint? Van pénze a szőnyegesnek elég! Na, talán később. Hadd udvarolja ki magát előbb az örmény. Talán arat Cecilia a Család javára valamit... Ilyen nőket hoz ide ez a Margit! Nincs köztük egyetlen tűrhető ... Tintásújjú kis taknyosok.

És ekkor... Kató áll meg hirtelen Pali előtt!

—Parancsol? — kérdezi Pali vontatott orrhangján, s ez a hang azt fejezi ki: „Remélem, tőlem semmit se parancsol, sőt, rövidesen békét hagy“.

—Graaf Kató vagyok ...

Pali válasz nélkül tudomásul veszi. Annyi baj legyen! Felhúzza egészen picit a szemöldökét: — „na, kis nő, mit akarsz?“ — s a szivarfüstöt válasz helyett Kató szeme közé fújja. Kató elvörösödik. Ruhája fodrát kezdi idegesen babrálni. Most hogy kezdje el? Már olyan régen készül erre a beszélgetésre, úgy kitervezte, mit fog mondani! Le is írta, megfogalmazta, betéve is tudja, mint valami szónoklatot. S ez csak ül itt, keresztbe tett lábakkal, elnyúlva a díványon. Majdnem a felső nyakcsigolyáján ül, és őt feleletre sem méltatja, öh, Kató ezt nem így képzelte el. ő szeretne csendesen, finoman megszólalni, de — nem tehet róla—nem tud uralkodni izgatottságán. Remegni kezd az ajka és

azt mondja könnyes szemekkel, éles hangon, támadón, pedig igazán nem ezt akarta mondani:

—Álljon fel, kérem, ha egy hölgy áll maga előtt.

—Óh — Pali túlzott udvariassággal, gúnyosan felpattan és groteszkül összeüti a sarkait.

— Parancsoljon velem a „hölgy“. Cocktailt? Pezsgőt? ... Vagy talán helyet méltóztatik foglalni?

Katót erre a hangra végkép cserben hagyja az ereje. Sírva huppan le a díványra.

—Rosszul van? — kérdezi Pali. — Kelemen, hozzon valamit. Brómot? Aszpirint?

—Nem, nem! — Kató szipákol. Fújja az orrát. — Ide hallgasson, Hátszegi! Én . . . én . . . jóbarátnője vagyok Margitnak ... Én azért jöttem ide ... én őszintén ... nagyon sajnálom Margitot....

—Részvétnyilvánítás? Köszönöm — kacag Pali fanyarul. — Mihez kondoleál? Meghalt valakink?

—Még nem! —és Kató villámló szemekkel feléje fordítja a fejét. Most már nem sír, most már belejött, az arca is kipirult.

—De ha ez így megy tovább, akkor igen! Igen! Meghal Margit! Maga, Hátszegi Pál gróf... mind, mind maguk, akik, szegények, nem találják többé e világban a helyüket. A lélek hal meg, érti-e?

Pali elvakkantja magát, de aztán hirtelen elkomolyodva, csokorba szedi a száját, mintha füttyülni készülné és a szeme sarkába fordítja mindkét szemgolyóját. Az orrát nézi bandzsán, komikusan. Teljesen őrült ez a Margit! — gondolja. — Elmebetegeket hívott ide! Hát csak beszéljen ez a kis megszállott. Esküszöm, jó farsangi vicc, mulattató eset. Estélyi ruhában megtámad egy nő és prédikál.

És szegény Kató, mivel semmi ellenvetésre sem talál, nem hall egyetlen szónyi közbevetést sem, azt

képzeli, no mégis, no úgy-e, meghallgatásra talál. A szemét is behunyja, úgy szavalja, átszellemülten:

—Hátszegi gróf! Margit nem leli helyét e világban! Margit szerencsétlen és boldogtalan. E világi életben, — ez a hitem és meggyőződése, gróf úr, — ő már megnyugvást nem talál. Hiába tündököl ma itt a régi környezetben, ő nincs itthon itt. Ez csak látszat, ez csalás és önámítás... Az előbb is oda-szaladt hozzám és azt súgta nekem: „így festek én, öregem, ha grófnőnek játszom ki magam. Még a fehérneműm is kölcsönbe van ...“

—Tessék? — Pali bosszúsan füttyent egyet. — Mi ez, Margit így kibeszél minket? Ej, hát mi lesz így a Tulumbudsán-féle partival?

—Ne kérem, nagyon kérem, ne szóljon bele. Akkor belezavarodom és nem tudom elmondani, — folytatja Kató,

—Margit dolgozó nő szeretne lenni, de nincs kintartása hozzá, hogy véghez vigye azt, amit akar. Margit egy koldusszegény diákot szeret, akitől hiába...

—Pali türelmetlenül félbeszakítja:

—Hagyja kérem ezt, igen? Ez Courths-Mahler-regény. — A grófkisasszony szegény diákot szeret, nevelőt — mi? Akitől áthidalhatatlan szakadék választja el. Ismerjük kérem ezeket. Német kisasszonyaink könyveiből. Nagyon kedves, amiket itt előad nekem, de nem fedi a tényeket. Margit dolgozni akar? Ugyan kérem! Apropó! Mi van azzal az egyénnel? Ki merészel húgomnak udvarolni? Kérem az egyén nevét!

—Én nem árulkodom! Én azt nem fogom megmondani ...

—Nem? Majd utána nézek magam. Ezek után valószínű, hogy jelen van az a tisztelt egyén — és Pali vérvörös arccal felkel a helyéről...

— Pardon, — morogja Kató felé és elrohan a szalonon át a Margit szobája felé...

Kató kétségbeesve néz utána...

— Édes Jézusom, nem ezt akartam! Te tudod — és a díván karfájára hajtja a fejét. — Fordítsd jóra ügyetlenségemet, édes Jézusom.

Nagy társaság jön be az ebédlőbe.

—Hahó — kiáltoznak —, te itt mit csinálsz egyedül? Mentsük meg a szendvicsek romjait! Morzsára, fiúk! Parancsoljatok! — Töröcsváry Gabi, Ilona, Vadas, Kereszthury, Fülöp és Engel Pali körülveszik Katót.

—Hol van Margit?

—Szép kis háziasszony, — mondja Kereszthury báró — magunkra hagy.

—Mindjárt jön, azt üzeni — szipogja Kató, de a hazugságtól mindjárt fülig pirul.

—Jaj, Gabi — csicsergi Fülöp —, maga olyan remekül tudja. Utánozza egy kicsit a pesti színészeket!

—Brávó, brávó, ezt meghallgatjuk!... És Kereszthury báró helyet foglal a pirosruhás Vadas oldalán. Monokliját graciózen megtörölgeti. Halljuk, halljuk! Tapsolnak. Körbe telepednek. Töröcsváry Gabi infámisan imitálja a színészeket. Selypít, asztmatikusán hörög, csípőjét riszálja, hamis női hangot utánozva énekel: ez Törzs. Ez Csortos. Én láttam, kérem, egy hónappal ezelőtt. Ez Rajnay, ez Biller Irén!

—Remek, remek! Jobb, mint az eredeti!

—Jajjaj, — sóhajt Fülöp —, hiába, jó annak, aki Pestre jár színházba. Én csak kétszer voltam színházban életemben, akkor is csak ifjúságim. Egyszer Cyrano de Bergeracban. Azok nem játszottak olyan viccesen, ahogy Gabi produkálja őket.

—Mi ez? Színi előadás? — Tüköri karján belibeg Cecília.

—Á, kedves Tulumbudsán, jöjjön csak ide mellem, kedvesem, maga is.

Tulumbudsán, ajkán gyermeteg, boldog mosollyal, a földre kuporodik, Cecília lába elé.

— Mi zümmögő kórust alakítunk — ajánlja Engel Pali. — Ilonka, maga nem áll be? Azt zümmögjük, hogy...

Ilona Kató mellé ül.

—Katókám, szeretnék haza menni már.

—Én is, Ilukám. Ferit várom, hogy hazakísérjen.

—Feri.. .

—Alig láttam ma este, Ilu. Vadassal táncolt az előbb...

—Hol?

—Ez már jóval ezelőtt volt. Aztán Margittal táncolt s kimentek cigarettázni.

Ilona összeharapja az ajkát.

— Várj csak, Kató, én is beállok ... te nem? — és odaszalad és olyan vad, jókedvvel kezd énekelni, hogy Engel Pali csodálkozva néz rá. Mi van ezzel? Becsített talán?

Tüköri vastag szivarfüst mögül, fölényesen, csendes mosollyal nézi a farsangi jelenetet.

17.

Az Alvinczy-palota legsötétebb zugában van a Margit szobája. Alig kétfenyényi ablaka van s azt is jó magasan helyezték el. Sűrű vasrács alatt. Olyan, mint egy középkori komor apáca-cella. Cselédlakás, vagy lomtárszoba lehetett ez az odú valamikor. A grófi

appartementnak itt már vége. Közvetlenül a Margit szobája alatt lakik az egytagú grófi személyzet: Kelemen. A Margit szobájából csigalépcső vezet le Kelemenhez s lenn csak egy alkalmilag felszerelt deszkajtó zárja el egymástól a két szobát. Ez az a híres, különbejáratú garconlakás, amit Margit annyiszor emlegetett. De hát mit csinálhatna Alvinczyné, hogy kielégítse húga igényeit s még se áldozza föl megszokott kényelmét. Csak nem vágthat ajtót a szalonon a folyosó felé, hogy Margit lószerszámot, nyerget és lovaglóstorok tömkelegét raktározza be? Itt, ebben a félreeső zugban tanulhat Margit zavartalanul, ha akar és egyéni passzióit is háborítatlanul űzheti. Az persze nem volna illő, hogy egy Hátszegi polgári embereknél béreljen szobát. Ha már itt akar élni Kolozsváron, ha unalmas neki odahaza Hátszegen, a csendes kastély falai között, ha nyilvános iskolába akar járni, mindenáron, akkor elégedjék meg ezzel. A Családok összetartanak s nem engedhetik városi elemek közé vegyülni Gittukát.

— És ha vendéget akar fogadni, — mondta Alvinczyné, mielőtt farsangolni Pestre utazott, — tessék, parancsoljon Gittukám, nem boríthatom fel a programomat, de a palotát kölcsönadhatom.

— Most miénk a palota, ma éjszakára Hátszegieké — gondolja magában Kelemen, mert ő úgy jegyzi régi emlékek miatt memoárjai fölé is a nevét: Hátszegi Osvát Kelemen főkomornyik. Hát hogyne vigyázna Kelemen arra, ami az. övék! Az övé s a Palié és a Margité! A kicsi konteszé, akit még lovagoltatott a térdein.

—Nincs mindennap bál — gondolja Kelemen —, holnap is nap lesz és a holnapi nap étkezési költségeiről senki sem gondoskodott.

De mire való Kelemen? A felbontatlan pezsgőspalackokat és a tortástálak romjait gondosan a szobájába szállítja s holnap gyönyörű, kifogástalan villásreggelit szervíroz belőle.

. . . Pali felindultan szalad a Margit szobája felé. Nem találta sem a szobákban, sem kint az oszlopos erkély árkádjai alatt! Kitelik tőle, hogy megszökött vendégei elől és itt elbujt! Megunta őket, mást gondolt hirtelen, vagy . . . félrevonult ide és talán nincs is a szobájában egyedül! Azt a zöldnyakkendő, iparoskülsőjű egyént sem látta rohantában Pali. Recsegő lépteire a félhomályos folyosó ódon szekrényei ijedten rázzák szüette ajtaikat. Hopp! Ez így nem lesz okos! Pali lelassítja lépteit a folyosó közepén. — Valami diák, — mondta ez a Graaf Kató ... Pali nesztelenül kúszik az ajtóig, mint izgalmas vadászesen. Sűrű pillantgatásokkal körülnéz, aztán villámgyorsan a nyíláshoz tapasztja a fülét.

—Nem lehet semmit sem hallani...

—Parancsol gróf úr valamit? — Kelemen óriási tortástállal a kezében, fennkölt arccal lép Pali elé.

—A kontesz? — kérdezi Pali suttogva és kérdően az ajtóra int.

—Parancsára, gróf úr, méltóztassék kissé odébb fáradni! Ide méltóztasson, a lámpás alá!

—Sírlámpákra emlékeztető, csúcsos vaslámpa lóg jókora láncon a folyosó közepén. Kelemen noteszt húz ki a mellényzsebéből.

—Méltóztassék hallgatni, olvasni fogom:

—9 óra 20: Tulumbudsán úr érkezik. Virágot nyújt át a grófnőnek, grófnő rá sem néz a virágra, odahajítja nekem. Szöveg: „Gondozza, Kelemen“.
9 óra 30: Grófnő szólót táncol a terem közepén. Ugyanakkor Tulumbudsán úrnak vermuthot töltök. Jegyzem

a szöveget, amit Cecília bárónőnek súg az úr: elragadó lány, micsoda tűz, micsoda bokák!

—Megörültél, Kelemen?! Hülye jegyzeteiddel traktálsz?! Detektívnaplót vezetsz?

—Parancsára, gróf úr, azt vezetek! Óhajtja a további fejleményeket, avagy?

—Siess már, te ló!

—Parancsára, gróf úr, nekem nem sietős — és sértődött arccal becsukni készül noteszét.

—Ne marhaskodjál! — ripakodik rá Pali. — Na, halljuk! Azt mondd inkább, egyedül van-e odabent?

—Parancsára: — nem! Illető neve Borbáth Ferenc, kora 23 év, személy leírása: magas, szőke, izmos — engedelmével —, nagyon izmos ... nekem egyedül: túlizmos ... A gróf úrral ketten ha tehetünk valamit, abban az esetben, ha a kontesz, aki szintén igen erős ... semleges maradna.

—Pali ártikulátlan hangon felvijjog, aztán rákiált:

—Törd be az ajtót!

—Ezt túlzásnak ítélem, gróf úr. Engedelmével, szükségtelennek ítélem a külerőszakot. Az ajtó ugyanis nem záratott be kulccsal. Kilincsnyomásra, gróf úr — nyitható.

—Állat! — üvölt Pali és az ajtóhoz rohan. Teljes súlyával ráveti magát.

Kelemen sértődött méltósággal összehajtogatja gyorsírásos jegyzeteit, fölemeli a földre helyezett tortás-tálat és méltóságteljesen szobája felé indul.

... Kis selyemernyős állólámpa ég a Margit éjjeli-szekrényén. Gyűrött estélyiruhában fekszik a fehér-gombos, kopott díványon. Szótlanul bámulja a menyegyzetet, ahonnan egy meglódult vakolatdarab fehér porrá omolva hull aranycipős lábujjhegyére.

A Kelemen szobája felé nyíló deszkaajtó, a csigalépcső tövében leszakított kilinccsel, sarkig kitarva enged be a szobába a hűvös, februári éjszakát.

Bágyadt hangon szólal meg Margit:

—Ki az?! Ja! Maga, kedves Palikám? Ne csatárázzon, drágám, úgy fáj a fejem!..

—Hol van? — kérdezi Pali. Hova rejtette a pasast? Azonnal feleljen: mit művel itt maga? Otthagyja a vendégeit...

—Csendesen, Palikám! Hallgasson már! Jöjjön szépen ide Gittuhoz — és szepegős lesz a hangja.

—Jöjjön, üljön ide! Szegény Gittut senkisémm szereti. Szeret engem maga, Pali? — és sírni kezd.

—Margit kérem, mi van magával? Mi történt? Tettek magával valamit?

—Palikám, ne beszéljen marhaságokat, — sírdogál. — Itt hagyott. Pali... itt hagyott... elrohant ... Pali, ne haragudj rám, csak te ne haragudj rám ... szót fogadok neked ezentúl, ha akarod, Pali... Mit csinálnak a vendégek? Remélem, mondatok valami kifogást, hogy én azonnal jövök. Igen... Cecília hozzon másik ruhát... Mondd, Pali, itt van még a szőnyeges? Akarod, hogy igent mondjak neki? — és felül a díványon. — Mindenbe beleegyezem, csak vigyen innen ... Külföldre ... Paris ... nem, Bukarestbe nem megyek ... Palikám .. . Nagyon csúnya vagyok, vörös az orrom?

—Kérem, csakhogy megjött végre az esze! Megijeszti az embert és kényes szituációkba hozza! Holnap reggel provokálom azt a pasast!

—Nem, drágám, azt nem szabad!... Az már lezárt ügy.

— Pali! — maga nem érti ezt. — Mondja kérem, lehetne az, hogy ez a Tulumbudsán. . . Tudja, hogy

jól táncolok, vívok, lovagolok, van egy kis hangom is ... beleegyezne ez a szőnyeges, hogy filmen? . . . Kell valamivel foglalkozni rajta kívül is. Akármit, csak elfelejtsem ezt az egész világot és . . .

—Na, ne zokogjon, kérem, ez túlzás! Hozza rendbe magát. Odabent egy óra óta nélkülözik a vendégei. Legfőbb ideje, hogy ezek a népek elmenjenek. Kelement Ceciliáért küldöm. Látja, kérem, mondtam én mindig, hogy a keveredés nem magának való. Nem prédálhatja el magát a rögeszméiért! Maga családjában az egyetlen chance ... Maga a szép, a feltűnő, magának kell visszaszerezni...

—Jól van, Palikám... Hozasson pezsgőt és friss ételeket.

18.

Tüköri vitte haza Ilonát és Katót hajnali három órakor. Margit halvány mosollyal jelentette Katónak:

— Megbocsáss, kedvesem, Borbáth elnézésedet kéri, de nem érezte jól magát, hazament. Tüköri lesz szíves hazakísérni téged és Ilonkát. De ne menjetek még, kedvesem! Egy kis frissen főtt meleg sonkát még parancsoljatok! Engel Pali, valami vidám foxot kérek! Szabad, Tulumbudsan?

Margit fáradt, szomorkás mosollyal táncol Tulumbudsánnal, aki kövér izzadságcseppeket törölget szuszogva homlokáról és a másik kezével erősen magához szorítja Margitot.

Ilona zavaros szemekkel néz körül. A cigaretta keserű utóíze, pezsgő és feketekávé kavarog a gyomrában és a mellében ijesztően dörömböl, zakatol valami ... homályos alakokat lát maga körül imbolyni. Mintha mindenkinek két feje volna. Egy sajt

feje, és mellette közvetlenül egy sápadt, szőke fej a Feri arcával, a Feri szemeivel.. .

— Rosszul lett ez a kislány! — szól Tüköri. — Katóka, kérem, segítsen, vigyük haza.

Ilona a fiakkerben tér magához.

— Hova visztek engem? nekem nem lehet még hazamenni!...

— Na, kis hős! — tréfálkozik Tüköri — magunkhoz tértünk? Sokat báloztunk az idén? Hát így bírjuk az éjszakázást?

Ilona megdörzsöli a homlokát és hadarni kezd:

—Holnap: történelem, kozmográfia, latin, francia, háztartástan, Lacika, Maurer, apámnak levél.

—Mit beszél, kislány?

—A programját sorolja, — mondja Kató — térj magadhoz, Ilu! Ma vasárnap van! Ma délután nincs tanítás.

—Hát kezét csókolom, kis kritikusom, — a színdarabom kritikájával még adós. — Az öreg ház kapuja előtt Tüköri lesegíti Ilonát. — Ha hamarább nem, remélem, a Margit kontesz esküvőjén találkozunk. Hogyan? Hát nem tudják, hogy olyan csodálkozva néznek rám? én a riportot is megírtam már róla. Hiszen ma volt Tulumbudsán Illéssel a kézfogó...

Ilona a hírre vígan füttyent egyet. Ojjé, — kiáltja nevetve, belöki a szobája ablakát és átugrik az ablak küszöbén ...

19.

Beköltöztek az új iskolába.

... Miniatur, fehér, karcsú épület... Ablakaiban a pirosra festett virágtartókból most csalja ki a napfény az elütemezett verbéna-magvakat... A népes osz-

tályok, a gimnázium alsó osztályai lent vannak az első emeleten; a felső négy a másodikon. Itt a leapadt létszámhoz mérten akkora egy-egy tanterem, mint a lakószoba, nyolc-tíz pad van egy osztályban. A földig érő vadonatúj tábla viszont guruló szerkezettel működik, az ablak gombnyomásra csukódik és tárul, mint a legyező. Az égszínkékre lakkozott tanári katedra ragadós és friss festékszagot áraszt. Neszfogó kókuszszőnyegek futnak a lépcsőkön alá. A természetrajzi szertárba lassan gyűl a kitömött madarak, mikroszkopikus botanikai képek és fizikai műszerek serege, ősszel kezdték építeni az új iskolát közadakozásból s tavaszra már szépen fel is épült. Az erdélyi magyarok megmutatták, hogy most is, ilyen szegényen is tudnak építeni —, ha nem is olyat, mint az állami, a Regina.

Kereszthury báró egész vadászgyűjteményét az iskolának ajándékozta, Alvinczyék fél könyvtárra való klasszikust küldtek, Gecilia báróné odaadta egész télikertjét: pálmák, filodendronok állnak minden osztályban. A püspökné gyöngyházzsínű, kalotaszegi fodorvásznonra liliomos székelly hímzéssel varratott függönyöket árvaházi ápoltjaival... Graafné fél konyháját kiürítette s elküldi a háztartási teremnek. Modern leányiskolát óhajtott az Állam: s íme, ők nehéz áldozatok árán megcsinálták egy ideális leánygimnázium apró modelljét. Van az új református iskolában minden, ami csak kell: központi fűtés, fürdő, tornaterem, de a bordásfal már csak olyan alacsonyra telt, hogy egy jól kifejlett leánynak a szeméig ér. Hát istenem, mindent nem lehet! Csak nem fog fennakadni ezen a Jóváhagyó Bizottság, amelynek Suciú iskolarevizor az elnöke? A tanári szoba is szép, otthonos. Hirsch bőrgyáros két egész bőrgarnitúrát aján-

dékozott. Engelék perzsaszőnyeget küldtek és a leányok, a jobbmódúak összebeszéltek, hogy két éven át mindennap félreteszik az uzsonnapénzüket, hogy azal pótolják a hiányzó pénzt, ami a díszteremben egy szép kis orgonára kellene.

Fájt azért otthagyni a nagy Collegiumot, a „Bethlen-bástya“ omlatag tornyát, ahol a falban támadt résen ki lehetett lógni az utcára; az alacsony várfalat, amelynek hajdani ágyúrésein kopár fűszálak ütköztek ki így tavasz elején. A nagy udvart, ahonnan át lehetett látni a bentlakó fiúk ablakaira. A hatalmas fiútantermeket, tinta-foltos padokat, amiket szépen üvegdarabkával tisztára dörzsölt délelőtt a diák és odaírta: „Ki ül itt?“ Délután aztán a diáklány, aki ugyanabban a padban ült, alája kanyarította: „Én! Találja ki, hogy ki?“ Hosszú levelezések keletkeztek így. Törrel átütött szívek apró rajzai: „Szeret? Ha igen, írja meg, hogy hívják magát, mert én szeretem!“ Ha a levelezést észrevette valamelyik nagytekintetű és tiszteletes oktató és jelentést tett, hogy a coeducatióának még e-z a fajtája sem tűrhető s lesúroltatta Vargha pedellussal a padról az egész levelezést, hát ezen is kifogott a lelemény. A szellőztető nyílás rejtekében lappangtak ezután as: apró cédulák. Hát ennek vége már! Nem lehet többé ingyen-újságot olvasni Péter bácsi mellett, a kollégium pincéje előtt, a padon. Nem lehet többé azt játszani, ahogy felmegy az ember az első és második emelet fordulóján, a lépcsőközön, hogy meglesse, vájjon mit jósol Kölcsey rézkarcolatú arcúja: gúnyosan néz-e, ami azt jelenti: „Kisasszony, ün ma szekundát fog román irodalomtörténetből Rebrescunál“ —, vagy jóindulatúan mosolyog, mintha azt mondaná: „Szép hölgyem, semmi izgalom, fizikából ma nem fogják kiszólitani!“ Ott kell

hagyni a helyet, ahol két és fél éven át annyi öröm és annyi apró bánat érte mindnyájukat, . .

Az új iskolának önműködős, önzáros ajtajához Hátszegi kontesz se köthetné oda a lovát, akkor sem, ha járna még az iskolába! Hátszegi, aki egy napon szó, búcsú nélkül kimaradt, régi osztálytársai szemében — lassan a legendák hónába költözik. Mesélik, hogy Párizsból Kovács Ilonának gyönyörű estélyi ruhát küldött volna. Fülöp úgy tudja, hogy Kovács ezerötyszáz lejért adta el egy román egyetemi hallgatónőnek ... Ágnes néni azt meséli viszont, hogy Hátszegi Párizsban a misszionárius iskolába jár, azért küldött Graaf Katónak repülőpostával egy francia-pitului hittérítő szótárt...

Engel Pali látott viszont a Sourire-ban egy csodálatos alakú női aktot, az volt alája írva: „la belle inconnue“ — a szép ismeretlen. A modell az arcát eltakarta, de a haja, a haja éppen olyan vad rendetlenségben hullott alá, ahogy azt csak egy haj tette eddig: a Margité. És az is lehet, hogy a montmartrei Café Chat noir-ban az a Tulla Greta nevű új chansonette, aki olyan hangos sikereket arat, az Margit, senki más! Tulumbudsan nevéből csinált volna magának művész nevet... Emlékeztek Hátszegire? — kérdezik a lányok. Emlékeztek-e, mikor történelem órán azt mondta Suciunak, hogy ő nem köteles olyasmit megtanulni, ami sérti az önérzetét? Az ő ősei, — kikéri magának — bármit mond is a román tankönyv, nem voltak alacsony termetű, karikalábú, nyershús-zabáló ázsiai hordák s azt se volt hajlandó elhinni, hogy mikor őseink bejöttek, a románok már itt lettek volna... Na, ha itt voltak, miért nem fejlesztettek egy kis kultúrát? Kecsepásztorok maradtak Traian utódai félezer éven át? Emlékeztek-e, hogy remegtünk mindnyá-

jan, hogy emiatt becsukják az iskolát? Emlékeztek-e Hátszegire, aki négy-öt tantárgyból mindig bukásra állt, de a tornában, ó a tornában első volt s a rúdmaszásban minden évben elvitte a díjat? Az is jó volt, mikor ötödikben Ágnes néni meg akarta téríteni, s azt tanácsolta neki, hogy járjon a lelki órákra. Ezekon a lelki órákon minden résztvevő hangosan gyónja meg a lelki bánatát és a közös megbeszéléstől vár megnyugtatót és a lányok biblíamagyarázatot tartanak. — Emlékeztek-e, azt felelte: először is nem vagyok pápista, hogy gyónni járjak, másodszor Szent Pál azt írja az egyik római levelében: az asszony hallgasson a gyülekezetben. Ha evangéliumi alapon álltok, akkor ne papoljatok, kontyosak és hosszúhajúak! De ez persze akkor volt, amikor Graaf Kató még nem kezdte téríteni... És mit gondoltok azon a híres házibálon mi történhetett? Vadas látta, hogy óraszámra főzte Borbáth Ferit. Feri angolosan meglépett a bálról. S másnap, vagy harmadnap, — Vadas nem tudja pontosan, de a bátyja mesélte, hogy — látta Margitot rengeteg bőrönddel, virággal, Palival és Tulumbudsánnal, amint az Orient Express első osztályának az ablakán kipirult arccal, könnyes szemekkel, búsan kinézett...

Szép ünnepélyvel nyitották meg az új hajlékot. Halmos szavalt a díszteremben. Először románul, mert így írta elő az inspektorátus. Azt szavalta: „Jó románok vagyunk, szép hazánkért élünk halunk“. Mindig ezt az előírást verset kell szavalniok, május 10-én és a többi nemzeti ünnepen is ... Aztán magyarul Reményiktől az *Ige* című:

... Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
 a nyelv ma néktek végső menedéktek.
 Ma úgy beszéljen ki-ki magyarul,
 mintha aranyat, mirrhát, tömjént hozna . . .

És Áprilytól egyet, a „Tetón“ címűt, ami úgy végződik:

Titokzatos szót mondtam akkor: — „Erdély“ . . .

Hogy sírt Beatrik úrnő! pedig ő nem is magyar származású... Svájci eredetű. Talán azért, mert az év végén nyugdíjba kell mennie? Ő nem román egyetemen végzett, régi magyar képesítése van és — óh furcsa sors, Beatrik úrnő a román nyelvvizsgán, mely továbbtanításra jogosítaná, — megbukott.

A fiatal püspök gyönyörű beszédet mondott. A romokon új virág nő, — mondta — és Isten velünk van, ha nem csüggedünk. Új életet építeni a romokból: ez a mi hivatásunk. Ha nem is olyan szépet és teljeset, mint a régi volt, amit elvett bűneink büntetéseként az Úr, de életet, de újat, szépet és magyart. És azt is mondta: elvárja a leánygimnáziumtól, hogy mintaiskola legyen. Az első nagy erőpróba, az érettségi íme közeledik. Tanuljanak a nyolcadikosok. Gondoljanak arra, hogy nemcsak önmagukért, de az iskola létjogosultságáért, a tanuló magyar ifjúságért szállanak a küzdelembe. Be kell jutniok az egyetemekre. Intelligens, tanult magyar középosztályt kell létesíteniük ... Erdély s a kisebbségi magyar sors az ő becsületes munkájukkal áll, vagy esik. Az Egyház mindent megtesz, hogy felsőbb tanulmányaikban segítse azokat, akik erre érdemesek és olyan pályát választanak, hogy egyházi keretben működhetnek majd tovább...

Mesélik, hogy az új püspök úr református kórhá-

zat is akar építtetni... Erre a hírre most az egész nyolcadik fiúosztály orvosira akar iratkozni... Mind azt reméli, hogy abban a reménybeli negyven ágyas pici kórházban állást talál. Vannak ilyen divatos pályaválasztási hóbortok ... Mikor a románok bejöttek, a magyar fiúk először a teológiát özőnlötték el, mert ott lehetett magyarul tanulni. Aztán kiderült, hogy nincs annyi parochia, ahány papjelölt. Aztán divatba jött a jog, — a Mester Ernőék generációjával, azzal a hittel, hogy Székelyföldön meg lehet élni a magyar embernek szabad kereseti pályán. Aztán letörtek ezek is... Mióta egyre-másra becsukják a magyar középiskolákat, tanárnak sem megy senki szívesen. Hiszen itt, az új iskolában is kétszázhusz növendék van és harmincöt tanár ..

A nyolcadikos fiúknál most ez az új jelszó: az orvosi!...

... Ilonáék osztálya a Farkas-utcára néz. Délben, ha süt a nap, odacsillognak az elhagyott fiúgimnázium ablakai. Most új szokás van: azzal izengetnek szünetben a fiúk, hogy nyitogatják, csukogatják a tanterem ablakát. Ha szélesre tárom, azt jelenti: „Nagyon tetszik nekem kedves napos kisasszony odaát!“ Ha a jobb szárnyat nyitom, „Megismerkednék szívesen“. Ha hirtelen kinyitom és becsukom: „Pléh! lecsúszott kedves! Mit bámul ide? Érdeklődésem nem a magáé, aranyos!“

Ilona ott ül az első padban, az ablak mellett. Csak négy pad van az egész osztályban.

Fülöp, Kovács, Vadas, Halmos, Málnásy, Kosa: hat lányra apadt a nyolcadik osztály... Nagy baj ez! kimaradt Hátszegi, aki egész tandíjat fizetett s kimaradtak a zsidók. Mi lesz, ha az új iskola nem éri el a nyilvános iskolák köteles létszámát? Hol vannak

a tanulni akaró magyar lányok? Elfogyott az utánpótlás? Nem nőnek új gyerekek? Vagy az új epidémia tombol itt is: ipari pályára kell menni! Ezen töpreng az új igazgatónő, a nyilvános jogú leánygimnázium első igazgatónője: Rátónyiné.

Húsvét közeledik. Írásbeli dolgozatokat írnak. Tanulás közben nyitva hagyják az ablakokat, hadd jöjjön be a friss tavaszi levegő, hadd borzolja kócos hajukat, ahogy görnyedve, könyökig tintásán kapirgálnak a füzetekben. Csak ne volna olyan bizsergető a levegő! Fent a Békásban kivetette már selymét a fűzfabarka. Hóvirágos rétek zsenge, friss zöld szagát fújja be a szél az ablakon . . .

Írásbeli... Két év óta minden két hétben, minden tantárgyból egyszer írásban kell referálniok.

Furcsa volt eleinte, hogy történelemből és alkotmánytanból is, — de hiába, ez az új rendszer. — Csak az a baj, hogy a sok szakkifejezéstől egészen megremevedik az ember stílusa. Nincs az osztályban senki, aki meg tudná írni egy úgynevezett, szép magyar irodalmi dolgozatot... Csak a szakszerűség! — Erre tanítják őket s szótárunk ilyen kifejezésekből áll: „adva van“, „az eset a következő“, „kísérletünkhöz veszünk egy görcsövet“, „kísérletünk eredménye annyi, mint“ ... Kosa legutóbb már öt soros magyar dolgozatot írt... Nem is csoda, ki bírja cifrázni, részletezni, szépen kifejteni, elemezni a dolgokat? A lényeg, ez a fő —: „Madách Imre. Született: Sztregova. Költő volt. Börtönben ült. Főműve az Ember tragédiája. Főszereplői: Ádám, Éva és Lucifer. Eredmény: az ember sorsát nem kerülheti el, küzdenie kell!“

Elég szép dolgozat volt ez Kosától. Még alá is húzta a feltüntetett főszereplők nevét és összeadta, mint az alkotmánytani dolgozatban a feltüntetett

adók számát: egyenes adó, indirekt adó, globális adó, útdó, stb. . . . aláhúzás, összeadás, összesen 19. Éva, Ádám, Lucifer — főszereplő — összesen 3 darab. Ez még húsvét előtt volt. Azóta nincs többé magyar óra-Fazekas két óráját Suciunak és Rebrescunak adták át. Nem érettségi tárgy a magyar ... Minek gyötörni vele a gyerekeket?

Úgyis egész napon át magolnak és magolnak. Ez az egész életük. Délután, vagy hajnalban, iskola előtt összegyűlnek a temetőben, a szegénynegyeden, ahol a fű benövi a sírokat és se domború sírhant, se aranybetűs kőoszlop nem ijesztgeti az embert, óriási platánok alatt csoportosan a fűbe telepsznek. A város közepében van a temető, s a szegénynegyed olyan elhagyatott mégis! Ibolyák nyílnak a besüppedt régi sírokon. Itt tanulnak, itt randevúznak. Vidám diák-tanya a házsongárdi temető ... S én nem hiszem, hogy a halottak, ha látnának minket odaátrol, haragudnának azért, hogy Fülöp Magdi ott birkózik a rettenetes molocchal, amit úgy hívnak: idegen nyelv tökéletes kiejtése, hogy ott készül az életre, az érettségire s ott magyarazza a többieknek fölényesen:

—Ohm törvénye kimondja, hogy valamely vezetőkörben az áram intenzitása ..

—Nézd Kosa szívem, egyszerű az egész! Ha ezt kérdezik az érettségien, egyszerűen felrajzolod! Ne próbáld románra fordítani, ez nem fog sikerülni. Rajzolj — a képlet internacionális úgyis!

Odajárnak a maturandus fiúk is! Simó is velük együtt magol. Simó, a veterán, hogy maradhatna el? ő szállítja a legjobb forrásból merített értesüléseket.

— Tudjátok fiúk, mi lesz a vándor tantárgy? Na megevett bennünket a fene! Stiintele naturale, azaz: minden természettudomány. Már most ebben benne

van az állattan, amit ötödikben tanultunk utoljára. Ki a fene tudja azt nyolcadikban románul elmondani, amit ötödikben tanult magyarul? Növénytan! Hát ki tudja a spirokheták bonyolult szaporodását hasból lefordítani? Vagy szerezzük be most a román tankönyveket és tanuljuk újra négy év anyagát: vegytant, ásványtant két hónap alatt? Na Graaf Bandi, mondd el románul a tetraéderek keletkezését! Ki a nyavalya bír megtanulni idegen nyelven ennyi szakkifejezést?

—Á, nincs semmi értelme annak, hogy magyar gimnáziumok legyenek, hogy abban kínlódják az ember! — mondja Berger Sanyi. — Ha egyetemre mégy, mi hasznát veszed annak, hogy magyarul tanultál? Csak az az egész, hogy az ember a magyar iskolában kétszer annyit tanul. Egyszer mindent magyarul becsületből, s aztán kezded előlről románul. Lám, Török Bubi, aki román gimnáziumban járt, annak könnyen megy a tanulás!

—Az renegát, abból nem kérünk!

—Ugyan! — vitatkozik tovább Berger. — Candrea, aki érettségi biztos volt tavaly, talán nem volt renegát a magyar éra alatt? K-val írta a nevét és akkora piros-fehér-zöldet kötött a hasára március 15-én, hogy csak a füle látszott ki belőle. Rögtön visszarománosodott, hogy úgy fordult az idő! Ti ilyen dolgokban túlságosan érzékenyek vagytok, ti székeltek.

—Ne gyalázz engem Berger, — így Simó, — s ne kisebbitsd a felekezetemet, mert hasbarúglak, aztán elmélkedhetsz, hogy mi a fajkülönbség kettőnk között! ...

—Marha vagy, veterán, marha, nem lehet vitatkozni veled.

—Hát ne is vitatkozz most — mondja Fülöp

Magda — tanuljunk! Kovács, megcsináltad az összefoglalást a nemzeties irodalom küzdelmeiről? Mondd fel szívem úgy nagyjában, te olyan egyszerűen, olyan áttekinthetően el tudod mondani, Rádulescutól — Eminescuig.

Esteledik, mire hazavetődnek. Néha hajnalban jönnek össze, öt órakor, mikor virrad és ilyenkor kijön velük Borbáth Feri is, hogy mielőtt a műhelybe menne, elmagyarázza nekik a vegytanképleteket és tanácsokat adjon.

Csak a lényegről beszéljeteK az érettségien — mondja s amint lehet, ábrákkal, rajzolással dolgozzatok! De mi lesz Iluval? Hogy rajzol fel például egy fizikai műszert? Szörnyű ügyetlen, ha rajzolnia kell...

Feri este átjön Ilonáékhoz. Lenka néni megengedte s most együtt tanulnak egy-két órát. Aztán szalad vissza őrizni a műhelyt.

Mióta kitavaszkodott, Letícia néha nincs otthon éjszaka. Megengedte, hogy ott tanuljanak az ő szobájában a távolléte alatt.

Az ebédlőben, mintha mi sem történt volna, tovább folyik a tarokkozás... A különbség annyi csak, hogy Minka néni tolószékben ül és alig tudja a lapokat tartani. Nándi bácsi fel-felugrik, belekukkant a Minka lapjaiba, húz egy lapot s ha véletlenül nála van — odacsempészi Minka lapjaiba a skizt.

Róza ott alszik Minkánál, aki élő-halott szegény. Ide-oda tologatják, de úgy tesznek vele, mintha nem volna semmi baja. Fésülik, mosdatják, etetik és kezébe nyomják a kártyalapokat... Minka néni furcsán, akadozva ejti a szavakat, ha nagyritkán beszédre nyitja a száját. Leginkább azonban csak mosolyog, különös, bárgyú mosollyal és eszik — rengeteget eszik. Egészen elhízott azóta már.

Lenka a maga részét is odaadja neki, hiszen egyebe nincs szegénynek csak az étvágya. Emlékezete, munkaereje elfogyott, csak enni tudna, ha volna mit... Most, hogy itt van Róza is, a háztartás még bonyolultabban megy, mint valaha . . . Isten a tudója, mi lesz így, meddig lehet a diákszállást fenntartani? Gellért páter, a gvardián már izent, hogy a napokban eljön, ha erre jár, mert rendezni kell a dolgokat valahogy. A Rend is rossz körülmények közt van, nem bírja tovább a nagylelkűséget, hogy ingyen adja Lenka néniéknek a nagy lakást. . .

Egy hónapja már, hogy Corina a szanatóriumból hazaérkezett. A Hátszegi-féle bál emlékezetes éjszakáján Róza néni mentőkért telefonáltatott. Leticia, akit a kávéházból Boris hívott haza, hogy tolmácsolja Corinát, beült a beteggel a mentőautóba és intézkedett, hogy ne nyilvános mentőállomásra vigyék, hanem a Pascu-szanatóriumba, ahol az ő nagybátyja az orvostanár.

—Az a buta cseléd, miket beszél! — mondta másnap Lenka néniék. — Valami furunkulusa támadt Corinának, azt próbálta sajátmaga eltávolítani.

—Jaj, lelkem, jaj — hüledezett Lenka néni, — Hogy tehet ilyet egy modern leány?

—Na igen, tetszik tudni — Leticia össze-vissza beszélt tücsköt-bogarat, — az én kísérleti műszereim, úgy-e, csábító alkalom, kevés jelentőséget tulajdonított a dolognak ... Legalább nekem szólt volna — akinek van némi prakszisom, azaz, — illetve, hogy Corina már láztalan. Nem kell felfűjni az esetet!

—Jó, lelkem, jó — felelte Lenka néni. — Értem én! S étvágya is van már Corinának? Kap a

szanatóriumban rendes ételeket? Mert idehaza az utóbbi időben mindent kifogásolt, mindentől rosszul lett. Éppen olyanformán, mint mikor én vártam az első gyermekeket. No, no, hát az más persze, egy leánynál, nem azért mondom, Isten őrizz! De már attól féltem, hogy valami komoly baja lesz. Nem elég nekünk Minka hugom baja?

—Ó igen. Leticia nagyon sajnálja, hogy nem volt itthon, mikor az a fatális eset történt a levél miatt. Leticia mindent elintéz valamennyire a maga hebehurgya módján. Ilonát behívta akkor szobájába ...

—Nézze, Kovács, maga tanulhat itt, ha nem vagyok idehaza! És mondja fiam, nem tudja ki udvarolt Corinának? ... Rettenetes! Nem mondja meg nekem, pedig ilyen esetben a férfi úgy-e? Felelősség is van, mi? Csodálatos, hogy maga semmit sem tud! Hol él maga? Ámbár ezt én sem tudom, bevallom. Én azt hittem erről a nőről, hogy... És nem hajlandó elárulni a fiú nevét!! Csak néz rám szomorúan, sír, csókolja a kezemet... és azt mondja, hogy én jobb vagyok, mint az édesanyja. Hát annál könnyű jobbnak lenni. Az nem törődik a gyerekével. Valami Burdugan nevű ezredesnek a maitresse Bacauban. S hogy meg ne írjuk neki és meg ne tudja senki! Maga se adja tovább! Ez diszkrét ügy, ért engem, Kovács? Nem szabad megtudni Lenka néni-nek. Corina idegen itt. Kívülem nincsen senkije. Rokonai a Regátban. Azt hajtogatja, hogy ő meghal itt az idegenségben az erdélyiek között és kér, hogy ne menjek be hozzá, hátha meglátogatja mégis az a fiú. — Ki lehet? Nem firtatom, ha ennyire titkolódik. Bár furcsa; kölcsönveszi ez a nő az én műszerimet, — terrible! Ha nincs egy orvos rokonom,

mind a ketten bajba jutunk! Szerencse, hogy még lehetett segíteni. — Ah, ha ez itt meghal nekem . . . Dieu m'eu garde! Érdekes, a múltkor, még az eset előtt azt kérdezte tőlem, mi az én véleményem, egy nő munkaképessége úgy-e nem csökken azért, mert huszonegy éves kora után még szűz maradt? Hát én igazán joggal hittem, hogy aki ezekről a dolgokról egy másik nőnek ilyen módon beszél, úgy-e, az... Hát most itt vagyunk, voilá. Pascu professzor sikeresen operálta meg, majd magam megyek érte és hazahozom.

Leticia beváltotta az ígérését és most egy hónapja hazahozta Corinát.

—Te, — mondta akkor Ferinek Ilona, — ez a Leticia tényleg nem tudja, hogy Corina és Virgil...

—Ne törődj vele, Ilu, hagyd az ő zavaros dolgukat! — felelte Feri. — Holnap nem tudck jönni, de izenj vagy írv egy cédulát, ha szabad a szoba. Tedd Graaféknál a kapu alá balra, a nagy sárga kő alá. Ha a nő megint elbogarászik és a szobáját kölcsönadja, egyik este átveszem veled a szerves kémiát. Ilona a Leticia szobájában ül és várja Ferit.

Leticia ma éjjelre megint elment hazulról. Egyenruhás boy hozott neki levelet.

— Kovács, Kovács, „rettenetesen“ boldog vagyok, áradozott kezében a levéllel a tükör előtt, szobám éjfélíg rendelkezésre áll. Mondja, hogy áll nekem ez a rezedazöld szín? Vörös hajhoz úgy-e remek! És izgatottan elszaladt.

Feri nyolc órára jön.

— Addig levelet lehetne írni apámnak, — gondolja Ilona. Nehezen megy, az a baj. És fázósan, felhúzott vállakkal az íróasztalhoz görbed. Tavasz-

szal nedvesek, hidegek a szobák, már nem fűtenek. Még ez is hideg, pedig Leticia öt darab perzsaszőnyeget hozott magának Besztercéről, úgy kitapétázta vele a szobáját, mint valami kis madárfészket.

—Mit válaszoljak apámnak — töpreng Ilona.

—„Csak tanulj szorgalmasan, édes gyermekeim. Ne feledd, hogy négy kis testvéred van idehaza, segítségre — Isten látja lelkemet — nem számíthatsz hazulról. — Olyan pályát válassz, édes gyermekem, amit hamar kitanulhatsz és hamar kereshetsz.

A húsvéti nyelvvizsgára Csernovitzba kell utaznom. Nagy távolság, nagy útiköltség, ezért nem tudok Neked érettségi díjat küldeni. S ha most már harmadszor nem sikerülne! Megőriz talán a Seregek Ura, az én jó Istenem s nem engedi áldozatul esni négy kis neveletlen gyermekemet. Ha kitennének az állásomból, gondolj arra édes fiam, hogy te vagy családjunkban a legnagyobb gyermek. A te gyenge vállaidra nehezől négy kis testvéred sorsa is.

Ida nénéd, özvegy Csutak Istvánné járt nálam tegnap. Nagy gondban van szegény. Csutak Dezsőké, a nagyobbik fia, állásba juthatna a dicsőszenmártoni adóhivatalnál. Tudod, hogy békeidőben, az egyik Csutak leány román emberhez ment feleségül. Fortunának hívják s most járásbíró Dicsőben. Akkoriban jó magyar ember volt Fortuna, románul se beszélt soha. Most aztán ez a derék Fortuna segítene a Csutak fiún. Be tudná protegálni az adóhivatalhoz. De nagy gondban van. Megmondta a fiú anyjának kereken: ő resteli, hogy magyar rokonsága van, nem előnyös ez neki, hogy így fordult a világ. Hát, ha Csutak Dezső megváltoztatná a nevét — azt ajánlja, legyen Ciurean — s áttérne a görög-keleti vallásra, meg tudná csinálni a dolgot, hogy az adó-

hivatalnál felvegyék . . . Szegény Ida nénéd odáig van! Sír, gyötri magát s tőlem kér tanácsot.

Mit tanácsoljak, Ilonkám lelkem, szegény Ida nénédnek? Azon búslakodik, hogy nehéz lesz a más-világon a Dezsőke apjának, ha megteszi a fia s ő nem bírja, mert ő úgy érzi, rászakadna a Csutak kúria... De hát mi mást tegyen? Hogy juttassa másként keresethez a fiát? Azért írom, lelkem gyermekem, hogy gondolkodj felőle te is. Okos gyermek vagy, elég korán kikerültél az életbe, látod milyen ma a világ. Tudsz-e szegény apádnak valami okos tanácsot mondani?“

—Mit válaszoljak, vájjon mit válaszoljak neki? Ilona forgatja, rágogatja a tollszárat. Ennél egy hete nem jutok tovább:

—... Kedves Édesapám, én hála Istennek nagyon jól vagyok ...

Kopogtatnak. Josif úr, az új lakó dugja be az ajtón a fejét.

—Pardon, bocsánat és ezer grácia! — Csak azért jött, ha megengedné a kisasszony s ha nem zavarná, leülne itt a dívány sarkában egy kicsit. Csak éppen nézné, hogy a kisasszony hogy tanul. Mennyit tud tanulni a kisasszony! Biztosan átmegy a baccalaureatuson. Na, Josif fogad vele egy doboz Zamfirescu-csokoládéba — hehe, úgyis megnyeri a kisasszony. — Meglátja, Josif beváltja az ígését. Josif lesz az első, aki eredményhirdetéskor a kisasszonynak gratulálni fog.

—Vendéget várok, Josif úr, ne haragudjék. De ha csakugyan tanulni akar, hát ne nézegesse a nyolcadikos jegyzeteimet. Vásároljon ötödikes tankönyveket, — ott kell önnek folytatnia. Lehet vizsgázni magánúton is.

Josif úr nagyon sajnálja, bocsánatot kér. Csak gondolta éppen, hogy benéz egy kicsit. Újságja is van. Az Adeverul, most azt járhatja, az Universullal szakított, — hehe — az Universul zsenírozza a Josif politikai nézeteit. De tessék nézni az Adeverult, ma is milyen érdekeset ír! A diákok új szervezetet csinálnak: Vasgárda, ez lesz a címe. No, majd meg tessék látni, az egész ország a diákság uralma alá kerül. Jó dolog diáknak lenni! No, ha volna érettségije, ő azért nem járna egyetemre, ő megelégedne egy kis hivatali előléptetéssel is. És tetszik tudni, hogy ezek a diákok fegyverkeznek is? No, pardon, ha a kisasszonynak vendége jön, ő már megy is. Bocsánat, hogy tanácsával tolakodik, csak még azt mondja éppen, hogy most ne tessék elhanyagolni a tanulást!

... Csakhogy kiment, nem lehet szabadulni tőle! Olyan alázatos modorban tolakodik, úgy ragad az emberre, mint a korom.

— Na, hagyjuk mára a levelet. Majd holnap újra megpróbál válaszolni Ilona... Mennyi füzet, levélpapír, könyv, mennyi irka-firka fekszik itt a Letícia asztalán! Ni, itt felejtette az imént érkezett levelet is ... Hát akkor tanuljunk.

... A Kárpáthegység geológiai rétegződése ... a déli Kárpátok keletkezése ...

—Letícia? te vagy ott? — Kiabál át Corina a szomszéd szobából. — Maga az, Kovács? Mit csinál? Tanul? És Corina belép az ajtón.

—Nem tudja Kovács, hova ment Letícia? Mit mond, éjszaka jön haza? — Mi ez? Ez a levél!

—A Letíciaié, Corina kérem ... Ilona felugrik. Hagyja kérem! Elolvassa a mások levelét? Corina kisasszony .. Corina, mi baja van?

Corina izgatottan olvassa a levelet. Elvörösödik, aztán elsápad.

— Ce, ce? — kiáltozik — Virgil? Hát így vagyunk?!

Ilona megszeppenve, ügyefogyottan néz rá.

— A gazember, — kiáltja indulatosan Corina és a fogával apró darabokra tépi a papírt. — Hát így vagyunk? Kibékültél Leticiával. Hát ezért nem akarsz többé találkozni velem? — Váratlanul, furcsán felkacag. A szeme ijesztően mered elő karikás üregéből, mintha az agyával történt volna valami. Beugrik a szobájába és becsukja maga után az ajtót.

Ilona reszket az ijedtségtől. Csak nem örült meg ez a lány? Tombolva csapkod odabent. Most bevágta az ajtót. Csattognak a léptei a cementfolyosón. Elrohant valahová.

— Kétségbeejtő! Már itt se lehet tanulni ezután! Fellélekzik, mikor meghallja odakint a Feri hangját: „Kezüket csókolom, Ilona merre van?“

A Leticia kis asztala előtt ülnek és összebújnak a símalapos, pepitafüzet fölött. Feri rajzol és magyaráz.

—Érted, Ilu?

—Persze, hogy értem. Egyszerű.

—Rajzold le.

—Látod, milyen egyszerű. Már készen is van az U-alakú cső. Boyle-Mariotte kísérletéhez.

— Hogy mondják románul: a „gáz kiterjedése?“

— Bocsánat, kisasszony, hogy háborgatom magukat! — Boris nyit be a szobába, — Leticia kisasszony megparancsolta, mikor elment, hogy készítsem ki az estélyi ruháját, mer haza jó mégis vacsorázni s osztán megy el. Csak éppen kirakok. Csak tanuljanak lelkem, nem zavarok ...

Boris rakosgat a Letícia szekrényében. S elmeséli közben, nem zavaráskeppen, Isten őrizze, hogy erősen jól keres Miklós, istenek hála, pedig nem nagyon érti ki magát a rapidon a regáti utasokkal, de a pénzt azért ügyesen kiszedi belőlük.

Egy csomagért húsz lei jár, de ő felrakja némelyiket a vasúti hálóba kétszer is. — Nem jó ez a hely, dommule, ilyen finom csomagnak, másikat keresek — aszondja s mikor megint felrakja ugyanazt, hát ismét tartja a markát, hogy ismét fizessenek. Hát lelkem, mit tegyen a szegény ember.. . onnan keres, ahonnan lehet. Gyűjteni kell a pénzt, mert közeledik a nyár s itt vóna már az ideje, hogy egybekeljünk. No, csak tanóljanak lelkem úrfi. Ügyes leánka a kisasszony, éppen pászol az úrfi mellé. — S szemtele nül hunyorgatva megy ki Boris.

Ismét a füzet fölé hajolnak.

— Ilu! — szól Feri és a lány keze után nyúl. Ilona elsáppad egy kicsit. Keze ijedten megrebben, mikor Feri erős, meleg, izmos tenyerét határozott, biztos mozdulattal az övére simítja. Furecsán, riadtan nézi a fiút. Ez nem volt kettőjük között, azóta... ők csak tanulnak, tanulnak együtt, néha fél napon át, két gép, amelyik pontosan végzi a kötelességét. Szervusz, hogy vagy, segítségedre lehetek-e valamiben? Ilyeneket beszélnek és másról nem esik szó. Igen, van ennek két hónapja is, hogy akkor, ott a bálon Margit és Feri..

Feri két kezébe fogja a kezét:

—Ilu, hát még mindig haragszol? Hát nem tudod Margitot megbocsátani — és átöleli hirtelen:

—Kicsi Ilu, miért nem mondd azóta, soha ...

—Miért nem mondom, hogy szeretlek? — Ilona

ellenségesen csillogó szemekkel nézi a fiút. S picit diadalmaskodóan fölnevet:

— Most te kéred ezt?

Feri közel hajol az arcához:

— Hát mit csináljak, hogy féltékeny légy megint? Hát nem volt azért jó, hogy féltékeny voltál? Akkor legalább tudtam, hogy szeretsz ...

Ilona úgy érzi, hogy mindjárt kiszakad a szíve. Legjobban szeretne egy szót se válaszolni. Csak odahajtani csendesen a fejét... De valami keserűség szorítja össze a torkát és különös, rekedt, izgatott hangon azt feleli:

— Nem vagyok féltékeny, Feri. És többé nem is leszek. Azt pedig nem tudom, hogy féltékenységgel szeretlek-e?

Éles veszekedés zaja hallatszik be a szobába váratlanul. Ijedten szétrebbennek.

— Iu, — mondja hirtelen Feri, — Corina itt sétál a kapu előtt! Ijesztően sápadt az arca és vörös az orra. Már megint volt valami hisztériás, zokogó jelenet?

— Tudja az ördög. Reggeltől estig drámát játszanak ezek ... Elolvasta és összetépte a Leticia levelét.

— Pszt. Várj csak, Iu! Te! Hallod?! Ez meg Leticia! Nézd csak, hazajött. Itt áll a kapuban .. . Atanasiu szorongatja a kezét... Corina eltűnt.. . Nem, te! Ott áll a kapuoszlop mögött... őket lesi. Innen remekül látni... Ingyen színház ez, Iu, gyere csak, nézd, ők játszanak s mi vagyunk a közönség.
— Hallod Leticíát?

— Igen, igen! Jöjj Feri, ne leskelődjünk.

— Pszt...

Most már behallatszik a nyitott ablakon Leticia hangja:

— Várj meg, Virgil. Sétálj itt. Átöltözöm és jövök.

Most Virgil beszél:

—Drágám, eljössz-e csakugyan?

—Haha! Letícia idegesen kacarászik. Táncolni igen — oda nem! Oda nem. Engedj most átöltözni. Megmondtam drágám, ha feleségül veszel. A Pamfulescu...

— Eljegyezlek ma este, Letícia!

—Oh nem, mon petit, az nem elég! Eljegyzés? Az már volt... Esküvő, az igen!

—A csernovitzi szent szűzre esküszöm, hogy elveszlek, Letícia! Dispenzációval, három nap alatt, csak ma este jöjj hozzám ...

—Most a Corina hangja vijjog fel az utcán:

—Ne higyj neki, Letícia! Hazug! Gazember! A szeretőd vagyok — így csalsz meg! Nem volt elég a gyermekem? Blestem pe capul táu, blestem si nenorocire!

—Virgil, Virgil, vigyázz! — Sikolt fel Letícia.

— Ilu menj onnan, — kiáltja Feri a szobában. Tompa revolverdörrenés ...

Sápadtan, reszketve állanak a nyitott ablak előtt.

— Nem láttam jól... Jézusom, mi történt, Feri? dadogja Ilona. Tüzes pontok ugrálnak, szikráznak a szeme előtt.

Corina vérvő homlokkal fekszik a kövezeten. Letícia és Virgil föléje hajolnak. A Biazini felől szaladva közeledik Florea policáj...

— Előbb Atanasiura fogta a revolvert, — suttogja ólomszürkévé sápadva Feri. A szemének célzott ... aztán ... villámgyorsan, egy pillanat volt az egész ... kiköpött előtte és magára fordította... a

jobb halántékához . . . nem mozdul... szónélkül esett össze ... talált... pontosan ...

— Maguk itt álltak az ablakban az eset alatt? Látták? — kérdezi Florea. Akkor jöjjenek, jegyzőkönyvbe veszem a tanúvallomást.

20.

Negyednapra nagy ünnepséggel temették el Corinát. Négy napba telt, míg lezajlott a kihallgatások hosszú sora és végre a tisztiorvos megadta a temetési engedélyt. Négy napon át nem volt más esemény a városban, az újságok nem írtak más szenzációról. Corina Urdea filosoftrina, Leícia Oprea orvostanhallgatónő és Virgil Atanasiu operaénekes szerelmi háromszögének véres históriáját tárgyalta, teregette, taglalta mindenik. Negyedik napja... A letartóztatott Atanasiut még nem engedték szabadon. Előbb-utóbb szabadlára kerül, ez nyilvánvaló, hiszen nem ő ölt, sőt majdnem ő lett az áldozat. De a vallomások során, hogy a leány öngyilkosságának mi volt az oka, ellene vallott az egész Majális-utca. Mindenki látta, hogy verte, ütötte Corinát. Ellene vallott volt menyasszonya, Letícia Oprea is és Sinaiból is jelentkezett egy halvány, megtört arcú nő, valami Hajeg Zórica, aki azt állította, hogy ő az operaénekes elhagyott felesége. Ellene foglalt állást az egyetemi diákság is . . . Urdea Corina értékes, derék tagja volt az Univeritásnak és az „Erdély-Regát Kulturközösség“ szekciójában alelnökaői tisztet viselt. Most derül ki, milyen értékes munkát fejtett ki ott, — ki hitte volna, — hiszen mindig át-aludta a napot — a gyakori előadásával. — Élhar-

cosa volt annak a kultúrmunkának, amely az Egyesült Nagy Románia azonos szellemi nevezőre hozásán munkálkodik, — írta a Gazetul. A diákság fenyegető levelet írt az Opera igazgatójának: Megostromolják az Operát, ha Atanasiut nem csapja el. Most az a hír, hogy felbontják a szerződését, a városból távoznia kell...

A vizsgáló bizottság asztalán ott díszleg egy fehér selyemből készült corpus delicti is. Az „elcsábítás“ izgalmas éjszakájának emlékeként. Gecső Boris huszonhat éves háztartási alkalmazott helyezte nagy zokogás közt a bírói asztalra, mert igen-igen sajnálta a szegény, bolond forma Corina kisasszonyt, aki fiatal életében ilyen kárt tevé. ő, Isten látja lelkét, jót akart, mikor eltitkolta Letícia kisasszony előtt, hogy ott aludt Corinánál az operaénekes, ő célozgatott rá, azt remélve, hátha békésen kibeszélik magukat. Dehát a szerencsétlenséget, amit a Diákszállítás felett beteljesedni rendelt az Úr, megakadályozni már nem lehetett.. .

A főútvonalra temetik Corinát, a mágnásnegyed végébe. Kihantoltak egy beroskadt sírt, amelyet kilenc éve már nem ápol senki, mert elmentek Magyarországra a hozzátartozók. A várospolitikai is azt szorgalmazza, hogy el kell foglalni rendre a temetőt is. Hiszen a múltkor is, hogy amerikai urak jártak erre, csodálkozva állapították meg, hogy bár a városban főként román beszédet lehet hallani, de a temetőben a sírfeliratok magyarok és arról beszélnek, hogy nem is olyan régen itt egy más nép élt, nem az, amelyik most uralkodik. A múlt, ó a múlt, a történelem, erősen kísért az új urak boldog életében, erősen háborgatja biztonságérzetüket. Pedig a huszadik században nincsenek, — nem lehetnek kí-

sértetek. A technika századában az a jelszó, hogy mindent gyártani lehet. Múltat is. Történelmet is. Csak okos emberek kezébe kell letenni a várospolitikai irányítását.

Lám, Todorean főpolgármester úr, kiváló ember és derék hazafi. Neki gondja van arra is, hogy kis díszkeresztet csináltasson a Bethlen-bástya elé. Történelmi emlék az, ápolni kell. Szép, faragott emléket kell elébe biggyeszteni, fellapozni a történelem lapjait — ohó már meg is van! Abban az időben, mikor ez a bástya teljes épségben állt, élt itt egy hős román fiú, aki elárulta a magyar hadsereget. Meg is égették érte az árvát. Úgy hívták: Baba Novac. No hát: legyen ezentúl a Bethlen bástya neve Baba-Novac-torony. Hívják Baba Novac-utcának a Petőfi-utcát is és álljon ott a tábla az öreg bástyafalon.

„Itt húzták karóba 1601-ben — miután elégették előbb — Baba-Novácot, Mihai Viteaz derék szolgáját, a nagy nemzeti hőst.“

Aztán a temető, a katonai temetői Todorean főpolgármester gondos ember! Mikor tavasszal közeledik a hősi halottak ünnepe, Todorean két hordó meszet küldet a katonatemetőbe és az ünnepség előtt átmeszelteti a fejfákon a magyar neveket. Bosszantó volna, ugyebár, halotti misét celebrálni a román vikáriusnak azok lelkiüdvéért, akiket úgy hívnak, Kis Mihály, Gábos Dénes, Mózsá János és akik 1917-ben talán éppen a vikárius úr közeli rokonai ellen ontották a vérüket? Vannak olyan tréfák azonban, hogy az eső, az objektív eső lemossa az ünnepség hajnalára a friss meszet s a kereszteken újra látszik a bemeszelt régi írás.

Öngyilkos lett Urdea Corina s az öngyilkosok rendszerint kint földeltetnek el a temető elhagyott zugá-

ban. Ez azonban más eset. A vikárius az egyetem kérésére megengedte, hogy a természetes halállal haltak között kapjon helyet Corina s most nagy demonstratív gyászünnepele lesz. Új román név aranylik fel a magyar fejfák között, pici jele a „halottak új honfoglalásának, régi halott honfoglalók ellenében.“

... Ezt a honfoglalási példázatot Tiboldeanu professzor mondta a Corina sírjánál, a classica filológia professzora, ő nagyon szerette Urdea Corinát. Egyik legkiválóbb tanítványa volt. .. Lehetek talán ezren is a temetésen. Az egész diákság kivonult. Az egyetem zászlója földig hajolt a koszorúkkal ékes domb előtt.

Huszonég éves volt szegény leány. Regátból jött, a Kárpátokon túlról. Három évig élt itt, ahol hiába szeretett volna meghonosodni, nem tudott. Idegen volt Erdélyben, erdélyi románok és magyarok között, furcsa zaklatott lélek, hangos, durva és érzékeny egyszerre, szőke, karikásszemű, vérpiros ajkú, sápadt arcú. Mennyit bolyongott éjszakákon, szerelemre sóvárogva, társtalanul a Majális tetőn. Milyen álmos volt mindig, ha jött a tavasz! S hogy elment egy meleg tavaszi délután, milyen viharosan, azért, amiatt, akiben társat vélt találni, akihez boldog izgalommal surrant estéenként randevúra, s aki kifosztotta, megcsalta szegényt! Itt kötött ki, itt lelt örök szállásra, a temetőn.

Ilona nagyon sajnálja Corinát. Nem, nem volt kedves ugyan soha hozzá, ez az igazság, de mégis sajnálnia kell azt, akit annyit látott két hosszú éven át, akivel ott lakott egy fedél alatt.

Temetés után odamennek Ferivel Letíciához, aki fekete ruhában, összegörnyedve zokog.

— Jöjj Feri, vigyük haza!

Már szét oszlottak az emberek és Letíciát alig lehet elhúzni a sírtól.

— Ó Corina, Corina! — zokogja, miért tetted ezt magaddal? Miért tetted ezt velem? Nemcsak te haltál meg, az én életem is tönkrement. Nagy ár volt ez, Corina drágám, azért, hogy megtudjam, milyen csirkefogót szerettem. Neked jó, Corina, de én, én itt maradtam és nem tudom mi fáj legjobban, a szégyen, a csalódás, vagy hogy még mindig tudnám szeretni, ha nem gyűlölném? — Hiszen én csak ugratni akartam Virgilt Pamfilescuval, én őt szerettem, miért nem mondtad, hogy az övé vagy te is?

Karonfogják Letíciát, kétfelől, úgy támogatják haza.

Róza néni az ablakban ül és onnan nézi a temetést, ő nem jöhetett el, nem hagyhatja magára Minkáékat. Milyen kár. Csupor Róza szeret temetésre járni. Mindig tart a szekrényben készenlétben egy öltözet gyászruhát, öreg halálbagoly, öregek a Róza ismerősei, hálnak, egyre hálnak... Milyen világ van ma, hogy a fiatalok is, önkezükkel... egy férfi miatt... Róza ezt nem tudja megérteni.

Ő sohasem lett volna képes. Még, hogy valaki lelővi a csábítót, azt érti: úgy kell a férfiaknak! De hogy sajátmagát? ... Jönnek már, támogatják Letíciát. Hát majd kikérdi őket, hogy is történt a ceremónia...

Lenka néni azóta is fekszik, hogy a Corina esete s a kihallgatások olyan szörnyen megviselték. Most egy szobában laknak a nővérek, Lenka vizes borogatással a szívéen fehércsipkés hálóköntösben, halálsápadtan üldögél magasra halmozott párnák között a baldachinos ágyban. Minka ott ül előtte a tolószékében. Nagyon élénk pár nap óta. Arról kérdezősködik, hogy mi lesz vacsorára. Labdapecsenye citromos mártásban

ne legyen, azt Corina nem szereti. Lehet viszont tűzdelt bélszín angolosan, az a Corina kedvenc étele. Miért nem hívják be Corinát? Minka szívesen vetne neki kártyát. A here király vájjon hol áll most Corina lapjaiban? Ezek a lányok, ezek a lányok! Ezeknek mindig a szerelmen jár az eszük ...

Róza vezetgeti a háztartást, úgy ahogy lehet. Ma például sült krumpli lesz vacsorára kanálka szilvaízzel. Ilyen nehéz betegnek az a jó. A lakók, a kosztos kis-asszonyok ... hol vannak már azok?

Olga és Veturia garconlakást bérelnek, a Főtéren valahol. A New-York étteremben ebédelnek minden délelőtt egy délceg, kövér gyáros kíséretében, akiről az a hír, hogy mindkettőjüknek egyszerre udvarol. Lehet-e csodálni, mikor olyan egyformák ezek az ikrek, a két pirosarcú, cigányképű Damian-lány, mint két húsvéti tojás? S Olgát Veturiától csak egy parányi anyajegy különbözteti meg. Gyógyszertárat szerez a két lánynak a gyáros, mire elvégzik az egyetemet, — ha a mende-monda igaz ...

Letícia sápadt, lesóványodott és úgy megöregedett, mintha harminc éves volna. Csomagol. Nem bírják tovább az idegei. Félbe kell szakítania tanulmányait. Néhány hónapra hazamegy pihenni, — vagy ki tudja, talán vissza se jön... Pamíilescu érte jön a koscsijával. Most vette: szép négyhengeres okkersárga Citroen. Hazakíséri...

Josif úr előzékenyen segédkezik Leticiának, lezárni a túlszúfolt bőröndöket. Josif megtartja a lakást, a kosztot nem veszi igénybe, hanem átjár szemközt, a Nationalba. Szolgálatait továbbra is felajánlja, vigyáz a háziakra és elintézi az apró-cseprő bajokat. Nagyon fáj Josifnak, hogy Florea, aki őt ideajánlotta s aki időközben az őszi diáktüntetések alkalmával kifejtett pá-

ratlan erélyű magaviseletéért, rendőrcomisar lett, megdorgálta őt. Hát Josif úgy vigyáz a házra, hogy ott gyilkosság esik?

Két napja, hogy Florea nem teljesít utcai szolgálatot a temető előtt. Bejött Lenka néniékhez, hogy illendőképpen elköszönjön. Az új rangjelzést is meg kellett persze mutatnia, az új zsinórzatot az egyenruha vállán. Mivel a Nagyságák betegek, nem lehetett bemenni, csak Boris fogadta Floreát. Még meg is kínálta tisztességgel, egy kis hazai mézes pálinkával, abból, amit Miklósnak küldött Magyarosról a szüleje.

— Na, Borisca, szépen viseld magad! — búcsúzott Florea. Én már megyek. Nem jöttél utánam rendőrné asszonyságnak, látod. Most lehetnél doamna comisar! Nem sajnálsz kicsit Florea bácsi, Borisca drága?....

... Gellért gvardián elfalaztat két szobát a lakásból és különbejáratot vágat Veturiák hajdani szobáján, özvegy tanárné fog most ott lakni, férje a Piarista-kollégiumban tanárkodott. Támogatásra, ingyenlakásra szorul az is szegény. Hiszen Lenka néni a kezeséből úgy sem tud a Rendnek fizetni. Két éve már. Lenka néniék most abból éldegélnek, amit a szobáért Josif fizet. Josif persze ezután ott jár át az ebédlőn, ahol Ilona alszik! De mi mást tegyenek? Nincsenek többé „cementes folyosós különbe járatú, kiadó szobák.“ Lenka másik két szobájában is négyen alusznak, Róza s Lacika is ... Borist is el kell bocsátani, majd elvégzi Ilona azt a kis takarítást, ami kell...

Boris felpakkolt:

— Isten áldja meg lelkem, kicsi kisasszony, az én Istenem. Segélje a szent Szűz Mária. Tartsa meg jó emlékezetében Borist. Hazamegyek lelkem. Erre a

kicsi időre nem érdemes új szolgálatot keresni. Jó a nyár s jó Miklós értem, hogy elvegyen. Vigyázza szegény öreg nagyságákat, legyen gondos velük, csak maga vigyáz már reájuk s a Szent Mihály lova, aki itt jár fel s alá, itt les reájuk kaszás kocsisával éjjelente az ablak előtt. No, nem azért mondom, meg ne ijedjen. Mondja el az Üdvözlégyet, ha fél, azért elmondhassa, mert reformátusul szívja a levegőt, a jó Isten azért meg nem haragszik. S ne féljen, nem jönnek a kísértetek. Gellért főtisztelendő úr kitömjénezte saját szent kezeivel a Corina szobáját s misét mondott a lelki üdvösségéért. A Lenka naccsága kérése szerint. Osztán ne féljen, ne csüggedjen. Sok szép meséket tanított magának Boris. A Kásahegyet még tudja-e? No, elmondom búcsúzóul, ideülök az ágya szélére, így szoktuk két éve örökkéig, hát emlékszik-e?

— Vót egyszer egy nagy, nagy Kásahegy, — azon kellett keresztülrágnia magát a kicsi egér ...

— Nyugodtan alhatik most Ilona. Egyedül maradt. Nem zavarják. Zárat szereltek a tárujkiablakra, hiába zörgetné meg valamelyik kosztos kisasszony, aki kapupénz nélkül érkezik haza. Nem kopog három hosszút és egy rövidet senki az ablakon. Hacsak ... vagy az talán csak a szél, az áprilisi vad fürgeteg, ami bimbózó fákat tép derékba most odakint a tavaszi éjszakában? Csak a szél lesz, az zörgeti az ablakot... Vagy talán?... Corina jön haza éjjeli bolyongásából? Talán ő kér most bebocsáttatást? Megfázott ott kint egyedül? Ó, nem lehet aludni, nem lehet... Ide halalani, hogy csapkodja a vihar a temető vaskapuját. A sírhantok körül csikorog a vaslánc, s mintha röntgen szeme volna — átnéz a falon, egyenesen az Ilona díványára szomorú, szúrós, szigorú szemével, ijesztően, könyörtelenül a bizánci köntösű, üvegre festett tarka

Szűz, aki gazdátlanul ott maradt a Corina elárvult szobájában.. .

Mit csinálhat az ember álmatlan éjszakákon tizenyolc éves korában, ha nem tud aludni? Álmodozik, ébren, nyitott szemekkel. A mennyezetet bámulja, vagy a kékszemű báliruhás ősanya képét a támlás dívány tetején. Apró legyezőt biggyesztett a kép rájáiba valaki, régi, kifakult báli legyezőt. Megsárgult elefántcsontján elfakult írások. A legyező egyik lapjára aranyá fakult zöld tintával írták rá: Pest-Budán 1796-ban, a Hacker szalában.

Budapest... Vájjon milyen lehet Budapest? Meglátja-e valaha Ilona? Negyedik elemiben, éppen mielőtt a románok bejöttek volna, még tanította édesapa az iskolában odahaza Czófalván „Hazánk fővárosát.“ Odáig jutottak el: a negyedik kerület a Belváros — itt áll Petőfi Sándor szobra... Éppen Ilona felelt belőle, akkor bejött Borzea, a román esperes. Két úr kísérte. Beszédet tartott és ünnepélyesen leakasztotta a fekete tábláról Magyarország kifakult térképét... Milyen lehet Pesten, hogy ott mindenki magyarul beszélhet? Furcsa: a postán például bélyeget lehet kérni magyarul! .. Érdekes, Feri nem szerette az ottani diákéletet. Feri legjobban az úgynevezett „állástalan diplomásokra“ haragudott... Van ezeknek fogalmuk arról, mi az igazi nyomor? — mondta sokszor. — Ők éheznek és nem jutnak állásához. Nagy dolog, de legalább azt tanulhatták, amit akartak. Eljutottak odáig, hogy diplomájuk legyen. És Istenem-ők szervezkednek, egyesületet csinálnak ... a maguk szakmájában elhelyezkedést követelnek, cikket írnak róluk a lapok, boldog állapot!... Hol vagyunk ettől mi erdélyiek? Kitől követeljük mi valamit? A megszervezett bányamunkás sztrájkol, ha alacsony a bér és nem megy el hordár-

nak ... De hol van az, hogy Erdélyben egy intelligens, tanult fiú azt dolgozhassa, amit szeretne, amit tanult, amihez különös hajlama van, csak azt. Itt mindenhez kell érteni, — székelyek örök sorsa: ezmesterség, fúrás, faragás! önkezdeddel vájsz hajlékot a földbe magadnak, ha lakni akarsz... A puszta létfenntartás a cél. Akarni, követelni valamit! Ugyan? Befödni testünket valamivel, nem halni éhen s talán egy kiadó ágyat szerezni valahol. Álmaid végcéljaként az lebeg, ha egyszer akadna egy nő, aki ezt az ágyat megosztja veled...

Hogy készült Feri Pestre négy év előtt, milyen túlfűtött reményekkel, milyen áhítatos rajongással! És hogy letört két év alatt, milyen csalódottan jött haza! Kicsi ország, — mondta — s annyi belső bajuk van: elég nekik, ha önmagukat rendezni tudják. Bár azokat oldanák meg, a munkanélküli földművesek sorsát, bár arra volna bátorságuk, hogy felosszák a grófi uradalmakat, a nép között! A város? óh a város, az külön állam az államban, az éli a maga életét. Pest... Pest... nem kellettem neki. Éheztem és nem volt értelme az éhezésnek.

Ilona volt már Magyarországon, öt és féléves korában, tizenhatban, a meneküléskor. Háromszék vármegye akkor Békésbe menekült. Tizennégy napi kalandos, nyomorúságos út után érkezett meg Békéscsabára a menekült-vonat. Egy napot vesztegeltek ott s az Ilona legkisebb testvére, Éviké, ott született, a marhakocsiban. Szegény anyuka sírt, mert nem volt teje. A vonat mellékvágányra kitolva állt egy hosszú napon át. Édesapa könyörögve kérte az embereket: hozzanak tejet. A városba nem lehetett bemenni, s kiszállni nem volt szabad, mert előbb fertőtleníteni kellett a menekülteket. Kordon zárta el a báméskodók se-

regét a menekülő vonat elől. Szegény édesapa ott to-pogott kétségbeesetten, gyűrötten, pizskosan, gallér nélkül, kormos arccal. Hozzanak egy liter tejet, az Isten nevében kéri, minden pénzt megad. Szőke haj-fonatú nők, savókék szemű férfiak néztek rá értelmet-lenül és csóválták a fejüket. Talán nem értették, mit beszél. . . Hogy lehet az, hogy Magyarországon egyik magyar ne értse meg a másikat? Tótok voltak, úgy lehet... vagy félték tőlünk, hogyha átveszik a pénzt, pestis ragad rájuk?

Mikor első elemibe beírták Békésgyulán az isko-lába, egy kis hosszúszoknyás tanyai leányka mellé került a padba, Örzsikének hívták, igen! Egy esős őszi délután az Örzsi, kint a sáros iskolaudvaron rá-kiáltott: „Te cifra!“ Menekült vagy, oszt ilyen szép bársony ruhád van! — s kis kemény parasztklével úgy megbokszolta Ilonát, hogy behuppant a sárba.

Szegény Anyu, félévre rá meghalt, hogy hazajöt-tek. Azt mondogatta, ott hűit meg a Dombi Dénes csizmadia mester pincéjében Békésgyulán, azért kö-hög, pedig apu azt mondja, azelőtt is, mindig gyenge volt a tüdeje. Szegény kis Éva, mikor árván maradt s üvegből táplálta Apu, mindig azzal szívta a tejet: Csúnya tót emberek Csabán, azon a rossz Csabán nem adtak tejecskét Évi babának! Most ad Apu: a Rózsi bivaly jó friss tejét. Apu fejte saját kezével, nem szé-gyen az, jó tejecske, háromszéki tejecske, igyál, baba!

... De azért igazságtalanság volna ebből, ezekből az emlékekből képzelni el, hogy Magyarország milyen Saját szemével szeretné látni egyszer. De ha volna is pénze rá, hová, kihez menne? Mindegy, csak ott le-gyen egyszer! Egy nyáron leülne a Múzeum lépcső-jére, annak a képe megvan levelezőlapon neki és nézné az embereket. És szeretne egy délelőttre elmenni egy

leánygimnáziumba. Vájjon, hogy tanulnak ott? Ott biztosan mindenki szín jeles, — magyarul könnyű az! Olvasott egyszer egy Herczeg-regényt, egyetlenegyét életében, ahol a fiú megbukott az érettségin egy tantárgyból és — föbelötte magát. Ilona, nem tehet róla, egész napon át kacagott ezen és Simó jutott eszébe, aki... nyolcadszor próbálja meg az idén!... Hát ott olyan érzékenyek? Ferinek volna mégis igaza, hogy akinek túl jó dolga van, az nem becsüli meg eléggé a sorsát és az életét? ... Lám, Corina is . . . Jaj, miért jutott megint eszébe? Hogy verje ki a fejéből? Ránéz minduntalan. Hiába hunyja be a szemét. Az arca véres... Jaj, miért kellett ennek meghalnia? Mit csináljon, hogy ne gondoljon rá? Elmondja talán az allerigének conditionnel módban az összes alakjait?

Álmatlanul hanykolódik. Minden helyzetben próbált aludni. Ha felhúzza a térdét, akkor besüpped gerince alatt a dívány.

Egy nagy dunaparti hotelban aludni egyszer, brokát paplan alatt!

Budapest. Odammene nászútra. Milyen jó lehet Tükörinek, az Pesten él. No, lám, van egy pesti ismerőse. Milyen arrogáns, milyen buta volt Ilona, mikor vele beszélt. Mire való volt? Egyetlen pesti ismerős ... De hát úgyis csak széjjelnézne odakint. Visszajönne, ő itt akar élni. Anyu is itt van eltemetve, itt él a négy kis testvér. Apu és Feri. Feri is itt marad. Jaj, igaz is, dehogy, hiszen említette tegnapelőtt, hogy Frici bácsi felajánlotta ... egy évig viselné Münchenben a tanítási költséget a Műegyetemen, ha elkísérné Bandikát. Mi lesz velem, ha elmegy Feri?

— Azért mégsem fogom azt mondani, ne menj, nem fogom mondani, nem fogom mondani! Vájjon akar-e menni? Itt jó a német diploma ... Mi lesz ve-

lem, ha itt hagy Feri? Feri, édes Feri. Én várok rá. Míg visszajön, ha visszajön... Feri ne jöjjön vissza? Az nem lehet!

Elmegyek Ghijához érettségi után és megkérem, a román menzába ingyenesnek, ha beajánlana... Egy kicsit megcsipkedi az arcomat, de nem haj, nem fog azért bántani. Megkérem szépen, a menzára, mosogatóért felvennének talán... Itt? Ki tudja meddig lehet? Akármelyik pillanatban értök jöhet, — hogy is mondta Boris — a Szentmihály lova? — Már megint a halál, a halál. Nem akarok örökké haldoklókkal élni! Örökké? Pár hét talán...

Befogadnának-e maguk közé a románok odaát? Kemény magyarka, úgy csúfol Rebrescu az iskolában. Vájjon, hogy túrnének meg, ők is csúfolnák ott a menzán a mongol arccsontjaimat? Annyi baj, csak tegyék! Csak dolgozni engedjenek! Istenem, — különös Ilona felül az ágyban,— mi van ma számomra, a kinyilatkoztatások napja-e? Most egyszerre úgy megvilágosodott bennem valami! Jó ez az örökös megaláztatás... Az ember megedződik és mindent kibír. Igénytelen lesz. Az igénytelenség pedig boldogságot jelent. És egy bizonyos: én sohasem fogom eldobni magamtól ezt a kínnal, verejtéssel fenntartott kis életemet. Én szerettem az életet! Élni fogok és ha negyven éves koromban kezdem el, mégis lesz három gyermekem, három kis mongolarcú, bozontos szemöldökű székely kölyök, három kis Borbáth fiú...

Nyílik az ajtó. Ilona arcára rántja a takarót.

Josif úr jön haza. Lábujjhegyen lopakodik át az ebédlőn a szobája felé. Rendes ember, nem néz ide. Még a fejét is elfordítja szemérmesen. Hát nem figyelmes, jó fiú, igazán? Eloltotta a villanyt, sötétben vetkezik. Áramot spórol, Lenka néninek. Milyen derék.

No, aludjunk. Corina szobája már nincsen egyedül. Élő ember horkolása hallatszik s ez olyan biztonságos, olyan megnyugtató . . .

21.

Sátorlapot szerzett Simó Pepi. Katonai sátorlap lehetett valamikor, úgynevezett: célt, ezt feszítette ki a Mikó-kert hátsó zugában a vegytani intézetek mögött négy paszulykaró fölé. Remek kis sátor, megvéd az esőtől, ami egy hete könyörtelenül öntözi a várost. Alig férnek a sátorlap alatt, kicsi hely az tizennyolc diáknak, akik összebújva ott tanulnak kora délutántól sötétig. A fű nedves, hideg. Deszkalapokat is csent Simó valahonnan, aztán téglákat hordtak össze, azon guggolnak, kuporognak. Délután senki sem jár a vegytani intézetben. Az egyetemisták délelőtt tanulnak ott. A Mikó-kert elején a gyönyörű lapostetőn új épületben Simóék sátorától biztonságos messzeségben a Spacu család lakik.

Most már kétségtelen, hogy Spacu egyetemi professzor lesz az érettségi elnök. Hát nem megmondta ezt előre Simó, a veterán? Talán éppen azért erőlteti olyan nagyon, hogy itt tanuljanak. Itt lakik Spacu, ebben az óriási kertben s így egy leget szívhat vele az ember. Haha, — jó vicc — mondja Simó — jóelőre megszokom Spacu légkörét.

És már mászik is fel villámgyorsan, mint a majom a karcsú égerfa sikos, vizes oldalán. A fa tetejéről távcső segítségével belátni Spacu dolgozószobájába. Spacu bronzvörös arcú, megtermett férfi. Fehér dolgozóköpenyben áll a kísérleti polc előtt s nagyított csíptet a jobb szeméhez. Úgy kémlel valamit az üvegső mélyén. Nagy tudós, kiváló ember, azt mond-

ják, van valami találmánya is. Hogy elhasalunk ennél kémiából! Talán Fülöp Magda megy át egyedül, hacsak a románra fordítással bakot nem lő valahol, mert az tud, az érti. Szigorú arca van, — konferál tovább Simó, ahogy lesi Spacut a fa tetejéről — erős állkapcsa, piros fülei. Hirtelen haragú ember lehet! De azért elég jóforma külseje van, nem lehet rossz ember ez, — higgyétek el. Azt mondják, van egy fia, az idén érettségizik az is, úgy hívják: Fluor, mint a kémiában azt az elemet. Fluor Spacu — ez a neve. De persze nem velünk, kisebbségekkel, érettségizik. Kár! Valamelyik leány elcsavarhatta volna a fejét, hogy a papájánál...

—Ugyan, az nem szereti a lányokat! — mondja Berger — Fluor hosszú haját visel, manikűrözteti a körmeit és „kicsi szívemnek“ szólítja a fiúkat. Az olyan ... Hogy miket tud ez a Berger! Nem is igaz ...

—Hallgass Berger, — szól Kovács Ilona — ne destruálj! — Ezzel csak telik az idő. Az a fő, hogy valahogy átvegyük az anyagot. Gyerekek, beszéltem Rebrescuval. Azt mondja, délután bejön hozzánk az iskolába és ad még két órát külön, szerdán és pénteken. Jöhetnek a fiúk is, nálam jelentkezék, aki akar.

—Ó az iskolába... Én jövök ... Egy óra hetenként elég ... ötvenhat óránk van egy héten, ötvennyolcat aztán igazán nem bírok el... De, jövünk.

—Hát akkor betűrendben felírom: Berger, te jössz. Bilkói nem.

—Borbáth jelen!

—Halló, szervusz Feri, eljöttél? Szervusz Feri! Ha itt vagy, magyarázz egy kicsit kémiából.

De Feri nem ül le közjük, csak egy pillanatra jött.

—Egy kis baj van, gyerekek. ígéretemet, sajnos, nem tudom betartani, hogy az utolsó héten veletek tanuljak ...

—Mi az, mi történt?

—Csekélység! Feri fanyarul mosolyog. — Behívó!... Gál Jóska is jön. Holnapután kell jelentkezünk a Fellegvárbán, Craiovába megyünk, a regátba ... Valószínűen: bakának.

—Hát nincs tanulmányi szabadságod? — kérdezi elképedve Simó. — Behívó tavasszal? Csak nem lesz háború?

—Öregem, én nem vagyok diák, én lakatossegéd vagyok. Egy esztendő ... Nincs fellebbezés ...

—Ilona sápadtan kel fel a helyéről.

—Megbocsássatok gyerekek, akkor én megyek. Hazakísérem Ferit.

... Most ott ülnek összebújva a Majális-utcában a kőkerítésű villa tövében, a padon. Ilona fűszálat rágszál.

—Csak maláriát ne kapj Feri! Emlékszel-e tavaly Bedő Józsi milyen betegen jött haza? Dobrudzsában, azt mondják, mocsaras vidékek vannak. A katonák ellátása gyenge.

—Oh, nem lesz nekem semmi bajom. Ne láss örökké rémképeket Ilu! Egy év ... eltelik, aztán előlről kezdem. Az összegyűjtött tandíjat holnap betesszük a postatakarékba, azaz ... a te érettségi díjad hogy áll?

—Hiányzik száztizenöt lej...

—Akkor előbb kipótoljuk. A többit betesszük. Ugye megőrzöd horribilis tőkémét Hu?

—Van kedved bolondozni, Feri?

—Na ne sírj Ilu! Hát istenem, mit tegyünk? Két évet veszíteni, vagy hármat az már igazán lényeg-

telen különbség. Látod, én kiszámítottam, ha így halad minden, akkor harminc éves koromban állástalan diplomás lehetek, negyvenig állást kaphatok, ötvenig megházasodom s mire módom lesz gyermekeket nevelni, hatvan éves leszek. De, te veled mi lesz Ilu, míg ott vagyok?

—Velem mi lenne? Ami eddig! Szeretnék a menzán ... — én mégis orvosira akarok menni. Amíg Lenka néni él, addig ott maradok és azután? Hát tanulok és várlak Feri.

—Borzasztóan bosszant Ilu, hogy az érettségid alatt nem drukkolhatok itt! Te kis öreg, el ne bukj!

—Kizárt dolog Feri. Én átmegyek ...

—Na ne beszélj! örülök, hogy így bízol magadban, de ez nemcsak rajtad áll!

—De igen, majd meglátod. Megmutatom. Én olyan szemtelen, de olyan szemtelen leszek! Én az egész anyagot betéve tudom, engem nem hozhatnak zavarba ... Én feleselni fogok és, — na várj csak ... ha valami igazságtalan disznóság' történik, esküszöm csúfot teszek. Velem nem lehet. Én tizenhat órát tanulok naponta. Én a szemét kitolom Spacunak, ha...

—Ilu, milyen vérengző lettél!

—Jaj hát nem látod, milyen végtelenül el vagyok keseredve! Ez a szörnyű év úgy kicserzett, hogy rossz és durva vagyok s kezdem gyűlölni az embereket! Én kicsikarom a diplomát és mindent, tőlük, amit csak lehet. Amikor megyek az utcán, azt mondogatom magamban: én bejutok a klinikára, én az egyetemi klinikán tanársegéd leszek! Az leszek, az leszek! Kihásítok egy darab életet, az övékből, ha kell! Ugye csúf vagyok? Tegnap láttam a tükörben, hogy már ráncok futnak a homlokomon. Az örökös

tanulástól, gondolkozástól, ahogy hajszolom magam... effort... effort...

—Egérke, mit csinálsz? Miért rágsálsz olyan dühösen azt az árva fűszálat?

—Tessék? — Ilona felnéz Ferire. — Mit mondasz: egérke? Mint Boris? ... — Elengedi apró fehér fogai közül az összerágsált fűszálat s megüti vele a Feri orrát.

—Te.

—Ilu.

—Egy évig nem látlak ...

—Emberek járnak erre, Ilu.

—Nem bánom, nem bánok semmit. Itt az utcán, mindenki előtt ön...

—Vársz rám, Ilu?

—Örökké ...

Róza néni hiába várja vacsorával Ilonát. Tizenegy óra múlt. Lyukas cipőjükből csurog a víz, kopott kabátjukon patakokat szánt az eső, a hajuk csapzott s a kezük jéghideg, összeölelkezve, mozdulatlanul ülnek a kőpadon.

22.

Húsvét óta eseménytelenül peregnek a napok. Észrevétlenül fordult tavaszról nyárba az idő.

A Farkas-utcában már nyílnak a hársak. Üres a város. Csend van. Nyár, meleg. Virágzó hárs mézédés, langyos illata száll Kolozsvár fölött...

Kiürültek az iskolák, az internátusok, az egyetemi diákság is szabadságra ment. Csak néhány maturandus ácsorog a fiú-konviktus elárvult udvarán. Ebédre csönget a napos Butyka Elek, és átbálgatnak

szépen, párosával a konviktusba, ahol özvegy Pánczél Károlyné nagytiszteletű asszony hatalmas kondér zöldpaszuly levessel várja éhes diákjait.

Néhány házzal odébb, a Piarista gimnázium hús folyosóin breviáriumát olvasgatva sétálgat fel és alá egy szökehajú, fiatal paptanár. Holnap írásbelire állnak a fiai, huszonötén, katolikus fiúk. Talán értük imádkozik.

A Marianum parkjában fehérarcú, fehérkezü apáca vigyázza csendesen, hogy a tíz matrózruhas leányka a padon a kerti rácsnál ne az utcára kukucskáljon, hanem a könyveibe.

— Most már ne tanuljatok többet, — mondja a Szeretetház játszóudvarán Málnásy Erzsikének Benkő Ágnes, hittantanárnő. — Játsszatok inkább! Gyertek, együtt labdázom veletek!

A Biaziniben jómódú szász polgár rendel hegyeskontyú szigorú hitvesével két heti időtartamra szobát. Besztercéről jöttek, behozták a hosszú, szöke Hansit, aki itt maturál a Gheorghe Barifiu gimnáziumban százhuszonöt kisebbségi sorsban élő szász és magyar diáktársával egyetemben ... Hát ők megvárják itt e helyben, hogy mire végez a fiú ...

Fehérharisnyás, keszeg székely ember ólálkodik a Kossuth Lajos-utcában, az Unitárius Kollégium kapuja előtt. A fiát lesi, hogy ebédután mégegyszer a lelkére kösse búcsúképen:

— Mózsi fiam, osztán úgy ügyelj, hogy a vizsgadíjba belement minden tehetségem, két szép ökor és átalmenj kölyök azon a bak-klérátuson, aki Istenöd van, ha jót akarsz!

Ünnepélyes, komoly hangulatban ebédel a Graaf család is. Flórika a szép román szobalány lábujjhegyen váltja a tányérokat. Mintha a háznál beteg

volna. Bandika kedvenc ételeit hozza s viszi, érintetlenül. A jó Graaf mama váltig biztatja gyermekét:

—Egyél aranyom, egyél lelkem, gyermekem!
A holnapi napra erőt kell gyűjteni.

—Ki tud enni? — morogja kelletlenül Bandi.
— Nem amiatt a rongy érettségi miatt... Mi az? Legfeljebb megbukom.

Mióta Borbáth Feri elment Kolozsvárról, azóta Bandi szótalán és rosszkedvű.

... Katóval sem lehet beszélni, mióta eltűnt Hátszegi. Morózus és ha kérdeznek tőle valamit felcsattan élesen, megsértődik és sírva fakad. Aztán bezárkózik a szobájába és szenvedélyesen ráveti magát a francia nyelv tanulásra, — hogy fájhat ez a jó német Frici papának! A pitului-i szótárat böngészi, leveleket fogalmaz, lemásolja őket sorvezetővel, rendesen, gondosan és elteszi, amit leír. És Bandi látta, hogy a bőrkötéses kis bibliájában ott tartja a „boldogok a lelki szegények“ felírástú aranyszegélyes könyvjelzővel egyoldalon Hátszegi kontesz lovaglórúhás fényképét. Mi történhetett Katóval? Bibliaórára nem jár, nem látogatja szegényeit sem a perifériákon, sőt lemondott a vasárnapi iskoláról is. Még a templomba se megy el vasárnap délelőtt, csak idehaza imádkozik fennhangon, bezárkózva órák hosszú során át. Arca fehér, mint krétával puderezné és Bandi hallja éjjelente a szomszéd szobából, hogy hangosan zokog.

Holnap reggel kilenckor a Barijiuban latin írásbeli ...

Csodálatos ez a rendelet-halmazó, rendeletcáfoló minisztérium! A délelőtti postával szigorú utasítás érkezik, hogy írásbelire kell állani minden tantárgyból s alig csitul el az izgalom, a délutáni posta új reményt csillogtat meg a szegény diák előtt. Csak

három tantárgyból lesz írásbeli — latin, francia és román irodalomból. Képtelen az ember felfogni ezt a zűrzavart, fásult lesz és megtanulja, hogy huszonnégy óránál hosszabb időtartamra ne ossza be az idejét, ne csináljon programot, terveket. Kísérleteznek, újítanak, kilenc éve már.

ötödikben az volt a jelszó: tűzhely mellé a leányokat. Két hónapra eltörölték az algebrát, latint s a félévi rostavizsgán a vizsgáztató bizottság előtt, - Apostolescuné jött át a reformátusokhoz az Állami-ból felülvizsgálatot tartani — kézimunkát kellett készíteni. Tízről tizenkettőig kézimunka-vizsga volt: „Készítsenek kisasszonyok százötvenes vékonyságú cernából egy húsz négyzetcentiméteres netzkockát és töltsék ki hímzőpamuttal madár, vagy más állatmin-tával szabad fantáziájuk szerint“, — ez volt a feladat. Hátszegi volt a legjobb pofa. Nahiszen, kézimunkázni, az éppen neki való feladat. Mi ő, hímzőtanonc a DMC-királynál? Anna bárónőnél lakott akkor és a kézimunkavizsgára minden eshetőségre felkészülve úgy jött el, hogy köténye zsebeiből kimetszett ablak-vitrázsok figurás hímzései, stikkelt törölközők levá-gott szegélye és letépett fehérnemű aszúrok rongy-darabjai kandikáltak elő. Le is leplezte a cvikkeres, csúnya Apostolescuné. Puskázni akart kézimunkából! Remek! Szerencse még, hogy vannak ügyeskező, szé-pen kézimunkázó gyerekek is. Kosa például két óra alatt tíz netzkockát csinált a vizsgán és úgy dug-dosta tovább társnőinek a pad alatt, hogy legyen nekik is egy-egy, a sajátját pedig olyan gyönyörűen töltötte ki, hogy tizest kapott. Már most ugye az új rendelet szerint összeadják különböző tantárgyak számjegyeit és a számtani középárányos: a média. Kosa románból kettesre bukott, de tíz meg kettő az

tizenkettő és elégséges, azaz hatos, ha kettővel osztom el. Húsvétra kiderítette az iskolaminiszterium, hogy a kézimunka és a román nyelv nem azonos értékű tantárgyak. A tanárok új számítási műveletekbe kezdtek, kézimunkából két tíz annyi, mint történelemből egy nyolcas osztályzat és az osztószám a három. Hogy az egész még érthetőbb és világosabb legyen, húsvétra két hónapi szünetelés után visszaállították három értékjeggyel a latint...

Ez a legújabb rendelet most igazán remek, hogy csak három tantárgyból állanak írásbelire. Csak meg ne változtassák hajnalig.

Aznap délben rövid félóra félkelt Lenka néni is.

— Megnézem már Ilonkát, hogy van a lelkem? Ruhája tiszta, rendes-e? Ad-e Róza jó ebédet neki? Meghagytam, jó ebédet készítsen ma délelőtt, két fogást s hús is legyen, az ad erőt. Azt mondja Róza, holnap érettségizik. Hát már így elszaladt volna az idő? Hogy is lehet? Hogy is lehet?

Írásbeli reggelén Ilona vadonatúj sötétkék ruhába öltözött. Haját lenyíratta és hátrafésülte, simán, mint a fiúk. Lábán pántos fekete lakkcipő, fekete selyem harisnya. Blúza selyem, széles bőrv fogja össze a derekán. Most látszik, mennyire megnőtt, milyen karcsú és magas. Mellényzsebében aranyhegyű töltőtoll ékeskedik. Ezer lei jutalmat kapott az évzáró ünnepélyen kiváló szorgalmáért és jó előmeneteléért. Egy új alapítványból is kapott kevés pénzt, amit egy magát megnevezni nem akaró „volt tanítvány“ aláírású levéllel s a francia-román bank betétkönyve kíséretében kapott néhány napja az iskola. „Volt tanítvány“ azt kéri az iskolától gépírásos levelében, hogy az idén — Kovács legyen a jutalmazott! Furcsa

indokolást mellékel hozzá: „Közepes osztályzatú meditatív hajlamú egyének részére, akik szeretik nézegetni Kölcseyt és társait a falon“ ...

„Névtelen jóltevőnk Kölcsey Ferenc tiszteletére adományozott alapítványából, kiváló szorgalmú és előmenetelű tanítványunk részére“. Ez áll most Ilona kis emléklapján kaligrafikus betűkkel kicirkalmazva szépen. Irigykedik is Halmos! Hát van igazság a földön? ő a legjobb tanuló az osztályban, szín tizes, csak tornából van hetesei ő csak négy könyvet kapott, két magyart és két románt. Igazságtalanság! Kovácsnak csak 8.96 a médiája, még a Málnásyé is jobb, 9.29! Harmadik az osztályban, mégis ő kapta a legnagyobb jutalmat.

Sok öröm érte mostanában Ilonát. Ghit, a inspektor, aki fájdalom, az érettségi bizottságból kimaradt, hivatta tegnapelőtt. Elintézte, hogy visszakapja a befizetett érettségi díjat. Csak szegénységi bizonyítványt kell váltania. Ghija már meg is íratta a kérvényt.

—Üljön le Ilona, — mondta kedvesen az inspektoratus titkári szobájában. — Cigaretta? Gyűjtson rá! Abdul-Hamid. És ne hálálkodjék kisleány. Szép román típus Ilona, már ötödikben felfedezte Ghija, az első rostavizsgán. Azért olyan szimpatikus neki. Fésülje a haját a füle mögé, jól fog állani. És megsimogatta Ilona fejét.

—Majdnem leányom lehetnél domnișoara. No nem, azért olyan öreg mégsem vagyok. Te hány vagy? Tizenhét? Én harminchét. Látod! Na isten veled kisasszony, látogass meg érettségi után, érdekel a sorsod.

Milyen jó most hozzá mindenki. Feri bolondos, vidám leveleket ír Giurgiuból, ott táboroznak. Róza néni úgy ápolja, mint saját gyermekét. Josif minden-

nap hoz egy tábla Zamfirescu csokoládét. Előlegbe, — úgy mondja — a fogadásra, mert ő biztosan tudja, hogy Ilona átmegy az érettségien, s Josif javára dől el a fogadás. Ez a váratlan jutalom az iskolában! És a fiúk is milyen kedvesek. Butyka, Graaf Bandi, Simó, összeadták a pénzüket és töltőtollal kedveskedtek neki. Hálából, — mondták — hogy annyit tanult velük románt és franciát.

— Szerencsés toll — mondta Simó, — kéményseprővel találkoztam, mikor vettem. Ezzel írd az írásbeli dolgozataidat! — Simó tud még egy remek babonát, csak nehéz véghez vinni. Ha érettségire indulóban zsidóval találkozol s három szál szakállát kitéped ... ő mindenesetre szólt Bergernek, hogy ne borotválkozzék négy napon át. Tán lesz annyi emberiség benne, hogy közérdekből megteszi és engedi megkopasztani magát. Jól jegyezd meg, — kéri Simó Ilonát — hogy mit írtál s utána mondd el, összehasonlíttuk azzal, amit én írtam. Biztosan átmegyek, ha a tiéddelegyek.

Nagy forgalom van a Malom-utcában 1928 július 29-én délelőtt nyolc órakor a Georghe Bárium román állami fiú-gimnázium előtt. Százhuszonöt diák áll érettségire. Legtöbbjét elkísérte anyja, testvére is, mint a háborúba induló katonát. Ráthonyiné, az igazgatónő is itt sürgölődik leányai körül. Szomorú érzés, hogy nem ő érettségiztetheti szegénykéket. Gyermekeit átadja most egy ismeretlen iskolának. Ügy totyog most bánatosan körülöttük, mint a kotló, aki kacsákat költött és most csak a patak partjáról nézheti, hogy vágnak neki az ismeretlen víznek ...

A Baritiu udvarán jókora farakások mögött cigarettáznak izgatottan, sápadtan a fiúk ... Simó Pepi furcsa csomagot cipel, homlokán gyöngyözik a verí-

ték. Óvatosan körülnéz, hogy látja-e valaki és titokzatos csomagját a farakás alá rejti. . . Fülöp Magdi úgy ontja a füstöt, mint egy lokomotív. Most már szabad cigarettázni, rajta hát, ez megnyugtatja az idegeket, ez a jó komisz national.

— Jaj Magdi, mi van veled, ólomszürke az arcod! Nem reggeliztél talán? Dehogy, dehogy, a füst, az izgalom. Butyka Elek fogja a Magdi fejét. Vízet hozzatok! Szegény Fülöp szédeleg a farakás mögött... „Beborult már az est, bíborvörös lett a határ, tarara tataaa“. — Vadas éles, sivító hangon szünet nélkül tangót énekel... Szemüveges kis fiú jön a csoporthoz. Hát ez kicsoda!? Na, nézd: Nagy Józsi az unitáriusoktól! A hetedikes! Hát ez itt mit akar?

— Mit beszélsz? Érettségizel? Velünk?

—Ez megőrült!!!

—Mi, hát nem tudod? Jövőre — csak hét osztály lesz a gimnázium, eltörölték a nyolcadikat. Most ősszel már a hetedikesek is érettségizhetnek, sőt aki olyan vakmerő, hogy már most vállalkozik... Te Nagy, elment neked a szép eszed?

A kis szemüveges ijedten pislog:

—Én megpróbálom, én megpróbálom, ne bántsatok!

—Dehát konstitúciát például még sohasem tanultál! Ez bolond ...

—Ne bántsatok! Én megpróbálom, — és szerényen meghúzódik a fal mellett a szemüveges fiú.

—Meine Herren und Damen, — én vagyok a Fräulein az Engeléktől. Éviké küldött egy kis reggelit. — Jókora kosárban snidlinges vajaskenyérhalmommal érkezik a leány. — Éviké kisasszony üdvözlő magukat és jó étvágyat és sok szerencsét kíván.

De ki tud enni most?

Csöngetnek — kezdődik ...

— Szervusztok! Szervusz Kovács! Ti a hetedikben lesztek? Várj meg a Szamoshídnál, ha előbb kész leszel...

... Tizenhatan ülnek a tanteremben. A maria-numisták és a reformátusok. Nyílik az ajtó. Két fiatal tanár jön és Domnu Sulica.

A második padsor negyedik helyén áll Ilona.

—Leülhetnek — int Sulica ur.

—Bocsánat, szól románul váratlanul Málnásy Erzsike... és elkezd magyarul:

—Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltesék meg a te neved!... — Sulica meglepődve felvonja a szemöldökét, aztán bólint egyet, keresztet vet kétszer, jobbról bal felé és összekulcsolja a kezét.

... Halk sóhaj röppen át a termen, velük imádkozik. Nem szól, hogy miért magyarul... Sulica ... hatvanas, öregedő bácsi, borostásarcú, enyhén kopasz. Aranykeretes vékony szemüveget visel, fekete óraszínór a nyakában, öreg békebeli tanár, balázsfalvi igazgató. Tud magyarul. Meghámozza a krétát, mielőtt írni kezdene és lassan, kimerően ... húzza az időt... Fordítás ... húsz sor .. . latinról románra ... egyszerű, érthető mondatok, prózába átírt Horatius-mondások, könnyített igeidőkkel. Latinból románra az nem nehéz ... két egymás fölött függő táblát ír tele s kezéről finoman lefújja a krétaport... Felpatantja aranyórája tetejét... parancsoljanak kisaszszonyok, szól... fátyolos, kellemes hangja van ... csalni ne próbáljanak ... A két segédtanár fel-lesétál a padsorok között.

— Oh, igazán semmi, könnyű az egész. Tizenöt perc alatt készen vagyok — gondolja Ilona és lecsa-

varja öntöltőtollának tetejét. De ebben a pillanatban heves fájdalom nyilai bele... A fejem... Nem értem ... Hiszen én nem drukkolok ... Reszket és táncol előttem a fehér vonalazott papíros. Aere perennius — az románul annyi mint aes-aeris, az metál métá-iul, perennius, az középfokban: mai permanent, azaz: mai permanent decát metalul, írja, aztán tántorogva, sápadtan feláll:

—Dommnule Professor trebue sá ...

—Nem lehet eltávozni dolgozatírás közben! — szól az egyik tanár.

Elvörösödve kapaszkodik a pad szélébe és úgy ismétli meg románul:

— Rosszul vagyok.

Sulica feláll a katedra mellől. A leányok egy pillanatra riadtan feltekintenek.

—Tanár urak lesznek szívesek, felügyelnek az alatt. Jöjjön kisasszony, én kikísérem.

—Jaj, milyen szégyen. Ezt kellett megérem!

— Sulica karonfogja gyöngéden és viszi a folyosó vége felé.

— Remélem kisasszony — mondja Sulica komolyan — csinálni nem akarsz? Ne próbálj szótárat becsempészni. Megvárlak itt a folyosón, az ajtó előtt.. .

Mi volna, gondolja Ilona, ahogy kihajol az ablakon, ha most kilógnék itt az ablakon és elszaladnék? Itt hagynám az érettségít! Vájjon meddig várna rám az ajtó előtt az öreg ...

Mikor kijön, Suuica szembefordítja magával a folyosón:

— Emeld csak fel a karodat. Itt a zubbonyodban nincs-e valami. Gombold ki a blúzodat kisasszony!

—Megtotoz? — kérdezi nekivörösödve Ilona.

— Hogy képzeled professzor úr?

— Jól van kisasszony, nem totozok meg. Jöjj velem.

Ott ül megint a helyén. Már a tizedik mondatot csinálja. Fülöp kérdően int feléje.

— Me, hoggy?

Visszabólinty igen!

— Mit integet kisasszony? kérdi Fülöptől a segédtanár. — Álljon fel kérem: Ide ül kérem a tanári katedrához. Itt folytassa tovább!

Fülöp sápadtan szedi össze papírjait.

Ilona kezében remegni kezd a toll.

Valami komoly baja lehet. Kimerültség? Mi az, mi történik vele? Kavarog a gyomra, szédül a feje. A padra hanyatlik

— Stai! — kiáltja a segédtanár. — Mit csinálsz kisasszony a pad alatt?

A másik felvigyázó is odaugrik hozzá. Pusmog-nak valamit.

— Szoktak a diáklányok harisnyájukban, a harisnyakötő csattja alatt becsempészni — mondják.

— Húzd fel a szoknyádat kisasszony a térdeden!

Oh! Ilona reszket a dühtől. Megbolondultak ezek? — Tessék, parancsoljanak, összeszorítja a száját, szemébe néz a fiatal tanárnak. Oh, hogy gyűlöllek, te hülye! — mondja magában és villogó szúrós szemekkel nézi — s felrántja a szoknyáját mérgesen a térdén.

— Merci, elég, — mondja a tanár. Elfordul s már a másik padsor előtt vigyáz árgus szemekkel, a marianumisták oldalán.

Csakhogy Ilona most már végkép nem tud dolgozni. Nagyon rosszul van . . . Mit bánja már, hogy

sikerül-e a dolgozat, csak kint legyen! Megmarkolja a tollat, összeszorítja a fogait, gyorsan, akárhogy, gondolomra — ha pacát ejt a toll, az se baj — sebesen firkálja: bonum et laudabile — bine si premiat. Aláírás: Ileana Kovács. Gata! ... Kész!

— Tessék professzor úr, készen vagyok.

Elsőnek nyújtja be a dolgozatát. Sulica odvas fogára helyezi a nyelvét és elgondolkodva csettint:

— Ah, ilyen hamar? Ez a kisasszony, aki kint járt az imént? E bine! Majd meglátjuk. És piros keresztrel megjelöli a dolgozatot s ráírja: „Készült húsz perc alatt.“

Halmos sóhajtva néz Kovács után:

— Ez már kész van, elsőnek! Még itt is stréberkedik! ...

Szaladva megy a Szamoshídig. Ott eszébe jut, hogy azt ígérte Simónak: megvárja őt. De előbb bemegy egy gyógyszerárba orvosságért.

— Gyomoridegesség, — mondja a Hintz patikában valaki. — Tessék helyet foglalni. Most érettségizik? Nem lehet csodálni, érthetői Legjobb, ha hazamegy és lepihen.

Igen, csakhogy Simónak megígérte, — visszaszalad a pedellushoz.

— Tegye ki kérem a hirdetőtáblára ezt a cédulát: Simó Józsefnek! ...

—Oh, főzök egy kicsi köménymagos levest, mondja Róza néni odahaza Ilonának. Ki hitte volna. Sose volt maga beteg lelkem. Még mondtam is, mint a vas olyan ez a gyerek.

... Jó érzés feküdni az injekció hatása alatt. A testét nem is érzi az ember és a feje friss ... Itt ül Simó és Fülöp Magdi. Könnyű volt a latin, — mesé-

lik. Én azt hiszem, mondja Simó, — hogy tőlünk átment mindenki. — Na holnap kilenckor francia! Josif úr kopog be:

— Ó, kétségbeejtő!... Csak nem beteg a kissasszony. Hoz ő saját költségén egy orvostanárt. Csak nem szakítja félbe a vizsgát Ilona?

Másnap már semmi baja sincs. Nyugodtan, megfontoltan írja francia írásbelijét. Romanticizmus a francia irodalomban: Victor Hugó. Itt most Cámpeanu a vizsgabiztos, két tanárnő a segédfelügyelő. Ezek csendesek, nem muriznak, Cámpeanu úgy tesz, mintha újságot olvasna s csak néha-néha les ki a hirlap lepedőnagyságú papírja mögül s akkor is barátságosan hunyorog apró vidám szemével. A tanárnők cigarettáznak a nyitott ablak párkányára dőlve. Az egyik, szép, fekete lány, — az orrát püderezi.

... Hát ha minden így megy — ujjong Simó délben a Szamos hídon — akkor remek lesz! Csak holnap is sikerüljön: a román.

—Te Kovács, én három évvel ezelőtt már ugyanebből írásbeliztem egyszer franciából! Jó vicc. Ugyanez volt a tétel akkor is. Átmentem nyolcassal belőle, mint a pinty. A fiúknál kutypofák voltak ma a felügyelők! Két unitáriust felfüggesztettek. Nem ismered Berde Mózsit, a kovásznait? A fene tudja, mit csinált, nem figyeltem oda. Egyszercsak rákiáltott Dima:

—Távozzék! — erre néztem fel az írásból. Hát Berde Mózsi elfeketedett a méregtől s csak látom összemarkolja a dolgozat-papírt, kilép a padból, mintha neki akarna ugrani Dimának. No, szorítottam egyet izgalomban a nadrágszíjamon, a pad alatt, még leüti. De nem. A szeme a méregtől kidülledt, úgy nézte Dimát s az összegyűrt dolgozatot — egybe

megette! Talán azért, hogy tele legyen a szája s el ne káromkodja magát...

Mire a románra került a sor, felengedett a nyomott, izgatott hangulat. A fiúk az Azugában söröznek odaát. Vadas úgy jött fel ma reggel, — mi jutott eszébe — hogy még a száját is kipirosította egy kicsit. Belejön az ember, mindent megszokik!

— Na, ugye, semmi az írásbeli, — mondja Simó. — Gyakorlatból merítem ezt a megállapítást...

Hát ahhoz képest, hogy tanév alatt mennyit dolgozott Ilona, ez a napi három órai munka valóságos üdülés lehetne, — ha nem hozna mindenik nap valami újabb, izgalmas eseményt.

Román írásbeli előtt találkozott a Malom-utca sarkán Rebrescuval.

— Szervusz, Kovács! — Intett neki Rebrescu. — Jöjj csak velem. Van még félóra időd. Na, igyál meg egy pohár konyakot, jót fog tenni.

... Ha ő érettségiztetne, ő, aki három év óta tanítja őket, ez a gúnyos, okos, becsületes Rebrescu! Lám az osztályvizsgán Fülöpöt is átengedte, pedig mennyit szekírozta a tanév alatt...

—Ide figyelj, Kovács, — mondja Rebrescu a kávéházi asztalnál. — Most becsületszavadat adod, hogy amit mondok, az kettőnk között marad.

—Becsületszavamra fogadom, Rebrescu kisaszszony.

—„A román dráma“ — ez lesz a címe. Most tudtam meg Stoianescutól. Ezt neked mondom, bár remélem te enélkül is jól megírtad volna. Hanem ... menj oda ... Fülöphöz s beszéljess vele. Említsd ezt a témát, Caragiale társadalmi szatírát kell alaposan ismertetni. Engem nem szabad említened, szavadat

adtad! Az állásomba kerülne! El tudod ügyesen, tapintatosan intézni, Kovács? Megbízhatom benned?

—Milyen jó maga, Rebrescu kisasszony! Én igazán mindig tudtam, mindig úgy szerettem magát! Én...

—Jól van, Kovács. Köszönöm. Hagyd csak. Én fizetek ... Egyszer fölkereshetsz érettségi után.

—Rebrescu kisasszony, a viszontlátásra! Kezét csókolom.

—Siess már, még csak húsz percek van.

—Fülöp még nincs itt? Nem láttátok Fülöpöt?
— Ilona izgatottan keresi Fülöpöt a Bárium udvarán. Meg kellene persze mondani Simónak is ... — töpreng. — A becsületszavamat adtam ... hogy csináljam? Ha mindenkinek elmondanám . . . Könyvlapokat csempésznek be, kiderülne... — De Simó, a veterán! Ha átolvasná még ezt a részt és fogna egy jó osztályzatot, ez talán áthúzná, még talán a szóbelin is! Megmondta! Megtudta Stoianescutól és azt kérte, éppen Fülöpnek adjam tudtára, akit mindig üldözött. Vagy éppen azért?

—Gyere csak, Magdikám! Drukkolsz-e öregem?

—Szervusz, Kovács, ne is kérdezd — sóhajt Fülöp. — Már az is csoda volt, hogy az osztályvizsgán átmentem. Itt?! — és lemondóan legyint.

—Meddig vetted át az anyagot?

—Hát, majdnem egészen, a végefelé már nem nagyon ...

—De a drámát igen?

—A drámát? Gondolod, hogy ilyen legújabbkori anyagot? ...

—Hát, csak eszembe jutott. Ha azt adnák mégis, nehéz rész, nem is nagyon foglalkoztunk vele. Ahhoz

olvasni kellett volna sokat, s mi belevesztünk a filológiai részbe az elején. Van könyv nálad?

—Igen.

—Olvassuk át hamar Caragialet!

—Olvasd csak. Várj, olvasd hangosan, ide kiáltom Simót. ..

—Mi a fene? — kérdezi Simó. — Elment az eszetek? Ilyen tétel négy éve sose volt!

—Most ez lesz, — súgja Simónak Ilona.

—Ez? Honnan tudod?

—Megtudtam, nem mondhatom kitől! Te is becsületszavad adod, hogy nem mondd tovább?

—Becsületszavamra! Te, de biztos, hogy a fiúk-nál is ugyanez?

—Eddig egy tétel volt mind a két helyen!

—Persze, én marha. Persze! Mintha éreztem volna, az este itt nyílt fel a könyvem véletlenül, éppen ezt bifláztam egész éjjel. Hát akkor most csak erre gondolok. Jon Minolescu szimbolista úgy-e és az Eftimiu is? Remek dolgozatot írok. Ezt tudom.

—Simó hadarva olvas a farakás mögött...

... Ilona már a negyedik oldalt írja. Fülöp is nekilendülve dolgozik. Kosa azonban letette a tollat és könnyes szemekkel nézi az ablakot. Erre nem készült. Halk moraj futott át a termen, mikor Stoianescu felírta a tétel címét: „A román dráma“. Nehéz tétel. Senki se számított rá. Még az utolsó percben is azt remélték: Eminescu. Azt tudja mindenik. Szólni kellett volna nekik! Meg kellett volna szegnie a szavát! Mi a becsület? Hogy csak kettőnek árulta el? Ezek most összekapkodtak valamit és nekik sikerül, de a többiek?! — Ilona megrázza magát.

— Most erre nem gondolhatok, most nekem gyönyörű tízes dolgozatot kell írnom! Magamra kell

gondolnom. Ki tudja mi vár még rám a szóbelin? . . . Meg kellett volna nekik mondanom! Na tessék ... most rosszul fejeztem ki ezt. Ez a mondat rossz. Magyaros. Mit csináljak? Kihúzni nem szabad ...

Odaát a fiúk tantermében is nagy az izgalom. Rettenetesen hosszú címet írt fel Dimitrean. Alig lehet az értelmét kideríteni. Így hangzanék valahogy magyarul:

„Melyek voltak azok a politikai események Románia sok ezredéves történelmének során, továbbá milyen szociális változások érték ezek kapcsán a román társadalmat különböző rétegeiben s ezen események és változások, hogy tükröződnek vissza különböző társadalmi osztályból származó költőink verseiből?“

Simó kidülledt szemekkel böngészi a címet:

Szociális változások érték ezek kapcsán a társadalmat? Aha, érti már! — s a homlokára csap. Mondta Kovács: szociális változások? Megvan! Caragiale kicsúfolta bohózataiban a parvenüket. Persze, akiknek máról holnapra megváltozott társadalmi helyzetük és, igen: remek, éppen politikai események miatti Példa rá a hadseregszállító figurája abban a vígjátékban. Mi is a címe?

És Simó végig se olvassa a tétel címét, hanem írni kezdi a román drámát, mint a leányok odaát.

... Háromnegyed tizenkettő. Szállingóznak már a teremből kifele. Fáradtak, letörtek. Cudar nehéz tétel volt. Halmos egyre a szemét törölgeti.

—De Babuka, te csak jót írtál? Mit pityeregsz?

—Igen, igen, — szipog Babuka. — Legalább hetes. De, ha nem ez van, írok tizest is.

—Mi az Graaf Bandi, te mit röhögsz? Olyan jól sikerült?

— Á, — furcsa ez a csukló, síró-kacagó hang, — dehogy! Egy szót se írtam. Most azon röhögök, hogy jövőre hogyan ismételek? Most végeztem a nyolcat, aztán jövőre, hogy csak hét osztály lesz a gimnázium, azokkal járok-e, akik most végezték a hatodikát? ... De legalább egy évig még itthon maradhatok. Nem küldhet papa Münchenbe legalább. — És zokogva dől a Szamos híd karfájára . . .

— Bandi! — Ilona átöleli a vállát. — Ne sírj! Ragyogó arccal érkezik Simó.

—Óriási, gyerekek! Hat oldalt írtam! Ilyen még nem volt hét érettségim alatt! Még a Ptolomeus című drámát is ismertettem.

—Miit? — kérdezi Berger. Te örült! A történelmi eseményekről szóló lírai versekben? Drámát? Alexandri versét kellett volna, Stefan cei Mare anyjáról!

Simó tátva maradi szájjal mered rá.

— Hát a fiúknál nem dráma volt?! — kiáltja Ilona.

— Dehogy! Fene nehezen lehetett a címből az értelmet kideríteni. Nekem is negyedóramba telt, — mondja Berger.

—Hány óra? — üvölt Simó. — Még nincs tizenkettő! Még elfogadnak egy új dolgot! — és rohan vissza a gimnáziumba . . .

—Nem fogják elfogadni, ha már beadta, — mondja Berger. — Már lebélyegezték. Ennek vége van. Szegény, marha veterán! Eddig mindig átment az írásbelin, most kész. Ismételnie se lehet. Tönkrebukott. Honnan vette ez a hülye, hogy a dráma? Hova szaladsz Ilona?

Kovács Simó után kiált:

— Várj veterán, várj, én is jövök!

De nem éri be. Hármasával ugrál fel a lépcsőkön. Hol van Simó? A fiútantermet már bezárták. A bizottság elment. Száguld visszafele a folyosón. A pedellust kérdi a kapualjban:

—Nem látta Simó Józsefet?

—Nem ismerem az idegen diák urakat, — morgogja a pedellus kelletlenül.

—Simó, Simó! — kiáltja Ilona a visszhangos folyosón. Csend. Senki se felel.

—Merre vagy, Simó Pepi! Ve-te-rán! Ve-te-rán!

Ilona a hajába markol. — Megpofozom magamat! Mért mondtam el ennek a boldogtalannak!

—Hé! Simó! — sikoltja kétségbeesetten. Hová tűnt el? Elszaladt talán a hátsó kapun a Szamoshoz, arra, a farakások felé ...

—Jézusom! A farakás! Omlik a fal!... !!!...

—Fülsiketítő robaj... Szálfák ugranak fel, mintha szárnyuk kelt volna. Repülnek az ég felé. Forgácseső hull sűrűn szanaszét, vékony füstoszlop emelkedik... Szikra csap át a száraz faszilánkokon... már lángol is ... ég ... ég a fa ... felgyújtották az iskolát! ... diákok tódulnak be a kapun ... A pedellus rohan ... rendőr érkezik ... tűzoltó-sziréna bűg ...

—Ez a kisasszony, ez volt itt utoljára, itt állt a kapualjban, — vallja a pedellus a rendőr előtt. — Nem mozdult innen, de arra fele kiáltozott a farakások fele, valami Szimot, igen, emlékszem. Szimo Josif ... Levelet is írt neki, én függesztettem ki ide ...

—Merénylet az iskola ellen? Mi? összeesküvés? Letartóztatják. Két gumibotos rendőr kíséri a sziguranca felé.

Kábultan ül a falócán tehetetlenül, ölébe engedett kezekkel, előre esett vállal a két rendőr között. Hiába faggatják, ő nem tud mást mondani. Azt, hogy

Rebrescu megmondta a tétel címét s ő Simóval tudatta, — nem fogja bevallani.

— Mi közöd van neked Szimo Josifhez, — kérdezi a subcomisar.

Már századszor mondja el ugyanazt.

—Együtt tanultunk. Pajtásom volt. Drukkoltam érte. Félreértette a tétel címét. Rossz dolgot írt. Elégtelent. Ujat akart készíteni. Azért szaladt vissza.

—Miért mentél utána?

—Megijedtem, hogy kárt tesz magában. Dúlt arccal rohant el. Nem tévedtem. Nekem ez a meggyőződésem: Simó öngyilkossági szándékból felrobbantotta a ...

—A gránátot, mi? Honnan szerezte?

—Azt nem tudom!

—Az iskola udvarán, mi?

Nekem az a véleményem ...

—Nem a véleményedet kérdezem!

Ilona konokul folytatja.

—Demonstrálni akart a nehéz érettségi ellen...

—A románok ellen, mi?

—Azt nem mondtam.

—Mikor írtad azt a levelet?

—Tegnapelőtt.

—Mit tartalmazott?

—Hogy rosszul vagyok, nem várhatom meg. Jöjjön a lakásomra, látogasson meg ott.

—Konspiráljon veled, mi? Miért hallgatsz? Most sóhajtozhatsz. Találkád volt vele tegnapelőtt! Lakásodra hívtad: világos. Ott beszélte meg, hogy felrobbantjátok az iskolát ma délelőtt!

—Ugyan, kérem, mikor teljesen üres volt az iskola?

—Áhá, beismerésben vagy! Szóval akkor kellett volna, mikor ott voltak a bizottság tagjai! Elkéstedek, mi? Azért kiáltoztál neki a kapualjban. Siettetted? Vagy figyelmeztetted, hogy már késő? . . . Válaszolj.

—Nincs több mondanivalóm.

—E bine, majd a vizsgálóbíró előtt!

... Valaki belekaparta a falócába a nevét: „Pavel“. Ki lehetett? Itt ült az is két gumibotos között, de bicska lehetett nála? ... vagy a körmével? Vége, vége az érettséginek! Az eszem... csak nem zavarodom meg? össze kell szednem magam... Segítség kellene... Florea bácsi.. . vájjon hol van? Ghijának üzennék... kitől?... hogy mossam tisztára magamat?... bezárnak, ha . . . mondjam meg, hogy én adtam a rossz tippet neki... azért volt nyugtalan a lelkiismeretem .. . azért rohantam utána .. . akkor kiderül, hogy Rebrescu... az állása függ tőle, azt mondta és akkor felfüggesztik az én írásbelimet is ... vége, már úgy is vége. Legyen, ami lesz . . . Feri... messze van .., mindegy... ha tanúnak kérném Fülöpöt... az ő érettségije is rámenne. . ha most kővé válnék itt, megmerednék ... nem éreznék semmi többet... úgy ülnék itt, mint a szobor ... élettelenül...

Apró ember koslat be a szobába Ilonáék lakója, a rendőrségi díjnok, Josif.

—A letartóztatottal szeretnék beszélni domnu subcomisar!

—Nem szabályos, Domnu Josif! Mit akarsz vele?

—Rokonom! — füllenti Josif, a lakótárs.

—Rokonod? Hát miért nem szóltál kisasszony, hogy a díjnok úr rokonod? Kaphatsz egy kényelmesebb széket! Menj, hozz Juon.

... Úgy látszik a subcomisar tiszteli Josifot. Hiába, iskolát végzett embernek nagy respektusa van.

—Megengedi? — kérdezi Josif félszegül és leül Ilona mellé. A rendőrrre néz:

—Nesze Gligore. Itt van húsz lei neked. Igyatok egy üveg sört az egészségemre. Addig én vigyázok a letartóztatottra.

— Hát, ha úgy mondja díjnok úr... És elvonulnak az örök ...

Josif odahajol az Ilona füléhez és suttogva kezdi:

—Még szerencse, hogy a Josif itt díjnokoskodik, ugye? Már az egész esetet ismeri.

—Ott álltam az ablakban kérem, pontosan a második emelet harmadik ablakában az erkélytől balra, onnan láttam megdöbbenve, hogy rendőr kíséri ide a kisasszonyt. Tessék nyugodtan maradni. Már kerestem főcomisar Florea urat is. Florea mondja, hogy levelet találtak Simó fiú lakásán: gránáttal veti szét magát mindenki szeme láttára az iskola udvarán, — írja, ha most is megbukik, mert elrendelték: többször érettségizni, mint nyolcszor nem lehet. Nahát: világos, öngyilkossági eset. A gránátot a harcterről hozta a Simó fűszeres, tizennégyben. Már két hete látta, hogy eltűnt. Most érti, hogy a fia lopta el. ő csak úgy hozta emlékképen, — mondja — mert ő is itt van a másik szobában letartóztatásban. Azt hitte, a gránát már többet nem működik. Legyen nyugodt, Ilonka kisasszony, én garantálom, hogy szabadon engedik. Nem komiszkodtak? Nem bántotta senki? Csak mondja el bátran. Annak majd rossz minősítést írok. A minősítéseket ugyanis én másolom ... azért, amiért díjnok vagyok, van egy kis hatalmam. Tetszik tudni, nem olyan könnyű mesterség ez az írás. Juonak még a jelentéseit is én csinálom, elbeszélés után, mert csak egy elemije van neki. Na, tisztelik itt Josi-

fot a szép kaligrafikus betűivel... Én megértem ezt a szegény fiút, ezt a Simót — mondja — nekem is, ha lenne érettségim, én is itt sef lehetnék, főnök . . . nagyobb úr, mint Florea ... na, de a kisasszony körül nem lesz baj. Még két hét a szóbeliig. Addig tisztázzák az esetet.

—De engednek-e vizsgára állani? — Josif vállára hajtja a fejét. — Josif úr drága, maga olyan jó! Egyetlen barátom! Telefonáljon Ghijának, az inspektorátusra, az jóakaróm.

—Ghifa Pompiliu? Igen, ismerem. Kérem. Az majd beszél a főcomissarral. Nincs itt baj. A főcomissar, Florea. Stimmel az eset. És beszél Ghita, ha kell az érettségi elnökkel, Spacuval is. Elintézem. Hehe, csak fel a fejjel, ne tessék sírni, hehe, nevetni tessék. Josif el akarja veszíteni a fogadást. Át tetszik menni, meglátja, — a baccalaureatuson. Két doboz Zamirescut kap Ilona. Felemeli az adagot Josif. Az a szerencsétlen fiú milyen bajt csinált nekünk! így mondja Josif többes számban: „nekünk“ ... Darabokra tépte a gránát. Felismerhetetlen... ha nincs búcsúlevele, indentifikálni sem lehet... Lezárták a Barijiut, két hét múlva a Reginában folytatják a szóbelit... Na, úgy, szépen, tessék megnyugodni... Subcomissar úr, ha megengedné, az én szobámba küldd a letartóztatottat, ott a díványon lepihen, oda rendeld, ha parancsolod, az öröket is ...

Ilona fekszik a Josif szobájában. Két díjnak van még ebben a hivatalos helyiségben Josifon kívül. Josif sűrög-forog körülötte. Cigaretta ad, konyakot hozat és itatja az öröket is. Most Florea Mihai tolja be a szobába impozáns pocakját:

— Te szerencsétlen, — kiált Ilonára. — Hol találkozom veled?! Magyar kisasszony Egyetem utcától!

Nem restelled magad!? Hát te mindig dolgot csinálsz a rendőrségnek? Melyik kísérte be?

Haptákba vágja magát a rendőr s felállnak az asztal mellől a díjnokok:

—Sá tráiji sefule: Hogy az Isten éltesen téged. főnök úr. Előlép Juon.

—Én kísértem be domnu comisar!

—Mit írtál jelentésedben, te Juon?

—Parancsára, főcomisar úr, éppen most kezdtem el a jegyzőkönyvet.

—Még nem vagy készen?

—Én nem tudom olyan gyorsan írni engedelmével, domnu comisar!

—Te ló! Nem készítettél jegyzőkönyvet a helyszínen?! Ezt azért kapod, mert nem írtál jelentést a helyszínen... ezt azért, mert nem írtál jelentést irodában ... Nesze neked! — és odaszól pofozkodás közben az alcomisarhoz.

—Subcomisar ur vallatta kisasszonyt?

—Igenis, domnu Comisar.

—Átadni iratokat!

—Josif úr, Juon, kocsit hozzatok! Hazavinni kisasszonyt. Csend! Florea Mihai felelősségére. Tévedés volt. Értitek? Pedellus vallott ellene félreértésből! Pedellus lecsukni, két napon át! Két nap múlva új vallomást venni fel tőle. Nem is látta a kisasszony. Értitek?

—Florea bácsi drága ...

—Hohó, — Florea gögösen hátraveti a fejét. — Semmi bácsi, semmi drága! Hogy képzeled magyar kisasszony Egyetem-utcától? Rendőrségen vagyunk! Csak semmi bizalmaskodás! Kocsin haza szállítanak. Lakásodról nem távozhatsz — érted, Josif, te felelős érte, míg nem értesítelek! És negyedszer nem akarok

rendőrségen találkozni veled! Gata . . . Indulás. Te taknyos kis leánka. Mars!

... Negyedszer!

Először, mikor a gyűrűt találta, mikor tüntettek a diákok, aztán, hogy Ferivel együtt vallatták itt két napon át, mikor öngyilkos lett Corina és most. Ő itt már ismerős! Ha nem volnának olyan barátai, mint Florea. Mivel hálálja meg neki? Milyen ember-séges! ... Rendszer van abban, ahogy szabálytalanságot szabálytalanságra halmoz és eltussolja a bajokat. . . ő szépen halad előre ... Simán folynak le az esetei... és vele... ha nincs ő és Josif. Lecsuknak ... most itt kuksolok ... szobafogságban ... Azt írta a Gazetul: tanuként vittek be, de arról nem ír, hogy gyanúsítottak ... Pedig nem is láttam Simót... szegény drága marha Veterán! Mit csináltál magaddal? ... Ghi^a sa-ját neve alatt írt cikket a Gazetulban ... Josif mu-tatta ... Simó József nem volt a református iskolának a tagja, négy éve végzett... nem lehet felelősségre vonni a magyar iskolát... Egyéni akció ... a magyar lapok is alig kommentálják az esetet. „Uj áldozatot követelt a kegyetlen érettségi rendszer — Simó József négy év előtt végzett diák öngyilkos lett a Bari^iu ud-varán“ ... Csak ennyi... Gránátról semmi szó ... jó is, hogy nem szellőztették ... Bár a Pátria vezércikke-zik . . . románellenes tüntetés ... vájjon mi lesz?

Négy napja üldögél otthon. Tanulni nem tud. Ki-menni nem szabad. Florea még nem izent, az akta még nincs lezárva. Furcsa ez a város ... itt mindig történik valami tragédia, botrány, aztán a végkifejlé-sig semmi se jut el szerencsére. Ilyen derék kövér em-berek tartják itt a látszólagos rendet, mint Florea ...

Ötödik nap Rebrescu látogatja meg. Bejön, köszö-

nés nélkül, sötétkék esőköpenyben, kalapban, kesztyűsen és leül az ebédlőben.

—Négyszemközt szeretnék beszélni a kisasszonnyal, — mondja Róza néninek. Leül, hallgat és nézi Ilonát. Kínos percek. Végre megszólal.

—Simó József a drámáról írt dolgozatot, Kovács! Te ölted meg, Kovács, Simó Józsefet!

—Ilona felsikolt: — Kisasszony, ne!

—Csendesen, Kovács. Meghallja valaki. Megszegted a szavad! Miért tetted ezt? — nem kérdezem. Megértelek. Én is megszegtem volna, ha helyedben vagyok. De látod, ezt eredményezte! Honnan jutott volna eszébe, hogy éppen a drámát írja le? Világos. Szerencséd van Kovács, hogy a nyomozásnál erre a körülményre senki se figyelt. Miért éppen azt a tételt írta, amit a lányok? Most már mindegy. Segíteni nem lehet rajta. Mondd: kettőnkön kívül senki se tudja ezt, Kovács?

—Kisasszony, esküszöm!

—Ne esküdj, rendben van! Elhiszem. Beszéltem Ghifával az érdekedben. Felvétet a menzára, ha érettségizel. Fogadd meg a tanácsomat, Kovács! Ne akarj másokat boldogítani. Hagyj fel ezekkel! Értesz engem?

—Rebrescu körül néz az átjárósobában.

—Itt élsz, hát, Kovács? Aztán előre hajlik, Ilona arcába néz. Markáns arcéle egy pillanatra merev figyelmet tükröz.

—Fogadj el tőlem egy kéretlen tanácsot, Kovács! A te helyzetedben az a legokosabb, ha egyetemre még és vinni akarod valamire, hogy: azt mutassad, ami hasznos, azt csináld, amit muszáj, — azt érezd és gondold, amit akarsz! Ha... doktor Covaciu leszel, azért még nem lesz neked abból semmi bajod! És add vissza kérlek a könyvem, amit egy éve adtam kölcsön.

— Bocsásson meg, Rebrescu kisasszony, hogy ilyen sokáig itt tartottam. Köszönöm, hogy eljött, ne haragudjék rám, megszenvedtem érte, hogy Simónak...

—Csitt. Erről több szó nem esik. Ez a kettőnk titka marad. Nem kísérsz el? Rád férne egy kis levegő.

—Szobafogságban vagyok.

—Ugyan. Miért?

—A Simó-ügy... Tanú voltam, de előbb gyanúsítottak.

—S ki rendelte el, hogy nem mehetsz ki?

—Florea főkomiszár.

—Te számár, az csak rád ijesztett! Ha szabadon bocsátott! Na jöjj, kísérsz el a sarokig, s most meséld el nekem, — már nem vagyok tanárod — hogy a Pistádat hogy hívják? Gyurkának, Ferinek?

Komikusan mondja Rebrescu a magyar fiúneveket és kikacagja saját magát.

23.

... Ezek lettek jó emberei: Rebrescu, Ghi[^]a, Florea, Josif s azt tanácsolják neki, hogy az egyetemen Covaciu néven iratkozzék be.

Most leül s az egésznet megírja Ferinek:

„ ... én azt hiszem, Feri, hogy mi, naiv álmodozók itt fölöslegesek vagyunk ... Rebrescu azt tanácsolja, változtassam meg Covaciu-ra a nevemet, ha beiratkozom. Vájjon miért törődik annyira velem? Ghi[^]a ... az valahogy más. Férfi, szépeket mond, úgy látszik a gusztusa vagyok, de — ő is önzetlennek mutatja magát. Nem tudok helyes ítéletet alkotni felőlük. Adott körülményeimben jók hozzám, ezt látom és hálát kell éreznem irántuk. A káposztahernyó Josif, a legmeghittebb emberem. Mire jutottam, lásd Feri! Olyan

nagy dolog, hogy ingyenesnek elhelyeznek a menzán, nem is kutatom, miért teszik. Könnyebb volna gyanakvástól mentesen azt hinni, hogy jók, azért csinálják. De én gyanakodó lettem... sivár érzés ez. Bele kellene ringatnom magam erőnek erejével régi illúziómba, hogy jók az emberek. Emlékszel, miket tervezünk ... építünk ... gyógyítunk. Mit tanácsolsz Feri, elfogadjam a segítségüket? Azt mindenesetre elmellőzöm, hogy megváltoztassam a nevemet. Simpla név, mondaná Rebrescu, semmi „h“ semmi „y“. Gúnyolódna: miért ragaszkodói hozzá, kedves tatárfejjé Kovács ?

... Ez a tizenkettedik levelem, amit úgy írok neked, hogy tudom, úgyse küldhetem el őket. Naplóiró lesz lassan belőlem. Sok az időm, két hete egy szót sem tanulok. Képtelen vagyok tanulni, úgy megviseltek, úgy összetörték az utóbbi napok. Ugrálnak a betűk a szemem előtt. Pedig a vegytant még csak háromnegyed részben vettem át. Vannak részek, amikre már magyarul sem emlékszem, ahogy hatodikban megtanultam volt s most újra kellene tanulnom románul. Megérteni nem bírom, lefordítani nincs türelmem, szakkifejezések nem is találhatók a szótárban...

Most ápolónői foglalatosságom van. Reggel-este, kétszer naponta, langyos vízzel lemosom Minka nénit, felöltöztetem, megfésülöm s odatolom karosszékét az ablakhoz, hogy süsse a nap. A Lenka szobájában leengedem a függönyt, becsukom a redőnyt, sötétet, hűvöset varázsolok neki. Beviszem szobájukba az ebédjüket, Minka nénit etetem is. Lacika most a piaristáknál van. Elvitte Gellért páter. Ott lakik a kapus cellájában. Munkára fogták: udvart seper, vizet hord. Gellért páter bevonné idővel iskolaszolgának. Egyelőre sok a baj vele, haza akar szökni, verekedik és károm-

codik. Nándi meséli, ő látogatja, ő nyugtatja Lenkát, hogy ne búsuljon, ez a legjobb sors, ami érhet a fiút.

... Nándi itt ül, velem szemben az ebédlőben, aL asztalnál, míg ezeket írom. ő is ír. Most ez a főfoglalkozása, minden ebéd után. Kiveszi mellénye zsebéből az agyonhajtogatott, elkopott szibériai levél borítékját, — emlékszel ugye — és válaszolni próbál a meg nem érkezett levélre. Eleinte a Minka betűit próbálta utánozni, régi leveleket másolgatott, aztán lemondott erről. Most mindennap nekilendül. Félórába telik, míg előszedi papírjait, rondtollal próbálja, majd ceruzával folytatja, mégse jó! Azt hiszem nem tudja, mit írjon. Mire odaér a levél, Minka talán nem él... De ő“ hallgatólagosan átvállalta most Minka meggyérült kötelességeit, a Minka szerelmét és aggodalmát fia iránt. Ez szerelem, látod Feri! Szegény Nándi! Itt gyöngyözik előttem az erőlködéstől homloka, nem is képzeli, hogy róla írok. Most valamire elhatározta magát, talán azt írja, ne jöjjön ide haza a fiú, ha akarna se, ide nincs miért, — nem tudom, — csak úgy gondolom, mert erélyesen rázza a fejét. Vagy az öregségtől reszketni kezd már az ő feje is? ...

A Simó halálát már megírtam tegnap neked. És ha el is küldhetném neked Giurgiuba ezeket a leveleket, azt is tudnád, a szigurancián miken mentem keresztül. Azt talán olvasod, ha magyar újság kerül a kezedbe, hogy százhuszonötből hetvennyolcan átmenünk az írásbelin. Ma délelőtt hirdették ki. Kántorral találkoztam.

—Gratulálok, — mondotta, — de azt hittem, latinból jobb dolgozatot ír. Hatos Kovácstól, kevés!

—Igen — mondtam és képmutatóan lesütöttem a szememet — roppant restellem.

Graaf Bandi megbukott barátaink közül, azt már tegnapelőtt megírtam neked s feladtam a dívány-álmás acólrúgós postaládájába. Odarejtem a neked írt leveleket... A lányok mind átmentek, Kosa is. Nem tudom, hogy történhetett. Butyka Elek elhasalt románból, Berger átment kilencessel — románból. Holnap-hoz egy hétre írásbeli...

Szervusz Feri, szervusz szívem. Most lefekszem és rád gondolok és olyanokat mondok, Ferim, így „m betűvel, drágám és a kispárnámat magamhoz ölelem...

— Most pedig írok egy „eleven“ levelezőlapot is neki: amit el is küldhetek: „Soldatului Francesc Borbáth Giurgiu, Casarma, Stefan cel Maré Läger 123. Kedves Feri, Írásbelim sikerült, jól vagyok. Vigyázz egészségedre Feri, nagyon vigyázz! Sokszor üdvözlök Ilona.“

Így.

S Kovács elindul, hogy az eleven levelezőlapot postára tegye.

Nyolc nap még a szóbeliig. Elmegy búcsúzni Engelékhez, mert a társalkodó órákat most már nem érdemes adni. Engelék nyaralni mennek.

—Tudod mit, Ilu — mondja Évi — ma este gyere velünk a színházba, a páholyunkba. A Fräulein lesz ott, én, te és a Bárdi fiú az Altruista Bankból. Rém klassz fiú — ismered? Keménynek lesz a búcsúja ez az előadás. „Hamlet frakkban“, ez megy ma este. Mi, hogy te még soha életedben nem voltál színházban? Nahát! Ez érdekes! Későre zár a színház az idén, de későn is kezdtek a szezont, az engedélyügy miatt. Román operában voltál már?

—Igen. Oda kaptam egyszer Letíciától ingyen-jegyet. Én csak úgy juthatok hozzá, ha jegyet ad, vagy

meghív valaki, mint te most. Köszönöm. Kilenc óra-kor a színház előtt találkozunk.

... A színházban Shakespearet játszanak. A Hamletet olvasta otthon, apának megvan, szép, illusztrált díszkötésben. Furcsa, nem így képzelte el, — azaz nem is látta képzeletében, amit olvasott. Nehéz dolog lehet színésznek lenni: így megjeleníteni, élővé tenni a halott betűt!

Kevesen vannak a kis deszkapáholyos, nyári előadásokra épült színházban. Mennyivel szebb az opera, a régi magyar színház! Évi és a Bárdi fiú nagyon jól érzik magukat a páholy háttérében. Egymást nézik, nem érdekli őket, hogy mit ágál a színész a színpadon. A német kisasszony elmélyedve majszolja csokoládéját, amit Bárdi Sanyi vett neki. Úgy tesz, mintha figyelné az előadást. Éviéket nem figyeli, annyi bizonyos. Nyár van, ilyenkor már nem járnak szívesen színházba az emberek. Mondják pedig, hogy klaszszikus darabok előadásakor a magyar színház szezon alatt mindig zsúfolva van, vagy ha Bánk bánt játszószák. Úgy látszik, szeretik a tragédiákat a kolozsváriak.

Gyönyörűen beszél a szép, magas színész, aki Hamlet-et játssza. Ilona kitágult szemekkel, csodálkozva hallgatja. Előrehajlik, majd kiesik az alacsony páholy peremén. Hát így is lehet magyarul beszélni? És egy pillanatra hallja képzeletében a saját beszédmódorát. Kicsit otthoni, székely tájszólással vegyített csonka mondatait, romános kifejezéseit s a kettős mássalhangzókat, amiket a román nyelv állandó gyakorlásától már nem tud egészen jól kiejteni... De aztán elragadják gondolatait a színész szavai. Kábultan ül felvonás közben. Érdekes, tapsolnak az embe-

rek! Ő még nem tért magához. Tapsolni? — inkább sírni kellene... boldogan!

Művészet? Istenem, milyen boldog ember lehel az, akinek Isten tehetséget adott. Micsoda öröm lehet az, így játszani... magára vállalja Hamlet szenvedéseit, beleéli magát egy emberi figura jellemébe, aki nem él a valóságban, csak a papíron, de ahogy életre-kelti s hogy életre kel egyáltalán, az az ő műve. Személytelenség ... erről ábrándozik ő is minduntalan, ha jól fogalmazza meg ezzel a kifejezéssel azt a vágyat, hogy szabadulni szeretne saját kicsisége elől, alárendelni valami nagyobbak, többnek magát — felnagyított életet élni, megszabott eszmék szerint s nem érni rá kis zavaros énje elemezgetésére. A színész, lám, aki így játszik, megszabadul sajátmagától, kis közönséges élete elbújik az alakítás mögött. Az is olyan sűrű ember talán, mint ő, csak a tehetsége különbözteti meg tőle, az, hogy saját érzéseit egy másik lény, egy költői figura érzéséig nagyítja föl...

Érdekes, — hová ugrálnak a gondolatai! Graaf Kató nem töprengene ezen ilyen kúszaltan és értelmetlenül, hanem egyszerűen és határozottan azt mondaná, a Szentírás szavaival: „Éljek többé nem én, hanem éljen bennem a Krisztus.“

Vallás és művészet — biztosan mindkettő ugyanazt a megváltást keresi, dehát — és saját magára kell megint gondolnia, — ő benne valami nagy, nagy hiba van! Benne nincs meg a vallásos lelkek igazi alázata, áhítata, vagy hogy önmagától sose kereste azt az utat s nem tehet róla: a példák, a Katóé, az Ágnes nénié, nemhogy vonzották volna, inkább elriasztották, dacossá tették, ő nem tudja elfogadni a mások segítségét, ha a saját lelki ügyeiről van szó. Egyedül akarja magtalálni saját magát. Művészet?

Ahhoz neki semmi, de semmi tehetsége nincs, ő ön maga fölé, — igen, most érzi, — a tudományt emelné. Abból a régi gyerekkori hajlamából, hogy otthon Cófalván mindig töröttlábú csirkéket, beteg kacsákat orvosolt, hogy izgatott kíváncsisággal húzta szét egyszer egy béka eleven izmait, ha elindul pályáján, talán fellángol benne a szenvedély: az orvostudomány imádata. Ha azt szolgálja minden erejével, aszkétikus szigorral alárendelve magát, — talán — eléri, amit keres, hogy ő is többé váljék abban, ami több, mint ő maga...

— Hogy érzed magad, Ilu? — kérdi Évi s ő felretten meditálásából.

Hosszúra nyúlik az előadás. A német kisasszony izeg-mozog az ötödik felvonás alatt, de Éviek a páholyfolyosón annál vígabban beszélgetnek. Sokáig együtt lehetnek ilyen fél felügyelet mellett, azért nézik szívesen a hosszú klasszikusokat.

A sírásó monológját mondja egy öreg színész a rivalda mögött. Temetés, megint, itt is temetés...

Egy kopaszfejű kövérkés úr a zsöllyeszékek harmadik sorában csodálkozva pillant föl az Engélék páholya felé:

Ilona nagy, mindent feloldó zokogással most siratja egy hosszú év minden sírnivalóját. A távollévo-
ket: Apát, Ferit. A halottakat: Corinát, Simót. Sír, ahogy csak egy tizennyolcéves leány tudja kisírni magát... A német kisasszony csodálkozva püsszeg neki s elámul, mikor a függönygördülésre Ilona minden átmenet nélkül, feloldódottan, boldogan felsóhajt és — elmosolyodik ...

Másnap reggel, ahogy felül a díványán, azon veszi észre magát, hogy vidáman fütyürészni kezd. Frissen végzi napi kötelességeit. Ha ilyen jó napja

lesz, még tanulni is fog, úgy lehet. Ebéd előtt sétál egyet a külső Magyar-utcán. Egyszer csak ismerős alakot lát maga előtt a Szent Péter-templom mellett. Jókora, megtermett fehérnép, nyárádmonti székely viseletben ringó csipőkkel nehéz kosarat visz a fején.

—Oh, Boris, maga mit keres itt Kolozsvárt?! — Ilona vidám kiáltással utánairamodik s elébe toppan.

—Jaj, lelkem, — lelkendezik Boris s leemeli fejéről a nehéz kosarat — hát kivel nem találkozom? Akármilyen legyek, ha nem éppen maga volt az eszemben az imént! Mondok magamban: meg kéne látogatni Lenka nagyságáékat, hogy megvannak-e még s vájjon a kicsi Ilonka mint csinál? Jaj, lelkem, de megnőtt, de megüyesedett! Túl van-e már, lelkem, a bak-klérátuson? Zöld paszulyt hoztam a hetivásárra, de a súly essék bele az urak gusztyusába, ma még egy lélek se vásárolt. Most leteszem itl a portékát, az ángyikámnál, tán ő eladja, osztán megyek haza.

Haza! De jó Borisnak. Kis telket vettek otthon, akkorát csak, hogy egy szoba-konyhás kulipintyót csinálhattak rá. Miklós eszkábálta össze fenyőgerendákból ügyesen, a ház négy bütüjénél kiálló bordás építéssel. Maga tapasztotta ki belül s házföldet döngölni eljött kalákába az egész falu.

— Ilyen ez a mai világ — panaszoja Ilonának Boris, miközben letelepedtek a város határában, az országút szélén, füves mezőn. — Jártatták biza lelkem a falubeliek eleinte erősen a lepcsest, hogy így, hogy úgy, hogy olyan lakodalmat se láttak, hogy ne a szülejétől vigyék férjhez a leányt. Hát mit tehesek? Én árva vagyok, mint az országútja, — aztán váltig prüszkölt a Miklós szüleje, hogy ilyen szegény leány, olyan szegény leány s hogy még náluk legyen az esküvő? A fiú házánál? No, olyan csúfságot se

látott a világ. Hát aszondta Miklós; „Akkor a sajátunkban csináljuk a lakodalmat s pász.“ Felépítettük a szobát a Miklós keresetjéből, a konyhát az enyém-ből. Modern házasság — aszonta a tanító kisasszony, mint az uraknál, dolgozó fehérség, munkás férfi fele-fele erejiből eszeállanak. Ez az éppen, hogy előbb úgy laktunk együtt, egy fedél alatt, csak eszeálltunk, meghiteletlenül... no, de aztán, mikor minden készen lett, bejelentkeztünk a papnál s bé a jegyzőnél is. Most aztán lelkem, én odahaza vagyok, mert hogy karácsonyra úgy lehet, keresztelünk s Miklós tova beszegődött Bukarestibe egy restorantba. Mikor lehet a pénzt onnan küldözgeti. Hát én így be-be járok, ker-tes gazdáknak az eladni való zöldségit piacra hor-dom s valamit azzal es megkeresek. Feri úrfi mit ír, jő-e már haza? Aratásra haza szokták eresztenei a katonákat.

—Igazán? Bár úgy volna, Boris. Gyermeke lesz? Jaj, hogy irigylem.

—Netene, azt egyet se irigyelje, még magával is megeshetik! Csak azon iparkodjék lelkem, hogy előbb a módja legyen meg, aztán jő az a gyermek kéretlenül is. Jő az annak zsákszámra, aki kívárja tisztességgel az idejét s nem herdálja el magáti idő- nap előtt... Mert az úgy van, tudja, lelkem, mán én jóindulatból tanítom ki, isten látja lelkemet, hogy az úri kisasszonyok — mán veszem például Leticiát — azok es csak olyan fehérségek, mint én akár. Aztán, hogy erősen sietős nekik a legény, hát úgy esik, hogy lenne nekik is, — esküvő előtt. De hát úgy el-elre- kentik, elügyeskedik, osztán mikor mégis meghitelnek s gyermeket szeretnének, hát megbosszulja magát az a sok miskulancia s nem ad az Isten gyermekáldást. No, eljön Magyarosra, a bak-klérátus után?

—Én igen, Boris, bizonyisten! Csak már túlennék a vizsgán! Lel a hideg, ha rá gondolok, mi lesz.

—Mi lesz? Mi lenne! Naccerű. Tanult maga, lelkem, eleget.

—Igen, igen, de az a sok idegen tanár! Vagy tízen fognak faggatni.

—Nohát?! Maga csak felelgeszen ügyesen. Tátsa ki a száját. Tudja lelkem, azt úgy kell csinálni, én úgy képelem — mint a törvényszéken, mikor faggattak Corina miatt. Mind azon mesterkedett, hogy belezavarodjak s mondjak valamit, amit nem akarok. No lelkem, ha reámkiáltott, hát én kiáltottam két akkorát, ha pusmogni kezdett, hogy nem lehetett hallani, mit kérdez, hát én is olyan halkán sóhajtottam, hogy csak a mennybéli Fentvaló, ha megértette. Maga es gondolja azt, lelkem, hogy maga mindenkinél okosabb. Azt a mesét a táltosleányról elfelejtette-e?... Vót egyszer egy táltos leány ...

—Ó, Boris, édes Boris... — és Ilona összevisszacsókolja a barna-piros arcot — elmegyünk magához Ferivel, ha hazajön! Aztán, ha elfogadna ilyen szegény keresztanyát, — én olyan szívesen elmennék keresztvíz alá tartani! Vájjon fiú lesz-e? Úgy-e az? Miklós lesz, mint az apja? Szeretnék téli este észrevétlen belopózni magához, Boris! Mikor napszürkületkor kukoricacsutka-parázs világítja meg a konyha földjét. Maga fonna a tűzhely előtt s hallgatnám milyen meséssel altatja a fiát... hallgatnám az üveghegyet. Milyen szép meséket fog még maga, milyen új meséket szőni, ha anya lesz . . . Mint az édesanyámat, úgy szeretem magát, Boris . . .

Visszakíséri a város elejéig.

— No Isten áldja lelkem leánykám, az én istenem.

. . . Gyorsan telnek a napok. Ilona számolgatja, mint a gyermek: még ötöt kell aludni, még hármat, most már csak kettőt. Aztán holnap délután három órakor a Reginában szóbeli!

Virrasztva tölti az utolsó éjszakát. . . Lenka néni újabb szívroham után, alig lélegzelve, kábult álomban fekszik elefántcsontsárgává fakult csipkái között. Ilona a zsámolyon kuporog, aggódva lesi el-elakadó lélegzetvételét. Róza néni a Minka szobájában őrzi egy őrmesternek is dicséretére való horkolással a másik beteget.

24.

Összebeszéltek, — Vadas ötlete volt, — hogy egyformán öltözzenek fel a szóbelire, mind a hatan. Ahogy a csoportképet is készítették: sötétkék szoknyában, kopogósra keményített fehér matrózbólúban. Fényképezésnél a Vadasét húzta magára mindenik, hogy a képen annál egyformábbak legyenek. Egyenként álltak a felvevőmasina elé. öltözködtek, vetkeződtek kacagva a fényképész parapléja mögött. Most persze nem húzhattak föl egy blúzt hatan s bizony egyiké kék galléros, másiké fehér galléros, buggyos derekú, — nincs nekik rendes egyenruhájuk, hiába. A fekete klott egyenkötény pedig nem elég ünnepélyes. A csoportképet már fel is függesztették a „Maturandák Baráti Emléke“ című képsorozatban, a legutolsó helyre a gimnázium folyosóján, a falon. Teleki Zsuzska arcképe osztályfőnöki méltósággal díszeleg a csoport közepén, az elegáns, ápolt, pikánsarcú, ondoálthajú Zsuzska tizennyolcéves kisleánynak hat ezen

a képen s ők rendetlenül lenyírt, kócos csikóhajukkal, istenadta, gyomlálatlan sűrű szemöldökükkel, festetlen arcukkal s iskolás gondoktól morcos ábrázatukkal javakorbeli tanárnénikhez hasonlítanak. Különösen a szemüveges Kosa . . . „Hat koravén gyerek s egy jókedvű kislány képe“, — ez is lehetne ráírva. Ilona képe olyan zord lett, mint valami kiéhezett, kültelki betörő rendőrségi nyilvántartóban található arcása. Fülöp elszántan tekint a képen maga elé, mint egy összeesküvő orosz diákleány kivégzés előtt... Halmos aggodalmas, mint egy hatgyermekes családanya s Málnássy Erzsike arca a vadállatok ketrecébe lépő átszellemült keresztény mártírokéhoz hasonlatos ... Hogy fogják viszontlátni ezt a képet vájjon, tíz év után, ha majd érettségi találkozóra gyűlnek egyességük értelmében a régi Kollégium udvarán? Mulatnak-e majd régi arcvonásukon, hogy milyen csúnya, szomorú vénkislányok voltunk tíz éve lám?! És hogy megszépített, hogy megfiatalított az elmúlt tíz év. Elmúltak a gondok s viruló asszonyokká érlelt az elröpült, boldog idő? Vagy a valóságban is hozzáhasonulnak a külvárosi, olcsó fotográfus fenyegető, homályos képjósataihoz?!...

Találkozót adtak egymásnak Lepage előtt, hogy délután félhárom órakor egyszerre induljanak a sétatéren levő Regina felé.

— No lám, Vadas! Hát ez a szótartó becsület! Hát így beszéltünk össze?!

Piros selyemruhába öltözött Vadas. S még ő agitált, hogy egyöntetűen öltözködjének, úgy impozánsabb — mondta — az egyenruha demonstrálja az együvértartozást, az összetartást .. És tessék! Kiondoláltatta a haját s gyakorlatlan kezekkel határozatlan alakú, szétfolyó rózsákat pamacsolt valami olcsó,

rossz pirosítóból a szemei alá... Száját nyalogatja minduntalan s retikülje tükrébe pillantgat egyre gyakrabban és idegesebben, ahogy közelednek a Regina felé.

Hangosan kiabál Fülöp.

— Két eset van. Vagy átmegyek vagy nem, de olyan, hogy búsuljak, olyan nincs! Én már minden félelmet otthagytam az írásbelin. Pokoli jókedvem van, csak azért is. — S ide-oda ugrál, pörgettyűként forog saját tengelye körül, hogy utána fordulnak csodálkozva a járókelők. Hallgatagon megy köztük Ilona. Lenka néni nagyon beteg, Isten különös csodája lesz, ha túléli az éjszakát. Ha meghalna, mire a szóbeliről visszajön... Tőle senki sem fogja megkérdezni, sikerült-e a vizsgád, kis fiam? Csak Feri drukkol érte most, messze Moldovában ... Feri... és végigsimít a fehér matrózruhán s mintha a szívére szorítaná pillanatra a kezét. Pedig csak azt nézte meg, hogy ott van-e, nem veszett-e el zubbonya zsebéből a kicsire összehajtogatott levél? ó, ott van s milyen jó érezni ezt, milyen meleg lesz tőle a bőre, mintha átizzának vékony blúzán s szívéig sugároznának a levél forró sorai.

Hiszen annyiszor elolvasta ma reggel óta, hogy kívülről tudja már minden szavát:

„Sohase voltam ennyire szerelmes beléd, Ilu.“

Nem lehet elővenni és elolvasni újra, itt a leányok előtt. Csak végig lehet gondolni magában csendesen a levelet:

„Ha látnál, Ilu, kacagnál, tudom. A pokoli hőségben övig meztelenre vetkőzve csépel az egész század. Itt vagyunk Moldovában, Pipirigen, egy mód felett gazdag bojár óriási birtokán. Az ezredesünk sógora ez a dúsvelygónú úr. Atyafiságos segítségül kive-

zényelte ide a századot. Az uradalmi cselédség az udvarházak hűsébe menekült a tűző nap elől, csak mi dolgozunk, katonák. Én a cséplőgépek tetején vezénykedem. Kordován csizma bőre hattyúszín ahhoz képest, hogy leégetett a nap. Vezénylem a gépetetőket, indítom a motort, olajozom a kerekeket és ha ráérek, túlnekelem az ordító motorzúgást s estére kelve a torkomra szálló pelyvaporból olyan rekedt leszek, mint egy századeleji tölcseres gramofon.“

„Délben, mikor az őrmester egyórai időtartamra pihenjt vezényel s kiosztják csajkába porciózott levesünket az urasági cselédházak udvarán, hús eperfák alatt, — Gurudin gépész barátom jóindulatából s mert én végzem a cséplőgépekkel az ő dolgát ugye — kétszeres porciót ehetem. Egy-egy rövid félóra-ra még a lakásba is meghív Gurudin, egy füst dohánnal megkínál s eljátszadozom a sok kis Gurudin gyerekekkel pihenőül.“

„Itt írtam Ilu neked ezeket a kutyanyelveket, Gurudin tavalyi kalendáriumának tiszta oldalai a levélpapírom. Minden ebédután egy-egy arasznyi papírost firkálok tele. Gurudin barátom ma, ígéretéhez képest, postára adja őket neked. A kaszárnyában nem tudtam ilyen nyugodtan írni, ott cenzúrázzák a leveleket.“

„Rólad álmodtam az éjjel, Ilu. Áradó folyó partján ültél. A túloldalra néztél vágyakozva. Mezítláb voltál s mint mikor próbálja az ember, jaj, hideg-e, lábujjaid játszottak a víz színén. Egyszer csak elhátározta magad s neki indultál, hogy átlábolj gyalog. A szembenső partról rohantam a vízbe eléd, erős tempóban úsztam feléd. De elérni nem tudtalak. A távolság egyre nőtt és egyre messzebb, messzebb sodort téled az ár. Már melledig ért a víz, már szájadig,

már csak a szemeidet láttam, fénylő, fekete kis mandula szemeidet... Akkor egy hajót álmodtam a folyóra hirtelen. Porcellánadrágosan, kék tengerész kabátban — Ghija állott a fedélzeten. Feléd dobott egy mentőövet... Sohase éreztem eddig Ilu, hogy féltékeny vagyok. Álmodok befolyásolják az érzéseimet! Lehet ez? Messze vagy tőlem, Ilu. Egyedül, baráttalanul, segítség nélkül... Azért van ez ... Másnap reggel alaposan megdolgoztattam magam. De ez a szorongó, furcsa érzés azért nem múlt el.“

„Gurudinnak van egy kis leánya. Tizenhétéves múlt, mint te, reggel, ahogy jött a masina felé, sudár magasan, ringó lépteivel, kis pisze orra, barna arca s ferdevágású szemei: mintha te jöttél volna felém, Ilu. És Ghifa jutott eszembe rögtön, furcsa elméletével s ahogy téged becézget ötödikes korod óta, szép „román típus“.“

„Fene a pofáját az inspektor úrnak, még fiatal ember s érted annyit tehet... Bocsáss meg ezért, drága kicsi, kicsi Ilu ... A távollét az oka, a tehetetlenség érzése. És hogy úgy vágyódom utánad.. . Sohase voltam még ennyire szerelmes beléd, Ilu.“

„Egész napon át csépelünk. Odahaza még csak most kezdődik az aratás... Ha látnád, milyen jó, fekete termőföld van itt, békés, jó emberek, a nép jobbágysorsban még itt, nagy bojárok, levantei új földesurak s régi fanarióta előkelőségek birtokain. Szép szál, hatalmas szőke parasztok, szlávosan keksz szemnek. Egységes fajta... S ahol nincsenek többségben és kisebbségben levők, nincsenek ilyes problémák sem, persze. Ámbár itt is csak ez a vidék színromán. Fönnebb már csángótelepek vannak ... Mi lenne?... A különálló Erdély? Mire odáig vergődénék, hogy ezt kivívjuk mi székelyek, hogy a romá-

nokkal egyenrangú sorunk legyen, — félek, el-
apadunk.“

„Vájjon mikor láthatlak, Ilu? Egy hosszú év. Semmi hír róla, hogy lenne szabadság. Néha olyan ostoba pesszimizmus fog el... azt hiszem, nem lát-lak többé soha... Szentimentális lettem, mióta Gál Jóska, — harmadnapra rá, hogy Giurgiuba értünk, ágyának esett. Mocsárláz. Elszakadtam tőle. A katonai kórházban fekszik Giurgiuban. Látom-e még vájjon?

„Nekem remek dolgom van s ez csak érzelgős, hogy itt búsongok neked. Ez itt egészséges, gyönyörű vidék. Gurudin személyében barátom is akadt. Ragyogó napsütésben dolgozhatom egész napon át, s a forró éjszaka elől múltkor kiszöktünk barakjaink-ból s vad fürdőzést vittünk véghez az urasági halas-tóban, holdvilág fénye mellett, ó, rengeteget mesélek neked, csak hazakerüljek. Kis humoros, vagy tra-gikus novellákat majd, ahogy hangolva lesz, én meg-mondom a mese címét s te megrendelheted, melyiket mondjam? Válogass, Ilu:

„Giurgiui kaszárnyában tetves szalmazsákon? Hadgyakorlat rozsdás gázálcban a mocsarak kö-zött“, — vagy meséljek neked az ezüsthajú karcsú ha-lakról, akik ijedt, kerek szemekkel nézik, hogy éjjeli álmukból duhaj fürdőző legények riasztották fel sze-gény fejüket... Vagy meséljek a gazdag Moldováról, ahol olyan búzáat csépelünk, mint a színarany?

Gondolj rám sokat, Ilu. Olyan jó tudni, hogy gondolsz reám. Én egész napon át rád gondolok. S ébren arról álmodok, hogy megvan a kis műhely, az esztergapad, emlékszel, ígérted egyszer, hogy meglá-togatsz, ha elérem vágýálmomat, a műhely őrzésért kapott legénylakást. Esztergapad — sezlon ... Mosta-nában azon ábrándozom, hogy nálam vagy, Ilu. Ket-

ten, egyedül egy kis szobában, Hu! Úgy-e megtartod ígéreted és eljössz majd hozzám, ha hazajövök és ha lesz hová jönnöd, szívem? Ide írd meg Gurudin címére, hogy az érettségid hogy sikerült. Egész napon és éjen át érted izgulok.“

—Mit beszélsz Ilu magadban, — kérdezi Málnásy Erzsike.

—Beszélek?

—Igen, igen, ne tagadd. Az ajkad mozog, most már nem érdemes, Ilu, tételeket ismételtetni. Úgy sem tudhatod, hogy amire éppen most gondolsz, azt kérdezik-e.

—Jaj, — fohászkodik Fülöp — keresztet vetnék most, ha nem lennék református. Atya Isten segíts!

És belépnek a Regina kapuján.

25.

Zsúfolásig megtelt néző-hallgató közönséggel a földszinti nagy terem. Nincsen izgalmasabb ingyen színház a nyilvános, kisebbségi szóbeli vizsgánál.

Ráthonyiné ül az első sor közepén. Nehéz, fekete selyemruhában, vastag aranyóralánccal nyakában, ünnepélyesen Van valami csendes tüntetés abban, ahogy ott ül a nézőközönség között:

— Íme, én is csak távolról nézhetem, hogy mi sors vár az én növendékeimre. Nem tehetek róla, ha ... de a felelősség mégis az enyém. És szürke sápadtság váltja fel kövéres arcán a piros izgalomrózsákat.

Fehér vászonruhában, sárga félcipőben az elegáns, illatos Ghija hajol meg kézcsókra gráciával Ráthonyiné előtt.

— Megengedi, asszonyom?! Ma én is csak néző-

közönség vagyok. Szeretem ezt az osztályt, azért jelentem meg személyesen. Emlékezhetik rá, asszonyom: ötévi inspektorsága alatt Ghija Pompilius ebből az osztályból alig-alig buktatott. Szimpatikus gyerekek. Van közöttük néhány kimondottan tehetséges is. Simán fog menni — társalog tovább. — Spacu nehéz kérdéseket ad, de enyhén osztályoz és különben is fáradtak már a kolléga urak. Hiszen ez az utolsó érettségiztető nap. Volt asszonyom a fiúknál délelőtt? Figyelte a kérdések rendszerét? Új módszer, francia. Nem a precíz tudás a fő, de az általános műveltség kétségtelen jele. Na és hát hölgyekkel, — román férfi hölgyekkel szemben mindig gálánsul viselkedik. — És sikkesen keresztberakva lábait, helyet foglal Ráthonyiné baloldalán.

Öttagú küldöttséggel vonul fel a Halmos-család. Papa, Mama, Nővér, Sógor és Fivér. Ott feszengenek a második sorban mind az öten.

—Csak tenné le a kalapot Ráthonyiné — fohászodik Halmos mama.

—Meg kellene kérnem. Elvégre az én Babukám vizsgázik, nem az övé, jobb a gyermeknek, ha látja az én biztató arcomat.

—Ugyan mama, hiszen háttal fognak ülni Babuék. A zöld asztal innenső oldala előtt. Velünk szemben a bizottság helyezkedik el.

Riporterek érkeznek. Ellenzéktől, Keleti Újságtól. Jegyzeteiket rendezgetve helyezkednek a terem baloldalán. — Mert nincs ennél jobb riportanyag így nyár derekán, a politikai uborkaszazon kellős közepén, mint a kisebbségiek érettségije. Lesz-e ma vájjon valami érdekes új eset? Mert az döbbenetes volt tegnap a katolikus fiúknál.

Ahogy azt hozta az újság. Azzal a szerencsétlen

Puskás gyerekekkel, aki nem tudta felrajzolni, — biológiából, — az anyaméhben fekvő hathónapos embriót... Spacu elnök úr azt válaszolta, mikor meginterjúvolta az újságíró, hogy adhatnak föl ilyen kérdést, ami nem középiskolás anyag:

— Téved, uram. Egy általános műveltséggel rendelkező, nyolc középosztályt végzett egyénnek ezt tudnia kell. A biológia igenis, ma egy hete kelt miniszteri rendeletünk értelmében mint vándortantárgy, mint az általános természettudományok kiegészítő tantárgya, egy hét óta az érettségi tantárgyak között szerepel. A baj az, uram, hogy a katolikus fiúknál nem világi emberek, hanem álszemérmes paptanárok tanítanak. Humanista műveltség! Magyar hagyományok ezek! Hol vagyunk attól kérem mai nap.

Három egyetemi hallgató is van a teremben. Három nagytermetű, izmos legény. Vadas három fivére. Hangos zörgéssel székeket vonszolnak az első sor elé s pontosan szemben az elnöki karosszékkal letelepednek. Mint valami kis terrorcsapat, keresztbefont karokkal, kihívó arccal, fenyegető, szúrós szemekkel nézik az üres helyet, melyet Spacunak el kell foglalnia.

— Merd csak megbuktatni hűgunkat, Vadas Jolánt. Adunk neked...

Akik délelőtt már leérettségiztek, itt vannak mind a református fiúk. Eredményhirdetés még nem volt. Most azért jöttek el, hogy figyeljék, olyan kérdéseket kapnak-e a lányok, mint ők délelőtt s azt felelik-e arra a kérdésre, amit ők. Abból körülbelül következtetni lehet rá, hogy ők jól feleltek-e? Ha az ember figyelni innen távolról a kérdező tanár arckifejezését... persze, ha saját magunkról van szó, akkor nem lehet figyelni tárgyilagosan . . .

Butyka Elek is eljött. Szép fekete ruhában s

csokornyakkendősen, mint az egy teológus gólyához illik, ő ugyan már írásbelin abbahagyta a dolgot, de a teológiára utólagos érettségizés reményében is felveszik s hogy maradhatna távol éppen ő, mikor itt fogják most examinálni azt az édes, egyetlen Málnásy Erzsikét?!

—Az leány, barátom, az igen, mondja Bergernek. Úgy tisztelem te, de úgy! Ámbár az furcsa házasság úgy-e, ahol a férj megbukott az érettségin, s a feleség nem hogy átment, de mint egy angyal átrepült. Mert átrepül Erzsike, fogadd le velem, Berger, ha nem hiszed. Vájjon nem néz le majd, hogy én —? mert én feleségül veszem, ha nem néz le, a teológia elvégzése után.

—Hozzád megy-e, az a kérdés, Lexikém?!

—Hozzám-e? Hát ennél ő jobb partit nem tehet, írása lesz róla, hogy a férjénél okosabb... érted? Nézd meg te, nézz oda, milyen édesen áll neki a fehér matróruha.

Mindenki őket nézi. .. jönnek párosával, lehajtott fejjel.

— Ó, lelkem ártatlan báránykáim, — Vargha pedellus az ajtófélfához támaszkodva felfohászkodik, nagyot szipog s kabátja ujjával elérzékenyedve az orrán végigtöröl. Eljött ő, hogyné jött volna. Már csak megnézi, mi lesz velük? Ezek még az ő leányai odaátról, a fiúiskolából. Ezután már nem lesznek leányai. Ezeket az utolsókat csak végigszemléli búcsúképpen, a tortúrán.

Betűrendben helyezkedtek el. Az altiszt megmutogatta helyeiket.

Vadas izeg-mozog a helyén. Ruhája fodrait ren-

dezgeti. Citerázó, ideges ujjával egyre nyomogatja, igazgatja frizurája hullámain. Cakkot kanyarít a homlokába s mi jut eszébe? — ceruzáját maga elé fekteti keresztbe a zöldposztós asztalon és hozzátámaszt egy kis kézitükröt. Ha lesunyja a fejét, akkor láthatja benne, hogy arcán a szépség nem kopott-e meg.

Halmos rosszalólag pislog feléje. Kosa kis selyemrongyocskával fényesíti a szemüvegét. Pohár víz van kis cserépaljjal mindenik előtt. Fülöp már a Halmosét is kiitta, úgy szárad a torka.

Ilona rákönyököl az asztalra s tenyerébe hajtja a fejét. Zúg a nézőközönség, mint a színházban múltkor, csöngetés előtt. Mindenkinek van itt valakije, mindenkiért eljött izgulni valaki, csak érte nem. Apa szegény, hogy számolgatja most a perceket.

—Vá sálut doamnisoare!

—Feltartott jobbkézzel, régi római üdvözléssel feltűnik az ajtóban Spacu Ovidius. Harsány vezényszóként hangzik üdvözlete. Kemény, katonás léptekkel fűrgén siet át a nézők sorfala között. Kilenec tanár kíséri Spacut. Egy egész regiment. Vadidegen arcok. Csak Sulica ismerős és Stoianescu, az írásbeliről.

Felállva fogadja őket a hat leány.

Spacu az elnöki karosszékhez siet. Kapkodó modorban kezd beszélni:

— Parancsoljatok elhelyezkedni, tanár urak.

Ghija feláll helyéről a nézőközönség közül, a zöld asztalhoz jön, áthajol rajta kecsesen és kezét nyújtja Spacu felé.

—Servus Ovidi dragá.

—Te sálut, — Pompili.

S Ovidius és Pompilius, a két derék római utód baráti csókot vált az ünnepélyes zöldposztós asztal fölött...

—Megengeded? Bemutatom neked Ovidikém. a kisasszonyokat. Kedvelt osztályom volt inspektorságom alatt — és elkezd:

—Fülöp kisasszony, a szorgalmas, Halmos, az eminens, ez itt Kovács, — pillanatra Ilona fejére teszi símogatóan a kezét s Spacu felé pillant jelentőségteljesen, — juj, milyen illatos keze van, olyan fanyar vad illat, mint a Virgilé ...

—Íme, a derék Kosa, az eszes Málnásy, a szép Vadas Jolán ...

—Örvendek, kisasszonyok, — felel rá Spacu. Jelzőket majd felelet után aggathatok magukra. Kellemes, hogy jó osztály hírében állnak — és furesán elmosolyodik. — Felfokozott érdeklődéssel várom feleleteiket.

És most megrázza a csengőt, a barátságos hangnak vége van. Hivatalos iratot vesz elő, vizsgáztató formulát olvas fel belőle hadarva, majd óriási meglepetést okozva szól:

— A ma reggel érkezett érettségi enyhítő rendelet értelmében természettudományokból szabad választásuk szerint felelhetnek románul avagy magyarul. Ha a magyar feleletet választanák — és kis pauzát tart beszédében, — s élesen pillant maga elé, — erre az esetre itt van tolmácsuk, Avram Horea professzor úr.

Hát ez szenzációs meglepetés... a fiúk izgatottan összesúgnak a hallgatóság hátsó soraiban.

— Mi ez már megint? Most a leányok vájjon mit választanak? Merik-e a magyart? Van, aki csak románul tudja, hiszen úgy volt még délelőtt, hogy

minden tárgyból románul kötelező. De mégis csak könnyítés. Disznóság, hogy a nőekkel mindig kivételeznek. Igen, igen, de nem családok-e ez az egész. Sok függ a tolmáctól, vájjon milyen pofa. — Nem valami bizalomgerjesztő Horea úr külseje. Külön kis emelvényen trónol. Amolyan ferdevállú, aranycvikkeres, kecskeszakállú, sötétbőrű emberke. Egyelőre tétlenül üldögél. Majd csak a nemzeti tárgyak után kerül rá a sor ... És elkezdődik ... Hogyis csak? Ó, jobb lenne nem is emlékezni rá. De még hetvenéves korodban is — mikor már unokáid is túl vannak rajta — olykor azt fogod álmodni, hogy érettségizel. Az egy méter széles, zöld posztóval bevont asztalt látod magad előtt. Karnyújtásnyira előtted ül egy sereg vad idegen, szigorú arcú, idegennyelvű úr. Ő nem mint az iskolában, rendes hétköznapi, hogy pad-sorok és tekintélyes tanári katedra megnyugtató távolsága van közted és tanárod között. Ott ülnek az orrod előtt. Kiteregetik szemed láttára jegyzeteiket. Láthatod a névsor közepén a nevedet is és azt is, hogy jegyeznek feleleted után ... Kilenc ceruza koppan egyszerre s te szeretnéd ellesni, milyen jegyet kaptál. A kilenc ceruza kilenc féle jelt, számot, betűt ír. Sulica a görög alfa-béta betűt használja s ki tudná megmondani, hogy a gamma mit jelez s ki tudná kideríteni, hogy Stoianescu cvrill számjegyei mire ítélnek, életre-e, halálra-e? Te minden tudásodat feltárod előttük, kiüríted, kifosztod magadat. S nem marad benned semmi más, csak a szörnyű, ijesztő bizonytalanság: azt felelted-e, amit vártak tőled, azt várták-e, hogy jól felelj, vagy éppen az a baj. Ó csak megtudnád ott, abban a pillanatban. A biztos bukást akár, csak ez a kétségbeejtő bizonytalanság ne fojtogatna másnapig.

... Már az is rémítő, hogy Sulica olyan szertartásosan jár körül a dobozkába helyezett, összehajtogatott tételekkel.

—Húzzon kisasszony, — szól.

—Tempó, tempó, gyerünk, sürgeti Spacu.

—Kezdje Fülöp, olvassa a címet, mit román irodalomtól kapott. Nem kell fölállania, ülve maradhat, fiam.

Ó, ijesztő ez a közelség, ahogy ott ül szegény Fülöp az asztal végén, mellette Sulica és szecnben vele egy ismeretlen tanárnő, fölényes arcú, szép asszony ... Ez fog kérdezni földrajzból. Látni lehet, ahogy kiteríttemaga előtt az ívet, „Geográfia“ felírással s a lányok névsorával. De hogy ott a hosszú asztal másik végén, az a púpos kis ember miből kérdez majd, azt innen látni nem lehet.

Egyelőre kitalálni se. Pedig Vadas az asztal közepébe hajol be, úgy akarja meglesni, hogy a vele szembenülő vájjon milyen szakos?

Vagy hogy kacérkodna a kis púpos tanárral s ruhája kivágásából elővillogó szép fehér bőrét csillogtatná a gobbó előtt...

— Vasile Alexandri — olvassa halkán Fülöp. És felsóhajt boldogan. Szerencséje van. Könnyű tételt kapott. Félig lehunyja a szemét, úgy kezdi el darálni:

„Hazánk legnagyobb költőjének életrajzi adatait.“

Ki hitte volna? Megy minden, mint a karikacsapás. Tíz percig felel egy-egy leány. És milyen remekül. Ráthonyiné izgalomrózsáit a büszkeség pírja kezdi lassan felváltani. Hogy tudnak az ő gyermekei, lám!

Kicsit magyarosan beszél Fülöp, de tartalmilag kifogástalanul. Halmos meg éppen brillíroz, túlhangosan beszél, izgalmában talán, de úgy idéz verssorokat, mint egy tanár. Kovács egyéni megállapításait közli fölényes nyelvtudással a népköltészet felől s még Kosa is tud valamit.

Az első zökkenő Vadasnál áll be. Filológiai kérdést kap. Tudja az elméleti részt, hanem fel kell írnia cyrill betűkkel a nemzeti himnusz második szakaszát és nem jut eszébe hirtelen a negyedik sora...

Előrecsücsörített szájjal, némán sűg az egész fiúosztály, dehát háttal áll nekik Vadas, nem sok hasznát veheti. A három Vadas fivér tehetetlen izgalmában a himnusz taktusait veri ki lábával a padlózaton.

— E bine, destul, — vezényel Spacu. Történelemre térünk. Tempó, tempó. Egy kisasszony tíz percig felel, az egy tárgyból 60 perc, tíz tárgyból tíz óra, ha nem rövidítünk. Pedig éjfél előtt végezni akarok.

És olyan iramot diktál, hogy lélekezethez se lehet jutni. Azt se tudja megállapítani az ember, hogy vájjon jól kezdett-e bele, már leinti, tovább, tovább. Csak akkor támad egy kis pauza, ha valami zavar történik, azt azért észrevenni, ha nagyon mellé fog valaki, például Kosa is szegény, hogy belezavarodik, mikor váratlanul félbeszakítja Dimitrean. Mi ez, talán most kezdődik a kötözködés, eddig félbeszakítás nélkül, simán peregetek le a feleletek, de ez a történelemszakos Dimitrean, ez akadékoskodni kezd és azt a furcsa kérdést adja föl Kosának, — hogy is lehet, talán csak nem csinál viccet szegény kis ijedt gyerekekkel:

— Mondd, kisasszony, Stefan cel Maré milyen széken ült?

—Milyen széken? Hát komoly kérdés ez? Kosa hosszasan töpreng, mit is feleljen.

—Trónon, — mondja gyámoltalanul.

—Úgy — felel rá Dimitrean. Szóval nem tudod. Képeket nem láttál erről az időről? Korabeli bútorok képeit? Milyen stílus dívott akkor a moldovai udvarban? Nem tudod? Hát művészettörténettel nem egészítetted ki történelmi ismereteidet? Hát a ti iskoláitokban nincsenek Stefan cel Maré lakáról művészi karcolatok? Milyen képeitek vannak nektek egyáltalán? Elég lesz. Köszönöm.

Vájjon milyen jegyet írt be Kosának Dimitrean? Ilona úgy látja, hogy négyest adott... Kosa is sejt-het valamit, mert könnyecseppek homályosítják el szemüvegét. Csak ül báván, értelmetlenül bámul maga elé, mi is történt vele?

Így történhetett, hogy földrajzból is elégtelent fogott. Hiába keresgéli, nem tudja megtalálni a térképen Románia nyugati határait. Igaz, hogy a fekete táblán az egész Európát ábrázoló, vak térkép lóg. Nincsenek rajta feltüntetve se hegyek, se vizek, se országok határai. Csak a kontinens körvonalai. Mintha egyetlen óriási, sötét színű, egyszínű, egy-jellegű ország lenne egész Európa ...

— Hazánk nyugati határai, — keresgél Kosa.

Ilyen könnyű kérdés, elemista kérdés és mégsem találja. A fiúk izgatottan mozgolódnak, sügni szeretnének a boldogtalannak.

— Nincs természetes határ. Ne keresgélj az ujjaiddal a folyó helyén, Kosa. Linie conventionale van: „Megegyezés értelmében létrejött mesterséges határ választja el nyugaton Magyarországtól hazánkat.“

De Kosa nem ismeri ki magát a sötét folton,

aminek csak a címe térkép s hosszas keresgélés után a Déli Kárpátok valószínű helyénél állapodva meg — azt feleli — hogy ott végződik Románia.

— Foarte bine, — kiáltja gúnyosan a szép aszszony, a földrajz szakos.. — Szeretnéd, ha igazad lenne, mi?

Spacu megcsillapítón súghat valamit a hölgynek, mert az vállat von és akkora elégtelent rajzol a geográfiai rubrikába, hogy a nézők soraiban még a leghátsó székeken ülő fiúk is észreveszik.

Ilonára kerül a sor.

„Moldova földje és népe“. — Ó, Moldova és örömében majdnem elpirul. Hát nem különös? Erre gondolt ma egész napon át, hogy mit is ír a tankönyv Moldováról? Ahonnan ma reggel hozta a posta Feri levelét. Moldova ... és mit ír Feri? aranyat érő búzakévéket csépelünk, ha látnád, micsoda dús, fekete termőföld van itt, Moldovában, Ilu.

És beszélni kezd Moldováról. Nem úgy, ahogy a tankönyv írja, nem olyan szárazon. Úgy, ahogy ő gondol arra a távoli országrészre, ahol most valaki órá gondol. Csodálatos képek merülnek fel benne, belső forráság fűti át minden szavát.

— Beszéljek a gyönyörű Moldováról? — kezdi s mintha önmagának mondaná: havasain ezerszer ezeryi, hosszúszőrű, selymes gyapjú juhnyáj legel. S a völgykatlanban sziklából rakott monostorokban szentéletű apácanők szorgalmas keze éj-napon át fonja-szővi az aranygyapját beleszővi, beleálmodja imádságait, a szentek életét rajzolja ki a szövőszék kezök nyomán s a biserikák hűvös szentélyét puha oltárszőnyegek borítják. A kies lankákon érő, dús-fűrtű szőlőből édes bort szüretel a gazda és lent az alföldi részeken, az egész ország területén, először

érik be a vetés, ó, mi itt még aratunk és Moldovában már cséplés folyik. Már csépelnek a földművesek, — hogy is írta Feri? — szép szál, szőkehajú, hatalmas termetű paraszti népek. Új kenyeret visz föl nemsokára a hegyek közé a hosszúszakállú calugerekhez, megszentelésre, megáldásra váró új kenyeret a földműves. A földműves, aki majd hosszú téli estéken házanépének, fonó-szövő asszonyainak doinákat énekel, vagy ijesztő havasi balladákat regél keresztút-álló hegyi tolvajokról, vitézlő Voinicokról, Gruiu-Sángerekről. Moldova, az ország egyik legromantikusabb része, — s most csak Ferire gondol. Ferire s mintha neki izenné át a havasokon a szerelmi vallomást: ezen az országrészen élnek a legszebb, legderekább, erős, becsületes, nagytermetű, szőke emberek, a. .. — Hogy szeretne ott lenni most, délidőben, a hűs eperfák alatt... Eperfák — milyen rap-szodikus, össze-vissza felelet ez. — Eperfák — mondja hangosan — ott selyemhernyót tenyésztnek.

A földrajz-dáma féloldalt hajtott fejjel figyel rá s Spacu is arra fordítja a fejét. S most a tanárnő szól:

—Elég, kisasszony. A részletkérdéseket elengedem. Általános bevezetésed teljesen kielégítő. Szavaidból a hazai föld igaz szeretete beszélt. Jó román honleány vagy. Tízés.

—Mit mond? — Ilona megrémülve tekint rá. Mit beszéltem én? Ezt nem akartam, — jó román s vérvörösre válik az arca, szólni szeretne, tiltakozni, de a nézőközönség eddigi pissenés nélküli soraiból mintha halk morajlás törne most föl. Ó, szeretne kirohanni, a föld alá süllyedni s már majdnem feláll. És hátrafordul.

Ráthonyiné kővé meredt arccal, vérig sértetten tekint mereven maga elé ...

Ó, de rémes. Bukott volna meg inkább. Most örül-

nie kellene, hogy tízest fogott, ha nem érezné ezt a szörnyű zavart. És Halmos is, milyen megvetően, gúnyosan néz rá . . . Hát mit csinált ő? Stréberkedett az-
zal, hogy nemcsak a könyv szavaihoz ragaszkodott? Hogy a saját szavai és gondolatai szerint szeretettel beszélt egy országrésről, ahová olyan örömmel repültek a gondolatai? Ragaszkodni kellett volna a szöveg jól ismert, „kötelező hazafiságot“ előíró szavaihoz? Most már meddő dolog ezen töprengeni. Sulica már alkotmánytan tétélekkel jár körül... Sulica, aki kikísérte őt a latin Írásbelin, melyen elismerően pislant rá ő is, mintha mondaná:

— Semmi baj, Kovács, most olyan hazafiasán feleltél, hogy elnézem neked a latin Írásbelin történeteket. Letörlöm dolgozatodról tudásodban való kételkedésem jelét, a piros keresztet, te jó román ...

És ha stréberség volt tőlem, hát akkor, — gondolja — akkor is! Ha annak is veszik a magyarok, most már nem lehet rajta segíteni. Elhatároztam, megfogadtam, hogy mindenre kész leszek, csak átengedjenek. Nem, mégis vigyáznom kell, nem szabad túlságba vinni, ne merjék feltételezni rólam, hogy nekik hízelegni akarok, mint valami renegátjelölt. Fúj, Kovács, buta voltál, megfeledeztél magadról, ezt mégsem lehet... Hát jó, most majd szigorúan a tárgyhoz ragaszkodva felelek nekik constituciából. Ha lehetne. Ó, most már késő, a constituciaszakos tanár olyan várakozóan nézi Ilonát, érdeklődve figyel ide magas pulpitisáról még a tolmács úr is, mintha a háta mögött Ghi{a szeme szegeződne rá és szuggerálna valamit s ez a feszült csend a hallgatóság soraiból, mint valami ellenséges hullám úgy árad felé, mintha elárulta volna őket, a hallgatókat, a magyarokat, mintha kivetnék ezért magukból, mi ez, az idegeknek milyen bomlott

játéka ez? A románok mind szeretettel néznek rá s mintha mágnes húzná ki belőle a jó feleletet, a nekik tetszót, hiába minden erőfeszítés, valami sodorja őt feljűk, ahogy elkezdi felelni constituciából, ahogy bólogatnak rá, mintha bíztatnák, na te derék honleány, felelj szépen, hogy tessék nekünk. És nem tud parancsolni magának. Nem ura a szavainak. Mert ha ura lenne, nem felelné ilyen jól, ilyen precízen, meghalna inkább. Nem, azt nem lehet se elmondani, se leírni, hogy milyen érzés ez, ez a szégyen, hogy egy kisebbségi sorban élő magyar diákleány román nemzeti tantárgyból közirigység, közmegvetés közben, szégyentől égő arccal jelesre felel...

És szalad ki a teremből riadtan, hogy felhangzott a vacsoraszünetet jelző csöngetés. El kellene bújni valahová az előcsarnok oszlopai mögé. De hozzátartozók és érdeklődők tömege hullámszik ott.

A Halmos-család ujjongva veszi körül Babukát, hát eddig gyönyörűen vizsgázott s ha így megy szünet után is, akkor remek. És ölelik, csókolják Babukát és etetik sonkászsömlével. Egy kis szívóvadás csecsemőüvegben még erőlevest is hozott neki Halmos mama, vacsorázz édes, vacsorázz, gyűjtsd az erőt.

Butyka Elek zavartan huzigálja kabátja kihajtóját s csokornyakkendőjét ádamcsutkája közepére igyekszik igazítani, e testi rútságot mintegy elpalástolón. Három szál piros rózsát dugdos, fogogat a háta mögött, Málnásy Erzsikét várja, hogy meggratulálja, nem tudja ő kivárni az érettségi végét, hogy majd akkor. De hát nem babonás ő, na hiszen szép is volna, hogy babonás legyen egy papjelölt és attól féljen, hogy a korai szerencsekívánattal elpecheli az ideálja jó szerencsését. És különben is legfőbb ideje, hogy szót váltson végre Erzsikével, eddig csak nézték, bámulták egymást, hát ez itt most a legjobb alkalom.

A fiúk, volt nyolcadikosok, csoportba verődve tárgyalják az eseményeket. Ott van köztük Török Bubi is, hívta Mester Ernőt is, de hát Ernökét nem érdeklik ilyen „gyerek“-ügyek, Bilkói viszi a szót:

—Ja, — mondja gúnyosan, — könnyű annak, aki nő. Ez érettségi? Cirkusz! Majdnem, hogy udvarolnak a leányoknak, olyan hódolatteljesek. És olyan könnyű kérdéseket kapnak, hogy az közzöhej. S barátom, hogy amit a Vadas Joli művel, hát merted volna te ezt, Fazekas?

—Igaza van Jolinak. Hogy lehet olyan linkségeket kérdezni francia csevegésből valakitől, hogy a modern női kozmetikáról hogy vélekedik? Megnyalta kirúzszott száját és kacéran azt felelte: így. Jól tette, Lamartine oeuvrejéről elég tisztességesen felelt, mit ugratják ilyen hülyeségekkel. Megfelelt nekik.

—Úgy. Hát felfogás dolga, kérlek. Ezek után attól is el lehetsz ragadtatva, ahogy Kovács...

—Ó, Kovács, szól bele Deák Lali, — az földrajzból olyan honleányian felelt, hogy ezek után annak minden szabad. Szerelmet vallott a románoknak az édes.

—Ugyan, Deák, szól reájuk Berger Sanyi. Fogd be a pofád. Nem szégyenled magad és te is Bilkói, kérlek! Éppen te beszélsz így. Neked aztán minden okod megvan rá, hogy tiszteld az Ilut. Az ingyenóráit igénybe vetted, mi?

—Na, nézd a Bergert! így védelmére kelsz? Nem is tudtam, hogy a lovagja vagy. Ami az ingyenórákat illeti, hát azalatt ő is tanulta az anyagot és különben is erre nem oktatott ki, hogy a szép román fajról hogy kell fátyolos, álmatag hangon duruzsolni Spacunak ... Hát ehhez mérten nem is lesz tízesem geográfiából, mint neki. Láttad Ráthonyinét... hazament, ahogy jött a szünet.

— C, c, — meg vagyok hatva fönséges viselkedésétől. Talán fáj neki, hogy tudnak a növendékei? Vagy talán nem bírta elviselni szegény jó lélek, hogy Ilut jó románnak titulálták. Ez az a hülye kisebbségi magatartás, hogyha valaki. . .

Bilkói belevág:

—Veled, Berger, nem vitatkozom. Mit érzed te ezeket a dolgokat? Utóvégre nem vagy az az egészen fajtiszta.

—Azt akarod mondani, hogy zsidó volt az apám?

—Fiúk! Csak nem mentek egymásnak itt? Török Bubi csillapítóan közbelép. Kínos dolog azt hallgatni neki, hogy valakit a renegátság vádja kerülget s hogy másra terelje a szót, azt mondja:

—Szegény Kosa, az alaposan megbukott. Azt már nem húzza ki semmi se.

—No látod, Bilkói — s Berger makacsul folytatja a témát — az nagy ijedt maflaságában olyan jó magyar volt, hogy a háború előtti határnál kereskedett. Mit ér vele?

—Jönnék a lányok erre, — hallgassatok.

—Szervusztok. Kezeteket csókolom.

—Szervusz Ilu. Nem akarsz hozatni valami vacsorát? Azért jöttem el, ha valamire szükséged lenne.

—Bandikám! Ilona boldogan szalad a Graaf Bandihoz, aki most bújt elő valahonnét Ilona jöttére. Mégis van neki itt valaki jóbarátja?

—Itt voltál, Bandikám? Mit tippelsz hogy állunk? De Bandi nem volt benn a hallgatóság között, ő

—odakint sétált a sétatéren a vizsga alatt. Csak éppen szünetben jött be, hogyha akar Ilu hozatni valamit, kéznél legyen. Különben is miért jönne ő ide? Mit keresne ő itt? Ő már nem diák, hogy az írásbelin ... Mert

hogy ismételje jövőre a hetediket, hát arról szó se lehet. Inkább lakatossegéd lesz, mint Borbáth Feri.

—De ezt csak neked mondom, Ilu!

—Te Bandi és mondd ...

—Gratulálok Kovács kisasszony. Egy jód van eddig és négy jelesed. Remélem továbbra is ilyen kitűnően folytatod.

Ghija lép oda hozzájuk s a távolabb álló fiúk is most mind riadtan fejet hajtanak a rettegett inspektor előtt. Elhallgatnak. Zavartan topognak még Ilona körül egy kicsit. Bandi is ügyefogyottan egyik lábáról a másikra dől. Aztán egyszerre csak azt veszi észre, hogy kettesben marad Ghijával az előcsarnok kellős közepén. Tekinteteket érez magán, furcsálló, rosszaló, szúrós tekinteteket, kollégák és kolléganők, szülők és testvérek tekintetét. Feri... Mit is álmódott Grúzáról Feri? Most emlékezetébe villan Ghija gesztusa, hogy a bemutatáskor megsimogatta pillanatra a haját. Mit hisznek most ezek az emberek rólam, kim ez a Ghija nekem?

—Gyújts rá, Ileana, — most szólítja először a keresztnevéen s feléje tartja illatos cigarettáktól duzzadó szelencéjét. Vagy ne. Tudod mit? Jöjj át a kioszkba velem. Megvacsorázunk. Majd azután. Na, remélem, elfogadod a meghívásomat?

—Köszönöm, inspektor úr, arra már azt hiszem nincs idő. Inkább, ha megengedi, de szabad itt rágyújtani?

—Az én társaságomban, hallod? Nyugodtan. Jó félórás szünet lesz, míg megvacsoráznak Spacuék. Na, indulás, Ileana, indulás — és hátba veregeti...

—Anyuka! Nézze, Anyuka! — Halmos izgatottan mutat utánuk.

—Hát ezzel, amit Kovács művel, ezzel versenyezni nem lehet!

—Ki hitte volna erről a leányról, ki hitte volna, hogy ez olyan?! Ilyen körülmények között aztán nem lehet csodálni, hogy Babukám elsőségét elorozza. Ez a Ghija a legjobb barátja Spacunak ...

26.

Ghija a lampionokkal kivilágított, tóparti kioszkhoz vezette Ilonát. Gyönyörködve nézi, hogy eszi, milyen farkasétvággal a rózsaszínű finom lazacot.

—Még, még, — kínálja.

—Öröm nézni, Ileana, milyen szép, egészséges apró fogaid vannak — s Ghija vermuthot hozat.

—Jaj ne, inspektor úr, becsípek, a neheze még hátra van.

—Neheze? Hiszen most majd felelhetsz magyarul is. Vagy neked éppen ez a nehéz?

—Hogy tetszik ilyet mondani? Magyarul még jobban kell felelnem, mint románul.

—Hm. Szóval a magyar feleletet választod. Nem tanácslom, Ileana. Ne tedd. Miért rontanád le a reno-médát? Megdicsértek, mint jó románt...

—Én nem vagyok román, inspektor úr, én — és könnyes lesz a szeme, jaj, hát hogy mondja meg neki.

—Na-na csillapodj, Ileana, csillapodj. Az majd eldől pár éven belül, hogy románnak érzed-e magad, na.

—Inspektor úr.

—Inspektor úr? Ejnye, ejnye. S mi lenne, ha egyszerűen azt mondanád nekem: Pompilius, mi? Hiszen most már nem vagyok az inspektorod. Ma-holnap ön-álló, egyetemi polgárnök leszel... Ingyenes tanuló. Me-

dika. Egyenlő felek leszünk. Na nem? Olyan öregnek tartasz, hogy csak tisztelni bírsz?

—Bocsásson meg kérem, de én olyan hálás vagyok magának, hogy felvétet a menzára, de — és dadog zavartan.

—Én úgy gondoltam, hogy a nagy Ghija inspektortól, ha elfogadom ezt a nemes, önzetlen pártfogást, az, — de, de Pompiliustól elfogadni nem lehet.

—Hehehe, te gyerek, te kis csacsi! Nem lehet? Aztán miért? Ki tiltja azt meg neked?

Ilona feláll, minden porcikája remeg, de a szemében elszántság és keménység néz Ghijával farkasszemet:

—Én magam tiltom meg magamnak, inspektor úr. A vacsorát nagyon szépen köszönöm, és —

—Ezért tetszel nekem, látod, ezért a kemény fejedért. Te kölyök — és megbúbolja apásán a fejét.

—Hát rendben van, Ileana. Jobban megértelek én, mintsem te gondold. Na, kisasszony, indulás. Én csak éppen visszakísérlek, de most már magadra hagylak, fiam. Ügyeskedj továbbra is, jól felelj. Azt tanácsolom, inkább románul, mint magyarul. S ha megkaptad a diplomádat, hát várlak. Együtt fogalmazzuk meg kérvényedet az egyetemi felvételhez. Ne az inspekturátusra jöjj. Ott most nyári szünet van. Lakásomon várlak. Strada Regala 7.

S a Regina előcsarnokában, ahol most szólalt meg a szünet végét jelző csengetés, magára hagyta Ilonát...

És a vizsgálat második félidőjében megtörtént az, amire senki se számított. A tolmács. Avram Horea. — Milyen csillogó, fekete selymes kecskeszakálla van, hogy villog zöldes szeme az aranykeretes cvikkeren át s milyen rekedt macskanyávogás a hangja, ahogy kiabál, vékonyan.

— Elég. Destul. Egyszerre csak egy mondatot mondjon. Tömondatokban beszéljen. Ezeket a válogatott cirkalmas magyar mondatokat fordítani nem lehet. Csak szalmázik, elnök úr, a hölgy, azért, mond olyan sok jelzőt, hogy követni ne bírjam. Csodálatos, — nyávog gúnyosan. Csodálatos. Ez a kisebbség! Úgy beszélnek románul, hogy az ember azt hiszi, foghúzás fájdalmát érzi, oly kínos hallgatni és tessék, egyetlen egy sincs, aki szabatosan, rendesen beszélné a saját anyanyelvét. Hát magyarok önök, tisztelt hölgyek? És nem tudnak már se magyarul, se románul. Ez a kisebbség: ez igen! Tehetségtelen társaság. Stai. Elég lesz, Fülöp. Micsoda ócska stílusú mondatokat szerkeszt? Legjobb igyekezetemmel se tudom fordítani. Elnök úr, egy szót se tud.

Fülöp! Fülöp nem tud egy szót se fizikából! A zseniális fizika-magyarázó?

Halmos! Persze! Magyar feleletet választ növénytanból ez is!

A hallgatóság soraiban nyugtalanság támad. Elégedetlen kifakadások, súgdolódások hallatszanak.

Török Bubi azt mondja majdnem hangosan, de mindenesetre úgy, hogy a magyarok és a románok közül, akik tudnak magyarul, megérthetik.

— Barátaim, ez a tolmács hamisan fordít.

Spacu erélyes csöngetése állítja helyre a rendet.

Rendet? Hát az a rend, hogy az osztály első tanulója, Halmos Babuka, növénytanból, mert tévesen tolmácsolják a feleletét, a legrosszabb jeggyel, egyessel megbukik?

Csak egyetlen óriási körmondatba foghat bele.

„Keletkezésük mikéntjét illetően a növényvilágban ismert összes növényeket Linné tudományos ismertetése nyomán két óriási csoportba, —

— Destul. Elég, — rikoltoz Horea. Már megmondtam, hogy ne tessék ilyen hosszú mondatokat szerkeszteni. És tolmácskodik:

„Azt akarja a kisasszony mondani, ha tudna magyarul, hogy minden egyszíklevelű növény magról szaporodik.“

— Ce, ce, mi az, kérdezi a púpos tanárka, a botanikus. Mit származik kérem össze-vissza? Általánosságban felel és a konkrét feleletet megblicceli. Elég, köszönöm. Ne meresztgesse kérem a szemét. Egészen nyíltan is megmondhatom. Egyest kapott ...

A közönség, mint megbolygatott méhkas zúgni kezd. Spacu erélyesen rázza csöngetyűjét s mint valami törvényszéki elnök egy izgalmas bűnpör tárgyalásakor szól:

— Az érettségi vizsgálat nyilvánossági jogát be-szüntetem. A hallgatóságnak el kell a termet hagynia.

A Keleti Újság munkatársa új adattal bővítve viszi szerkesztőségbe a holnap reggel megjelenő riportot, külön kis bekezdést szentel az incidensnek, ott olvasható ma is az 1928-as bekötött évfolyamban: „Horea tolmács úr és az eminens tanuló esete.“

27.

Akkor került a sor Ilonára, mikor a hallgatóság már kivonult.

Fizika tételt húzott. A legegyszerűbbet, amit csak elképzelni lehet: Archimedes tételét.

Töprenkedve áll a tisztára mosott fekete tábla előtt. A krétát hámozza, morzsolgatja idegesen. Hogy kezdje el? Kétségbeejtően rosszul, rosszindulatúan tol-

mácsol Horea. Elvágta előtte Halmost, Fülöpöt a fordítással. Nem, nem meri magyarul mondani, ő is úgy járhat, mint előtte ezek. Románra kellene a tételt fordítani. Ha nem is lesz a fordítása egészen kifogástalan, mégse Horea rosszakarata beszél helyette. Igen, románul, mondta Ghija is — és még mindig nem tud megszólalni. Pedig már kezdenie kell. A percek ijesztően telnek, Spacu türelmetlenül dobol kemény, rövid ujjaival a zöldposztós asztalon. Hogy is lenne az románul, — gondolkozik és hirtelen Ráthonyinét véli látni maga előtt. Hogy nézett rá, milyen csalódott, keserves fájdalommal a földrajz felelet után ... Mit hihet ez róla? Nem, nem lehet románul felelni, ha megbukik, akkor se, kihúzzák a többi feleletei majd, lám Halmos is becsülettel bukott inkább egyszer, de a magyar feleletet választotta. Hiszen egész érettségije alatt ez az egyetlen alkalom, amikor megszólalhat magyarul, hát meg is szólal szépen, megfontoltan, értelmesen kezdi, egy pillanat, csak átgondolja előbb mit is, hogy is mondja, hogy ne köthessen bele Horea, — jaj Horea, rá fog kiáltani az első mondat közepén és akkor belezavarodik és jeges rémület fut végig rajta. Halmosra néz, aki az asztalra ejtette fejét, úgy zokog. És csak csukogatja, nyitogatja a száját némán, mint a csuka. Mégis, hogy mondja? mégis — ingadozik, — ne románul-e?

És ekkor Apa jut eszébe hirtelen. — Szegény Apám a román nyelvvizsgán mindig megbukik. Ó, hogy gyűlöllek benneteket mind, zöld asztal körül ülő hóhérok, ó, most úgy érzi, meg tudná ölni hirtelen Spacut mindenki nevében, akinek így kell kínlódnia, vergődnie és erős elhatározás lesz úrrá rajta, micsoda nevetséges ingadozás volt az, micsoda szégyelni való ingadozás az előbb. Hát persze, hogy magyarul, csak magyarul.

— Ekkor történt, — kezdeni akarja, — igen. — És nem jut eszébe a tételből semmi se, egy árva szó se, csak mintha esze bomlott volna, hirtelen azt a bolondos verset kezdi halkán dúdolni magában, amit a magyar csárdás dallamára énekelnek a fiúk:

„Archimedes tétele, kisangyalom,

Vízbe mártva minden test — kisangyalom,“

És mondogatja magában, nem hallani csak látni, hogy a szája hogy mozog:

— Kisangyalom, kisangyalom. És nem jut ennél tovább s hogy az ijedtségtől megdermedten, tehetetlenül áll, fordítgatni kezdi gépiesen, kisangyalom, — meu angei mic, meu angel mic az annyimint kisangyalom. És fordítja románra és megint magyarra s mint az elmeháborodott az agya e körül a két szó körül bolyong: magyarul így, románul úgy.

— Mi lesz, kérem? Kiált rá, türelmét vesztve Spacu. Határozzon végre, felel-e vagy se. Ne töltesse kérem az időnket.

Felretten. Mintha felébredt volna hirtelen. Mit is tétovázott? Nem kell beszélni se így, se úgy. Hiszen megmondta Feri.

És szó nélkül veszi a krétát, egyetlen hang nélkül felrajzolja a törvény igazolásához szükséges mérlegvázat és helyre megy.

Utána nem kérdeznek már senkit fizikából. A sors más tételeket huzat azokkal, akik a névsorban utána jönnek. A táblát nem használják ma többé s a rajzot nem töröli le senki se. Ott díszeleg a kétkarú mérleg a fekete tábla közepén. Nem magyarázta meg rendeltetését senki sem. A terein lassan kiürül. A lámpákat oltogatják, hold világítja meg az elhagyott iskolaszobát, a tábla nőni kezd, már eléri a mennyezet magasságát, s az

óriásivá nőtt együgyű, gyermeki krétarajz, igazság szimbóluma, a mérleg, kiterjeszti két hatalmas karját az iskola, a város, az egész Erdély fölé ... Kinek mit mér vájjon?..

28.

Harangoznak a piaristáknál. Reggel hat óra van. A házmester már kinyitotta a piarista rend bérházának a kapuját.

Az előszoba ajtaja is tárva nyitva. Róza néni kabátban, kalapban, most érkezett a városból és Gellért páter tessékeli maga előtt, meg egy ministráns gyereket. Ruháikból enyhe tömjénillat árad. Gellért páter az ebédlőasztalra helyezi az Úr testét és az arany kelyhet.

— Még magánál van Lenka — suttogja Róza néni. — Siettem, főtisztelendő Gellért gvardián. Igyekeztem. Magát várja: gyónni akar. Ideparancsoljon. Maradhatok ugye a másik szobában, Minkánál azalatt? Imádkozni fogok, főtisztelendő úr, nem hallatszík át oda úgyse semmi...

Az utolsó kenet szentségével megerősítve, csendes álom közben szenderült jobblétre 1928 július 9-én Lenka néni, özv. Bitay Kázmérné, lécfalvi Weress Magdaléna. Halálának oka: aggkori szívgyöngeség.

Reggel kilenc órakor még hagyatkozott: a szalmazákomban kicsi barna bugyelláris van. Az uramé volt. Pénz van benne. Papiros. Négyezer lej, kicsivel kevesebb ... Arany húszkoronás is ... Kettő ... Adjátok meg nekem abból, ami becsülettel megillet: a végtisztességemet. Arra gyűjtöttem ... azért dugdostam el. Temessetek az uram mellé... Minkát, főtisztelendő úr, Minkát vitesse az aggmenházba ... arra a rövid időre... úgyis hamar jön utánam... És ne mondják meg neki,

hogy én ... Nem kell megmondani. . . Hogy előre mentem ... Majd Nándi látogatni fogja ... Szorgalmasan... Ugye, Nándi?. .. A bútoraimat.. . Róza fiam, ez rád vár: adassátok el, ki kell fizetni belőle az adósságokat... Kicsi unokám, László, neki ezt a gyűrűt.. . ezt a smaragdköveset.. . Más semmim nincs .. . Irgalmas Szűzanyám majd megkönyörül rajta ... Majd elébejárulok és megkérem, gyógyítsa meg Lacikát... Ha megnő, kinövi a betegségét... Valami mesterséget tanuljon ... Ugye, főtisztelendő uram, kitaníttatja? ... Ne legyen belőle iskolaszolga ... Az én unokám ... Bitay fiú ... A zálogcédulák, az az ő vagyona ... Huszonhét darab...

Aztán már csak azt kérte, hogy a gyászjelentésen olyan lehajló szomorúfüz legyen a név fölött, közepén ...

Mindenkinek jut valami kis apróság. Nándinak is, az instruktor kisasszonynak is.

Gellért gvardián hatalmas stráfszekérrel jön Minka néniért. De Minka néni ellenkezik. Hová viszik őt? Nem akar ő ünnepségre menni, hintóval! De ha mégis viszik, akkor öltöztessék szép fehér csipkés selyemruhájába.

— Mi lesz, Főtisztelendő úr! Templomszentelés? Hogyan? Mintha egyszer már mentünk volna így magával, amikor a kis kápolnát szertelték a Kálvária-úton. De miért nem jön Lenka is? Nincs idehaza? Rózánál van?

Nándi bácsi, Gellért gvardián és Dán házmester kiemelik a tolókcocsiból az emlékezete-bomlott, szélütött Minkát és beültetik egy nagy vörös bársonyfotelbe. Ebben üldögélt ő mindig, még azelőtt, mikor még nem került tolókcocsiba. Aztán négyen ráemelik a bársony karszéket a stráfszekérre: Dán házmester, a Lemp fűszeres inasa, a páter s Nándi bácsi. Bomlott fehér hajjal, zavaros csillogású nagy szemével büszkén trónol

Minka a vörös bársony karszéken, mint valami elátkozott fejedelemasszony. S megindul a szekér át a városban. Nándi a Minka lábainál kuporog, feje illedelmesen hajlik a bársonyszék lábához, oda, ahol Minka szoknyájának szegélye véget ér. Tolókocsit ad az aggmenház másikat, ez kölcsönbe volt csak, úgyis, de a karoszék, ó azt vinni kell. Csak nem ülhet a hajléktalan aggok számozott nádfonatú székein egy léczfalvi Weress leány?

És vonulnak ünnepélyesen, lassú menetben át az egyetem közön, a Főtéren, az Unió-utcán, Monostoriúton.

A járókelők csodálkozva nézik a különös fogatot és mosolygva csóválják a fejüket.

— Ni, ott valami vén csodabogár költözködik! És nem veszik észre, hogy Bohuniczky Nándor szeméből csendesen szivárognak a könnyek. Nem tudják, hogy Gajzágóné Minka személyében az utolsó kolozsvári nagyasszony most költözik az élő halálba ...

Rokonok érkeznek a halottasházhoz ezalatt... Egy-egy szál virágot tesznek az ebédlő asztalára. Fehér liliom fojtó illata tölti be a szobát, öreg csipkefők ötös barátnők látogatják meg utoljára Lenka nénit néhány pillanatra ...

... Róza Lenkát halotti köntösébe öltözteti. Szegény barátnő nélkül maradt halottsirató! Most mi lesz a tarokkpartival?

Hona takarított reggel, megfőzte az ebédet is magának és Róza néninek. Közben ki-kiszaladt a konj^há-ból az előszoba ajtaját nyitni-csukni. Éppen miss Percy-t, a zálogházas angol tanárnőt engedi ki, amikor újra szól a csengő. Ki hitte volna? Letícia érkezik. Fehér selyem kosztümben, frissen, illatosán, elegánsan, mint mindig.

Átutazóban van Kolozsvárt férjével, — Pamfilescu repülőszázadossal. Nászútra mennek a meleg tengeri tavak mellé, Konstanza közelébe, ahhoz a három bolondos nevű tavacskához, amelyet úgy hívnak: Tataia, Mamaia, Techerghiu, — Férj, Feleség, Csábító ... Gondolta, benéz, ha erre jár, megnézi megvannak-e még az öreg dámák?

—Egy kis szerény csomagot is hoztam — mondja és a sofförje cipeli is be a hatalmas almászsákokat.

—Friss, nyári alma, árpára érő. Készíthet belőle Lenka néni édes almaecetet, hiszen azt szereti. Papa a kézcsókját küldi Lenka néninek.

—Lenka néni meghalt, Letícial

—Mais non! — mondja sápadtra válva Letícia és könny futja el a szemét. — Istenem...

—Meg akarja nézni utoljára?

—Nem, nem, Isten őrizzen! Ne ítéljen el, de félek a halottaktól, Kovács... Ezt a csomagot tegye azért ide, fiam. És ... Várjon csak! Szaladjon át a virágkereskedésbe, rendeljen a nevemben koszorút.

—Kiszálltam Kolozsvárt. Fodrászhoz készülök. Tudja, Kovács, Besztercén nincs valamirevaló frizőr. Itt vár a férjem az autónkkal a Newyork előtt.

—Gratulálok Letícia, hogy férjhez ment.

—Ah, — legyint — köszönöm. Az ember sohasem csinálja azt, amit szeretne. Az egyetem? Passé. Fini. Ámbár ki tudja?

—Jövőre Bukarestben talán folytatom, ha ráérek. Tudja, ez a rengeteg társadalmi kötelezettség! Egy századost reprezentálni kell, ugye? Különösen, ha az ember előtt nem közömbös az a karrier, amit a férje megtehet. Na nem? Oh, Kovács, nagyon lesújtó, hogy nem búcsúzhattam el szegény Lenka nénitől. Szegény kis angyal! Jobb így neki. Mostanában is emlegettük Pa-

pával. Különös, a Papa meglátásaiban van valami eredeti! Modern kis öregasszony — na nem? — ezt mondta róla. Nem zárkózott el a megváltozott világ előtt, mint a többi gögös, kolozsvári magyar patricius. Megnyitotta a házát, igen, találó a Papa meghatározása, átjáró házat nyitott a régi élet és az új között. Befogadott minket ide — és sokat lehetett tanulni tőle, Kovács. Milyen gráciával viselte ezt a nyomorult életet! Milyen szíves volt mindenkire! Veturiáéknak még köszönt is románul.

—Bune ziua — olyan kedvesen törte ezt a két szót! És talán még nevelni is tudott egy kicsit. Bátor, szívós kis öregasszony, aki nekivágott hetvennyolc éves korban, hogy megél kosztadásból. És éppen ezért volt modern. — Ezt is a Papa mondta. — Pénzt keresni itt ma csak a románoktól lehet. És azért ahogy idevette közénk magát, Kovács, volt abban valami szimbolikus, c'est vrai! Tudja, egy kicsi társadalom keletkezett itt három éve. Na nem? Nándi bácsi fényes ferenc Jóskában, — régi monarchia volt. Veturiáék a most feltörők, az új intelligencia, Corina szegény a Regát, és magam? És Boris, a bölcs cseléd, hol is van ő? Persze, elbocsátották. És maga kis Kovács, a kis minoritár ... Hát nem különös, hogy... csak maga maradt meg a diákszállás egykori lakói közül?! Hol vannak Veturiáék, hol van Corina és a régi Leticia?

—Tudja, kis Kovács, viharosan boldog voltam itt Virgillel. Másfél éven át. Ez volt az a bizonyos első szerelem. Ilyen már nem lesz többé. Néha valami vonz utána, on revient toujours. De Isten megőriz! Talán nem találkozom vele többé soha. Ámbár ki tudja? Olvasom, hogy Virgil mostanában Konstanzában hangversenyez. Hát magával mi lesz, Kovács? Itt marad talán Minka nénivel?

—Ó nem, ő már nem lakik itt. Nagyon gyengén

van szegény. Nem lehetett már itt tartani. A sok izgalom, a temetés. Sürgősen beutalták az aggmenházba. Most vitték el, talán egy órája. Én pedig . . .

—Apropó! Lehet gratulálni az érettségijéhez?

—Ma délben lesz az eredményhirdetés.

—Na, biztosan remekül sikerült. Tud maga kis fiam. És milyen pályát választunk? Még mindig vonzza kis Kovácsot az orvosi tudomány? Erről jut eszembe: ha nászutunkról visszatértünk, még pár napra Papáékhoz megyünk, amíg le nem telik a férjem szabadsága. Otthon vannak a könyveim. írjon egy lapot, tudja, én módfelett szórakozott vagyok, s ha nem emlékeztet rá, elfelejtem. Elküldhetem néhány kitanult jegyzetemet.

—Nagyon szépen köszönöm, Letícia.

—Hát pá, ma chérie, Róza néninek üdvözlétemet és őszinte részvétem Nándi bácsinak. Mondja csak, nem tudja, szerette Lenka néni a fehér liliumot? . . . Utánanézek a koszorúrendelésnek, hogy abból legyen. Ez most úgyis a szezonvirág ... És au revoir, kis Kovács ...

Mikor Letícia elmegy, Ilona bekopog Róza nénihez. Pár óra alatt hogy megöregedett a délceg, kövér Róza néni! Sírástól piros, bedagadt szemmel jön ki Lenkától.

—Mi az, fiam? Elmegy, fiam? Jó, jó, csak egyék előbb valamit, aztán igyekezzék haza. Összepakkolunk. Délután a halottasházba visszük, estére már küld a gvardián a lakáskulcsokért. Le kell zárni, mielőtt elárvereznék a bútorokat. Pakkolja össze szépen a retyerutyáját. Maga hol alszik az éjjel, édes fiam?

—Sietek vissza, Róza néni, de... nem tudtam, hogy ma már lecsukják a lakást. Hiszen Josif úr . . .

—Az a, az a! A lakó! Na látja, lelkem! Hát lehet csodálni, hogy ebben a gyászban róla mindenki

megfeledezett? De hát hol van, merre van? Finom kis lakó: meghal a háziasszonya, aztán még ide se tolja az ábrázatját.

—Azt hiszem, elutazott valahová. Két napja nem láttam itthon, nem is aludt idehaza. Kellene pedig értesíteni. Ma csak kilencedike és a jövő elsejéig ... Vissza kell adni a házbért, amit kifizetett.

—Dehát hol a csodában keressem én most őt? Maga persze, most megy a diplomája után. Hát menjen, fiam, menjen, igyekezzék szaporán. Azaz, álljon csak meg egy percre. Né, itt a pénz és az írás, ahogy megfogalmazta a gvárdián. Rendeljen meg száz darab szomorú jelentést. Különben várjon. Minek herdálni a pénzt? Ki ismerősünk él már nekünk? Annak a párnak elég lesz ötven is ...

Elkészt... Már üres is az iskola. A többiek persze, már korábban itt voltak, már tizenkettő előtt. Alig várták, hogy kiakasszák a hirdetményt a feketetáblára, a portásfülke előtt. Egyedül van az egész épületben és felágaskodva, kicsit rövidlátósan összehúzott szemmel, keresi hetvennyolc név között a magáét.

Ott vannak a frissen gépelt nevek egymás alatt és melletlük csak egy kis szócska jelzi az eredményt. Da, vagy Nu. Igen, vagy nem. Olvasni kezdi:

Bartalis — nem.

Berger — igen.

Bilkói — nem.

Csulak — nem.

Deák — nem.

Fazekas — nem.

Hankó — nem.

Hollaki — nem.

Jóságos Isten!...

Szentes — igen.

Na, végre egy igen.

Szilárd — nem.

Tamási — nem.

— Mi van itt? Hiszen ez képtelenség! A református fiúktól csak ketten mentek át?! Butykáék már az írásbelin elbuktak. Dehát hol vannak a lányok? Másik lapon keresgél a nevek között:

... Jé, ká, el, em, en ...

—Na, ki hitte volna! A hét osztályt végzett Nagy Jóska, az a kis szemüveges, akit itt ismert meg, amikor Simóékkal a farakás mögött. .. átment. Persze, persze, ezek voltak az unitáriusok! De hol vannak ők? Persze, itt lenn a sarokban, itt vannak a református lányok.

—Kovács — látja meg egyszerre a nevét a névsor közepén.

Kovács — igen!

Elolvassa húszszor is: Ileana Kovács — Da. Da. Da.... Ez kétségtelenül azt jelenti, hogy igen. És már át is lehet venni a diplomát, fönt a szekretáriátuson. Igen, ez van ideírva.

— Istenem, istenem! Jaj, hogy dobog a szívem. Hát mégis, úgy-e, mégis ... minden rendben van. És a többiek? Fülöp ... óh, jól lát-e? Átment Fülöp is, Halmos is, Málnásy is ... Csak Vadas, és Kosa nem ...

Szegény kis Kosa! De mégis milyen szép, hogy a lányok . .. Persze, majd a fiúk azt mondják, hogy a lányokkal kivételt tettek. Nekik könnyebben megadják az érettségit, mint a fiúknak, viszont az egyetemre őket veszik fel nehezebben... Nesze semmi, fogd meg jól! — mondaná Feri.

— Feri, drága Feri! Hát mit szólni hozzá, mondd? Mondtam, úgy-e, hogy átmegegyek?

És rohan fel boldogan az első emeletre. Már át is lehet venni a bizonyítványt. Diploma de baccalaureat. A szekretariátus ajtaja előtt még egy pillanatra megáll. Vájjon nem tévedett? Biztos, hogy jól látta? Vissza kellene szaladni még egyszer megnézni. Hűvös a levegő a bolthajtásos, hosszú folyosókon. Méteres falak nyirkos hideget árasztanak, mély ablakok. Ki lehet látni az udvarra, ahol a farakás állt... A farakás .. . SimóL. SimóL. Mintha a háta mögött állna, mintha a lépéseit is hallaná ... Meg kell fordulnia .. . Na, úgy-e? Hiszen ez Josif!!...

— Josif úr, várjon csak! Josif úr! Hiszen.. .

Mi ez? Ahogy Josif meglátja őt, óvatosan végigsurran a folyosón és eltűnik a lépcsőkön. Nem vette észre? Vagy talán a csokoládéért szaladt? Amit ígért? Persze, biztosan úgy lesz. Diadalmas arccal várja majd ottihon és két doboz Zamfirescut nyújt át neki. Hona elneveti magát és benyit a titkárságra a bizonyítványáért.

A titkárságon beletelik még egy félóra, amíg nevét bevezetik a könyvbe. A diplomát lepecsételik, aláírják és a fényképét összehasonlítják. Sok adminisztratív ünnepélyesség kell ahhoz, hogy átadhassák neki munkája eredményét, amit olyan sok ember irigyel tőle szerte az országban.

— És ezt még alá kell íratni a református iskolában személyesen, — mondják a szekretariátuson Ilonának. — És gratulálunk. A kisebbségi tagozatban ez a legjobb diploma! A református leányiskola bravúrosan viselkedett. Kisebbségi tagozatban hét év óta ez az első eset, hogy nyolcas általánost érjen el valaki. Csak ez az egy kis szépséghiba van benne, a fizika.

De ez se súlyos, ez is csak ötös, félbukás. Ha ez nincs, kijött volna a kilences általános is... Tessék gondosan aláíratni a kartont, rányomatni az alma mater hitelesítő pecsétjét, csak akkor érvényes véglegesen. És sok szerencsét kívánunk további tanulmányaihoz. Ez igazán hihetetlen! Első lett százhuszonöt kisebbségi között. Még a szászokat is megelőzte mind, pedig azokat könnyebben kezelik. Eleget tanult nyolc éven át, de azért sohase gondolt arra, hogy első is lehet valaha! Rebrescu kisasszony most összeszidná, ha hallaná ezeket a töprengéseket, hiszen ő mondta mindig, hogy „abban a kemény magyar kobakodban”* több van, mint bárkiében. Csak úgylátszik, eddig nem volt ereje soha, hogy az utolsó „effort“-t is megtegye. Csak most, amikor nem is számított rá. — Lám — gondolja Ilona, — máris fejembe szállt a dicsőség...

—Hogy fog örülni apám és Feri! És Ghija is megdicsér. Szegény Lenka néni is megdicsérne, ha élne... na és Josif ? De jó, hogy vége van már ennek az egésznek ... Ott volt az udvaron a téli fűtésre felhalmozott fa, ott száradt, ott drukkoltunk mögötte kétségbeesve, írásbeli előtt... Itt láttam utoljára Simót. Simó! Drága veterán! Oh, és lángba borult az arca:

—Hogy szégyelem ezt a diplomát! Ha feltámaszthatnám és odaadhatnám neki! ... És a fiúk is mind, akik megbuktak! Most három évre mehet bakának mind, aki megbukott.. .

Aztán hirtelen eszébe jut, hogy rengeteg dolga van még, gyászjelentést kell rendelni és csomagolni. Hazaszalad, leteszi az összecsavart tekercset és már megy is tovább.

— Majd megmutatom, ha hazajöttem — mondja Róza néninek. Fényképem is van benne, csoda pocskék!

Odateszi az ebédlőkredenc fiókjába, ahol a könyveit tartja két esztendő óta.

Éppen becsukja maga mögött a temetkezési vállalat üzletének ajtaját és kilép az Únió-utcára, amikor a túlsó sorról valaki kalapját lóbálva integet feléje. Vidáman leng a túlsó soron Ghija Pompilius vadonatúj nyári kalapja.

—Ileana! — kiáltja vidáman és fürgén átlépked a keskeny úttesten. — Mit keresel a temetkezési vállalatnál?

—Jónapot kívánok Inspektor úr! Meghalt a háziasszonyom . . . azért.

—Óh, úgy? Fogadd részvételem Ileana! Hát ezért nem jelentkezted?

— Jelentkezni kellett volna?

Ghija megcsóválta a fejét:

— Először is tegnap este, szóbeli közben már megegyeztünk kislány, hogy nem úr és nem inspektor, hanem: Pompilius. És persze, hogy jelentkezni kellett volna! Hát nem vetted át ragyogó diplomádat két órával ezelőtt? Azt mondtam, ha átvetted, keress föl.

És szemrehányó a Ghita hangja. Kicsit komikus Ilonának, hogy ilyen szentimentális hangon beszél vele:

—Két órája türelmetlenül várlak odahaza Ileana. Ebédet is hoztattam kettőnk számára és, hogy nem jöttél, érted mentem a Barijiuba. Már nem voltál ott. Elsétáltam a lakásod előtt is . . . Annyira vártalak ... Hát illik ez, hogy akit vendégnek várok magamhoz, az véletlenül topanjon elém az utcán? De látod, mégis találkoztunk. A sorsát senki sem kerülheti el...

—Nem értem igazán — szabadkozik zavartan Ilona. — Alig egy órája vettem kézhez a diplomát, csak éppen hazavittem. Még nem érhettem rá föl-

menni, megmutatni. Egy kicsit szégyellem is, hogy az első lettem. Nem akartam dicsekedni vele. Vagy a kérvényért kellett volna felmennem? Nem gondoltam, hogy az olyan sürgős és olyan események jöttek közbe, hogy ...

—Nem érted Ileana? Nem érted? ... — Ghi|a furcsán elhúzza a száját és belékarol váratlanul.

—Kis csacsi lány vagy! Hát magyaráznom kell neked? Na jöjj, fiam, ide megyünk a Newyorkba. Nem ebédeltél még, remélem.

... Ebédet rendel, ötfogásos pazar ebédet. Az étterem üvegablakában ülnek. Ghi|a hatalmas szekfücsokrot vásárol és hódolattal teszi Ilona elé.

... Otthon a halottszállítók talán már megérkeztek Lenka néniért. Róza néni vár Ilonára, nemsokára lecsukják a lakást. Mennie kellene. Már három óra is elmúlt és most ez a találkozás.

—Talán egyszer máskor — akarja mondani Ilona, de Ghi|a feléjehajlik, megfogja a kezét, odahajlik az arcához egészen közel s a szemében különös nedvesség fénylik. Az arca megnyúlik és sápadt egy kicsit. A hangja forró és rekedt:

—Szép vagy Ileana, nagyon szép... — sutogja — Ileana Cosánzeana. Tündér Ilonácska... Tündérke, — úgy mondják magyarul.

Ilonának a vér az arcába szalad. Föl akar állani. Hát ez ... Hát ezért jó hozzá Ghi|a? Ezért pártfogolja évek óta?

—Inspektor úr... — és elhúzza a kezét. De Ghi|a visszaülteti a helyére.

—Nem, kis fiam, ne légy gyerek! Most végighallgatsz szépen. Csak nem akarsz komolyan elszaladni? Két óra óta — érett hölgy vagy, Ileana. Ezt-

csak megünnepeljük! Pezsgőt, pincér, franciát! Hát mondd, örülsz, hogy első lettél a minoritárok között?

—Oh... — csak ennyit tud felelni, pedig szeretné elhadarni, hogy nem örül és azt is meg kellene kérdeznie, hogy jövőre az egyetemen... De olyan váratlanul jött az egész dolog! Meglátja Ghifát az utcán s kiderül, hogy az őt leste, őt várta! Karonfogja, idecipeli, ünnepli, erőszakkal itt tartja, fogja, szorongatja a kezét az asztal fölött. Hogy ide bámulnak a pincérek! És azt mondja, hogy ő szép . . .

—Szép vagyok? — és elpirul a gondolattól. — Még soha, soha senki se mondta nekem, hogy szép vagyok! Feri se! Jaj, Feri. .. Lehet az, hogy itt Ghijával kettesben ... Már tegnap se kellett volna, a szóbeli alatt... Mi lesz ebből, Úristen!

—A menza — dadogja.

—De Ghija hófehér fogával ránevet.

—Te csacsi! Menza? Te kis csacsi! Nézd, én mást gondoltam a te számodra. Mást, — sokkal szebbet! Nem vagy már gyereklány, hogy internátusban kuksolj. Fenn, a Majális-utca tetején tudok egy szép kis garzonlakást... teljesen különbejáratú. Egy opera-énekes lakott ott azelőtt...

—Virgil! — és Ilona majdnem felkiált meglepetésében. Ezt? És éppen neki? Corina és Virgil szerelmi tanyáját? ... De csak mozog az ajka, nem jön ki hang a torkán. Ghija észre sem veszi, hogy Ilona valamit mondani akar.

—Felhajtja a pezsgőt, mámoros szemekkel nézi Ilonát és egyre beszél.

—Te, Ileana, ez olyan szép, olyan gyönyörű lesz. Én már négy éve kiszemeltelek magamnak ... Ne szólj közbe gyermekem, összes ellenvetéseidet ismerem. Elképzelttem számtalanszor, hogy erre, vagy

arra mit mondanál és én mindenre kész felelettel jövök. Ismerlek én téged, Ileana, talán jobban, mint te magadat. Hogy honnan? Hát figyeltelek. Évek óta. Mindent tudok rólad, a fiúdat is. Azt is, hogy elment, hogy most egyedül vagy. Két koldusszegény kisebbségi diák... Ha betennélek a menzára, talán félretennéd az ebédrészedet és kilopnád neki. És talán, — ki tudja — vissza se jön többé az a fiú! Na, ne nézz rám olyan rémülten. Lehet, hogy visszajön, de akkor mi lesz? Géplakatosné akarsz lenni? Nem erre vagy te hivatva, kisfiam! Aki ilyen okos, mint te, aki így meg tudott tanulni románul. Te már kiléptél a te szegény, nyomorult fajtádból! Te már elsajátítottad a mi szellemünket, te már hozzánk tartozol, drága szép tündér Ilonám.

Hona darabokra tépi a papírszalvétát, ahogy hallgatja tehetetlenül. A szemébe könnyek törnek.

—Nem igaz! ...

—Nem igaz? Ileana? Nem igaz? Hát idefigyelj! — és Ghija idegesen kezd magyarázni. — Azt nem mondhatod, hogy visszaéltem a helyzetteddel! Soha, semmivel el nem árultam, míg diák voltál, hogy tetszel nekem. Hogy mint nő tetszel nekem! Értesz engem? Most érett nő vagy. Tőled függ, mi legyen a sorsod, választhatsz szabadon. Ghi{a Pompilius van olyan férfi, hogy ha elutasítják, le tud mondani és van olyan úr, hogy pártfogását azért nem vonja el tőled. Beteszlek a menzára, ha akarod és szerezhetek idővel állást is neked. De én más sorsra szemeltelek ki. A magunk asszonyai közé kívánlak emelni téged. Szabad élet, függetlenség, anyagi jólét! Párizsból hozatok ruhákat neked, parfümbe fürdetlek és felszabádtalak, hogy ismerd meg az életet, a szerelmet, ami nem ismer megkötöttségeket. Szerelmet akarok adni

neked ami végtelen és szabad és ha te is szerelmet adsz nekem, ha megtaláljuk egymást — el is veszek Ileana. Én új típust látok benned, új női típust akarok belőled nevelni — magamnak. Ti magyar nők erkölcsösek, szigorúak vagytok. Gyerekeket hoztok világra és szüzek maradtok halálotokig! A mi nőink pompás, kábító virágok, nem kis igavonó háziállatok, mint a mongol asszonyok ... Csakhogy a mi nőink felületesek, csak szeretni lehet őket és megőrülni értük. De elvenni őket? ... Ti magyarok az otthon békéjét és derűjét hozzátok, pompás ételeket főztök és ragyog a szekrényetekben a rózsaszín selyemszalaggal átkötött hófehér fehérmemű... Én tudom: magyar asszony volt a nagyanyám. Te kis prúd magyar lány vagy, szorgalmas, dolgos, szerény, nagyanyám fajtájából való, de ez csak a nevelésed, ez csak az örökséged, az egyik részed. A tested, Ileana, ez a karcsú, izmos, barna test, ez a szép román arcod, ezek a szemek, a tizennyolc éved! Én tudom, hogy benned együtt van mindaz, ami nekem kell. A szeretőmnek akarlak Ileana és talán az asszonyomnak és gyerekeket is akarok tőled. Fiatal vagyok még, nagyon fiatal, ha rád nézek, ha mellettem ülsz ... Én magamba akarlak olvasztani, fölszívni téged, a fajtámba ölelni... Ileana, én szerelmes vagyok ...

Ilona felkiált:

—És részeg, Inspektor úr!

—Részeg? — suttogja rekedten Ghija és vér-vöröstre változik az arca. — Hát nézz körül, ha még mindig nem érted! Oda nézz! Nézz ki az ablakon! Látod, ki megy ott? Látod azt a fiút: ismered. Én is ismerem. Vizsgabiztosa voltam, Mester Ernőnek hívják ... Látod? Azsúrozott, sárga selyeming van rajta és lila nyakkendő. És nézd: az arca festve van és a

szeme is. Érted, mi ez? Ezt már... elnyelte az új világ! Ez már itt: Bizánc, Ileana! Ez már olyan, mint a mi regáti katonatisztjeink. Hallgass csak! Hallgasd, hogy az a magyar földbirtokos úr ott átellenben velünk, milyen élvezettel beszél románul. — Plata — mondja, románul mondja, azt ne higgyék róla, hogy magyar... Nézd csak, hajolj előre! Idelátszik az ortodox katedrális tornya. Ez csak az első! De tízével, húszával, százával nőnek ki ezután a hagymaalakú aranyos kupolák ezen a földön, ebben a városban... Vagy menj fel a temetőbe és tanulj meg keresztet vetni kétszer egymásután jobbról-bal felé az ortodox hitben elhunytak sírkövei előtt... És menj fel a hivatalokba és nézd, hogy töri magát a magyar tisztviselő, hogy iparkodik, hogy jó román legyen ... És most odanézz, — az utcáról veszem a példákat, láthatod, nem készültem programmbeszédre, az élet löki elém ezeket a jelenségeket. Ott megy egy nő. Ezt is ismerem: Dési Idának hívják. Nálam érettségizett hét évvel ez előtt. Csomagot cipel. Nézd! — a harisnyája rongyos, a cipősarka ferde, negyvenévéssé koptatta fiatal arcát az éhezés. Gyári munkásnő — nézd! Eltaposott féreg. Ez a kisebbségi nő sorsa ezen a földön! Látod, most megállt. Köhög. Talán már vérzik is a tüdeje. Hát ezt akarod? Ezt a sorsot akarod? Ileana, gyerek vagy, éretlen, tapasztalatlan gyerek. A jövőddel játszol! Az életeddel! Nem szereted az életet Ileana? Nincs családod? Testvéred? Apád? Ha szeretnéd őket, ha szeretnéd magadat, az életedet, ha volna önérzeted és értékelni tudnád magadat, tudnád, hogy szeretned csak engem szabad ...

... És most könnyek folynak végig Ghi|a arcán.

Ilona csendesen odahajol hozzá és mellénye zse-

béből kihúzza gyengéden a nagy illatos lila selyemzsebkendő.

—Törölje meg a szemét, Pompilius! — szól hal-
kan — és ne haragudjék, hogy részegnek neveztem.
Olyan váratlanul jött ez. Én . . .

—Sátráiascá! — hatalmas üvöltés hangzik eb-
ben a pillanatban.

Diákok tódulnak be az étterem ajtaján. A külön-
teremből jönnek. Bankettező, érettségizett diákok ezek.
Tegnap éjjel kezdték és ma délután még rendület-
lenül áll a bál, az ünneplés. Román diákok és szászok
vannak együtt. A különterem ajtaján égő piros labda-
rózsákból font girland ékeskedik. Alatta felírás:
„Banquetul tutoror bacalaureajilor“ ... Minden érett-
ségizettek bankettje ... Ott is van mindenki, aki két
hét alatt Kolozsvárt leérettségizett. Csak a magyarok
nem. Azoknak nincs ünnepelni való kedvük. Azaz
mégis, Ilona úgy látja: mintha Berger mosolyogna rá
a különszoba ajtajából. Hát ő mégis eljött a nagy
kollektív ünnepségre? Honnan tudta, hogy itt ma ün-
nepség folyik? Ki értesítette? És miért nincsenek itt
a többiek? Az a pár, aki átment a leányok közül?
A diákok fölfedezték őket és most alkalmi szónok áll
meg Ghija előtt. Ragyásképzű, hórihorgas fiú, boros
a hajigja. Megfogózik az asztalba, hogy biztosabban
álljon, közelhajol az inspektor arcához, úgy kezdi el
a szónoklatot:

— Az érettségizett diákság üdvözl téged, inspek-
tor úr! Nagy ember vagy, inspektor úr! Te végzed a
kisebbségek iskoláiban a válogatást. Te szelektálsz! Te
rostálod meg őket. Neked lehet köszönni, hogy a közép-
iskolákban már életben van a numerus valachicus. Te
már az érettségi előtt elbuktatod a magyarokat, nem
engeded, hogy odáig jussanak, visszaszorítod az egye-

temről őket. Te igazi nacionalista vagy! Az egyetemen van a helyed. A most érettségizett diákság, az egyetemre lépő szeretne téged az egyetemi katedrán látni! Megengeded, inspektor úr, hogy felköszöntsem a hölgyet is? Ismerjük, — ő az a bizonyos egy százalék, aki érdemes arra, hogy közénk kerüljön! A legkiválóbb a minoritások között. Kezedet csókolom, duddie! Köszöntelek. Sá trárji!

Ghi^a kissé ingadozva, mosolyogva feláll, szónoklásra csücsöríti az ajkát, de aztán meggondolja magát és csak annyit mond:

— Köszönöm! Pincér, egy hordó bort a diák uraknak!

A diákok vadul éljeneznek és visszatódulnak a különterembe. A hórihorgas, aki az előbb szónokolt, leemeli az egyik márványasztal lapját és fehér krétát kerítve valahonnan, emléksorokat kezd rajzolni a márványlapra.

Ghija int a fizetőpincérnek, aztán karonfogja Ilonát. Kicsit bele is kapaszkodik. Nem áll egészen biztosan a lábán. Takszihoz vezet. Beülteti. A sofförnek odaadja a fuvardíjat.

— Menj haza, Ileana! Nem akarom, hogy itt maradjunk ezek között... De várj csak egy kicsit! Nézd, mit adok neked: egy kulcs. A boldogság zára, — ha te akarsz. Menj haza... gondolkozz estig! Én még visszamegyek és beszédet tartok a diákok között. Látod, milyen népszerű vagyok, ki kell használnom. Nálunk nagy urak a diákok! Ezt a kulcsot elviszed és ha elhatározta magad... jöjj, én várlak! Az a lakás, amit ez a kulcs nyit, a tied lehet. Majális-utca 27. Nem beszélek rá, nem kényszerítelek. Szabad elhatározásodból jöjj, úgy akarom.

Mire Ilona hazaér, a kiürült lakásban már csak Róza néni van otthon. Szent Mihály lovainak jelképében, fekete köntösű, tollbokrétás legények jöttek Lenka néniért, fekete lepellel takart kis kézi szekérrel. Minek előhúzni a nagy kocsit? Csak pár lépés ide, itt van a szomszédban az örök új lakás, a temető ...

— Csomagoljon, édes fiam! — szól Róza néni. — Félóra múlva lezárom a lakást.

— Igen, — mondja gépiesen Ilona és rakosgatni kezdi kifelé a holmiját. Előhúzza a Boris ágya alól a szakadtfülű, fonott kosarat. Két éve érkezett vele ide. Hogy cipekedett errefelé Maureréktól, át a városon! Éppen Miss Percy előtt jöttek: Feri hozta a cukorspárgával összekötött, töröttfülű kosarat. Aztán egyszerre csak a Fötér közepén — puff — elszakadt és szanaszét hullt az utca porába a holmi... Csak legalább egy percre hagyná magára Róza néni! Fel kell fejtenie a divány plüssét, hogy kivehesse a varrókazettát. De Róza néni nem mozdul. Éppen most fogott az ebédeléshez. Csak úgy villahegyről — mondta —, kinek van kedve enni? A rojtos bársonyabroszt sem vette le az ebédlőasztalról, csak úgy rátette a zsíros, kormos lábast azon melegen, s gyászfátyolos kalapban nekiült. Villával szurkál a lábában és eszik, pedig nem éhes. Hát sohasem fogy el az az ennivaló és nem megy el innen?

A csomagolással percek alatt készen volna. Pár darab fehérneműje van s a szekrényben két ruha és a könyvei. Egyetlen pár cipője, a szép, az új, a lábán, kabátját karján viszi. Már készen is van a csomag, csak még a Feri levelei vannak a divány rejtékében és a fiókban a diploma. Aztán mehet.

— De hová? — és megáll, kezében a csorba kris-

tálypohár, az ő külön, szép, díszes pohara ... Ez az övé volt két éven át, ezt magával viszi. Lenka néni úgy hagykozott, hogy valami apróságot vigyen magával emlékebe, hát ő erre gondolt, erre a csorba pohárra, meg a sárgult báli legyezőre, a divány fölött... A házmester jön. Kihívja Róza nénit, hogy a temetőőr van itt. Beszélni szeretne Róza néniel.

Gyorsan, gyorsan! Úgy surran a varrókazettaért, mint a tolvaj. Csakhogy kivette! Túl van már ezen is, hála Isten! A harisnyák alá rejti gondosan, a kosár közepébe. Vigyázni kell, mert a kosár fenekén egy algebrafüzet pótolja a folytonosságot, ott még kieshetne, Isten őrizz! Már csak az a pár könyv van a fiókban és a diploma. Már húzza is kifelé a döcögösen járó kredenc-fiókot ... A fiók ... üres!

— Hogyan? — kiált fel ijedten. — Hát nem ide tette? A bizonyítvány nincs sehol! Pedig egészen biztosan idetette. Hova is fért volna be máshová? Még vigyázott, hogy össze ne gyűrődjék. Idegesen turkál a könyvek között... Kiszedi őket... néhány lap suhanva esik le a földre. Hiába — nincs sehol! Egy méteres, nagy tekercest nem lehet csak úgy elveszteni...

Rohan Róza néniért a konyhába. Míg odajárt, nem vette-e ki a bizonyítványt valaki?

— A bizonyítvány? — kérdezi Róza néni. — Láttam én, lelkem, persze, hogy láttam. A szemem előtt tette ide. Hát nincsen itt? — mondja, ahogy jön be vele maga is a szobába. — Még mondtam is Josif úrnak: Na, Josif úr, hazahozta Ilonka a diplomát!

— Josif járt itt? — kérdi Hona s mintha villamosáram érte volna egyszerre reszketni kezd.

— Persze, lelkem, hát nem találkoztak? Hiszen alig ment el maga a temetkezési vállalathoz, nyomban jött, abban a minutumban! Azt mondta, szabadságon

volt és most hallotta szegény Lenka halálát. Kondoleált és az előre lefizetett bért kegyesen elengedte. Azt mondta, — ha még megvan a pénz, maradjon is meg koszorúválsággép Lenka emlékezetére. Meg is rikatott, hogy milyen derék ember! Milyen becsületes. Hát nem az, úgy-e?

A fiók üres! A Josif ajtajához rohan és bekopog. Hátha! Aztán mégegyszer kopog és belöki az ajtót. A Josif szobájában példás rend fogadja. Frissen bevetett ágy, leeresztett redőnyök. A nyitott ajtójú ruhásszekrények üresek... Az írógépet is elvitte. Seholl semmi csomag. Hát mikor költözött el, mikor ment ki? Róza néni megesküszik, hogy nem látta Josifot elmenni! ...

Josif eltűnt és vele a bizonyítvány is ... Leroskad a díványra és kezébe temeti az arcát.

— Jézusom, hát lehetséges?! De hiszen nem is lehet másképp ... Josif? Dehát miért tette volna? Persze: most még nincs rajta a leánygimnázium pecsétje... a Kovács nevet is ki lehet vakarni... Bele lehet tenni egy másik fényképet is ... rá valami pecsétet... Mint valami rémregény!

Úgy kóvályog a felforgatott lakásban, mintha főbeütötték volna ...

— Persze! Persze! Sokszor lehet olvasni, hogy a regátban, kis vidéki városokban valakiről, aki már karriert csinált, jó pozícióban volt, kiderül... hogy az érettségi bizonyítványát hamisította ... Josif ... ahogy irigykedve nézte mindig a diplomás kisasszonyokat! Igen, igen, hiszen mondta is sokszor, hogy mennyivel másképp menne a sorsa, ha érettségije volna! Akkor nem kellene így tengődnie, mint díjnoknak, — még főnök is lehetne!

De mégis, olyan nehéz elhinni: Josif, aki mindig olyan udvarias volt, olyan halk és finom, olyan szíves . . . Josif, aki a Simó-esetnél is kihúzta a bajból, azt hazudta, hogy rokonok . . .

Kétszer-háromszor alaposan átkutat még előbb minden lehetséges helyet a lakásban. Szétszedi minden holmiját, félrehúzza a díványt, a kredencet, benéz az asztal alá, kiszalad a konyhába és Boris ágyában is keresi... Nincs sehol! Csak Josif újságjai fekszenek szépen összehajtogatva az egyik szekrény fenekén. Remegő kezekkel dobálja szét. Nincs semmi... Azaz mégis: az egyik Universul-példány összehajtogatott oldalán kék ceruzával aláhúzott sorok: „Berisifor, aki mint kémelhárító teljesített szolgálatot...” — No, mi ez, mi a csoda érdekelhette ebben Josifot? — „W. 1104. jelzésű tintaoldó folyadékkal kivette az eredeti aláírást és a tisztára visszaváltoztatott okiraton. . .“ Szent Isten! Alig pár hetes ez az újság! Igen, igen: ezt is kölcsönadta neki annakidején, s akkor még nem volt benne aláhúzva semmi.. .

A rendőrség!... — jut eszébe. — A rendőrségre kell menni Ott talán tudnak valamit. Talán még ott van! Talán az állomáson!... Florea bácsi...

Gyömöszöli vissza a kosárba a holmiját.

— Siessen, lelkem! — nógatja Róza néni. — Siessen! Majd előkerül az a bizonyítvány! Majd a temetés után, ha árvereztetünk, jöjjön el s előbb átnézünk még mindent. Siessen, lelkem, én megyek már, bezárom a lakást. Hazamegy, úgy-e? Hazautazik? Mondanám, hogy várja meg nálam a temetést, de én se töltöm ott-hon az éjszakát. Jobb, ha addig valamelyik barátnőjénél húzza meg magát. Holnapután reggel jöjjön ide ... Isten áldja meg, fiaim, no, nem kell azért úgy kétségbe-

esni. Megkerül, majd meglátja. Nem gombostű az, megkerül . . . No, megyek, lelkem, intézkedni kell, nehogy túl magasra ravatalozzák szegény Lenkát. Nem szerette a magas ravatalokat...

30.

A lakás bezárul mögötte s ő az ócska kofferrel elindul a kapu felé. A rendőrségre kell menni, persze, ott tudnak segíteni ... A város teljesen kihalt. Lehúzott ablakredőnyök mögé menekültek a rekkenő hőség elől az emberek. Vagy kint hűsölnek a Szamos langyos habjaiban, vagy tán nyaralni mentek a hegyek közé... Még az üzletredőnyöket is leengedték félig a kereskedők. Jó pincehideg fuvallat csapja meg felhevült arcát egy könyvkereskedés előtt, ahogy lihegve, kipirulva elrohan mellette ócska, zörgős kosárkofferével. A hőségtől puhára olvadt aszfaltban szapor apró nyomok maradnak cipője sarka után . . . Szaladva érkezik a sziguranca elé.

... De Josifot nem látta a rendőrségen senki, van annak már három napja is. Hát nem tudja a kisasszony, hogy áthelyezték? Pár nap szabadságon volt és onnan egyenesen Craiovába ment. Tegnap még itt volt. Gligore a Biazini söntésben látta utoljára, ott borozgatott búcsúzól. Még emlegette is Josif úr a kis rokont, a kedves kisasszonyt.

— Nagyon drukkolok, — mondta — hogy a kis húgom átmegy-e az érettségin!

Hát nincs Josif. Nincs ... És akkor? Talán Florea bácsi. Florea bácsi? Megmondta, hogy negyedszer nem akar találkozni vele. És hogy álljon eléje, hogy Florea bácsi segítsen rajtam, ha Josif lopta el a diplomát? Még össze is szidja, hogy ilyen hálátlan, gyanúsító,

rosszindulatú. Hát ki mentette ki őt a subcomisar kezei közül, mikor Simó felrobbantotta a farakást? Josif vállalt kezességet érte, hogy a rokona... De Florea tudja, hogy nem rokon. Derék ember az, mégis fog segíteni...

—Merre találom domnu Floreat? — kérdezi.

—A comisar úr is szabadságon van! — mondják erre. — Magánügy, vagy hivatalos? Mert van helyetese is, a subcomisar.

—A subcomisar?... Nem, köszönöm, csak magánügy. — A subcomisarhoz menjen? Aki letartóztatta! Isten őrizz, hogy mégegyszer találkozzon vele!

Kétségbeesve álldogál a sziguranca előtt.

Mit csináljon most? Valakitől tanácsot kellene kérni... Mit is kell ilyenkor egyáltalán csinálni? Kije van neki, hova mehet? Talán az iskola... Igen! Úgyis alá kellett volna íratni ma a bizonyítványt. Hát persze. És száguld visszafele a Magyar-utcán a Farkasa, Ráthonyinéhoz. Becsönget. Félóráig vár az előszobában, míg az igazgatónő végre maga elé engedi. Hűvösen fogadja, kimérten és szigorú a hangja:

— Elvesztetted a bizonyítványodat? Ez a Sors keze, fiam! Az ember néha elveszti azt, ami után túlságosan törekedett. Félre ne érts: te kiváló, derék növendékünk voltál nyolc éven keresztül. Megérdemelted, hogy első légy. De a mód, ahogy erre törekedtél, fiam! Több rezerváltságot kellett volna az érettségén tanúsítanod. Te még gyermek vagy, nem tudod felfogni, mi a kisebbségi sors. Te már ebben a megváltozott világban nőttél fel és elvesztetted a mértékedet. Fájdalmat és szégyent okoztál nekünk ... Tudod jól: azzal, hogy olyan lelkesen feleltél. Hát ezt tanultad az én iskolámban? Ebben a kinnal, véres verejtéssel emelt kis magyar hajlékban? Hogy rajongani

kell a románokért? Becsülettel elvégezni a rád rótt feladatot, szigorúan betartani a törvényt, de percig sem feledkezni meg arról, hogy magyarok vagyunk .. . A te hivatalos tiszteletet érdemlő hazád, Románia. Igen! De a szülőfölded: Erdély. Erdélyt szeretheted, lelkesedhetsz érte. Ennek feldicsérheted a szépségeit, azért élned, dolgoznod, küzdened kell. Az erdélyi gondolatért.. . De mi közöd van neked Moldovához? Látod, fiam: engem módfelett felzaklatott a feleleted és az, hogy a románok olyan szívesen, örömmel vették azt tőled. Nem mondtál te semmit, ami nem igaz, de a mód, a hangsúly, ahogy mondtad fiam! Okot adott nekik egy megjegyzésre: — jó román! Végünk van Kovács, vége van a magyarságnak Erdélyben, ha a magyarok jó románokká válnak! ők ezt szeretnék, ezt várják, ennek a jelét vélték felismerni a te magatartásodban, Kovács. Az én legszerényebb, legszorgalmasabb, legbecsületesebb gyermekem! Hát ezért a sors keze fiam, hogy elveszítetted a bizonyítványodat ...

— A sors keze... igen... — mondja csendesen Ráthonyiné után és feláll, hogy induljon tovább.

Segítségért jött és prédikációt kapott. Gyerünk tovább. És köszön:

—A sors keze... igen ... Hát akkor kézit csókolom!

—Megállj, fiam! A dolog ezzel még nincs rendben. Hirdetned kell a hivatalos közlönyben: a Monitorul Oficialban. Érvényteleníteni kell az elveszett okiratot. Két hónapi hirdetés után esetleg újat kaphatsz. Ennek a díja ... Várj csak, kikeresem a szaknaptárból... Igen: itt áll... háromezer lei. És sürgősen kell intézkedned, ha azt akarod, hogy az eljárás után másodpéldányt kaphass. Ha nem sietsz, őszre nem lesz

új diplomád, ha a hirdetéssel késeled, elévül az egész és te diploma nélkül maradsz. Most menj fel Ghija inspektor úrhoz ... fizesd be azonnal a díjat, ő közzététeti az elveszett diploma számát arra az esetre, ha talán megtalálta volna valaki. Hát indulj, intézkedj fiam. És jegyezd meg emlékezetedben, hogy milyen fájdalmat okoztál nekem ...

— Igen... köszönöm ... — mondja. Kezét csókolom ... Megyek ... Ghi^ához kell mennem?

... Háromezer lej ... Istenem. Honnan lenne neki ennyi pénze? Ha kivenné a Feri összekuporgatott tandíját és pótolná belőle ... De nem, arról szó se lehet! Négy évig dolgozott érte Feri. Mennyi is maradt a varrókzettában? Száz egynéhány ... Abból nem telik.

A tanítványai nyaralni mentek, előleget se kérhet. Lakása nincs. Hát most indulhat — haza. Otthon most érik a málna ... Fenyőkászuban hozzák le a havasokról az emberek. Apa ír egy-egy folyamodványt, kitölti az adóívet egyiknek-másiknak, aztán adnak érte cserébe jó hús, friss havasi gyümölcsöt, vagy friss csiperkegombát az írástudatlan havasi pásztorok. Egy darab kenyér még akad otthon. Azt szokták mondani, falun, nyáron nem lehet éhenhalni. Milyen öröm lesz, ha hazaér!

—Mit hoztál Ilu Kolozsvárról? — kérdi majd Éva baba. Apa felteszi a szemüvegét:

—Na mutasd azt a híres bizonyítványt, fiam! Büszke vagyok rád, Ilona! Az újságban is bennállt, hogy első lettél százhuszonöt kisebbségi között. Hát milyen is egy ilyen híres diploma. Na, mutasd!...

És akkor mondja meg, hogy ... Ezért dolgozott nyolc éven át? Így álljon apa szeme elé? Valakivel beszélnie kellene előbb! Ha itt volna Feri... És rajta kívül nincs senki? Talán Teleki Zsuzska?... Nem jó öt-

let! Külföldre utazott, Grenobleba, a nyári egyetemre. Ágnes néni a szeretetházban?... Ott kaphat még egy erkölcsi prédikációt. Jó tanácsot, lelki vigaszt s egy búcsúpéldány apróbetűs dedikált újtestamentumot. . . Azt osztogat most minden érettségizett lánynak útravalóul. Hát ezért később is elmeheti Nem érdemes két kilométert gyalogolni a szeretetházig.

Hátszegi!... Ha Hátszegi itthon volna, ő biztosan kisegítené! De hol van ő már? Rebrescu?... Kopogtasson be hozzá? És... Rebrescu előtt nem mer meggyanúsítani egy románt... Talán valamelyik fiúkölléga! És mondogatni kezdi a névsort: Bartalis, Berger, Bilkói, Butyka, Csulak, Deák, Fazekas, Graaf... Persze Graafék: Hogyis nem gondolt rájuk azonnal?... Nem volt náluk azóta, hogy Feri elutazott. Vájjon milyen most Feri nélkül a kis diákszoba? Felvillanyozva, örömmel siet föl a Majális-utcán Graafék felé. Bandi szalad le a csöngetéskor és ő nyitja ki a kaput.

—Ilu! Milyen meglepetés! Parancsolj befáradni! — ha nem zavar — ugyanis egyedül vagyok itthon ...

—Nem baj, Bandika, szerettem volna pedig édesanyádtól ...

—Oh, mama?... Hát nem tudod, mi történt?

... A Feri régi díványán ülnek. Kínos rend van a szobában. Citromsárgára fényesített parkett, felszedett szőnyegek, szigorú, pedáns rend, barátságatlan, térítőnélküli asztalok, párnanélküli fotelek.

—Elvitte mama az apróságokat... Válnak mamáék, hát nem tudod?

—Válnak?

—Én vagyok az oka, Ilu! Rég készülődött ez már és most, hogy elbuktam az érettségim, ez pattantotta ki. Azt mondta papa: ennek mama az oka, aki magyarnak nevelt, magyar iskolába járatott. Nem buktam volna

meg, ha a szászoknál tanulok, ő nevelte félre Katót is. Papa azt kiabálta, hogy nem az ő higgadt, okos, szász vére van Katóban, az egzaltált vallásosság . . . Most aztán Péter szász gimnáziumba fog járni, Besztercére viszi Papa és itthon is csak németül beszélünk. Cecília tant vezet a háztartást. Mama és Kató elmentek Torjára, a székely nagymamához. Elosztottak bennünket. Én itt maradtam szászoknak, édesapám befog inasnak az üzletébe, amíg le nem teszem a pótérettségít. Aztán Münchenbe küld, hogy ott gyötörjön Erdélyért a honvagy ... Mi lesz belőlem, Ilu, mi lesz?...

Hát mit mondjon ezek után Ilona? Szegény kicsi Bandi... A Majális-utcai jómódú polgári villában ... Hogy kívánták pedig Ferivel, hogy nekik is ilyen villájuk lehessen valaha, a Majális tetőn!

—Írt-e neked Feri, Bandikám?

—Ó igen, egy lapot! — és Bandi boldogan mutatja. — Csak nem írja, hogy mikor jön haza. Pedig csak őt várom. Tőle akarok tanácsot kérni. Itt kell-e maradni... vagy menni kell oda, ahol több a lehetőség, ahol szebb az élet. Ő, Feri meg fog engem erősíteni bizonytalanságomban.

Bandi lekíséri a Majális-utcán Ilonát és elválnak a Petőfi-utca sarkán. Ilona vár egy kicsit. Behúzódik egy kapu alá és megvárja, míg Bandi eltűnik. Akkor visszafordul és lassan ... ismét elindul a Majális-tető felé ...

Nincs más választása. El kell mennie Ghijához ... Ghija visszaszerzi a diplomáját, tanácsot ad, útbaigazítja, kölcsönt kaphat tőle és ... és azt mondta, hogy ő úriember, hogy ő nem vonja meg tőle a támogatását akkor sem ... Igen, hát miért ne lehetne vele okosan beszélni? Délben nagyon heves volt, de azóta már kijózanodhatott. Miért ne lehetne Ghiját egy-két napig hitegetni, ha kell? Miért ne lehetne elhalasztani a fele-

letet, a választ... legalább holnapig. Most... most már nem bírja tovább, össze fog rogyni, itt a kövezeten . . . Szédül az éhségtől s fáradtságtól. Istenem, lesz, ami lesz!

Szédülve dől neki a kapu oszlopának. Fölnéz a házra: Majális-utca 27. A szíve a torkában dobog. Istenem, hát ez az a ház? Idejön kilenc órára Ghi{a .. . Kis emeletes villa, ez volna az? Itt lakott valamikor Virgil Atanasiu... Vájjon melyik lakás volt az övé. És melyiket vette ki Ghija? Itt van a kulcs nála ... Próbálja ki, hogy melyik zárba illik? És ... Megáll a lépcsőházban ... Riadtan néz körül... Most mi lesz?

—Azt mondta, hívjam Pompiliusnak!... Most mit csináljak? Surranjak be a lakásba, üljek le a díványra és várjam szívdobogva, hogy a záran mikor fordul meg a kulcsa? Siessek elébe szívdobogva és mondjam:

—Pompilius kérlek, intézd el ezt a dolgot a diplomával és adj útiköltségre ötszáz lejt!...

—... Eh, mi történhetik? Gyáva kutya vagyok! Nevetséges, csak nem fogok megijedni, mint valami taknyos gyerek ... A diploma a fő, az ingyenes tanulás, az élet, a jövő ... És ha kinyújtja a kezét... és megölel és magához húz . .. Hát kibírom, kibírom azt is! Mindent kibírok, ha annyi éhezést, nélkülözést kibírtam eddig, ha kibírtam ezt a négy keserves esztendő! Egyszer majd elmúlik ez is. Effort Kovács, effort! EíTort!

Elszántan elindul az egyik ajtó felé. Apró, nikkal névmutató táblácska csillog reá az ajtó fölött. — A táblán ... a táblán ... — óh, lefut a vér az arcából — egy név, egy név: Ileana ... Covaciu ...

Covaciu!

Hiszen ez őt akarja jelenteni! Hát számított rá, hát biztosra vette, hogy idejön! És így ki merte írni ide románul az ő nevét: Covaciu.

— Fúj, Inspektor úri — és utálattal kiköp az ajtó előtt. A karját felemeli és a lakás kulcsát messzire elhajítja a pincelejárát felé. Nagyot csörren az eldobott kulcs a cementkövezeten. Ilona megfordul, kirohan a kapun, végigfut az utcán, fel a hegyre. Botorkálva, lihegve, kifulladásra rohan. Forró az arca, elfogynak körülötte a házak és fenn... a Majális-tetőn leroskad a fűre...

31.

Éjszaka van. Aludni tért a város. Mihai Florea utóda, az új policáj, most kezdi éjjeli cirkálását a Biazini szálló és a temető között. A halottasházból gyér világítás fénye szűrődik át a fák között. Lenka néni fehérliliomos, illatos ravatala előtt Csupor Róza leányasszony ájtatosan térdepel és imádkozva morzsolgatja a rózsafűzért. Fönn, a főútvonalon Corina sírja előtt apróka mécses ég. Nem régen gyújthatta valaki. A sír is megvan igazgatva szépen, vérvörös szekfűcsokor a kereszt tövében. Ma délután járhatott itt. Még friss a virág és illatos.

A Majális-utcában összefonódott szerelmes párok suhannak ... Bolthajtásos, öreg, polgári ház ablakában szőke kislány könyököl... Pirossapkás diák bábmészködik az utcán szerelmesen a szőke leány felé ...

Ilona a régi kőpadon ül, a Graaf villával átellenben. Mellette a felöltője, a kosara ...

— A hold — beszélget önmagával — vájjon így ragyog most Moldovában is? Nézed-e, Feri? Hallgatód-e? Elmondja-e neked, elmeséli-e, min mentem át? Úgy-e igen? Úgy-e megérted? És ha megérted, már nem is kell megbocsátanod... Itt a Majális-utca, itt lesz a villánk, itt fog megszületni három kis gyermekem. Ha

majd felépül a ház, akkor az első . . . Hogy is van ez latinul, Kovács? Miután felépült lesz .. . jövőben bevégezett cselekmény. Futurum perfectum. Kovács. Futurum? Ó nem, Beatrik úrnő, tévedni méltóztatott. Én nem szövök már álmokat. . . Hogy mi lesz a jövő? Hogyha ez megtörtént, mi lesz azután? Bocsásson meg, én már nem használhatom a futurum perfectumot. Most itt megvirrad és ha megvirrad . . . nem, nem tudom, hol fogom tölteni a holnapi napot, az éjszakát. . . Mit fogok csinálni? Itt maradni? Hazamenni? Minden olyan messze van és olyan bizonytalan ... Halálosan fáradt vagyok ...

És elszunnyad. Egy pillanatra megnyugtató ez az öntudatlanság, de a másik pillanatban már kínos álomképek fonják körül. Azt álmodja, hogy egy nagy kásahegyen kell keresztültörnie. Kásahegy? Hiszen papirosból van az egész. Iratkeercsek, diplomák ... Melléig érnek, ahogy gázol bennük és tornyosodnak irkák, könyvek, jegyzetek a feje fölé, megfullasztják, omlani kezdenek, jaj, eltemetik, megfullad, hiszen a farakás omlik rá ... a farakás ...

Felriad. Értelmetlenül nézi és nem érti, hogy miért ül itt a kőpadon.

És bámulja üres tekintettel az éjszakát.

Nehéz, mámorító hársillat áramlik a temető felől. A Házsongárd alatt alszik a város. Csak itt-ott csillog át a temető bokrain valami pisla fény. Egy-egy utcai gázlámpa sárga lángja kacsint át szomorúan a falombok között. Most hideg, éles fényét fehér épülettömbre veti a hold. Deszkaállványok között, meredek vasbeton falaival zordan, könyörtelenül magasodik Kolozsvár felé az épülő ortodox katedrális ... Régi Kolozsvár alacsony házai elvesznek, eltörpülnek a hegy mögött. Csak ez a hatalmas épületkolosszus vetekedik a temető-hegy

magasságával. Milyen ijesztő, milyen fenyegető így a holdfényes éjszakában.

Mit is mondott Ghija a hagymaalakú, aranyos kupolákról, amik százával nőnek ki ebben a városban, ezen a földön ezután?

Ó ez a város. Hát nincs itt több keresnivalóm? Dési Ida lenne itt belőlem. Dési Ida? Haza kell mennem. Haza. Haza? Milyen furcsa szó. Tara, tárii genitivusban. Igen, hazamegyek. Hogy is szól a Boris meseje? Először visszacsúszott az üveghegyről, másodszor lezuhant, harmadszorra átrepült. A táltosleány. De én? Otthon... otthon majd meghúzom magam. Otthon, a hegyek alatt. Sokan vannak az enyéim odahaza. Talán kapálni járok majd napszámba. Velük. És várok. Mire? Nem tudom, ők is várnak, örökké várnak. Évszázadok óta meghúzódva csendesen, erős munkában verítékezve, összezsúfolva... várnak a hegyek között . . .

Igen. Otthon várom meg Ferit. S ha visszajő, talán együtt indulunk újra a Város felé, az Üveghegy felé.

Most, ha majd megvirrad, indulok. Gyalog. Majd mezítláb megyek. Át a hegyeken... Két hét alatt otthon leszek. Alszom éjjelente a krumpliföldeken...

A csendes éjszakába fénycsóva tör be.

Túl a hegyen, a Nádas patak völgyében tűzszikrákat okádva, most fut az Orient-expressz Bukarest felé. Apróka gyermekvonat innen a hegyről. Talán most röpi nászútjára Letíciát...

... Hogy is mondja, Letícia? Minoritár, Kovács, a kis minoritár. Hogy fordítaná ezt magyarra én bölcs Rebrescu kisasszonyom? Kisebbségi?...

Megint vonatfütty hallatszik valahonnan. Szamos-

falva felől most kapaszkodik fel a hágón a budapesti gyors.

Vonatok jönnek, vonatok mennek. Elsuhannak egymás mellett. Embereket visznek. Kelet felé. .. Nyugat felé ..

Élet van erre is, arra is.

— De én minoritár vagyok ... Igen, Rebrescu kisasszony, minoritár! Nekem itt kell élnem, itt kell maradnom ezen a földön. Én itt várom meg Ferit. És talán iparosné lesz belőlem, talán gyári munkásasszony...

A hold nappali fényvel világít. Tiszta hideg fénye elhomályosítja a tejút reszkető csillagait...

... És ni, lenn a földön, a füves hegyi úton picike lámpások gyúlnak. Apró életek apró fényjelei... Milyen picikék. És mégis élnek és világítanak: szent jánosbógarók éjjeli processziója vonul le a völgybe, a város felé...

Kolozsvár felé ...